تارىم

5

1991

پېشقەدەم ئەدىبلىرىمىز

پېشقەدەم شائىر ئەلقەم ئەختەم

ئىجادىيەت ئۈستىدە . (1990 ـ يىل 8 ـ ئاي)

ئەلقەم ئەختەم مەرھۇم ياسىن ھاجى خۇدابەردى

ۋە ئابلىز نازىرى بىلەن بىللە . (1986 ـ يىل 9 ـ ئاي)

باش مۇھەررىر : مەھەممەت شاۋۇدۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر : ئارسلان
مەسلىھەتچىلەر: ئابلىز نازىرى، ئەلقەم ئەختەم

تەھرىر ھەيئەتلەر (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە):
ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن . ئارسلان . ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر . ئابلىكىم باقى ، تۇرغان شاۋدۇن ، تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن . قەييۇم تۇردى . مەھەممەت شاۋۇدۇن ، مەھەممەت زۇنۇن . مەھمۇد زەيدى . ئىمىن تۇرسۇن . ئىمىن ئەخمىدى ، زوردۇن سابىر .

تارىم

(ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)

5

41 -يىل نەشرى

بوستاندا

نەسرىي ئەسەرلەر

م. لىتىپ .... قەبرە بېشىدىكى ئۇچرىشىش (ھېكايە)........... 4
ز. تاھىر .... مۆرىسەس (ھېكايە)........... 19
ئە. ئۆمەر .... تۆتەك ئارىسىدىكى ئاي (ھېكايە)........... 38
ق. ھاپىز .... «كەشمىر ھالقا» (ھېكايە)........... 50
ز. قېيۇم .... مېنىڭ ئانام (نەسىر)........... 58

شېئىرلار

م. روزى .... ئىتتىپاقلىق ھەققىدە غەزەل........... 13
ئى. كېرەم .... قەدىرلەيمىز ئىناقلىقنى........... 13
ن. قاسىم .... ئىناقلىق ئەلا........... 15
ئى. داۋۇت .... ئىتتىپاقلىق كۈيى........... 16
ئى. ئابلىز .... ئانا 16
ر. نىياز .... نۇر بولۇپ سىڭسەن قۇچاقلىرىڭغا........... 18
ئا. ساۋۇت .... ئىككى غەزەل........... 60
ئا. سۇلايمان .... كۈيلەيمىز مىسرا تىزىپ ئانا تۇپراق........... 62
ئا. تۇنىياز .... قىش جىلۋىسى، زۇمرەت يۇلتۇزلار........... 64
ت. قادىر .... زەرەپشاندا دولقۇنلىغان خىياللار........... 65
م. ئەھەت .... ئىككى شېئىر........... 67
غ. غوپۇرى .... باھارنىڭ باغرىدا ھەر بىر ئەسنالار........... 69
م. بارى .... خۇشاللىقىڭ خۇشاللىقىم مېنىڭكى........... 69
ك. دۇسەيىن .... جانان، بىر قېتىم........... 71
ئە. ياسىن .... دۇپپۇلدەيدۇ يۈرىكىڭ، ئانا........... 72
ر. ھۈسەيىن .... بار ئېسىمدە ئاشۇ بىر چاغلار........... 73
ت. ئوبۇلقاسىم .... غەزەللەر 74

بالىلار ئەدەبىياتى

ن. توختى .... چۆل ئوغلى (پوۋېست)........... 76

س. ھاشىم .... سىرلىق يېشىل نۇر (ھېكايە)............ 104
ئې. ئۆمەر .... دادا دېگەن ـ ھە ! (ھېكايە)............ 111
پ. مامۇت .... جاپاكەش (ھېكايە)............ 116

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

جاڭ گۇيتىڭ .... جەنۇب شېئىرلىرى............ 118
ق. ئاخۇنباي .... پامىرىم، شۇ ھالدا گۈزەلسەن شۇنچە............ 121

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ئى. ئىمزاقى .... شېئىرىيەت لوگىكىسى............ 124
م. زايىت .... ئىجادىي قابىلىيەت، تىرىشچانلىق ۋە ئىجتىمائىي ئۇنۇم............ 131

كىتابخانىلاردىن خەت

ئا. ئوبۇلھەسەنھاجى............ «پەتىچى» دىكى چىنلىق مەنزىرىسى............ 139
ئا. مەتقۇربان .... يەنە «سىزنى سۆيەتتىم» ھېكايىسى ھەققىدە............ 140
ئى. نىياز .... مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ئىككى ئەسەر............ 142

چەتئەل ئەدەبىياتىدىن

ن. ماتۇپىيونا .... ئىرەن شېخى (ھېكايە)............ 144

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

.... 153

* * *

بۇ ساندىكى رەسىم ۋە ھۆسن خەتلەرنى مەھەممەت ئايۇپ، ئابلىكىم ئەمەت ئىشلىگەن.

ئىتتىپاقلىق ئاپتىپىدىن ياشنىدى بۈگۈنكى دىيار،
رەڭمۇرەڭ گۈللەر چېچىلدى، قونغىدى زوق نەۋباھار

مۇھەممەت لىتىپ

قەبرە بېشىدىكى ئۇچرىشىش

(ھېكايە)

ئۈمىدجان بولتۇر ئالىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغانىدى، ئۇ يازلىق تەتىلدە ساۋاقداشلىرىنى تولىمۇ سېغىنىدى، شۇڭا تەتىلنىڭ تېزرەك تۈگىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتتى، ئاخىرى كۈتكەن كۈنلىرىمۇ يېتىپ كەلدى. 30 - ئاۋغۇست ئۇنىڭ ساۋاقداشلىرى مەكتەپكە يىغىلىدىغان كۈن. ئۈمىدجان بۈگۈن خۇددى ھەجدىن يانغان دادىسىنىڭ ئالدىغا چىقىدىغاندەك خۇشال ئىدى. ئۇ ئادەتتىكىدىن بۇرۇن ئورنىدىن تۇردى. ئۆيگە كىرىپلا ئانىسىنىڭ پوشكال سېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، بۈگۈن پەيشەنبە ئىكەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى. ئۈمىدجان ئېسىگە كەلگەندىن بۇيان ھەر پەيشەنبە كۈنى ئانىسىنىڭ ئەرۋاھلارنى يوقلاپ پوشكال سالىدىغانلىقىنى، بوۋىسى ئىبراھىم ئاكىنىڭ ئۆزىنى يېتىلەپ قەبرىستانلىققا چىقىپ، مەھەممەتجاننىڭ روھىغا ئاتاپ دۇئا قىلىپ يانىدىغانلىقىنى بىلەتتى. بۈگۈن ئۇ مەكتەپكە پاتراق بېرىپ، ساۋاقداشلىرى بىلەن دىدار كۆرۈشۈشكە ئالدىراۋاتاتتى. لېكىن ھەر قانچە ئالدىرىسىمۇ، ئانىسىنىڭ بۇ ئەنئەنىسىگە خىلاپلىق قىلىشقا پېتىنالمايتتى.

شۇ تاپتا ئىبراھىم بوۋاي ياستۇققا يۆلەنگىنىچە، تەسۋىيسىنى سىيرىپ ئايەت ئوقۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئوغلى مەھەممەتجاننى ئەسلەيتتى. ئۇنىڭ مەھەممەتجانغا ئىچى كۆيەتتى. ئۇنىڭدىن سۆيۈنەتتى. خۇش خۇي كىشىلەرگە ھەممە ئادەم ئامراق بولىدۇ. مەھەممەتجان خۇش خۇي، يوغان قوي كۆزلىرىدىن مۇلايىملىق يېغىپ تۇرىدىغان بۇدۇر چاچلىق يىگىت ئىدى. ھەرقانداق ئادەم ئۇنىڭ تەبەسسۇم يېغىپ تۇرغان چىرايىنى كۆرمەي، پەقەت ئاۋازىنى ئاڭلاپلا ئۇنىڭ ئىللىق كۈلۈمسىرەپ تۇرغىنىنى ھېس قىلالايتتى. مەھەممەتجان شوپۇر ئىدى، ئىدارىنىڭ «ئازاد» ماركىلىق تۇرمۇش ماشىنىسىنى ھەيدەيتتى. ئۇنىڭ كۆپ ۋاقتى خاڭدىن كۆمۈر توشۇش بىلەن ئۆتەتتى. ئۇ ئۆز ھاياتىدا كىشىلەر ئۇنتۇپ كېتەلمەيدىغان نۇرغۇن ياخشى ئىشلارنى قىلغانىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئۆمرى بەكمۇ قىسقا كېلىپ، تۇيۇقسىزلا ئارىدىن كېتىپ

قالدى. بوۋاي ئۇنىڭ قانداق ئۆلگىنىنىمۇ بىلەلمەي قالدى. ئۇ «ئاللا تائالانىڭ كۆزى كور بولۇپ قالدىمىكىن، بۇ ئالەمگە يۇك بولۇپ قالغان مەندەك قېرىغا كۆز قىرىنى سېلىپ يېنىغا تارتماي، ياش ئوغلۇمنى ئەپكەتتىغۇ تاڭ» دەپ خورسىناتتى. ئىبراھىم بوۋاي ئىنتايىن قاۋۇل، ئىدىتلىق، مەزمۇت يۇرىدىغان، پاكىز قېرىغان خۇش چاقچاق كىشى ئىدى. مەھەممەتجاننىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئۇنىڭ بەللىرى خۇددى بوران ئېگىۋەتكەن دەرەختەك ئېگىلىپ، ھاسىغا چۈشۈپ قالدى، جىمغۇر، تەقۋادار بولۇۋالدى. ئۇ مەھەممەتجاننى ئەسلەپ كۆڭلى يېرىم بولۇپ قالسىلا، ئۆزىگە تەسەللى تاپماقچى بولغاندەك قەبرە بېشىغا قاراپ ماڭاتتى. كېيىنچە ھەر پەيشەنبە كۈنى ئۆيدە ماي پۇرىتىلغاندىن كېيىن، نەۋرىسى — مەھەممەتجاننىڭ بىردىنبىر تەۋەررۇكى ئۇمىدجاننى ئەگەشتۈرۈپ قەبرە بېشىغا كېلىپ، ئايەت ئوقۇپ دۇئا قىلىدىغان بولدى. لېكىن قېرىلىق يامان ئىكەن. بۈگۈن ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بوشىشىپ، بامدات نامىزىنىمۇ چىقالمىدى، قەبرە بېشىغا بېرىش ئۈچۈن خېلى ئۇزۇن يول مېڭىش كېرەك. ئۇ ئەمدى پىيادە چىقالمايتتى، شۇڭا ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆز چاناقلىرىدا غىلدە ياش ئەگىدى، ئۇ ئۇمىدجاننىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ تىترەك ئاۋازى بىلەن:

— ئوغلۇم، مەن ھازىر ماڭالمايدىغاندەك تۇرىمەن. تۇپراق بېشىغا چۈشتىن كېيىن... — بوۋاينىڭ تامىقى قورۇپ كېتىۋاتقاندەك سۆزىنىڭ ئاخىرىنى چىقىرالمىدى.

ئۇمىدجان دادىسىنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ:

— دادا، مەن سىلىنى ۋېلىسىپىتكە مىندۈرۈپ ئېلىپ چىقاي، پىكاپىتەك سىيلىق ماڭغۇزىمەن، بولامدۇ؟ — دېدى مۇلايىملىق بىلەن.

بوۋاي نەۋرىسىنى ئەمدىلا كۆرۈۋاتقاندەك ئۇنىڭغا سىنچىلاپ سەپسالدى. ئۇنىڭ چىراي-شەكلى، گەپ-سۆز، قىلىقلىرىدىن مەھەممەتجاننىڭ سىماسىنى كۆرگەندەك بولدى ۋە نەۋرىسىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى.

ئۇمىدجان بوۋاينى ۋېلىسىپىتنىڭ ئارقىسىغا مىندۈرۈپ قەبرىستانلىققا قاراپ يولغا چىققاندا، قۇياش تىك ئۆرلىگەن بولۇپ، ئۇنىڭ سېخىي نۇرلىرى جاھاننى يىللىتىپ تۇراتتى. چىقىۋاتقان مەيىن شامال بوۋاينى راھەتلەندۈرۈۋەتتى. شۇڭا ئۇنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ، قەبرىستانلىققا بارغىچە نەۋرىسىگە بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ھېكايە قىلىپ بەردى.

شۇ تاپتا قەبرىستانلىق بىر خىل سۈرلۈك جىمجىتلىققا چۆمگەنىدى، يېقىن ئەتراپتا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. ئۇمىدجان ۋېلىسىپىتنى بىر-بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن كونا قەبرىلەر ئارىسىدىن ئەپچىللىك بىلەن ئايلاندۇرۇپ ئۆتكۈزۈپ، ئۆزلىرىگە تونۇش بولۇپ كەتكەن قەبرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. دادىسىنى يۆلەپ، ۋېلىسىپىتتىن چۈشۈردى. ئاندىن جەينامازنى يەرگە سېلىپ، يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇشتى. ئىبراھىم بوۋاي پەس ئاۋازدا ئايەت ئوقۇشقا باشلىدى. ئۇلار ئەمدىلا دۇئاغا قول كۆتۈرۈشكەندە كەينىدە كىمدۇر بىرىنىڭ ئىچ-ئىچىدىن ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئۇمىدجان دۇئا ياندۇرۇپ بولۇپلا،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

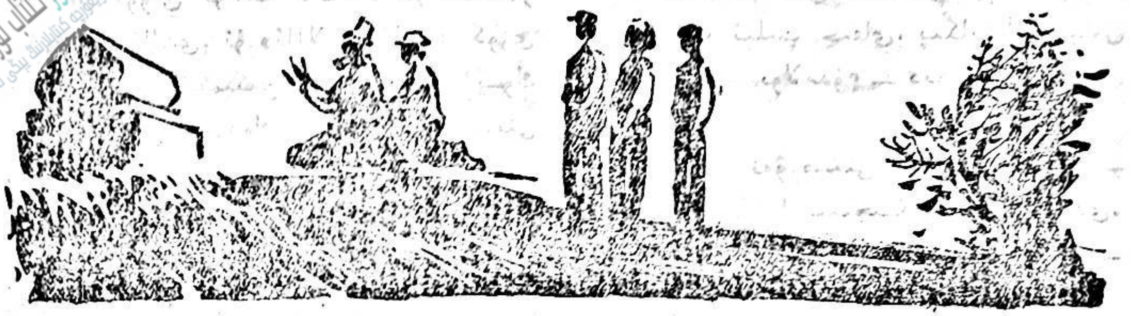

ئىتتىك ئارقىسىغا ئۆرۈلدى - دە، كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىنى كۆرۈپ غۇژژىدە ئاچچىقى كەلدى. ئۇلارنىڭ كەينىدە ئۈچ نەپەر خەنزۇ ياش تۆكۈپ تۇراتتى. ئۇمىدجان ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغان ساۋاقدىشى چېن گۇاڭشىنىنى كۆرۈپ، تېخىمۇ تېڭىرقاپ قالدى.

— چېن گۇاڭشىن، سەن بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ بۇ يەرنىڭ قانداق يەرلىكىنى بىلەمسەن؟ — ئۇمىدجان سوغۇق تەلەپپۇزدا ساۋاقدىشىغا سوئال قويدى.

چېن گۇاڭشىن ئالىي مەكتەپتە ئۇمىدجان بىلەن بىر سىنىپتا ئوقۇيتتى. ئۇلار يېقىن دوستلاردىن ئىدى. لېكىن بۈگۈن بۇ يەردە ئۇچرىشىپ قېلىشىنى زادىلا ئويلىمىغانىدى.

ساۋاقدىشىنىڭ ئالدىدا كەچۈرگۈسىز گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك چېن گۇاڭشىنىڭ بېشى سېلىنىپ كەتتى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆرپ - ئادىتىگە خىلاپلىق قىلىپ قويغانلىقىنى ھېس قىلىپ، كۆڭلى بىئارام بولدى. ئۇ خۇددى گۇناھكاردەك بېشىنى سېلىپ، ساۋاقدىشىنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— ئۇمىدجان، ئۇلار مېنىڭ ئاتا-ئانىلىرىم، بۇ قەبرىدىكى كىشى سىزنىڭ نېمىڭىز ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەنمەن، لېكىن مەن ئۇنىڭ مېنى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقۇزغان، ماڭا ھاياتلىق ئاتا قىلغان ئۇلۇغ ئادەم ئىكەنلىكىنىلا بىلىمەن. مەن بۇ كىشىنى مەڭگۈ ياد ئېتىمەن، بۈگۈن مەن ئاتا - ئانام بىلەن مۇشۇ قەبرىدىكى شەپقەتچىمنى ياد ئېتىپ، ئۇنىڭ روھىنى ئەسلىگىلى كەلگەن، بىزنى ئەپۇ قىلىڭلار...

ئۇمىدجان چېن گۇاڭشىنىڭ سۆزلىرىدىن بۇ بىر ئائىلە كىشىلىرىنىڭ مەرھۇم ئاتىسىغا مۇناسىۋەت بىلدۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلدى - دە، ئۇنىڭمۇ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى يىغا قاپلىدى. ئىككى ساۋاقداش بىر - بىرىنى قۇچاقلاپ يىغلىشىپ كەتتى. يىغىغا چېن گۇاڭشىنىڭ ئاتا - ئانىلىرىمۇ قوشۇلدى.

بۇ چاغدا ئىبراھىم بوۋايمۇ دۇئا ياندۇرۇپ بولۇپ، ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى - يۇ، لېكىن تۇرالمىدى، بۇنى سەزگەن چېن گۇاڭشىنىڭ ئاتىسى بوۋاينىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ بېرىپلا ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزدى، ئۇ بوۋاينىڭ ئۆزلىرىگە سوئال نەزەرىدە قاراۋاتقىنىنى كۆرۈپ، ئارىدىكى ئۇقۇشماسلىقنى تېزرەك تۈگىتىش ئۈچۈن ئالدىراپ ئېغىز ئاچتى:

— ھۆرمەتلىك بوۋا، بىز خەنزۇلارنىڭ

ئۆرۈپ-ئادەتلىرىگە خىلاپلىق قىلىپ، مەھەممەتجاننىڭ قەبرىسى ئالدىدا ئۇنىڭغا سەجدە قىلىپ مۇسىبەتتە تۇرغانلىقىمىزنى ئەپۇ قىلغايسىز، سىز ئۇنىڭ ئاتىسى بولامسىز؟

— شۇنداق، مەن مەھەممەتجاننىڭ ئاتىسى بولىمەن، سىلەر نېمە ئادەملەر؟ مەھەممەتجاننى تونۇمسىلەر؟ — دېدى بوۋاي يىغلامسىراپ.

— بوۋا، مېنىڭ ئىسمىم-فامىلەم چېن جاگېڭ، ئايالىمنىڭ ئىسمى-فامىلىسى چىڭ شۇچىڭ، مەھەممەتجان ياش ھاياتىنى تەقدىم قىلىپ بىز بىر ئائىلە كىشىلىرىنى قۇتقۇزۇپ قالغان. بىز ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى ئۆلگىچە ئۇنۇتمايمىز!

— نېمە؟ — بوۋاينىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن يوغان ئېچىلدى، — سىلەر مەھەممەتجاننىڭ قانداق ئۆلۈپ كەتكىنىنى بىلەمسىلەر؟

— شۇنداق بوۋا، ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان مەرھۇم مەھەممەتجاننىڭ ئۆلۈمى ھەققىدىكى ۋەقەنىڭ تەپسىلاتىدىن ئۆزلىرىنى خەۋەردار قىلايلى دەپ ئويلىغان بولساقمۇ، زادىلا جۈرئەت قىلالمىدۇق. بۈگۈن بىزنىڭ سىلىنى توغرا چۈشىنەلمىگەنلىكىمىزدىن بولدى. مانا بۈگۈن بۇ تۈگۈن يېشىلىدىغان بولدى.

چېن جاگېڭ بوۋاينى يۆلەپ قەبرىستانلىقنىڭ بىر چېتىگە ئېلىپ چىقىپ ئاۋايلاپ ئولتۇرغۇزدى-دە، گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەي، چوڭقۇر ئەسلىمىلەر قايىنىمىغا چۆكۈپ كەتتى.

بۇنىڭدىن 20 يىل بۇرۇن ئۈرۈمچى-گۈچۈڭ تاشيولىدا مۇنداق بىر پاجىئەلىك قاتناش ۋەقەسى يۈز بەرگەنىدى:

كېچە، ئاسمان خۇددى قازاننى كۆمتۈرۈپ قويغاندەك قاپقاراڭغۇ ئىدى. سائەت ئۆتكە يېقىنلاشقان مەزگىلدە تېجەن گودىن لەنمۇلىق كۆمۈر بېسىپ يولغا چىققان «ئازاد» ماركىلىق ماشىنا ئۈرۈمچىگە قاراپ كېتىۋاتاتتى. چېلەكلەپ قويغاندەك يېغىۋاتقان يامغۇر ماشىنىنىڭ كابىنكىسىغا شىددەت بىلەن ئۇرۇلاتتى. يامغۇرنىڭ شاۋقۇنى خۇددى شوپۇرنىڭ بېشىغا تېگىۋاتقان تاياقتەك ئەنسىزلىك تۇيغۇسىنى بېرەتتى. يولنىڭ ئوي-دۆڭىنى ئىلغا قىلىش تېخىمۇ قىيىن ئىدى. لېكىن بۇ يول شوپۇرغا تونۇش، ئۇ تالاي قېتىم بۇ يولدا كېچىسى سەپەر قىلغان، يامغۇردا قالغان ۋاقىتلىرىمۇ بولغان. ھېچقاچان ۋەقە سادىر قىلمىغانىدى، لېكىن ئۇ بۈگۈن نېمە ئۈچۈندۇر تەمتىرەپ قېلىۋاتاتتى. يامغۇر قاتتىق يېغىۋاتقانلىقى، يولنىڭ يامغۇر سۈيى بىلەن تولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈنمۇ شوپۇرنىڭ كۆڭلى بىئاراملىق ئىچىدە قالغانىدى، شۇڭا ئۇ ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇۋېلىپ، بىر خىل سۈرئەتتە ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. شوپۇر بىر مەھەللىگە يېقىنلاپ كەلگەندە، تۇيۇقسىز ماشىنىنىڭ ئالدىدا بىر چېكىتتەك قارا پەيدا بولۇپ قالدى. ماشىنا ئۇنىڭغا يېقىنلاشقانسېرى قارا يىغىناپ مىدىرلاۋاتقان نەرسىگە ئايلاندى، لېكىن ئۇنىڭ نېمىلىكىنى پەرقلەندۈرۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. شوپۇر خۇددى سەھنىدىكى ئارتىس تاماشىبىنلارغا قاراپ قاش ئېتىۋاتقاندەك ماشىنىنىڭ چىرىغىنى بىر ياندۇرۇپ، بىر ئۆچۈرۈپ، يولنى داۋاملاشتۇردى، پەقەت يەتتە-سەككىز مېتىر ئارىلىق قالغاندىلا، بىر ئادەمنىڭ قول ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ، ئېغىر قەدەم ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى

ئاڭقىرالىدى. مۇشۇنداق تۈن قاراڭغۇلۇقى ۋە قاتتىق يامغۇردا هايات - مامات مۈشكۈلاتىغا دۇچ كەلمىسە كىممۇ ئىسسىق ئۆيدىن چىقىشنى خالايدۇ. شوپۇر مۇشۇلارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى - دە، ماشىنىنى قول هارۋىسىنىڭ ئۇدۇلىغا هەيدەپ كېلىپ توختاتتى. هارۋىدىكى بىمارنىڭ ئەسەبىيلەرچە ئىڭراشلىرى، ئېچىنىشلىق نالىسى شوپۇرنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلانغاندا ئۇنىڭ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى. بىمارغا ياپقان يوتقانمۇ يامغۇردا چۆپ - چۆپ هۆل بولۇپ كەتكەنىدى. شوپۇر كابىنىكىنىڭ ئەينىكىنى پەسكە چۈشۈرۈپ:

— ۋوي يولداش، هارۋىدىكى كېسەلمۇ؟ — دەپ سورىدى.

هارۋىنى ئىتتىرىپ كېتىۋاتقان كىشى بىر خەنزۇ يىگىت ئىدى. ئۇ شوپۇرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئالدىراپ ئەهۋالنى چۈشەندۈردى:

— ئايالىم تولغاق يەپ، بىرنەچچە قېتىم هوشىدىن كەتتى. ئىلاجىسىز يامغۇرغا قارىماي دوختۇرغا ئېلىپ ماڭغانىدىم ... —

ئۇ يىغلامسىراپ، گېپىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدى.

شۇ تاپتا شوپۇرمۇ بۇ خەنزۇ يىگىت بىلەن تەقدىرداش ئىدى. ئۇمۇ تۇنجى پەرزەنت كۆرۈش ئالدىدا تۇراتتى. ئۇ ئەسلىدە ۋاقتى - سائىتى توشۇپ قالغان ئايالىغا هەمراھ بولۇپ ئۆيدە تۇرۇشى كېرەك ئىدى. لېكىن تۈنۈگۈن ئاخشام ئەل ياتقان مەزگىلدە «كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان هوقۇقدار» قىلىپ قويۇلغان پېشقەدەم ئىدارە باشلىقىنى يوقلاپ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇلارنىڭ تولىمۇ ئېغىر ئەهۋالدا قالغانلىقىنى كۆردى: ئازادلىق ئۇرۇش يىللىرىدا دۈشمەننىڭ يامغۇردەك ياغدۇرۇۋاتقان ئوقلىرىغا پەرۋا قىلماي جاننى تىكىپ هۇررا توۋلاپ ئاتاكىغا ئۆتكەن بىر جەڭچى شۇ تاپتا ئىلاجىسىز قېلىپ، ئۆيىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا گۇناهكار ئادەمدەك بېشىنى سېلىپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ ئايالى داق يەردە يېتىپ ئاغرىق ئازابىنى چەكمەكتە ئىدى، بۇ ئائىلىدە يېقىلغۇ تۈگەپ، ئۈچ كۈندىن بۇيان قازان ئېسىلمىغان، بالىلار ئاچلىقتىن يىغا - زارە قىلىشىۋاتاتتى. بۇ ئەهۋالنى كۆرگەن شوپۇرنىڭ ئۇلارغا ئىچى ئاغرىپ، يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى. شۇڭا قانداق قىلىپ بولمىسۇن ئۇلارغا كۆمۈر ئەكېلىپ بېرىش ئۈچۈن يېرىم كېچىدىلا يولغا چىقتى. لېكىن شۇ كۈنلەردە كۆمۈر خاڭلىرىدىمۇ ئىشلەپچىقىرىش نورمال ئەمەس ئىدى، ئۇ خاڭدىكى بىرنەچچە ئاغىنىسىگە يېلىنىپ، ئۆزىمۇ بىللە ئىشلىشىپ يۈرۈپ، سائەت ئىككىدىن ئاشقاندىلا ماشىنىغا كۆمۈر قاچىلاپ بولدى، ئۇ مۇشۇ ياخشىلىقى ئارقىلىق ئايالىنىڭ تۇغۇتىنى يەڭگىللىتەلەيدىغاندەك تولىمۇ خۇش بولۇپ كەتتى - دە، قورسىقى ئېچىپ ماغدۇرىدىن كېتىۋاتقانلىقى، هاۋانىڭ ناچارلىقى — ئەتىگەندىن تارتىپ يامغۇرنىڭ توختىماي يېغىۋاتقانلىقى ۋە ماشىنا يولىنىڭ خەتەرلىكلىكىگە قارىماي، تۇنجى پەرزەنتلىك بولۇشنىڭ تاتلىق هۇزۇرىدىن بەختكە چۆمۈلۈپ يولغا چىققانىدى. ئۇ يولنىڭ كۆپ قىسمىنى بىخەتەر بېسىپ بولدى. مانا ئەمدى بۇ ئېغىر ئاياق ئايالنىڭ تۇغۇت ئازابىنى يەڭگىللىتىشكە ياردەم بەرسە، ئۇنىڭ كۆڭلى تېخىمۇ تەسەللى تاپىدىغاندەك بىلىندى - دە:

— قېنى ئاغىنە، ئايالىڭنى كابىنىكىغا

سال، مەن سىلەرنى دوختۇرخانىغا يەتكۈزۈپ قوياي، — دېدى.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان خەنزۇ يىگىتنىڭ مۇزلىغان تېنىگە ئىسسىق بىر ئېقىم تارالغاندەك شادلىنىپ كەتتى، ئۇ هارۋىدا ئىڭەراپ ياتقان ئايالنى ماشىنىنىڭ كابىنكىسىغا سالدى، شوپۇرنىڭ ياردىمى بىلەن هارۋىنى كۆمۈرنىڭ ئۈستىگە جايلاشتۇرۇپ، ئۆزى ئايالنىڭ يېنىدا ئولتۇردى.

ئاسماندىكى ئاندا - ساندا كۆرۈنۈپ تۇرغان يۇلتۇزلارمۇ ئۆچكەن، زېمىننى تاڭ قاراڭغۇلۇقى قاپلىغانىدى، يامغۇر تېخىمۇ كۈچەيگەن، ئاسفالىت يولدا يامغۇر سۈيى سەلدەك ئاقاتتى. شوپۇرنىڭ ماشىنا هەيدەش تېخنىكىسىنىڭ ئۇستىلىقىدىنلا يامغۇر سۇلىرى يىغىلىپ كۆلچەك بولۇپ قالغان يەرلەردىن ماشىنا ئوڭۇشلۇق ئۆتۈپ كەتتى. يەنە بىرەر كىلومېتىر ماڭسىلا يول ئۈستىدىكى ناهىيە بازىرىغا بېرىپ قالاتتى. ماشىنىنىڭ ئالدىغا يەنە بىر سۇ كۆلچىكى ئۇچراشتى، ماشىنا ئوڭۇشلۇق هالدا كۆلچەكتىن چىقىپ دۆڭگە ئەلىبىلىك ئۆرلىدى، يەنە تۆۋەنگە ئېڭىشتى، شۇ چاغدا شوپۇر كۈتۈلمىگەن ئەھۋالغا يولۇقتى، يامغۇر سۈيى يولنىڭ سول تەرىپىنى بۇزۇپ، يېرىمىدىن كۆپرەكىنى ئەپكەتكەنىدى، ماشىنا پەسلەپ، بۇزۇلغان يەرگە 3 مېتىردەك قالغاندا، شوپۇر ماشىنىنى قاتتىق تورمۇز قىلدى. لېكىن تورمۇزغا سۇ كىرىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ماشىنىنى توختىتالمىدى. ئەمدى ماشىنىنى ئوڭغا بۇراش كېرەك! ئۇ رولنى ئەمدىلا ئوڭغا بۇرىشىغا ماشىنا يول ياقىسىدىكى يوغان تاشقا ئۇرۇلۇپ قاتتىق سىلكىندى. رول قاڭقىپ چىقىپ شوپۇرنىڭ دەل كۆكرىكىگە تىرىلىپ قالدى...

كابىنكىدىكى ئەر - ئايال ئىككىيلەن بىردەملىك قورقۇش، گاڭگىراشتىن كېيىن هوشىغا كېلىپ، شوپۇرنىڭ نەپەسى توختىغانلىقىنى كۆردى - دە، زار - زار يىغلاشتى، لېكىن يىغا بىلەن نېمىنى هەل قىلغىلى بولىدۇ. ئۇلار بىر هازادىن كېيىن ئەقلىگە كەلگەندەك بولۇشۇپ كابىنكىدىن چىقىشتى، خەنزۇ يىگىت ئايالنى كۆتۈرۈپ دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى. تەكشۈرۈشتىن مەلۇم بولىدىكى، ئايالنىڭ قورسىقىدىكى بوۋاق تەتۈر كېلىپ قالغان بولۇپ، يەنە 20 مىنۇت كېچىكسە، بوۋاق بالىياتقۇدا تۇنجۇقۇپ قالاركەندۇق. شوپۇرنىڭ يولنى قىسقارتىشى بىلەنلا بوۋاق بۇ دۇنياغا تىرىك كۆز ئاچالىدى. ئۇنىڭ هاياتى بىر ئائىلىگە چەكسىز خۇشاللىق ئېلىپ كەلگەن بولسا، يەنە بىر ئائىلىگە قايغۇ - مۇسىبەت ياغدۇردى. خۇشاللىق بىلەن قايغۇ قېرىنداش، بۇنىڭ ئىچىگە بىر ئۇنتۇلماس ئەسلىمە، دوستلۇق، قېرىنداشلىق سىڭگەن. بۇنى ئەر - ئايال ئىككىيلەن هەرگىز ئۇنتۇمايدۇ. خەنزۇ يىگىت يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقان پەرزەنتىنىڭ تۇنجى يىغا ئاۋازىنى ئاڭلىۋېلىپلا پوچتىخانىغا

www.uyghurkitap.com

يوگىرىۋردى، ئۇ تېخى يېڭىلا تونۇشقان شوپۇرنىڭ ئىدارىسىگە تېلېفون بېرىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى، ئاندىن ماشىنىنىڭ قېشىغا كېلىپ ماتەم تۇتۇپ، مېيىتقا ھەمراھ بولدى. بىر ھازادىن كېيىن شوپۇرنىڭ ئىدارىسىدىن، قاتناش باشقۇرۇش ئورۇنلىرىدىن تەكشۈرۈشكە ئادەم كەلدى. خەنزۇ يىگىت ئۇلارغا ئەھۋالنى ئەينەن دوكلات قىلىپ، شوپۇرنىڭ قازا قىلىشىدا سەۋەنلىك ئۆزىدىن ئۆتكەندەك يىغلاپ تۇرۇپ، ئۆزىنى جازالاشنى تەلەپ قىلدى. بۇ ۋاقىتتا باشلىق سۈپەت بىر خەنزۇ كادىر ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— بولدى ئۇقتۇق، نېمىگە شۇنچە يىغلايسەن. بۇ شوپۇر «كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار» غا ئىچ ئاغرىتىپ، ئۇنىڭغا كۆمۈر ئەپكېلىپ بېرىمەن، دەپ ئۆلۈپتۇ، ئۇنىڭ ئۆلۈمى ھاڭغىرت پېيىمدىنمۇ قەدىرسىز، ئۆزىنىڭ شورى، سېنىڭ ئىشىڭ تۈگىدى، قايتقىن، — دېدى.

خەنزۇ يىگىت باشلىق سۈپەت كادىرنىڭ شوپۇرغا بەرگەن باھاسىدىن قاتتىق رەنجىدى، لېكىن «سىنىپىي كۈرەش — تۇتقا» قىلىنىۋاتقان ئۇ كۈنلەردە ئېھتىيات قىلمىسا، ناھەقتىن - ناھەق بالاغا قالاتتى، ئۇ شوپۇرنىڭ ئىسمىنى سورىۋالمىغان ئىدى. شۇڭا ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ ئۇنىڭغا يېلىندى:

— باشلىق، خاپا بولماي شوپۇرنىڭ ئىسمىنى دەپ بەرگەن بولسىڭىز.

— ئۇنىڭ ئىسمىنى سوراپ نېمە قىلىسەن، ئابىدە تىكلىمەكچىمىدىڭ؟ ئەگەر ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بىلىپ قېلىپ سېنىڭدىن خۇن تەلەپ قىلسا قانداق قىلىسەن؟ ئۇ خەقتە بېرىدىغان بىر نېمەڭ بارمۇ؟ ھە، يوق بولغاندىكىن «تۆگە كۆردۈڭمۇ، كۆرمىدىم» دەپ ئۆيىڭگە كېتىۋەرگىن، — دېدى باشلىق سۈپەت كادىر.

بۇ تەكشۈرگۈچىلەر «ھاڭغىرت پېيىمدىن قەدىرسىز» جەسەتنى ئائىلىسىگە تاپشۇرۇپ بەرمەكچى بولۇشۇپ كېتىشتى.

خەنزۇ يىگىت باشلىق سۈپەت كادىرنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ ئىككىلىنىپ قالغانىدى. شۇڭا ئۇ ئۆزىگە ئىش تېپىۋېلىشتىن قېچىپ كەينىگە قايتتى ۋە دوختۇرخانىدا خەۋپ - خەتەردىن قۇتۇلغان ئايالىغا يۇقىرىقى گەپلەرنى سۆزلەپ بەردى.

تۇغۇت كارىۋىتىدا ماغدۇرسىز ياتقان ئايالى يولدىشىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئىچى تىتىلداپ، ئورنىدا ياتالماي قالدى. پېشانىسىدىن بۇژۇرىدە تەر تەپچىدى.

— ۋوي نېمە بولدۇڭ، بىئارام بولۇۋاتامسەن، دوختۇر چاقىرايمۇ؟ — خەنزۇ يىگىت ئايالىدىن ئەنسىرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— ياق. مەن ھېچنېمە بولمىدىم، ساڭا گېپىم بار، — خەنزۇ يىگىت گاڭگىرىغان ھالدا ئەنسىزلىك ئىچىدە ئورنىغا ئولتۇردى. بىر ھازادىن كېيىن ئايالى سۆزىنى داۋام قىلدى، — سەن تۇغۇت ئازابىنى بىلمەيسەن، تۇغۇۋالغىچە ئايال كىشى نەچچە ئۆلۈپ، نەچچە تىرىلىدۇ. بۇنى شوپۇر يىگىت چۈشىنىدىكەن، شۇڭا ئۇ بىزنى ماشىنىغا سېلىۋالغان. ئۇ بىر ئاق كۆڭۈل، ئېسىل يىگىت ئىكەن. سەن ئاشۇ باشلىق سۈپەت كادىرغا ئىشىنەمدىڭمۇ؟ ئۇ ئاندىن ئەمەس، ھايۋاندىن تۇغۇلغان مەخلۇق ئوخشايدۇ.

سەن ھازىر ماڭا قارايمەن دېمەي ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ دەرھال شەھەرگە كىرىپ، شوپۇرنىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ تاپ، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىغا باش ئۇرۇپ، ماتەم بىلدۈرۈپ كەل. مەن ئىشىنىمەنكى، ئۇيغۇرلار ئاق كۆڭۈل، كەڭ قورساق كېلىدۇ. ئۇلار سېنى يەۋالمايدۇ، بىز بۇ يەرگە نېپۇسسىز كەلگەن، شۇلار بىزنى ئارىغا ئېلىپ، بېشىمىزنى سىلىمىدىمۇ...

— راست ئېيتىسەن، ئۇيغۇرلار بىزنى ئارىغا ئالدى، ئەمخورلۇق قىلدى، لېكىن چوڭ شەھەردىن شوپۇرنىڭ ئۆيىنى قانداق تاپارمەن، — دېدى يىگىت ئايالىغا يېلىنغاندەك قاراپ.

— ئۇلار جەسەتنى مەسچىتكە ئەكىرىپ نامىزىنى چۈشۈرۈپ ئاندىن يەرلىكىگە قويىدۇ، سەن مەسچىتنىڭ ئالدىغا بېرىپ سورىمامسەن، مېنى خۇشال قىلاي دېسەڭ تېز بول، بولمىسا كۆڭلۈم خاتىرجەم بولمايدۇ.

خەنزۇ يىگىت ئايالىنىڭ كەسكىن تەلەپ قىلىشى بىلەن شەھەرگە كىردى. مېيىت نامىزى چۈشۈرۈۋاتقان مەسچىتنى ئانچە قىينالمايلا تېپىۋالدى، لېكىن كىمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. شۇڭا ئۇ بېلىگە ئاق باغلىۋالغان بىر كىشىدىن ئەدەپلا سوراي دەپ تۇرۇشىغا چوڭ يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلاردىن بىرى «كىمنىڭ مېيىتىكەن بۇ» دەپ سوراپ قالدى. يەنە بىرسى: «كىمنىڭ بولاتتى، رەھمەتلىك مەھەممەتجاننىڭ ئىكەن، كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارغا كۆمۈر ئەپكېلىپ بېرىسمەن دەپ ئۆلۈپتۇ، دەپ ئاڭلىدىم» دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ناماز چۈشۈرۈلۈپ بولدى. نامازغا كەلگەن ئادەم ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى، بىرنەچچە ئادەم مېيىتنى ئېلىپ مېڭىشتى، يىگىت مۆرىتى كەلگەندە ئۇلارغا مەن خۇيزۇ دەرمەن، دېگەن نىيەت بىلەن جىنازا كۆتۈرۈشكەنلەرنىڭ ئارىسىغا قوشۇلۇۋالدى، ھەتتا قەبرە بېشىغا بارغىچە ئالمىشىپ جىنازىنىمۇ كۆتۈرۈشتى، شۇنداق قىلىپ مېيىتنى كۆمگەن قەبرىنى ئېنىق كۆرۈۋالدى، لېكىن مەھەممەتجاننىڭ ئاتا - ئانىسى ۋە باشقا ئۇرۇغ - تۇغقانلىرىنى سوراپ بىلىۋېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدى...

شۇندىن كېيىن ئەر - ئايال ئىككىيلەن شەھەرگە كىرسىلا مەھەممەتجاننىڭ قەبرىسىنى يوقلاپ تۇردى. ئۇلار ئوغلى ئەقلىگە كەلگەندىن كېيىنلا ئۇنىڭغا ئۇ، دۇنياغا كۆز ئاچقان ۋاقىتتىكى قىسمەتلەرنى قايتا - قايتىلاپ سۆزلەپ بېرىپ، بىرقانچە قېتىم قەبرە بېشىغا بىللە ئەپكەلگەنىدى. بۈگۈن كۈتۈلمىگەندە مەھەممەتجاننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. چېن جاڭپىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى ۋەقەنىڭ پۈتۈن جەريانىنى ئىبراھىم ئاكىغا سۆزلەپ بېرىۋېتىپ، بوۋاي خۇددى ئۇنىڭدىن ئوغلىنىڭ خۇنىنى تەلەپ قىلىدىغاندەك ئەنسىرەپ، قورقۇپ ئولتۇردى، بىرقانچە قېتىم ئىبراھىم ئاكىنىڭ چىرايىغا سەپسېلىپ، ئۇنىڭ ئىچىدە نېمىنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمەكچى بولدى. لېكىن ئىبراھىم ئاكا كۆپنى كۆرگەن، دەرد - ئەلەم، مۇسىبەتلەرنىمۇ بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، كۆتۈرۈشلۈكى بار كىشى ئىدى، ھازىر ئۇنىڭ چىرايىدىن ئىچكى ھېسسىياتىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئۇ ئەمدى ھەم كۈلمەيدۇ، ھەم يىغلىمايدۇ. ئۇ ئەينى ۋاقىتتا ئوغلىنى «كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار» غا كۆمۈر ئەپكېلىپ بېرىمەن دەپ ئۆلدى، ئۆزىنىڭ شورى، دەپ ئىدارىسىنىڭ كارى بولمىغاندىمۇ

ئۆزىنى يوقىتىپ قويمىغان، ئوغلىنىڭ بىر ياخشى ئىش قىلغانلىقىدىن گۇمانلانمىغان. لېكىن قانداق ۋەقە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىگەنىدى، بۇگۈن ئوغلىنىڭ قەبرىسى يېنىدا ئولتۇرۇپ، ھەممىنى ئاڭلىدى، ئۇنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى سەھىپىسىگە چىرايلىقىنە گۈل تىزىپ ئالەمدىن ئۆتكەنلىكىنى بىلدى، ئىبراھىم ئاكا ئوغلى مەھەممەتجان بىلەن ماختىنىشقا ھەقلىق.

بوۋاي چېن جاڭپىڭنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ:

— ئوغلۇم، سەن ئەنسىرىمە، خۇن تەلەپ قىلىش بىزنىڭ ئادىتىمىزدە يوق. كىمنىڭ ئەجىلى توشقان بولسا شۇ كېتىپ قالىدۇ. ئىنساننىڭ قەدىر - قىممىتى ئۇنىڭ يەزىلىتىدە، سەن ئۇنىڭ قېرىندىشى ئىكەنسەن، سەن قاپسەن. ياخشى ياشاڭلار، ھە راست، ھېلىقى بالاڭلار مۇشۇ شۇمۇ؟ — دېدى.

— شۇ، جېنىم دادا، — چېڭ شۇجىڭ ئوغلى چېن گۇاڭشىنى يېتىلەپ بوۋاينىڭ ئالدىغا ئەپكېلىپ، بوۋاينىڭ تۇسقىنىغىمۇ قارىماي يۈكۈنۈپ ئولتۇرغۇزۇپ، بوۋايغا ئۈچ قېتىم باش ئۇرۇپ چوقۇندۇردى. ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ، — بىز گۇاڭدۇڭلۇق، ئوغلىمىز شىنجاڭدا تۇغۇلدى، مەرھۇم مەھەممەتجان ئۇنىڭغا ھاياتلىق ئاتا قىلدى. شۇنىڭ خاتىرىسىنى قىلىپ بالىمىزنىڭ ئىسمىنى گۇاڭشىن قويدۇق، گۇاڭشىن نەۋرىڭىز بىلەن ساۋاقداش ئىكەن. بىز ئۇنىڭدىن تېخىمۇ بەك خۇش بولۇۋاتىمىز. بوۋا، بىز ئەمدى سىزنىڭ ئۆيىڭىزنى كۆرۈۋالساق، ئۆيگە بارغىچە ئوغلۇم سىزنى كۆتۈرۈپ ماڭسا، بۇنىڭغا ماقۇل بولسىڭىز، ئۆتۈنۈپ قالاي...— دېدى. چېن گۇاڭشىن بوۋاينى كۆتۈرۈشكە ھەرىكەت قىلدى. بوۋاي باشقىلار كۆتۈرۈپ ماڭغۇدەك ھالەتكە چۈشۈپ قالمىغانىدى. ئۇلار ھەر قانچە ئۆتۈنۈپ تۇرۇۋالغان بولسىمۇ ئۇنىمىدى، بۇ ۋاقىتتا ئۆمەرجان ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ بوۋاينىڭ قېشىغا ئەپكەلگەنىدى. بوۋاي ئۇنىڭغا قاراپ:

— ئۆمەرجان، ئوغلۇم، ۋېلىسىپىتنى چېن جاڭپىڭ ئاكاڭغا بەرگىن، بىز ئۇلار بىلەن مۇڭداشقاچ ئۆيگە بارىمىز، سىلەر مەكتىپىڭلارغا بېرىۋېرىڭلار، — دېدى.

ئۆمەرجان بىلەن چېن گۇاڭشىن قەبرىستانلىقتىن چىقىپ قول تۇتۇشقان پېتى چوڭ يولغا چۈشۈپ، مەكتەپكە قاراپ مېڭىشتى.

مەسئۇل مۇھەررىر: سارەم ئىبراھىم

مۇھەممەت روزى

ئىتتىپاقلىق ھەققىدە غەزەل

چېچەكلەپ مېۋىلەر بەرسە ئىناقلىق باغۇ ـ بوستانى،
ۋۇجۇدقا كەلگۈسى سانسىز ئىناقلىق نەزمە ـ داستانى.

ئىناقلىق ـ ئىتتىپاقلىقتۇر ئەزەلدىن بارچە مىللەتنىڭ
يۈرەك قەلبىگە ئورناشقان مۇقەددەس ئارزۇ ـ ئارمانى.

ئاشار مىڭ ھەسسىلەپ جەزمەن ئىناقلىق ـ ئىتتىپاقلىقتىن
تېپىپ ئىمكانىيەت ئەلنىڭ كۈرەشچان روھى، دەرمانى.

قالار ۋەيرانە بىر چەتتە قاۋاپ ئىت، بۆرىلەر ھۇلاپ،
يۈرەر مەردانە تاغ ئاتلاپ دەۋرنىڭ بارچە كارۋانى.

شۇڭا بىز ئەتىۋارلايمىز ئىناقلىق ـ ئىتتىپاقلىقنى،
بۇنىڭسىز ھېچ ئادا بولماس ۋەتەننىڭ غايە ـ ئىقبالى.

ئىسرائىل كېرەم

قەدىرلەيمىز ئىناقلىقنى

ئىناق بولسا

ئۇلۇغۋار خەلقىمىز قۇدرەت تاپار دائىم ئىناق بولسا،
سائادەت ئىلكىدە مەغرۇر ياشار دائىم ئىناق بولسا.

جاپا ـ مۇشكۇلگە باش ئەگمەس، ئەقىل ـ ۋىجدانىنى چەكمەس،
تۈمەن ئۆتكەل داۋانلاردىن ئاشار دائىم ئىناق بولسا.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ۋەتەنمۇ ھەر قاچان ئۆرلەپ، يېتەر ئارزۇسىغا گۈللەپ،
مۇھەببەت لالىسى ياشناپ تۇرار دائىم ئىناق بولسا.

بازار قايناق، كۆڭۈل ئويناق، ئۆتەر تۇرمۇش شېرىن، قۇۋناق،
خۇشاللىق بۇلبۇلى خەندان ئۇرار دائىم ئىناق بولسا.

ھاياتتا ئۆزئارا ھۆرمەت بېغىشلار روھ، ئۈمىد، قۇۋۋەت،
بۇ خىسلەت - ئەنئەنە ئۆچمەي قالار دائىم ئىناق بولسا.

پايانسىز دەشت، قاقاس سايدا — كىشى ئىز باسمىغان جايدا،
بېھىشتەك باغ - ۋاران پەيدا بولار دائىم ئىناق بولسا.

زامان ھۆسنى ئىلىم - سەنئەت، ئۇنىڭسىز يوق زىيا، نۇسرەت،
ئىلىم جانانىنىڭ ۋەسلىن قۇچار دائىم ئىناق بولسا.

كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس، ئىناق بولماي يېتىپ بولماس،
مۇراد گۈلشەنىدە مەشرەپ ياسار دائىم ئىناق بولسا.

ئىتتىپاقلىق نەزمىسى

ۋەتەندە بارچە مىللەتنىڭ مۇقەددەس ئىتتىپاقى بار،
ئىناقلىق - ئىتتىپاقلىققا سەمىمىي ئىشتىياقى بار.
كۆرەش - جەڭلەردە ئۆزگەرمەس ئەقىدە چىن تۇراقى بار،
ھەمىشەم بىر بىرىنى دەپ ئېچىلغان كەڭ قۇچاقى بار،
قەلبلەر رىشتىنى چاتقان مېھىر - سۆيگۈ بۇلاقى بار.

ئۇلۇغ كومپارتىيە باشچى، ماڭارمىز قول تۇتۇپ مەغرۇر،
ئەنە خەنزۇ، ئەنە زاڭزۇ، شىبە، مانجۇ، قازاق، ئۇيغۇر...
كېلىچەك دىلبىرى كۈتكەي ھامان بىزنى چېچىپ زەر - نۇر،
يورۇقتۇر يول، ئۇزاق مەنزىل، داۋانلار بولسىمۇ گەر زور
ئېزىقمايمىز ھەقىقەتنىڭ يورۇق، ئۆچمەس چىراغى بار.

جىمى مىللەت ئۈچۈن بىردەك ئانادۇر مېھرىبان جۇڭگو،
مۇبارەك تۇپرىقى جاندەك ئەزىزدۇر ھەر قاچان جۇڭگو،
ئۇنى قوغداش شەرەپ بىزگە داۋامەت قەھرىمان جۇڭگو.

بېهىشتىن چارىدۇر ھۆسنى سۆيۈملۈك ئانىجان جۇڭگو،
ئاڭا مەپتۇن بولۇپ باققان جاھاننىڭ كۆز قاراقى بار.

ۋەتەن ـ ئەل خۇش، ئىناق، پاكىز مۇھەببەتقا ئىنتىزار تەشنا،
تىنچ، جۇشقۇن ۋەزىيەتكە ئەزەلدىن بەر قارار ـ تەشنا.
قېرىنداشتەك ئۇيۇشتۇق خوپ، شۇھالغا دىل خۇمار ـ تەشنا،
ھايات بوستانىمىز ياشناپ، قۇياشمۇ نۇر چاچار تەشنا،
قەدىرلەيمىز ئىناقلىقنى، ئىناق ئەلنىڭ روناقى بار.

نۇر قاسىم

ئىناقلىق ئەلا

ئىناقلىقتىن بەرپا بولدى يۇرتۇم قاراماي،
چېچەكلىدى گۈللەپ ياشناپ، ئاچتى خۇش چىراي.
جۇڭغارىيە قۇچاقلىرى گۈزەل بوستانلىق،
قىز ـ يىگىتلەر يۈرەر خۇشال، ھۆسنى تولۇن ئاي.
نېفىت دېگەن ئۇچقۇلارنىڭ قانىتى ـ جېنى،
شۇ جان ئۈچۈن تەر تۆكىدۇ مەردلەر ئايانماي.

ئىناقلىقتىن قەد كۆتۈردى كويتۇڭ، شىخەنزە،
چۆل ـ جەزىرە، شور ۋە زەيكەش بولدى بوستانلىق.
شېرىن شەرۋەت تېمىپ تۇرغان ئالما ـ ئانارلار
جوپ قوللارنىڭ ھېكمىتىدىن قالتىس ئوخشاشلىق.
شائىر كۆرسە توقۇمىچى، قەندالەتچىنى،
بولۇپ قايتار تالاي ناخشا، تالاي داستانلىق.

ئىناقلىقنىڭ چېچەكلىرى تازا ئېچىلغاچ،
ئانا دىيار تولدى بۈگۈن گۈللەرگە پەۋەس.
تەڭرى تاغنىڭ ئېتەكلىرى بىپايان كەڭلىك
ھېچقاچاندا بۈگۈنكىدەك گۈللەنگەن ئەمەس.
ئىناقلىقنى ئاسرىغايمىز قارىچۇقىمىزدەك،
ئۇ بولمىسا روناق تېپىش، پەرۋاز قىلىش تەس.

قول تۇتۇشۇپ، كۆكرەك كېرىپ ماڭىمىز ھامان
ئارمانىمىز قارار گاھى كەلگۈسى تامان.

تۇرسالغۇلار بەۋا كەلمەس قوشۇنىمىزغا،
ناخشىمىزغا جۆر بولىدۇ پۈتۈن يەر - جاھان.
قىزىل گۈلگە پۈركەنمەكتە ئېسىل شىنجاڭىم،
بارچە مىللەت تۇتاش قەلب، خۇشال، شادىمان.

ئىپارگۈل داۋۇت

ئىتتىپاقلىق كۈيى

«تىلى ياتنىڭ دىلى يات»
دېگەن زەھەر پەتىۋا.
بىلگەن ئۇنى ئىلگىرى
شۇم - رەزىللەر ئەتىۋا.

ۋەتەن بولسا بىر دەريا،
مىللەت ئۇنىڭ تامچىسى.
ۋەتەن بولسا بىر گىياھ،
مىللەت ئۇنىڭ شاخچىسى.

كىم ياخشىدۇر، كىم يامان،
تىل ئەمەستۇر بەلگىسى.
قوشماقتىدۇر تۆھپىلەر
ۋەتەن ئۈچۈن ھەممىسى.

شۇڭا بىردۇر ئەزەلدىن
تەقدىرىمىز، دىلىمىز.
شانۇ، زەپەر قۇچىمىز
قول تۇتۇشۇپ ھەممىمىز.

ئىلھامجان ئابلىز

ئانا

ئاۋۋال تەگرىنى يازمىشمەن، ئۇلۇغلارنى يازار بولسام،
ئۇلۇغكى تەگرى نە سەنسىز، جاھاننى ئاختۇرار بولسام.

زىكىر قىلساملا نامىڭنى، ياسايدۇ كۆزلىرىم دەريا،
قۇياشقا تەلمۈرۈپ باقتىم، كۆرۈشكە ئىنتىزار بولسام.

پەلەكنىڭ كاجلىقى ئۆرتەپ دىلىمنى، تېنىدىم ھەريان،
دىلىم دولقۇنلىنار ھەر چاغ ئانا مېھرىڭگە زار بولسام.

مېنىڭچۈن جان ئىسار ئەيلەپ ئاقاردى چاچلىرىڭ ئاپئاق،
پېشانەڭگە سۆيەر مېھرىڭ ياقا يۇرتلاردا خار بولسام.

ئۆزۈپ بەرسەم ساڭا ئاينى جاھاننى ھەممە تارتۇقلاپ،
چىقار ھاردۇقى ئوغلۇڭنىڭ شۇچاغ چىن ئىپتىخار بولسام.

*   *

دىلىمنى ئوۋلىدىڭ سۇبھى چىقىپ باغ ئارىلاپ سەرۋاز،
ۋىسالنى زارىقىپ كۈتكەن پەرى يەڭلىغ قىلىپ گۈلناز.

سەھەر سالقىنىدەك يۇرسەڭ، بېقىپ ھەر يانە قايرىپ شاخ،
دىلىم رۇجىكىنى چەككەي كېلىپ لەرزانە خۇش ئاۋاز.

كېلىپلا جاننى ئالماققا ئەجەب گۈل قامىتىڭ باركى،
ياسانغاي پەرىلەر ھەتتا جامالىڭدىن ئېلىپ ئەنداز.

نىگاھىڭنى بىلىپ قىبلە، دىلىمنى ئەيلىسەم ئىزھار،
تۇتۇق بەرمەي كېپىنەكتەك ئۇچۇپ يۈردۈڭ قىلىپ پەرۋاز.

سېنىڭ ئىشقى-پىراقىڭدا بۇ جان ھەلقۇمىغا يەتتى،
ۋىسال پەيتىنى ھازىر ئەت ۋە ياكى گۆرلىكىمنى قاز.

*   *

ۋەتىنىم پەخرىم مېنىڭ قوينۇڭنى بوستان ئەيلىمەك،
ساپ تەرىم بىرلە ئېسىل سولماس گۈلىستان ئەيلىمەك.

جانىجان تۇغقان ئانامسەن، شەۋكىتىڭ ئالەمچە بار،
بىر ئۆمۈر پۈتمەس بەخت مېھرىڭنى سۇلتان ئەيلىمەك.

مەن ئۈچۈن تۇپراقلىرىڭ ئالتۇن بۆشۈك خىسلەتكە باي،
شۆھرىتىم شول تۇپرىقىمنى گۈل - گۈلىستان ئەيلىمەك.

پەرىدەك گۈلگۈن دالاڭ كۆڭلۈمنى مەپتۇن ئەيلەدى،
ئۇندىكى ئارمان ئېرۇر نامىڭنى داستان ئەيلىمەك.

گۈل بويۇڭغا كۆز ئالايتىپ كىم ساڭا قىلسا رەشك،
ھەر قاچان ئەھدىم مېنىڭ شۇلارنى گۇمران ئەيلىمەك.

روزى نىياز

ئەككى شېئىر

نۇر بولۇپ سىڭسەن قۇچاقلىرىڭغا

كۆز ئېچىپ ئالەمگە، ئانا سەھرايىم،
باغرىڭغا باغرىمنى ياقتىم تۇنجى رەت،
ئورالدى بويۇڭغا نازۇك ھېسلىرىم،
سادائەت، سۆيگۈدىن قەۋەتمۇ قەۋەت.

كىرپىكتىن قويۇلار ئالتۇن شولىلار
ئىنتىلىپ قوينۇڭغا تاشلىسام نەزەر.
مەن سىرداش توپاڭنىڭ ھەر بىر زەررىسى
ئانامنىڭ مېھرىدەك يىلىلىق شۇقەدەر.

ئوپۇقتا باش قويغان ئېتىزلىرىڭدا
دېڭىزدەك چايقىلار ھەر خىل زىرائەت.
تەسەۋۋۇر كۆزىدە تىكىلسەم ساڭا،
ئالدىمدا نۇرلىنار ئايدەك قىياپەت.

*

كەۋسەرلەر سۇندۇ لەۋلەرگە بۇندا
ناۋالىق گۈلباغلار گەردۇن چىنىدە.
مېۋىدىن مارجانلار ئاسقان كىۆرمىنىڭ شاخ
تولغىنار ناز بىلەن كۆلكە ئىچىدە.

مىجەزى باھاردەك پەرزەنتلىرىڭ بار
ھەر يەردە ھەرقاچان تاراتقان ئاپتاپ.
ھەر دىلدا بىھېساب خىسلەتلەر يانار،
ھەر يۈرەك قالدۇ قوياشقا ئوخشاپ.

خورازلار گۈدۈكتەك ئۈنلۈك قىچقىرىپ،
ياقۇت رەڭ تېڭىڭدىن بېرىدۇ دېرەك.
دالىنى تىترىتىپ ھارماس بىلەكلەر
ئۇرىدۇ ئەمگەكنىڭ تارىغا زەخمەك.

مۇھەببەت توشۇلسا شامالىرىڭدا،
ھاۋايىڭ بېرىدۇ تەنلەرگە ساقلىق.
پەرۋازدا كەپتەرلەر تىنىق كۆك ئارا،
كۆڭۈلدە ئۇخچۇيدۇ تۈگىمەس شادلىق.

ئانامدەك مېھرىبان ئانا سەھرايىم،
مېھرىڭدا ھەمىشە قىياندۇر ئىشقىم.
ئوغلۇڭ مەن ئۆزگەرمەس تەئەللۇق ساڭا،
ئەبەدىي ئۈزۈلمەس چېگىلگەن رىشتىم.

* *

تەڭكەشتۇر كۈيلىرىم بۇلاقلىرىڭغا،
نۇر بولۇپ سىڭسەن قۇچاقلىرىڭغا.

ئۆمرۈم خاتىرىسى

ياشلىقتا چېچەكلەر تېرىپ كېتىمەن،
بېشىمنى قار بېسىپ قېرىپ كېتىمەن.
كىرپىكىم جۈپلىشىپ، قاتتىقاندا ئېڭەك،
ئانا يەر قوينىغا كىرىپ كېتىمەن.
ئۆمرۈمنىڭ ھەر دېمى بەدەلسىز ئەمەس،
(تالايلاپ قۇربانلار بېرىپ كېتىمەن)،

زۇنۇن تاھىر

مۆرسەس

(ھېكايە)

1

ئاق تېرەك يېزىسىنىڭ سوت پاراشوكى زاۋۇتى مەھسۇلاتىنىڭ ئىشەنچسىز، سۈپەتسىزلىكى بىلەن خېرىدارلارنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ كەتتى. ئالدىنقى يېرىم يىللىق ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلاتلىرى بېسىلىپ قېلىپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مائاشىنىمۇ تارقىتالمىدى. يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى سانائەتكە مەسئۇل مۇئاۋىن يېزا باشلىقى ئىمامنى زاۋۇتنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنى رەتلەشكە ئەۋەتتى. ئىمام بىر ھەپتىدەك تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ئارقىلىق زاۋۇت باشلىقى بىلەن بوغالتىرنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇردى. شوربۇلاق كەنتىنىڭ باشلىقى ئىمىرنى زاۋۇت باشلىقلىقىغا، بوغالتىرى نۇرشاتنى بوغالتىرلىققا تەيىنلەش توغرىسىدا يېزىلىق پارتكوم بىلەن خەلق ھۆكۈمىتىگە دوكلات سۇندى. دوكلاتىمۇ ئۇزۇن ئۆتمەي تەستىقلاندى.

يېڭى زاۋۇت باشلىقى ئىمىر ئىمامنىڭ يېقىن ئاغىنىسى ئىدى. ئۇ تاقىلىپ قېلىش گىرداۋىغا بېرىپ قالغان زاۋۇتنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە دەسلەپتە جۈرئەت قىلالمىدى. ئىمام ئۇنىڭغا مەدەت بېرىپ، نۇرغۇن يوللارنى كۆرسەتتى. ئىمىر ئىمامنىڭ يوليورۇقى بويىچە ئىشنى مېھمان چاقىرىشتىن باشلاپ، مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ ئادەملىرىنى بىر يەرگە جەم قىلدى. كاتتا زىياپەت، ئېسىل سوۋغاتلار ئۇنىڭ يولىنى راۋانلاشتۇردى، بولارنىڭ چىقىملىرى زاۋۇتنىڭ رېمونت خىراجىتىگە ھېسابلاندى.

يۇرتداشلىرى ئارىسىدا «مۆرسەس» دەپ نام ئالغان، بىر پۇڭ پۇلنىڭ ئۈستىدە تىك تۇرىدىغان نۇرشات بۇ خىل خىراجەتلەرنى كۆرۈپلا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن مۆرەپ سالدى. ئىمىر ئاق ئىسچوتلارنى ئۆتكۈزگىچە ئۇنىڭ بىلەن خېلى يەرلەرگىچە بېرىشتى. بىراق نۇرشات ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ، ئىسچوتلارنى ئالغىلى ئۇنىمىدى. ئاخىرىدا ئىمام ئارىغا چۈشۈپ، بۇيرۇق بىلەن بۇ ئىشنى ھەل قىلغان بولدى، مەيلى نەدە بولسىمۇ زىياپەت بىلەن سوۋغاتنىڭ ئۈنۈمى كۆرۈلدى. زاۋۇتنىڭ بېسىلىپ قالغان مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئۈچتىن بىرى سېتىلىپ كەتتى. بۇ ئىشتا نۇرشات

مۆرەپ قېلىۋەردى. ئىمىر ئىناۋەت تاپتى.

مېھمان چاقىرىپ، سوۋغا تەقدىم قىلىش - ھە؟ نېمىدېگەن ئوبدان ئىش بۇ. ھەم ئىشلىك پۈتكەن، ھەم ئۆزۈڭمۇ مەنپەئەتكە ئېرىشكەن. بۇدا يەنە ئىككى - ئۈچ نۆۋەت ھەيدىۋەتسەم، بېسىلىپ قالغان پارا-شوكلارنىڭ ھەممىسى تۈگەيدۇ. ئاندىن راسا بىر قاملاشتۇرۇپ يەنە ھەيدىۋەتسەم يېڭى-دىن ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتلىرىمىز ئۈچۈن «ئىشەنچلىك مەھسۇلات» دېگەن گۇۋاھنا-مىنى ئېلىۋالىمىز... ئىمىر يۇقىرىقى ئوي-لىرىنى ئىمامغا ئېيتتى. ئىمام كالتە قولل-رىنى ئىمىرنىڭ مۈرىسىگە قويۇپ، چاسا ئېڭىكىنى بوغدىيىكىگە تىرەپ تۇرۇپ:

— بۇدا تامامەن باشقا ۋىلايەتتىن، ئەڭ ياخشىسى، قېنى چىقمايدىغانراق ئىچكىرى ئۆلكىلەردىن كەلگەن مال يۆتكىگۈچىلەرنى چاقىر. پۇلنىڭ كۆزىگە قارىماي تاتازىلاپ خەجلەۋەر. ئەنە شۇنداق قىلالىساڭلا، ئۇ نېمىلەر دات بېسىپ كەتكەن تۆمۈرنىمۇ ئالتۇن دەپ دىڭۋارلىشىۋېرىدۇ، — دېدى، ئاندىن سەل تۇرۇۋېلىپ، ئاستا شىۋىرلاپ قوشۇپ قويدى، — ھەر ھالدا ھېلىقى نۇر-شات دېگەن مۈرىمەس بوغالتىرىڭدىن ئېھتىيات قىلغىن. ئەسلىدە ئەكەلمەيدىغان نېمىكەنتۇق. ئاقىلەي ياخشى، كۆكىلەي ياخشى، ئۇ بولمىسا زاۋۇتىڭنىڭ ئىقتىسادىنى باشقۇرالمايمەن دېسەڭ، ئىشىنىپ كېتىپتىمەن...

— مەن نەدىن بىلەي مۇنداق پۇل خەجلەپ مېھمان چاقىرىدىغان ئىشلارنىڭ بارلىقىنى، — ئىمىر قاقىرىڭگىدەك كەلگەن ئۆزۈن بويىنىنى قاشلاپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى، — پۇلنى چىك تۇتىدۇ دەپلا شۇنىڭغا ئىشىنىۋالغانىدىم. مۇنداق ئىشلارنىڭ بارلى-قىنى ئەسكەرتىپ قويىدىغان بولسالا، ئۇلداق نېمىنى يېقىن يولىتامتىم ئاداش، ھېلىھەم بولسىمۇ... — ئىمىر بىردىن يۇل تاپقاندەك ھاياجانلىنىپ سۆزلىدى، — مانا ئەمىسە دەپ، كۆتىگە بىرنى تېپىپ، بىراقلا قوغلىۋېتەيمۇ - يا؟

— ھا، ھا، ھا! — ئىمام گەۋدىسىنى كەينىگە تاشلاپ مەغرۇر كۈلدى، — ھەر-قانداق بۇقىنىڭ مۈڭگۈزى بولىدۇ، مۈڭگۈ-زى بولغانلىكەن ئۆسىدۇ. گەپ بۇقىنى كۆندۈرۈشتە.

— گېپىڭنى چۈشىنەلمىدىم، ئاداش.

— بۇنىڭ چۈشەنمىگىدەك نېمىسى بار؟ — ئىمام گېلىنى قىرىپ، بۇيرۇق تەلەپ-پۇزىدا سۆزلىدى، — زاۋۇتقا ئىشچى قوبۇل قىلىش سېنىڭ قولۇڭدا، ئۇنىڭ ئۆيىدىكى ئىشقا يارىغۇدەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ۋاقىتلىق بولسىمۇ ئىشقا ئورۇنلاشتۇر. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بۇقا سېنى ئەمەس، ساڭا قارشى چىق-قانلارنى ئۆسىدۇ.

— مۇنداقمۇ ئىشلار بار دېگىن.

— بۇ رەھبەرلىك ئىلمىدا تاكتىكا دەپ ئاتىلىدۇ، — ئىمام كۆرسەتكۈچ قولىنى ئىمىرغا شىلتىگەن پېتى چۈشەندۈردى، — سەن قانداقلا بولمىسۇن بىر رەھبەر بولدۇڭ. شۇڭا ئاشۇنداق تاكتىكىلارنى ئۆگىنىۋېلىشىڭ كېرەك...

ئىمىر نۇرشاتنىڭ ئاپالى بىلەن قىزىنى ئەتىسىلا ئىشقا ئورۇنلاشتۇردى. ئارىدىن ئىككى - ئۈچ كۈن ئۆتكۈزۈپ، مال سېتىۋالغۇچىسى بىلەن بىللە شەھەرگە كىردى. ئۇلار مېھمانخانىلاردىكى سىرتتىن كەلگەن مال سېتىۋالغۇچىلار بىلەن ئالاقە باغلاپ، 20 ئادەم بىلەن تونۇشتى. ئەمدى پەقەت ئۇلارنى يىغىپ مېھمان

قىلىش، سوۋغات بېرىشلا قالغانىدى. ئەگەر بۇ ئىشلار تاماملانسا، زاۋۇتنىڭ نۇرغۇن ئىشلىرى يۈرۈشۈپ كېتەتتى. بۇنىڭغا 10 مىڭ يۈەن ئەتراپىدا پۇل كېتەتتى. ئىمىر ئىمام دېگەن تاكتىكىنى قوللانماقچى بولۇپ نۇرشاتنىڭ بۆلۈمىگە كىردى. نۇرشات تار، قاراڭغۇ بۆلۈمدە ئېلېكترىنىمۇ ياقماستىن چوت سېلىپ ئولتۇراتتى.

— پاھ! ھوي مۇنۇ جاپاكەشنى، — ئىمىر ئىشىكنىڭ تۈۋىدىكى ۋېكلىيۇچاتېلنىڭ يېپىنى تارتىپ، ئېلېكترنى يورۇتتى، — نامازشام قارىڭغۇسىدەك تەمتىلەپ ئىش قىلغىچە مانا مۇنداق يورۇقتا ئىشلىسەڭ بولمامدۇ، ھەي، ئۆزىنىڭ جېنىنى ئۆزى قىينايدىغان مۆرىمەس.

— ئۆچەر، ھوي ئاۋۇ لامپۇچكىنى! — نۇرشات 15 ۋاتلىق لامپۇچكىدىن چىقىۋاتقان غۇۋا، قىزغۇچ نۇرغا قاراپ ئىمىرغا بۇيرۇق قىلدى، — ئىشلىسەم مەن ئىشلىدىم، سېنىڭ نېمە دەپ ئىچىڭ پۇشىدۇ. كۈندۈزدە لامپۇچكا يورۇتۇپ ئىشلىگەن نەدە بار؟

— مۇشۇ يەرلىرىڭنى دەيمەن ـ دە، ئاداش، — ئىمىريانچۇقىدىن «مارىلبورو» ماركىلىق پاپىروستىن بىرنى ئېلىپ، نۇرشاتقا سۇنغاچ داۋام قىلدى، — ھەر ھالدا كۆيۈنگىنىڭگە رەھمەت. ساڭا بىر مەسلىھەت ئاداش، ھەر ھالدا سەن زاۋۇتنىڭ بىر پۇتى، مەن بىر پۇتى، ئىككىمىزنىڭ قايسى بىرىمىز بولمايدىكەنمىز زاۋۇتىمىزنىڭ ئىشى ئاقسايدۇ. ھەر ھالدا سېنى مەن بىلەن يار يېلىمدەك چىپىسلىشىپ كېتىدۇ دەپ قاراپ، ئۆزۈم بىلەن بىللە ئېلىپ كەلدىم. كەلگەنىدىن بۇيان ئۆمىدىمىنى يەردە قويماي ماسلىشىپ كېلىۋاتىسەن. گەپنىڭ كۆندىسىنى قىلسام ئاداش، بۇدا شەھەرگە كىرىپ يىگىرمىدەك مال سېتىۋالغۇچى بىلەن ئالاقىلاشتىم. ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا مەھسۇلاتىمىزنى ئالايلى دېيىشتى، ئەمما قورسىقىغا كىرىپ چىققىسام بىر نېمە تاما قىلىشىدۇ. شۇ ئىشنى سېنىڭچە قانداق قىلساق بولار؟

ئاردىنى ئۇزۇن سۈكۈت باستى. نۇرشات ھېچنېمە بولمىغاندەك ئالدىدىكى گىراپىلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ ئولتۇرۇۋەردى.

— دانا پىكىرىڭدىن بىرنى بەرمەمسەنوي، — ئىمىر نۇرشاتنىڭ ئالدىدىكى گىراپىنى دۈمكۆمتۈرۈپ قويدى، — ئىچىدە بىرەر ساھىپجامالنىڭ سۈرىتى باردەك قاراپ كەتتىڭ بۇنىڭغا.

— مەھسۇلاتلىرىمىزنى ئالسا ساتايلى.

— گەپ سېتىشنىڭ يولىنى قىلىشتا ئاداش، — ئىمىر تار بۆلۈمنىڭ ئىچىدە ماڭغاچ چۈشەندۈردى، — ئۆزۈڭ بىلىسەن، ھازىر قۇرۇق گەپ قۇلاققا خۇشياقمايدىغان جاھان. شۇڭا ئاز ـ تولا يولىنى قىلىپ، مال سېتىۋالغۇچىلارنىڭ كۆڭلىنى مايلىساق، ئاندىن بېسىلىپ قالغان مېلىمىزنى ئەپلەپ سېتىۋالسا قىمىكىن دەيمىنا.

— ئالسا ساتايلى.

— شۇنىڭغا 10 مىڭ سوم كېتىدىكەن.

— ئۆزىمىزنىڭ مېلىنى ئۆزىمىز سېتىۋالمايدىغاندىمىز؟

— چاقچىقىڭنى قويساڭ، — ئىمىر چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ ئاغرىنىش تەلەپپۇزىدا شۇنداق دېدى، — بىلىۋاتىمەن، ماڭا، زاۋۇتقا ئىچىڭ ئاغرىپ، 10 مىڭ سوم خەجلەشكە كۆزۈڭ قىيماۋاتىدۇ. مەنچە بولغاندىمۇ بىر تىيىن خەجلىگىم يوق، بىراق مۇشۇنداق قىلمايمۇ باشقا چارىمىز بولمايۋاتىسا. مۇنداق قارىماققا 10 مىڭ سومنى بىكارغا خەجلىگەندەك

قىلغان بىلەن 600 مىڭ سوملۇق مالنى بىراقلا ساتالايمىز ئەمەسمۇ.

— بۇ ئىشقا قېتىلالمىغۇدەكمەن.

— نېمىشقا؟

— بىرىنچى، مالىيە تۈزۈمگە خىلاپ، ئىككىنچىسى، ئىستېمالچىلارنىڭ مەنپەئىتىگە ھۆرمەت قىلمىغانلىق.

— ئەمىسە، سېنىڭچە مەھسۇلاتلىرىمىزنى قانداق قىلساق بولىدۇ؟ — دېدى ئىمىر تەنە تەلەپپۇزىدا.

— بېسىلىپ قالغانماللارغا بۇرۇنقىلار ئىگە بولسۇن، — نۇرشات سەنپەننى بوش چىرىقلىتىپ قارىشىنى ئېيتتى، — بىز بۇندىن كېيىن ئىشلەپچىقىرىدىغان مەھسۇلاتلىرىمىزنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرەيلى. شۇنداق قىلىدىغانلا بولساق، خېرىدارلار ئالدىمىزغا كېلىدۇ.

قول ئاستىدىكى بىر بوغالتىر، ھەتتا ئۆزى يېقىن كۆرۈپ ئەكەلگەن بىر بوغالتىر، راپاۋەتچىلىك قىلىپ خوتۇن - بالىسىنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرغان بىر بوغالتىرنىڭ ئۆز گېپىنى يىرىۋېتىۋاتقانلىقىغا ئىمىرنىڭ ئاچچىقى كەلدى. ئۇ خېلى بىر نېمە دېگەنمۇ بولار ئىدى، لېكىن ئىمامنىڭ گېپى بويىچە ئۆزىنى بېسىۋېلىپ، ئۇدۇل ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كەلدى.

— تاقىتىم قالمىدى، ئاداش، — دېدى ئۇ ئىمامغا بولغان ئەھۋاللارنى دەپ بەرگەندىن كېيىن يېرىلىغۇدەك بولۇپ، — ئۇ مۆرىمەسنىڭ كۆتىگە تەپمەي زاۋۇتىمىزغا، ساڭا، ماڭا ياخشى كۈن يوق. قىسقىسى، سېنى تەستىقلىدى دېسەم، ئەمىسە ئىمامنىڭ ئۆزى پۇل تېپىپ بەرسۇن، دەۋاتىمادۇ.

— ئۇنى تېپىپ چىقىرىۋېتىش ئۇنداق ئاسان ئەمەس، — دېدى ئىمام ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ ئۇياق - بۇياققا ماڭغاچ، — مازىر ئۇ يېزىلىق پارتكومدىكى باشلىقلارنىڭ ئەزەرى چۈشكەن ئادەم بولۇپ قالدى. ئاڭلىسام پارتكومنىڭ ھېلىقى مۇئاۋىن شۇجىسى ئەنۋەر شۇمتەك ئۇنىڭغا يەل بېرىپ يۈرۈپتىمىش. ئۇنىڭ ئۈستىگە كادىرلار خىزمىتىگە ئاشۇ مەسئۇل. ئۇ شۇمتەك تېخى ھېيىقماستىن ئۇ يەر - بۇ يەردە سېنى زاۋۇت باشلىقى قىلىپ يۆتكەپ كېلىشىمنىڭ سەۋەبىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرگۈدەك. مۇنداق ئەھۋالدا ئالدىراپ قول سالساق كەتكۈزۈپ قويىمىز. شۇڭا ... ۋاقتىنچە تىنىۋالايلى.

— تىنىۋېلىشنىڭ نېمە پايدىسى؟

ئىمام قويۇق قاشلىرىنى ھىمىرىپ سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئىمىر ئاران ئاڭلىغۇدەك قىلىپ:

— سەن باشقىسىنى سۈرۈشتۈرمەي، نۇرشاتنىڭ ئۆيىدە چوڭ بىر زىياپەت ئورۇنلاشتۇرغىن. ئۇ يەرگە چوقۇم ھېلىقى شۇمتەك شۇجى بارسۇن! — دېدى.

— چاشقانغا كېپەك ئالدۇرمايدىغان مۆرىمەس ئۇ، ئاداش، — ئىمىر ئۇنىڭ تەكلىپىگە ئېتىراز بىلدۈردى.

— ئەخمەق! — ئىمام ئىمىرغا مەسخىرىلىك تىكىلدى، — خوتۇنى بىلەن قىزىنىلا كۆندۈرسەڭ ئىش پۈتمەمدۇ؟ ئاشۇنچىلىك ئىشقا كاللاڭ يەتمىسە بىر زاۋۇتنى قانداقمۇ باشقۇرارسەن؟ ھە، يەنە بىر گەپ، — ئۇ بىرئاز ئويلىنىۋېلىپ داۋام قىلدى، — زاۋۇتنىڭ ھېسابىدىن 400 — 500 سوم چىقىم قىلىپ، زىياپەتكە ئىشلىتىڭلار دەپ خوتۇنىنىڭ قولىغا بەرگىن. قېنى، مەن ئۇ مۆرىمەسنىڭ تومشۇقىدىن ئېلىنمىغىنىنى بىر كۆرەي...

www.uyghurkitap.com

2

ــ هېي، مەن سىزگە گەپ قىلىۋاتـ
مەن، ــ گۆھەرپاشا كاۋا باردىگىنىڭ ئاستـ
دىكى سۇپىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ مو-
خۇركا چېكىۋاتقان ئېرىغا ئىنچىكە قاشلىر-
نى ھىمىرىپ تۇرۇپ كايىشقا باشلىدى، ــ
مۇشۇ يېتىم ئولتۇرۇپ تاماكا چېكىۋاتقىنى-
ڭىزغا بىر ئاش پىشىم بولدى. ھېچ جاۋاب
بېرەي دېمەيسىزغۇ؟

نۇرشات خوتۇنى گۆھەرپاشادىن
ئەمدى گەپ ئاڭلاۋاتقاندەك بېشىنى كۆتۈ-
رۈپ، ئۇنىڭ كۆزىگە سوئال نەزەرىدە
تىكىلدى.

ــ هاڭۋېقىپلا قالدىڭىزغۇ؟ ــ گۆھەر-
پاشا نۇرشاتنىڭ چۈشىنىكسىز قاراشلىرىغا
ھەيران بولۇپ، ئۆزىنى تۇتالماستىن
كۈلۈۋەتتى.

ــ ئاۋۇ چۈمۈلىلەرنىڭ تاماشاسى بىلەن
بولۇپ كېتىپتىمەن، ــ دېدى نۇرشات ئې-
رىقنىڭ قىرىدىكى ئۇۋىسىغا كىرىپ ـ چىقىـ
ۋاتقان سان ـ ساناقسىز چۈمۈلىلەرنى كۆر-
سىتىپ، ــ گېپىڭىنى بۇيا بىر دېگىنە.

ــ مېھمان چاقىرىدىغان ئىشىنى
دەۋاتىمەن.

ــ نېمە مېھمان ئۇ؟

ــ «يۈيۈنىدىغان» ئىشىڭىز ئۈچۈن
چاقىرىلىدىغان مېھمان بولمامدۇ، ــ گۆھەر-
پاشا تېرىككەن هالدا جاۋاب قايتۇردى، ــ
ھەپتىنىڭياقى ھەر كۈنىدىلا دەپ كېلىـ
ۋاتىمەنغۇ؟

ــ نېمە قىلغاننىغا يۈيۈنىدىكەنمەن.

ــ ۋۇيت كىشى، ــ گۆھەرپاشا ئىنـ
چىكە، ئۇزۇن بارماقلىرىنى پۈكۈپ سۆزلەشكە
باشلىدى، ــ نېمە قىلغاننىغا يۈيۈنىمەن
دەيدۇ، تېخى. ئەسلىرىدىن كۆتۈرۈلۈپ
قالغان بولسا، مانا مەن دەپ بېرەي، ئا-
دەتتىكى بىر كەنتنىڭ بوغالتىرلىقىدىن
تازىمۇ يوغان بىر سوت پاراشوكى زاۋۇتى-
نىڭ بوغالتىرى بولدىلا، بىرمۇ؟ ھەمدە
ئۇنىڭدىن كېيىن ئاران سەكسەن سوم مائاش
ئالىدىغان نۇرشاتتىن بىراقلا 210 سوم
ئالىدىغان نۇرشات بولدىلا، ئىككىمۇ؟ ھە...
ئۇنىڭدىن كېيىن سىلىنىڭ سايىلىرىدا ئوچاق
بېشىدىن نېرى ئۆتەلمەيدىغان قىزىم بىلەن
مەن ئايىمۇ ـ ئاي ئاز بولغاندا 200 سوم
تاپاۋەت قىلىدىغان ئىشقا ئورۇنلاشتۇق،
ئۈچمۇ؟ ھە... يەنە ھەممىمىز بىر قۇردىن
يېڭى كىيىم كىيىپتۇق، تۆتمۇ؟ يەنە تېخى
بىر تېلېۋىزورمۇ ئاپتۇق، بەشمۇ؟ مۇشۇلار
ئۈچۈن بولسىمۇ بىر يۈيۈنسىڭىز بولارمىكىن.
باشقا خەقلەر بىر ناسكىي كىيسىمۇ
يۈيۈنىدىكەنغۇ؟

ــ كىيگەن توپلەي، پايپاقلىرىڭ
قالدى، ــ نۇرشات خوتۇنىغا ھومايدى.

ــ يېڭىنى كىيگەن بولسامغۇ ئۆتكۈ-
زۈۋەتمەي سانايتتىم، بىراق كىيمىدىم ـ دە، ــ
گۆھەرپاشا پۈكۈكلۈك بەش بارمىقىنى
كۆرسىتىپ داۋام قىلىدى، ــ مۇشۇ بەش
ئىشىمىز ئۈچۈن بولسىمۇ ئەل ـ ئاغىنىلىرد-
ڭىزغا بىرەر قېتىم چاي بەرمىسىڭىز
بولماس.

نۇرشات خوتۇنىنىڭ «چاي» دېگەن گېپىنى
ئاڭلاپلا يەنە جىم بولدى. ئۇنىڭ سوزۇن-
چاق يۈزىدىكى قارا چېچەكتىن قالغان
چوقۇرلىرى ئارىسىدىن يالتىراق تەر تام-
چىلىرى تەپچىرەپ چىقتى. يوغان كەلگەن
دۈگىلەك كۆزىنىڭ چاناقلىرى كېرىلىپ،
قارىچۇقى شارىكتەك پىرقىراشقا باشلىدى.
نەپىسىنىڭ ئىتتىكلىشىگە ئەگىشىپ، كېلەڭسىز

گەۋدىسى بىردە كۆپۈپ، بىردە قورۇلۇپ قالاتتى.

— چاي بېرەرمىشمەن تېخى، — نۇرشات ئۆزىچە غۇدۇڭشىدى، — زاۋۇتقا بوغالتىر بولاي دەپ ئۆزۈم بېرىۋالمىدىم، ئۆزلىرى قولتۇقىمىدىن يۆلەپ ئېلىپ كېلىشتى. خوتۇنۇم بىلەن قىزىمنى ئادەم يېتىشمەي تازىلىق ئىشچىلىقىغا قوبۇل قىلىشتى. تېلېۋىزور، كىيىم-كېچەك دېگەننى كىم ئالماپتۇ. بۇلارغىمۇ چاي بېرىدىغان بولسا، دۇنيادا جان بىلەن پۇل توشامدۇ؟! مۇشۇ خوتۇن خەق دېگەن نېمە ئىككى نان تاپسا بىرسىدە داپ چالىدۇ-دە...

— ھەي، مەن گەپ قىلىۋاتىمەن، — گۆھەرپاشا ئىككى نۆۋەت چاۋاك چېلىۋېتىپ نۇرشاتنىڭ ئالدىغا كەلدى، — «بىر مۆرىمەستىن قورق، بىر بەرمەستىن» دەپ، بېرىشنىڭ گېپى چىقىۋىدى ئاغزىڭىز يەنە قۇلۇپلىنىپ قالدىغۇ؟

— تىلىڭنى يۇلۇۋالماي ھېلى بىكار، — نۇرشات كۆزىنى ئالاق-جالاق قىلىۋېتىپ، گۆھەرپاشانىڭ كۆزىگە مىختەك تىكىلدى، — بۇ تۆھمەتنى دېمىگەن ئەمدى سەن قالدىڭمۇ؟

— ئاغزىمدىن چىقىپ كېتىپ قاپتۇ، ھە...مۇنداقلام...ئۆزۈمچىلا...خەقلەر شۇنداق دەيدىكەن، — گۆھەر پاشا نۇرشاتنىڭ ئوت چاقناۋاتقان كۆزىگە يېلىنغاندەك قاراپ داۋام قىلدى، — ئىشقىلىپ ھەممىلا يەردە چاينىڭ گېپى، ئاياللارنىڭ گېپىغۇ مەيلى، ئەرلەرنىڭ گېپىگە چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، ھەممىسى مېنى بېخىل دەپ ئەيىبلەۋاتىدۇ، شۇڭا...

— بولدى بەس! — نۇرشات تىزىغا بىرنى ئۇرۇپ ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، بېشى باراڭدا ساڭگىلاپ تۇرغان يوغان بىر مانتا كاۋىغا تېگىپ، يەنە زوڭ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ بېشىنى ئىككى قولىدا چىڭ تۇتۇۋېلىپ، باراڭدا تېخىچىلا پولاڭلاپ تۇرغان كاۋىغا ھومىيىپ قارىدى، نۇرشات ئاغرىقنىڭ ئازابىدا گۆھەر پاشا بىلەن خېلى بىرنېمە دېيىشەر ئىدى. بىراق دەل شۇ چاغدا قىزى كىرىپ قالدى، نۇرشات ئاچچىقىنى ئاران بېسىۋالدى.

— ۋاي بىچارە دادامەي، — نۇرشاتنىڭ قىزى قاقاقلاپ كۈلگىنىچە كېلىپ دادىسىنىڭ بېشىنى ئىككى ئالقىنىدا ئاۋايلاپ تۇتۇپ قويدى، — مېھمانلىرىڭىز كېلىدىغان چاغدا بېشىڭىزنى تاس يېرىۋالاتتىڭىزكەن-دە، ھېلىمۇ خۇدايىم ساقلاپتۇ.

— بۈگۈن ھەممىڭلارنىڭ ئاغزىدىن مېھمان چۈشمەي قېلىشىپتىغۇ؟ — نۇرشات قىزىنىڭ قولىنى سىلكىپ چۈشۈرۈۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى.

— ئۆزىڭىز يېزا باشلىقى، زاۋۇت باشلىقلىرىنى يەكشەنبىدە مېھماندارچىلىققا چاقىرىپسىزغۇ؟ — قىزى گۆھەر پاشا بىلەن كېلىشىۋالغىنى بويىچە نۇرشاتقا شۇنداق دېدى.

— كىم شۇنداق دەيدۇ؟

— ئىمىركام بولمامدۇ، — قىزى ئاپىسىغا مەنىلىك بىر قاراپ قوشۇپ قويدى، — ھازىر ئىشتىن چۈشۈۋاتسام ئۇ ماڭا: يائاللا!، دادىڭىزمۇ تۆت ئادەمنى مېھمانغا چاقىرىدىكەن-ھە؟ ئىشقىلىپ ئائىلە بويىچە بىر يۈيۈنىدىغان ۋاقتىڭلارمۇ كەلگەنىدى، دەپ كۈلۈپ كەتتى.

— بىكار گەپ، — نۇرشات قولىنى شىلتىدى، — مېنىڭ ھېچكىمگە چاي قەرزىم يوق. بېرىپ بالادا قالغانىدىن، بەرمەي

تالادا قالغان تۈزۈك.

دېمىسىمۇ راست، نۇرشات 46 يىللىق ھاياتىدا بىرمۇ ئادەم بىلەن بېرىش-كېلىش قىلىپ باققان ئەمەس. ئۇنى ھېچكىممۇ مېھمانىدارچىلىققا چاقىرمايدۇ، چاقىرسىمۇ بارمايدۇ.

ئۇنىڭ يىگىرمە بەش يىللىق بوغالتىرلىق ئۆمرى ئىشخانا بىلەن ئۆيىنىڭ ئارىلىقىدا ئۆتتى. ئادەتتە خىزمەتتىن چۈشكەندىن كېيىن ئۆيىدە بولىدۇ. سىرتقا چىقسا دەرۋازىسى ئالدىدىكى ئورۇندۇقتىن نېرىغا بارمايدۇ. ئۇنىڭ دائىملىق سىردىشى-ئۆلپىتى يېنىدىن ئايرىلمايدىغان ئاچچىق موخۇركىسى. ئادەتتە خوتۇن-بالىسىمۇ ئاۋۇندۇرالمايدىغان كۆڭلىنى ئەنە شۇ موخۇركىسى ئاۋۇندۇرىدۇ، قايغۇلىرىنى قوغلاپ، شادلىق ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇ مۇشۇنداق «ئارىلاشماسلىق» تەك ئالاھىدىلىكى تۈپەيلىدىن تارىختا بولۇپ ئۆتكەن نۇرغۇن سىياسىي ھەرىكەتلەردە ئامان قالغان، ئەڭ پاك ئادەم بولۇپ چىققان. ئەكسىچە ئۇلپەت تۇتقان، مېھمان چاقىرغانلارنىڭ ھەممىسى تۈرلۈك بەدناملار بىلەن ئوخشىمىغان زەربىگە ئۇچرىغان. شۇڭلاشقىمۇ ئۇ ئۆزىنىڭ ئارىلاشماسلىقتەك تەجرىبىسىنى مۇقەددەس دەپ بىلىدۇ. ئۇنىڭ ئايالى بىلەن قىزىنىڭ مېھمان چاقىرىش توغرىسىدىكى تەشەببۇسلىرىغا چىش-تىرنىقى بىلەن قارشى تۇرۇشىنىڭ سەۋەبىمۇ دەل مۇشۇ يەردە.

— سىزگە ۋەكالىتەن مەن چايغا تەكلىپ قىلىپ قويغانىدىم،— دېدى گۆھەر پاشا نۇرشاتقا يېلىنغان قىياپەتتە،— ئۆزىڭىزنى ئويلىمىسىڭىزمۇ مەيلى، ئەڭ بولمىغاندا قىزىمىز ئىككىمىزنىڭ مۇقىملىشىپ كېتىشىمىز ئۈچۈن بولسىمۇ، مەيلى دېسىڭىز بولمامسىمۇ؟— گۆھەر پاشا قىزىنىڭ بېشىنى سىيلىغاچ قوشۇپ قويدى،— باشقا خەقلەر بالىلىرىنى ئوقۇتۇش، ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن ۋەسىلىنى سېتىپ بولسىمۇ ھەر ئىشلارنى قىلىدىكەن، بىراق سىز... ئۆزىڭىز چاقىرماقتا يوق، بىز چاقىرغان مېھمانىنىمۇ قارشى ئالغۇڭىز كەلمەيۋاتىدۇ.

— شۇ ئەمەسمۇ،— قىزى تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ، گۆھەرپاشانىڭ گېپىنى ئارىلىدى،— باشقا قىزلارنىڭ دادىسى بالىلىرى ئۈچۈن كۆيۈپ-پىشىپ ئاۋارە، مېنىڭ دادام بىر تال قىزىغا دەشنەم، پوپوزا قىلىپلا يۈرگەن.

— مېھمىنىڭلارنى كۈتسەملا ياخشى بولامدىم؟— نۇرشات قىزىنىڭ گېپى بىلەن بىردىن يۇمشاپ ئورنىدىن ئاۋايلاپ تۇردى،— ئەگەر شۇنىڭدا ياخشى بولىدىغان بولسام — دېگىنىڭلارچە بولسۇن.

— مېھمان كۈتمەيسىز،— دېدى قىزى خۇشاللىقىدىن نۇرشاتنىڭ بېقىنىغا كىرىپ،— مېھمانلار قاتارىدا مېھمان بولۇسىز...

3

يەكشەنبە چۈشكە يېقىن نۇرشاتنىڭ چايغا ئېيتقان مېھمانلىرى ئارقا-ئارقىدىن كېلىشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يېزىلىق پارتكومنىڭ 30 ياشلار چامىسىدىكى مۇئاۋىن شۇجىسى ئەنۋەرمۇ بار ئىدى. ئۇ چاقىرغان يەردىن قالمايتتى، ئادەملەرنى مەرتىۋىلىك، مەرتىۋىسىز دەپ ئايرىمايتتى. نۇرشات ئۇنىڭ كەلگىنىنى كۆرۈپ مەڭدەپ قالدى. مېھمانلارنىڭ ئارىسىدىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، ئۇنى كىم چاقىرغانلىقى توغرىسىدا گۆھەرپاشادىن سورىدى.

— مەنغۇ دېمىگەنتىم، — دېدى گۆھەرپاشا، — ئەتىمالىم ئىمىر چاۋجاڭ دېدىمىكىن، ئۆتكەندە ئىسمىنى چىقارغاندەك قىلىۋىدى.

— مەيلى كىم دېسۇن، — نۇرشاتنىڭ تەرسالىقى تۇتتى، — مەن باشلىقلارنى چاقىرمايمىز دېمىگەنمىتىم، بۇ گەپنى نېمىشقا قۇلىقىڭىزدا تۇتمىدىڭ؟

— ئاستا! — گۆھەرپاشا ئاغزىنى ئالقىنىدا توسۇپ شەرەت قىلدى، — ئاڭلاپ قالسا سەت، بىر ئوبدان بالىغۇ، بىزگە نېمە زىيىنى تېگەتتى؟

— ئۇنىڭغۇ پايدا - زىيىنىغا موھتاج ئەمەسمەن، — دېدى نۇرشات پېشانىسىدىكى تەرنى ئالقىنىدىلا ئېرتىۋېتىپ، — بىراق ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق ھېلىقى 500 سومنى بەرگەنلەر تىرناق ئاستىدىن كىر ئىزدەيدىغانلار، نېمە ئۆسەكلەرنى چىقارمايدۇ دەيسەن؟

— ئۇ... ئۇ، — گۆھەرپاشا دۇدۇقلاپ قالدي، — ئۇ پۇلنى قايتۇرۇۋەتتىڭمىزغۇ؟

ئۇلار تاكاللىشىۋاتقانىنىڭ ئۈستىگە يەنە ئىككى مېھمان كېلىپ، نۇرشات ئۇلارنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ كەتتى.

نۇرشاتنىڭ ئېھتىيات قىلىشىدىمۇ سەۋەب بار ئىدى. ئىككى كۈن ئاۋۋال ئىمىر 500 يۈەن پۇلنى ئىشتىن چۈشۈشتىن ئىلگىرى گۆھەرپاشاغا بەرگەنىدى. ئۇ پۇلنى بېرىۋېتىپ: «ئەسلى مېنىڭچە بولغاندا، سىلەرنىڭ ئۆيۈڭلاردا مېھمان بولۇش ئويۇم يوقتى. بىراق قىزىڭىز بىلەن ئىككىڭلارنى مۇقىملاشتۇرۇشتا مۇشۇنداق قىلمىساق بولمايدۇ. ئۆزىڭىز بىلىسىز، نۇرشات ئاغىنەم توپتوزلا كەتكەن بىر نېمە. ئۇ بۇ ئىشىڭلارنى مىڭ يىلدىمۇ ئويلىمايدۇ. ئۇنى ئويلىمىدى دەپ مەن بېشىمنى ئىچىمگە تىقىپ يۈرسەم تېخىمۇ بولمايدۇ. قىيامەتلىك ئەل - ئاغىنىلەر قولىمىزدا ھوقۇقىمىز بار ۋاقىتتا بىر - بىرىمىزگە ياردەملەشمىسەك قانداق بولىدۇ؟ سىلەرنىڭ ئائىلە ئەھۋالىڭلار ماڭا بەلگىلىك. شۇڭا مۇنۇ 500 سومنى مۇنۇ ھۆججەتكە قول قويۇۋېتىپ، مېھمانلارغا ئىشلىتىڭ. ئەمما بۇنى نۇرشاتقا ھەرگىز تىنىقچى بولماڭ. ناۋادا ئۇقۇپ قالسىلا ئالماي تۇرۇۋالىدۇ» دېگەنىدى. 30 يىلغا يېقىن جاھان تۇتقان گۆھەر پاشا مۇنداق چوڭ ئىشنى ئېرىدىن مەخپىي تۇتۇشنى نومۇس بىلىپ، پۇلنىڭ ھەممىسىنى نۇرشاتقا تۇتقۇزدى. نۇرشات پۇلنى كۆرۈپ غەزەپتىن تىترەپ كەتتى. ئۇ شۇ ئاچچىقىدا ئىمىرنى تىللىماقچى، پۇلنى يۈزىگە ئاتماقچى بولۇپ مېڭىۋىدى، مەھەللىسىنىڭ دوقمۇشىدا ئەنۋەر ئۇچراپ قالدى. باشقا ۋاقىتتا باش لىڭشىتىپ ئۆتۈپ كېتىدىغان نۇرشات بۇ قېتىم ئۇنى كۆرۈش بىلەنلا ئىختىيارسىز ۋېلىسىپىتتىن چۈشتى ۋە قورسىقىدىكى بارلىق دەردلەرنى قالدۇرماستىن ئۇنىڭغا تۆكۈپ تاشلىدى.

— پۇلنى ھازىرچە ئىمىرغا بەرمەستىن ماڭا بەرگىن، — دېدى ئەنۋەر كېيىنكى ئىشلارغا بوشلۇق قالدۇرۇپ، — ئەھۋالدىن قارىغاندا ئۇ ساڭا چوڭ بىر قاپقان قۇرۇۋاتقاندەك تۇرىدۇ، بۇ پۇلنى مەن يېزىلىق پارتكومنىڭ مالىيىسىگە ۋاقتىنچە تاپشۇرۇپ قوياي؛ ۋاقتى كەلگەندە ئورنىغا قويۇپ قويارمىز. ئەمدى سەن تەييارلىقىڭ بويىچە مېھمانلىرىڭنى چاقىرىۋەرگىن...

نۇرشات ئەنۋەرنىڭ كېپىگە كىرىپ پۇلنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، مېھمانلارنىمۇ چاقىرىۋەردى. مانا بۈگۈن چاقىرغان مېھمانلارنىڭ ئىچىدە بىرلا ئىمىر يوق ئىدى.

ئۇنىڭ ئورنىغا چاقىرىلمىغان مېھماندىن ئەنۋەر كەلدى. بۇنىڭغا ئامال قانچە؟ ئۆيگە كەلگەن بىر مېھماننى كەتكۈزۈۋېتىش مۇمكىنمۇ؟ نۇرشات مېھمانلارغا ساھىبخانىلىق قىلىشنى بىلمىسىمۇ ئارىلاپ - ئارىلاپ «مۇنۇ نېمىلەرنى ئالساڭلار» دەپ قوياتتى.

ئىچىملىك باشلىنىپ، ناخشا ۋە كۈلكە-چاقچاق قىزىپ كەتتى. ناخشا توگەپ پاراڭ باشلانغاندا، ئارىدىن بىرسى ئىمىرنىڭ بېسىلىپ قالغان ماللارنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن 10 مىڭ يۈەن چىقىم قىلماقچى بولغانلىقىنى، نۇرشاتنىڭ بۇنى رەت قىلىۋەتكەنلىكىنى سۆزلەپ قالدى. بۇ گەپ بىلەن تەڭ سۆت پاراشوكى زاۋۇتىنىڭ يېقىنقى ئەھۋالى ھەققىدە پاراڭ ئاۋۇدى. كۆپلىرى ئىمىرنى يامانلاپ، نۇرشاتنى ماختىندى.

— لېكىنزە، . مۇشۇ ئىمىركامىمۇ بەك ئاشۇرۇۋېتىپ بارىدۇ،— دېدى كۈل رەڭ كاستيوم - شىم كىيىۋالغان ئىسكىلاتچى يىگىت،— ھە دېسە زاۋۇتنىڭ پۇلىغا مېھمان چاقىرىپ، ھېچنېمىگە پايدىسى يوق نېمىلەرگە خۇشامەت قىلىپ يۈرگەن ياكى بۇنى بىرسى سۈرۈشتۈرمىگەن.

— ھوقۇق ئىمىركامدا بولغىنى بىلەن،— دەپ سۆز قاتتى 30 ياشلار چامىسىدىكى تاقىر باش يىگىت،— ئىزگىن ئىمامكامىنىڭ قولىدا ئاداش، ھەممە ئىشنى ئاشۇ ھۆكۈمەتنىڭ ئۆزى قىلىۋاتسا، يەنە كىم سۈرۈشتۈرەتتى.

ئەنۋەر ئىلگىرى ئىمام بىلەن ئىمىر ئۈستىدە نۇرغۇن گەپلەرنى ئاڭلىغانىدى، بۈگۈنمۇ يەنە ئاڭلاپ ئولتۇرۇپتۇ. مۇنداق ئىنكاسلاردىن خەۋەردار بولۇش بىر رەھبىرىي كادىر ئۈچۈن تولىمۇ زۆرۈر. ئەمما بىر تەرەپلىمە ئىشىنىپ كېتىش رەھبەرلىك ئىستىلىغا خىلاپ. ئۇنىڭچە مۇنداق سورۇنلاردا ئۇچىيىلا پوزىتسىيە بىلدۈرمەسلىكى كېرەك. شۇڭا ئۇ بۇ گەپلەرنى باشقا ياققا بۇرىۋەتمەكچى بولۇپ، ئاغزىنى ئەمدىلا ئۆمەللىۋىدى، نۇرشات كېيىن گەپ قىلغان ئوڭ بېقىندىكى يىگىتكە ئالىيىپ قويۇپ:

—ئۆزى يوق ئادەمنىڭ كەينىدىن گەپ قىلماي ھەغدالىرىمىزنىڭ گېپىنى قىلساڭا،— دېدى.

نۇرشاتنىڭ بۇ تەنىسى يىگىتنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى. ئۇنىڭ قىزىللىق تەپكەن يۈزى بىردىن تاتاردى. بۇ ھالنى سەزگەن ئەنۋەر دەرھال ئارىغا چۈشۈپ:

— راست بۈگۈن ئىمىركام كەلمەپتىغۇ؟— دېدى.

— ئەسلىدىغۇ پۈتۈن ئىشنى تەرگەن شۇتى،— دېدى نۇرشات قاپىقىنى تۈرۈپ،— نىم بولدىكىن - تاڭ، كەلمەپتىغۇ.

— بابا دېسەم، ئىككىسىگە چاپان يېپىپ كېتىۋېدىڭ،— دېدى بايىقى يىگىت ئۆزىنىڭ گېپىنى يورغىلىتىپ،— ئەمدى خۇپسەنلىك قىلىۋاتىسەن، مەن ساڭا يەنە دەپ قوياي نۇرشاتكا، ئىمىركام بارغۇ، ئاشۇ ئىمامكامىنىڭ رۇخسىتىسىز ھېچيەرگە بارمايدۇ. ئەگەر گېپىمگە ئىشەنمىسەڭ مۇشۇ ئىشتا سېنىڭ بىلەن بىر مەشرەپتىن باغلاشسام قانداق دەيسەن؟

— قۇرۇق بەسلەشسەڭ بەسلەشتىم ئۇكا،— نۇرشاتنىڭ جاۋابى بىلەن ئۆي ئىچىنى تۇنجى نۆۋەت جاراڭلىق كۈلكە ئاۋازى قاپلىدى...

مۇشۇ كۈنلەردە ئىمىرنىڭ يېگەن -

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۆچكەنلىكى توغرىسىدىكى گەپلىرى كوچىلاردا ئۇچۇپ يۈرگەن كۆز خازانلىرىدەك ئاۋۇپ كەتتى. ئۈچ ئايدىن بۇيان مۇئاشىنى ئالالمىغان ئىشچىلار ھەتتا ناھىيىگىچە دەۋاغا بېرىشتى. بۇ ئىشتىن كېيىن ناھىيىلىك يېزا - بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى، يېزىلىق پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتى قاتارلىق ئورۇنلاردىن بىرلەشمە تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى تەشكىللىنىپ، يېرىم ئايچە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى. ئەڭ ئاخىرقى خۇلاسىدە سۈت پاراشوكى زاۋۇتىنى تاقاش توغرىلىق پىكىر ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

— مېنىڭچە، بۇ ئەمەلىيەتتىن سەل چەتنىگەنرەك پىكىر بولۇشى مۇمكىن، — يىغىن باشلانغاندىن بېرى بىر ئېغىزمۇ پىكىر قاتماي ئولتۇرغان ئەنۋەر سەل جىددىي تەلەپپۇزدا سۆز ئالدى، — چۈنكى بىرىنچى، مۇنداق قىلساق يېزىمىزنىڭ سۈتلىرى تامامەن قۇرۇت، قېتىقلا ئايلىنىدۇ، 80 پىرسەنتتىن ئارتۇق دېھقانىنىڭ سۈتتىن كىرىۋاتقان كۈندىلىك كىرىمى پۈتۈنلەي يوقايدۇ. ئىككىنچى، بىر مىليون يۈەندەك مەبلەغ سېلىپ قۇرغان زاۋۇتىمىز تۆمۈر - تەسەككە ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئۈچىنچى، ئالتە يۈزمىڭ يۈەندەك زىيان يېزىمىزنىڭ زىممىسىغا چۈشىدۇ، — ئەنۋەر ئولتتۇرغانلارغا تەكشى كۆز يۈگۈرتۈپ داۋام قىلدى، — بۇنىڭدىن باشقا ھازىر ئىشلەۋاتقان 200 نەپەرگە يېقىن ئىشچىنى، يېزىمىز بويىچە قۇرۇلغان 20 دىن ئارتۇق ئائىلە سۈت فېرمىسىنى قەيەرگە قويۇشىمىز كېرەك؟ مانا بۇلار بىزنىڭ ئەتراپلىق ئويلىنىشىمىزغا موھتاج. مېنىڭچە ئەمەلدىن قالدۇرۇش ئەمەس، قانداق باشقۇرۇشنى مۇزاكىرە قىلساق ئەقىلغا مۇۋاپىق ئىش قىلغان بولىمىز.

— ئىنتايىن جايىدا پىكىر بولدى، — ئىمام ئەنۋەرنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا ئۆزىنىڭ تاكتىكىلىق پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى، — ھازىر يولداش ئەنۋەر ئېيتقاندەك زاۋۇتنى تاقاشقا ئالدىرىماي، رەھبەرلىك بەنزىنى قايتىدىن بىر رەتلەپ چىقساق، يەنى بۇنىڭدا ئىلگىرىكىدەك ئادەم ئالماشتۇرۇپ قويىدىغان ئۇسۇلنى ئۆزگەرتىپ، زاۋۇت باشلىقى مەسئۇل بولۇش تۈزۈمىنى ئورناتساق ئۈنۈمى كۆرۈلەمدىكىن.

يىغىن قاتناشچىلىرى ئەنۋەرنىڭ پىكىرىگە قوشۇلدى. زاۋۇت ساقلاپ قېلىنىپ، رەھبەرلىك بەنزە قايتا رەتلىنىدىغان بولدى. بۇنىڭغا ئەنۋەر بىلەن ئىمام مەسئۇل قىلىندى. ئىمام يىغىندىن قايتىپ ئۇدۇل ئىمىرنىڭ ئۆيىگە باردى.

— نېمە؟ — ئىمىر ئىمامنىڭ كېلىشىدىكى مەقسىتىنى ئۇققاندىن كېيىن ھودۇقۇپ سورىدى، — سەندىن ماڭا كەلگەن ئاغىنىدارچىلىق مۇشۇ بولدىما؟

— ئالدىرىمىغىن، — ئىمام ئۇنىڭ قولىغا بىر تال پاپىروسنى تۇتقۇزۇپ قويدى، — ئەينى ۋاقىتتا مەن مۇشۇنداق ئاقىۋەتنىڭ بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ ئۇنى يۆتكەپ كېلىشىكە قېتىلمىغاندىم. بىراق ئۆزۈڭ قول بالىسى ئېمە، ھاۋ دېسەم توختايدۇ، ھاھ دېسەم ماڭىدۇ، قوشتىن ئېلىپ سۆرەمگە سالسامۇ غىڭ قىلمايدىغان ياۋاش كالا دەپ تۇرۇۋالدىڭ. ئەمدىلىكتە كېلىپ ئۇ سىنىڭ شىللەڭگە چىقتى. باشقىنى قويۇپ، بىرلا تەننەرخ ھېساباتىنى يولغا قويغانلىقىنىڭ ئۆزىلا يېتىپ ئاشىدۇ. شۇڭا يېزا بويىچە ھەممىنىڭ نەزىرى ئۇنىڭغا ئاغدۇرۇلدى. بۇنى ھېچكىم ئاغدۇرۇۋېتەلمەيدۇ.

مۇشۇنداق ئەھۋالدا بايا مەن دېگەندەك، ۋەزىپەڭنى ئۇنىڭغا قوش قوللاپ ئۆتكۈزۈپ بەرسەڭ بولىدۇ.

— قولىمىزدا ئۆزۈڭ ياسىغان پولاتتەك پاكىت تۇرۇپ يەنە نېمىشقا ھوقۇقنى ئۇنىڭغا ئېلىپ بېرىسەن؟— ئىمىر مۇشتلىرىنى چىڭ تۈگۈپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى،— ئۇنىڭ 500 سوم پۇلنى يەپ كەتكەنلىكى يېتىپ ئاشامدۇ؟

— دېگىنىڭ بەرھەق،— ئىمام ئۆچۈپ قالغان پاپىروسنى تۇتاشتۇرۇپ داۋام قىلدى،— بىراق ئۇنىڭلىق بىلەن ئورنىڭنى ساقلاپ قالالمايسەن. سەن ئېغىزغا چىققىنىڭ، ئورنىڭغا بەرىبىر باشقا بىرسى سەپلىنىدۇ. «بىر كالتەكتە ئىككى پاختەك» دېگەن ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئۇ پۇلنىڭ كېيىنى ھازىرچە چىقارماي، نۇرشاتنى ئورنىڭغا دەسسىتىشكە توغرا كېلىدۇ. شۇنداق بىر ۋاقىتلار كېلىدۇكى، ئۇ ۋاقىتتا بىر بەش يۈز سوم بەش مىليون سوملۇق ئىش قىلىدۇ. ئەگەر تېخىمۇ چوڭراق ھوقۇققا ئېرىشىمەن دېسەڭ، مەنچە سەن نۇرشاتنى زاۋۇت باشلىقلىقىغا كۆرسىتىپ، پارتكوم بىلەن ھۆكۈمەتكە دوكلات ياز. بۇنداق كەڭ قورساقلىقنى تېخى دۆلىتىمىزدىكى ھېچقانداق بىر باشلىق قىلغىنى يوق. مانا شۇنداق قىلالىساق ئاجايىپ ئىناۋەت قازىنىسەن. ئۇ چاغدا مەن سېنى بىرلا يۆلەپ، ھۆكۈمەتنىڭ سانائەت بۆلۈمىگە باشلىق قىلىپ يۆتكىۋالىمەن.

— مۇنداق دېگىن،— ئىمىر ھىجايدى،— ئىشقىلىپ سېنى دەپلا ياشاپ كېلىۋاتىمەن، ئاداش، نېمە قىلساڭ سېنىڭ قولۇڭدىن كېلىدۇ...

5

ئىككى ھەپتىدىن كېيىن يېزىلىق پارتكوم بىلەن خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بىرلەشمە يىغىنى چاقىرىلىپ، سوت پاراشوكى زاۋۇتىنىڭ رەھبەرلىكى مۇزاكىرە قىلىندى. مۇزاكىرە باشلىنىش بىلەن ئىمىرنىڭ نۇرشاتنى زاۋۇت باشلىقلىقىغا كۆرسىتىپ يازغان دوكلاتى ئوقۇپ ئۆتۈلدى. پارتكومنىڭ چاققانغىنا بۇ يىغىن زالىدا ئون نەچچە ئادەم تامنى ياقىلىتىپ قويۇلغان سافالاردا چۆكۈشۈپ ئولتۇراتتى. پارتكوم شۇجىسىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئىمام ئىمىرنىڭ دوكلاتى ئوقۇلۇپ بولۇش بىلەن تەڭلا:

— مېنىڭ پىكرىم،— دەپ كۆرسەتكۈچ قولىنى كۆرسىتىپ سۆز ئالدى،— ھازىرقى دوكلاتتىن قارىغاندا يولداش ئىمىر ئۆزىگە ھەقىقەتەنمۇ ئاجايىپ توغرا مۇئامىلە قىلغان، قولىدىن كەلمىگەن ئىشقا ئېسىلىۋالمىغان، بۇنداق ئىشنى خېلى ئادەملەرمۇ قىلالمايدۇ. قېنى دەپ باقايلى، ئۆزىنىڭ قولىدىن كەلمىگەن بىر باشلىق قول ئاستىدىكى بىرسىنى يەنى گېپىنى ئاڭلىمىغان بىر كادىرنى كەڭ قورساقلىق بىلەن ئۆز ئورنىغا كۆرسىتىشى ئاسانمۇ؟ مەنچە، بۇ ئىنتايىن تەس. مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، بىز ئىمىرنىڭ روھىدىن ئۆگەنسەك بولىدۇ. بىراق،— ئىمام سەل تۇرۇۋېلىپ نېمىنىدۇر خىيال قىلىپ ئولتۇرغان ئەنۋەرگە قاراپ قويۇپ داۋام قىلدى،— ئىمىرنىڭ ئۆز ئورنىغا نۇرشاتنى نامزات قىلىشىغا قېتىلمايمەن.

— نېمە ئۈچۈن؟— ئەنۋەر ياشلىق ھېسسىياتىنى باسالماستىن ئالدىراپ سوئال تاشلىدى،— نۇرشاتنىڭ بولماسلىقىدىكى

www.uyghurkitap.com

سەۋەبىنى كۆرسىتىپ باقسىڭىز.

— هازىرچە قولۇمدا ئاساس بولمىغانلىقتىن باشقىمىغۇ چوڭ گۇناھ ئارتالمايمەن، — ئىمام سالماق ئاھاڭدا جاۋاب قايتۇردى، — ئەمما مېنىڭ كۆزىتىشىم ۋە باشقىلارنىڭ ئىنكاسىدىن قارىغاندا، نۇرشات تولىمۇ مۆرىمەس، پائالىيەتچان ئەمەس، كاللىسى قاتمال. مېنىڭچە مۇنداق ئادەملەر چوڭ ئىشلار تۇرماق، ئۇششاق ئىشلارنىمۇ باشقا ئېلىپ چىقالمايدۇ. شۇنداقتۇ ئەنۋەر ئۇكا؟

ئۇنىڭسىزمۇ ئۆز ھېسسىياتىنى باسالماي ئولتۇرغان ئەنۋەر ئىمامنىڭ قارىشىغا ئۇلاپلا پىكرىنى قويدى.

— ئاز گەپ قىلغان كۆپ ئىش قىلالمايدۇ، دېيىش ئاقىلانىلىق بولمىسا كېرەك، — دېدى ئۇ سافانىڭ يۆلەنچۈكىدىن گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ، — زاۋۇتتىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىنكاسىدىن قارىغاندا، نۇرشاتكام كەسىپكە پۇختا، ئىگىلىك باشقۇرۇشقا ماھىر ئىكەن. چوقۇم بىر يىلغا يەتمەستىن زاۋۇتنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىپ كېتەلەيدۇ. مېنىڭچە، نۇرشاتكام ئەڭ مۇۋاپىق.

— مېنىڭچە، بولمايدۇ، — ئىمام كېيىنكى تاكتىكىسى ئۈچۈن يول ھازىرلاپ قەستەن ئەنۋەرنىڭ پىكرىگە زىت ھالدا قارشى پىكىر قىلدى.

باشقىلارمۇ ئۆزلىرى بىلىدىغان ئادەملەرنى نامزاتلىققا كۆرسەتتى. يىغىن قارار چىقىرالمىدى. خېلىدىن بۇيان ئۈگدەپ ئولتۇرغان يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ باشلىقى ناسىر قاتتىق بىر ئەسنىۋەتكەندىن كېيىن:

— نېمە توگىمىگەن تالاش-تارتىش بۇ، بۇ يەردە ناھىيىگە ھاكىم بېكىتمەيمىز، كىچىك بىر زاۋۇتنىڭ باشلىقىنى بېكىتىمىز. مەيلى كىم بولسىمۇ بىرسىنى مۇقىملىۋېتەيلى، — دېدى، ئارقىدىن ئۇرسىز كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ئىمامغا سوئال تاشلىدى، — نۇرشاتنى بولمايدۇ دېسەڭ، بولىدىغان بىرسىنى كۆرسەتمەمسەن؟

— تېخى... تېخى... — ئىمام دۇدۇقلاپ قالدى، — تېخى يارىغۇدەك بىرەر ئادەم چىقمايۋاتىدۇ.

— يارىغۇدەك ئادىمىڭ بولمىسا نۇرشات بولسۇن، قانداق دېدىم ئا شۇجى؟ — ناسىر قارشىسىدا ئولتۇرغان يېزىلىق پارتكوم شۇجىسىغا سوئال نەزەرى بىلەن تىكىلدى.

— مېنىڭچە، ئادەم بېكىتىشنى كېيىنگە قويساق، — دېدى ئا شۇجى خۇلاسە ئورنىدا پىكىر قاتناشتۇرۇپ، — بىزنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشىمىز قابىل كادىرلاردىن بىرقانچە نامزاتنى بەلگىلەپ، ئارىدىن ئەڭ ياخشى بىرسىنى تاللاپ بېكىتىش بولسۇن.

6

ئىمامنىڭ ئىككى قىرلىق، ئۈچ بىسلىق «تاكتىكا» سى بىلەن ئىمىر يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ سانائەت ئىشخانىسىغا مۇدىر بولۇپ يۆتكەلدى. نۇرشات سۈت پاراشوكى زاۋۇتىنىڭ باشلىقلىقىغا ئۆستۈرۈلدى. زاۋۇتنىڭ يىللىق ساپ پايدىسى ئىمامنىڭ تەشەببۇسى بىلەن 50 مىڭ يۈەن قىلىپ بەلگىلەندى. زاۋۇت ئىزچىل زىيان تارتىپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ نۇرشات بۇ كۆرسەتكۈچكە كۆندى. ئۇ يىل بېشىدا سانائەت ئىشخانىسى بىلەن بىر يىللىق ئىقتىسادىي توختام تۈزۈپ، ئىشلەپچىقىرىشنى باشلىۋەتتى.

نۇرشات بىر تەرەپتىن، تېخنىكىنى رەتكە تۇرغۇزۇپ، ھەربىر ئىشچى، سېخ ۋە ماشىنىنىڭ نورما كۆرسەتكۈچىنى بەلگىلىسە، يەنە بىر تەرەپتىن، سۈپەت ئۆتكىلىنى چىڭ ئىگىلەپ، مەھسۇلاتنىڭ سېتىلىش يولىنى كېڭەيتتى. نەتىجىدە زاۋۇتنىڭ ئالدىنقى يېرىم يىللىق ساپ پايدىسى 80 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ، ناھىيە بويىچە «چولپان كارخانا» دېگەن نامغا ئېرىشتى. نۇرشات ناھىيىلىك پارتكوم تەرىپىدىن تەقدىرلىنىپ، مىڭ يۈەن نەق پۇل بىلەن مۇكاپاتلاندى.

— ۋاھ! — ئىمىر ئىمامنىڭ بۆلۈمىگە كىرىپ شىكايەت قىلدى، — ھېلىقى مۆرىسى بۇقىنى ھەجەپ مۆرىتىۋەتتىڭلار، ئۆتكەنكى چىرايلىق گەپلىرىڭگە ئىشىنىپ كېتىپتىمەن. قەغەز دۆۋىلىرى ئارىسىدا كۆمۈلۈپ قالغان بىر دەسمالنى تاۋار-دۇردۇن قىلىپ، مېنىڭدەك شەمشادنىڭ بېلىنى پۈكۈۋەتتىڭغۇ؟ ماڭا قىلغان راپاۋىتىڭ شۇمىتى؟

— ھا، ھا، ھا! — ئىمام ئولتۇرغان ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىككى قولىنى بېلىگە تىرىگىنىچە ھۇزۇرلىنىپ كۈلدى، — سەن ئەتىدىن كەچكىچە ئېيتىڭ بىلەن خوتۇنۇڭنى ماختاپلا تاكتىكىنىڭ نېمىلىكىنى ئۇقماي يۈرگەن نېمىكەنسەن. مەن ساڭا دەپ بەرسەم تاكتىكا دېمەك ھوقۇق دېمەكتۇر، ھوقۇق دېمەك تاكتىكا دېمەكتۇر. مېنىڭ ئاددىي دۈيجاڭلىقتىن مۇشۇ ھوقۇققا قانداق چىققانلىقىمنى سەن مەڭگۈ بىلمەيسەن. مەن ساڭا دەپ قوياي، مېنى مۇشۇ ھوقۇققا قانائەت قىلىپ ئۆتۈپ كېتىدۇ دەپ ئويلامسەن؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس. مېنىڭدىكى ئىستېدات، مېنىڭدىكى تاكتىكا مۇنداق قاراشنى ئىنكار قىلىدۇ. قوش قانداق ئۇچسا مەنمۇ شۇنداق ئۆرلەيمەن. مېنىڭ تاكتىكام تور بولۇپ ھەممە يەرگە يېيىلغان. ئۇنىڭغا ھەر قانداق ئادەمنىڭ چۈشمەي قېلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئاشۇ مۆرىمەس مېنىڭ تورۇمنىڭ بىرسى. ئۇ كاردىن چىققان ھامان پىرقىرىتىپ بىر چۆرۈيمەنكى، كۆرۈپ قالىسەن، نەق كۆتۈرەم ئۆكۈزنىڭ ئۆزى بولىدۇ.

ئىمىر ئۇنىڭ گادىرماچ گەپلىرىدىن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەستىن گېپىنى بۆلدى:

— ئۇنى تور قىلامسەن، قاپقانمۇ؟ نېمە قىلغىنىڭ كەلسە ئۆز ئورنىدىلا تۇرغۇزۇپ قىلساڭ بولمامتى. ئەمدىلىكتە ئۇنى پۈتۈن ناھىيە تونۇپ كەتكەندە، قانداق بىر نېمە قىلالايسەن؟

— جىم ياتقان يولۋاسنى تاغدىن باشلاپ چۈشۈرگەن ئۆزۈڭ، — ئىمام ئىمىرغا قوپال تەگدى، — ئۇنى باشقىلار قولغا ئۆگىتىۋالسا، ئۇ چاغدا تېخىمۇ چوڭ بالا-قازا يېتىدىغانلىقىنى نېمىشقا ئويلىمايسەن؟

— ئەمىسە ئۇنى كىمگە يايماقچىسەن؟

— يايماقچى دېگىچە، يايدىڭ دېمەمسەن! — ئىمام قولىنى مەيدىسىگە ئۇرۇپ ئاستا داۋام قىلدى، — بۇنى تېخىچە چۈشەنمىگەن بولساڭ، بۇنىڭدىن كېيىن چۈشىنىپ قالىسەن. پەقەت بىرلا كىشى، يەنى تولىمۇ ئاجىز، تاكتىكىسىز، ياغنىڭ ئىچىدىكى بۆرەكتەك بىرلا كىشى...

— ھە...بىلدىم، ھېلىقى شۇمتەك...

— ھەببەللى! — ئىمام كۈلدى، — ئىشىمىزنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشى ئۈچۈن سەن دەرھال مۆرىمەسنىڭ خوتۇنى بىلەن قىزىنى مۇقىملاشتۇرغۇزۇۋەتكىن.

7

يېزا باشلىقى ناسىرنىڭ پېنسىيىگە چىقىش ئۈچۈن يازغان ئىلتىماسى ئېمىشقىدۇر تېخىچە تەستىقلىنىپ كەلمىدى. ناسىرمۇ يىل يېڭىلانغاندىن بۇيان خىزمەتتىن قول ئۈزۈپ، كۈنلىرىنى ئۆيدە ئۆتكۈزۈپ يۈرەتتى، ئىشلارنى ۋاقتىنچە ئىمام بېجىرىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بۇ ۋاقىتلىق ھوقۇققا كۆڭلى توق بولسىمۇ، لېكىن ئەنۋەرنىڭ يېزا باشلىقى بولىدىغانلىقى توغرىسىدىكى كوچا - كويلاردا ئېقىپ يۈرگەن گەپلەر كۆڭلىنى تولىمۇ غەش قىلاتتى. ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەن شۇمتەك، — دەپ ئويلايتتى ئىمام ئىختىيارسىز، — ئۆزى تولىمۇ ياش، لېكىن سەللا بىخەستەلىك قىلسام، مېنىڭ ئىشىمغا چاڭ سالىدۇ. شۇڭا تورنى كېچىكتۈرمەي ۋاقتىدا يىغسام بولغۇدەك...

ئاخىرى ئۇنىڭ كۈتكەن ئەپلىك پەيتى پىشىپ يېتىلدى. قوشنا ناھىيىنىڭ بىر ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكى بۇ يېزىغا كەلدى. ئىمام ئۇلار يېتىپ كېلىشتىن ئىلگىرى ئا شۇجىغا كەچلىك زىياپەتنى سوت پاراشوكى زاۋۇتىغا ئورۇنلاشتۇرۇش تەكلىپىنى بەردى. مۇشۇ بىر ئىشتىن بېشى قېتىپ تۇرغان ئا شۇجى دەرھال قوشۇلدى. ئىمام نۇرشاتقا تېلېفون بېرىپ، 500 سوملۇق زىياپەت بېرىشىنى ئۇقتۇردى. نۇرشات بۇنى دەرھال رەت قىلدى. ئىمام ئوچۇق پوزىتسىيە بىلدۈرۈپ، ئۇنىڭ پىكرىنى قوللىدى، ئەمما ئا شۇجىغا دوكلات قىلغاندا: «ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇم، كۆڭۈلدىكىدەك كۈتىدىغان بولدى» دېدى.

ئىمام ئېكسكۇرسىيىچىلەر بىلەن بىللە يۈرۈش جەريانىدا ئۇلارغا ئا شۇجىنىڭ سوت پاراشوكى زاۋۇتىدا كۈتۈۋېلىش زىياپىتى ئۇيۇشتۇرغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپ قويدى. ئېكسكۇرسىيىچىلەر چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتلەر بىلەن زاۋۇتقا يېتىپ كېلىشتى. نۇرشات ئۇلارغا زاۋۇتنىڭ زىيانىنى پايدىغا ئۆزگەرتىش تەجرىبىسىنى قىسقىچە تونۇشتۇردى. قورسىقى ئېچىپ، تۇمشۇقى يەر تىرەپ قالغان ئېكسكۇرسىيىچىلەر ئانچە - مۇنچە تەسىرات سۆزلىشىپ، نۇرشاتنىڭ ئىلتىپاتىنى كۈتۈپ تۇرۇشتى. نۇرشات پۇتىدا يەرنى سىزىپ جىم ئولتۇراتتى.

— ھە نۇرشات، — دېدى ئىمام ئورنىدىن تۇرۇپ، — مېھمانلارنى قەيەرگە باشلايسەن؟

— ھېچيەرگە باشلىيالمايمەن، — دېدى نۇرشات يەرگە قاراپ.

— چاقچاق قىلىۋاتامسەن؟ — ئىمام مېھمانلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ دېدى، — بىزنىڭ بۇ زاۋۇت باشلىقىمىز مۇشۇنداق قوپال چاقچاق قىلىدۇ. مېھمانلىرىمىزنىڭ كۆڭلىگە ئالماسلىقىنى سورايمەن.

— مەن ئەزەلدىن چاقچاق قىلىپ باقمىغان، — نۇرشات يەر تېگىدىن ئىمامغا ئالىيىپ قارىدى. ئۇنىڭ كەسكىن، جاراڭلىق، قوپال جاۋابى بىلەن بۇ يىغىن زالىنىڭ ئىچىنى بىر خىل يېقىمسىز كەيپىيات قاپلىدى. ئېكسكۇرسىيىچىلەر مەسخىرىلىك ھىجىيىش، تەنىلىك تەلەپپۇزلار بىلەن ئۆزئارا بىر - بىرىگە قارىشىپ كۇسۇرلىشاتتى. ئۆزىنىڭ پۈتۈن سەزگۈسىنى ئىشقا سېلىپ ئولتۇرغان ئا شۇجى بۇ كۇسۇرلىشىشلەرنى نەزەرىدىن ساقىت قىلالمىدى. ئۇ ئەمدىلا تۇتاشتۇرغان موخورىكىسىنى كۈلدانغا بېسىپ ئۆچۈرۈۋەتتى - دە، ئورنىدىن

تۇرۇپ، تالاغا قاراپ ماڭدى، نۇرشاتنىڭ يېنىدىن ئۆتۈۋېتىپ، ئۇنىڭ پېشىنى تارتىپ قويدى. نۇرشات كەينىدىن ئەگىشىپ بىللە چىقتى.

— نېمە گەپلەر بولۇپ كەتتى نۇرشات؟ — ئا شۇجى ئۆرلەۋاتقان غەزىپىنى بېسىپ، ئاران ئاڭلانغۇدەك تەلەپپۇزدا سورىدى.

— ...

— مېھمانلارنى باشلىماي نېمىگە ھاڭۋېقىپ ئولتۇرۇسەن؟

— باشلىيالمايمەن.

— باشلىيالمايمەن دەۋاتامسەنا؟ — ئا شۇجىنىڭ ئاچچىقى شۇنداق كەلدىكى، ئاۋازى دۇمباقتەك گۈمبۈرلەپ كەتتى، — ئەمسە نېمە ئۈچۈن ئىمامغا مۇشۇ سۆزنى قىلمىغان؟

— ئېيتقانتىمغۇ؟

— كىمگە؟

— ئىمامغا.

—ھاي ئىمام! — تاقىتى تاق بولغان ئا شۇجى ئۆزىنىڭ قەيەردىلىكىنى ئۇنتۇپ، ئىمامنى چاقىردى. ئىمام ئۇنىڭ ئالدىغا ھازىر بولدى.

— خوش، نېمە گەپ ئا شۇجى؟ — ئىمام بىپەرۋا قىياپەتتە سورىدى.

— مۇنۇ بىر نېمە مېھمانلارنى كۈتەلمەيمەن دەپ ئىمامغا ئېيتقانتىم دەيدىغۇ، راستىمۇ؟ — ئا شۇجى غەزەپتىن چاقناۋاتقان كۆزىنى ئىمامغا تىكتى.

— تېلېفوندىغۇ چاتاق يوق، قانچىلىك مېھمان بولسا شۇنچىلىكنى كۈتىمەن دېيۋىدى، — دەپ جاۋاب بەردى ئىمام كۈلۈپ تۇرۇپ، ئاندىن نۇرشاتقا قاراپ قوشۇپ قويدى، — ۋۇي مۆردىمەس، ھېلىغۇ ئۇقتۇرۇش قىپتىمەن، ناۋادا تۇيۇقسىز كەلسەكمۇ ئا شۇجىنىڭ يۈزىنى دەپ كۈتـ

مەمتىنىڭ؟ ئالدىنقىدىكى ئادەمنىڭ كىملىكىنى بىلمەيۋاتامسەن - يا؟ ياكى بولمىسا ئەنۋەر مۇئاۋىن شۇجى قىپتىلمىدىمۇ؟

ئىمامنىڭ مۇنداق ئىككى يۈزلىمىچىلىكىنى تۈنجى نۆۋەت كۆرۈۋاتقان نۇرشات ئۆزىنى تۇتالماستىن ئىمامغا ياندى.

— ۋۇي، تېلېفوندا ياق دەپ جاۋاب بەرسەم «ئەمسە بوپتۇ» دېمىدىڭمۇ؟

— ھەي كالا... ھەي كالا، — ئىمام بېشىنى ئۇياق — بۇياققا لىڭشىتىپ، كىنايە تەلەپپۇزدا شۇنداق دېدى، — ئا شۇجىنىڭ يۈزىنى قىلماي شۇنچە مېھمانىنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراتتىڭ. ئۇنىڭغا قارىغاندا مېنى ھەر نېمە قىلىسەنغۇ، — ئىمام گېپىنى ئازراق ئۈزۈپ قويۇپ، بۇيرۇق تەلەپپۇزدا سورىدى، — مېھمانلارنى بىر يەرگە ئورۇنلاشتۇرامسەن - يوق؟

— زاۋۇتنىڭ ئىقتىسادىنى كەلسە - كەلمەس ئىشلىتەلمەيمەن.

— شۇنداقمۇ؟ — بۇ سۆز كېلىشىۋالغاندەك ئا شۇجى بىلەن ئىمامنىڭ ئاغزىدىن تەڭلا چىقتى.

— ماقۇل، — دېدى ئا شۇجى ئۆزىنى ئاران بېسىۋېلىپ، — ئەڭ بولمىغاندا قۇرۇق بىر پىيالە چاي قويۇپ، پۇلىنى مېنىڭدىن ئۇندۇرۇۋالساڭمۇ بولاتتى، مۇنداق سەتچىلىككە قويۇدىغىنىڭنى ئويلىماپتىمەنكەن، خەير، — ئۇ سۆزىنى تۈگىتىپ، ئېكىسكۇرسىيىچىلەرنىڭ قېشىغا كىرىپ كەتتى.

8

نۇرشاتنىڭ زىيابەت بەرمىگەنلىكى توغرىسىدىكى گەپ ھەممىنىڭ ئارىسىغا پۇر كەتتى. ئىمام ئۇ ئىشنى ئەنۋەر ئارقىدا تۇرۇپ تەرگەن، ئۇنىڭ نۇرشاتنى كەردى قىلىپ ئا شۇجىغا قارشى تۇرۇشى،

www.uyghurkitap.com

شۇجىلىقنى ياكى يېزا باشلىقلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن قىلىنغان سۇيىقەسىتلىك پىلان، دېگەنگە ئوخشاش ئۆسەكلەرنى ئىمىرغا ئوخشاش شېرىكلىرىنىڭ ئاغزى بىلەن تارقاتتى. ئەمما ئۆزى بولسا مۇنداق گەپلەر چىققاندا يالغاندىن: «تەكشۈرمەي پىكىر قىلماڭلار، ئەنۋەر ئۇنداق كادىر ئەمەس» دەپ خۇپسەنلىك قىلاتتى.

ئىمامنىڭ پەرزى توغرا چىقتى. ناھىيىلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىدىن بىر تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى يېزىغا كېلىپ، ئەنۋەرنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلىدى. نۇرغۇن كادىر، ئامما ئۇنىڭ تەرىپىنى قىلدى. تەشكىلات بۆلۈمىدىكىلەر ئەڭ ئاخىرىدا ئا شۇجى بىلەن ئىمامنىڭ پىكرىنى ئالغىلى ئۇلار بىلەن سۆھبەتلەشتى. مانا ئەمدى تورنىڭ يىغىلىدىغان ۋاقتى كەلدى، — دەپ ئويلىدى ئىمام ئىچ-ئىچىدىن سۆيۈنۈپ، — قېنى ئەمدى ئەنۋەرنىڭ يۇقىرى ئۆرلىگىنىنى، نۇرشاتنىڭ ئورنىنى ساقلاپ قالغىنىنى كۆرەي.

— ئەنۋەر ياش، قابىل، ئالىي مەلۇماتلىق كادىر، — دېدى ئىمام ئالدى بىلەن ئۇنىڭ ياخشى تەرىپىنى تەپسىلىي تونۇشتۇرۇپ، — مەنچە، ئۇنى ئۆستۈرۈپ ئىشلىتىشكە بولىدۇ. بىراق، — ئىمام ئۈستەلدىكى تاختا ئەينەكنى رىتىملىق چېكىپ بىر ئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن داۋام قىلدى، — يەنىمۇ ئەتراپلىق ئويلىنىپ بېقىشقا توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن: ئىدىيە، ئىستىل جەھەتلەردە پاكمۇ ياكى مەسىلە بارمۇ؟ پارتىيىۋىلىك مەيدانى مۇستەھكەممۇ؟ گۇرۇھۋازلىق، مەزھەپچىلىك ئەھۋاللىرى بارمۇ-يوق؟ دېگەنگە ئوخشاش جەھەتلەردە بەزى ئىنكاسلار خېلىلا كۈچلۈك.

ئىمامنىڭ بۇ تومتاق پىكرى تەكشۈرگۈچىلەرنى گاڭگىرىتىپ قويدى. ئۇلار بىر-بىرىگە سوئال نەزەرىدە تىكىلىپ، بۇ گەپنىڭ تەكتىگە يېتىشكە تىرىشاتتى.

— ھازىرقى پىكىرلىرىڭىزنى كونكرېتلاشتۇرۇپراق ئېيتسىڭىز، — دېدى تەكشۈرگۈچىلەرنىڭ ئىچىدىكى ياشتا چوڭراق بىرسى ئىمامغا تىكىلىپ تۇرۇپ.

— مەن پەقەت ئاڭلىغىنىمنىلا دەيمەن، — ئىمام سالماق تەلەپپۇزدا سۆزلىدى، — چۈنكى مەن ئەنۋەرنىڭ بىرەر ئىشىنىمۇ كۆرگەن ئەمەس. بايىقى دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى باشقىلاردىن ئاڭلىغان ئىنكاس، شۇڭا ئۇنى مېنىڭدىن ئاڭلىغاندىن كۆرە پىكىر قىلغانلاردىن ئاڭلىساڭلار تېخىمۇ ئىشەنچلىك بولامدىكىن دەيمەن.

— قېنى، سىز ئالدىدا بىر سۆزلەپ باقامسىز.

— بولىدۇ، — ئىمام بارمىقىنى بىر باشتىن پۈكۈپ، سۆزىنى ئىخچام قىلىشقا باشلىدى، — بىرىنچىسى، ئەنۋەر يۇقىرىغا يامىشىش ئۈچۈن باشتىن-ئاخىر گۇرۇھۋازلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ، بىر تۈركۈم پېشقەدەم كادىرلارنى جۈملىدىن ئا شۇجىدەك رەھبەرلەرنى ئامما ئارىسىدا سېسىتقان، يەنى ئۇنىڭ ئورۇنلاشتۇرغان ئىشلىرىنى كەينىدىن رەت قىلىۋەتكەن. بۇنداق ئىش تېخى يېقىندا ئېكسكۇرسىيىچىلەر كەلگەندە يۈز بەردى. ئىككىنچىسى، ئىستىل جەھەتتە چىرىكلىشىپ چوڭ يەپ، چوڭ ئىچىتتى، ئۇنى كىم مېھمان قىلسا، شۇنى ئۆستۈرۈپ ئەتىۋارلاپ ئىشلەتتى. كەنتنىڭ بىر بوغالتىرىنى يۆتكەپ كېلىپ، ھازىر زاۋۇت باشلىقلىقىغا ئۆستۈردى. تېخى ئاڭلىسام، قاراڭ ئا شۇجى، — ئىمام ئاشۇجىغا قاراپ چۈشەندۈردى، —

بۇ گەپنى تېخى سىزگە دېگۈدەك بولالمىدىم. نۇرشات بوغالتىرلىق قىلىپ يۈرگەن ۋاقىتلىرىدا زاۋۇتنىڭ 500 سوم پۇلىنى خىيانەت قىلىپ، ئەنۋەرنى مېھماندارچىلىققا چاقىرغان، يەنە تېخى شۇ يەردىلا زاۋۇتنىڭ ھوقۇقىنى ئىمىردىن ئېلىپ بېرىشنى ئېيتقان. ئەنۋەرمۇ دەرھال ئىپادە بىلدۈرگەن. ھېلىقى چاغدا نامزاتلارنى مۇزاكىرە قىلغاندا مەن قېتىلماي تۇرۇۋالسام، نۇرشاتنى كۆرسىتىپ چىڭ تۇرۇۋالغانلىقىنىڭ سەۋەبىمۇ شۇ ئىكەن. ئاندىن نۇرشات باشلىق بولۇۋېلىپلا باشقىلارنى زاۋۇتتىن قوغلىۋېتىپ، خوتۇنى بىلەن قىزىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇۋالدى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ماڭا قارىغاندا ئىمىر ئوبدان بىلىدۇ...

— مەن سىزنى خىزمەتتە خېلى تېتىك دېسەم، — دېدى ئاشۇجى تەكشۈرگۈچىلەر ئەھۋالنى ئىگىلەپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئىمامغا غەزەپلىك تىكىلىپ، — ئۆتۈپ كەتكەن سۆرەلمىدىن ئوخشىمامسىز؟

بۇ گەپ ئىمامنىڭ غۇرۇرىغا تەگكەن بولسىمۇ، بىلمىگەنگە سېلىپ سورىدى:

— مەسىلەن، قايسى ئىشتا شۇنداق قىلدىم، ئاشۇجى؟

— بايىقى ئىشلارنى نېمە ئۈچۈن ماڭا بالدۇر دېمىدىڭىز؟

— قىزىقكەنسىز، ئاشۇجى، — ئىمام زورغا كۈلدى، — بىلگەن نېمىنى سىزگە دوكلات قىلماي ھەددىممۇ، ئۇنىڭ بايىقى ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى ھېلىقى ئېكىسكۇرسىيىچىلەر كېلىپ كەتكەندىن كېيىن چۇگۇلۇپ چىققان گەپ. بۇنىمۇ مەن تېخى ئاڭلىدىم.

— ھە... ئەمىسە، — ئاشۇجى ئۇزۇن ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن سالماق ئاھاڭدا بۇيرۇق قىلدى، — ئەتىلا يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ يىغىنىنى چاقىرىپ، نۇرشاتنى خىزمەتتىن توختىتىڭلار! مۇۋاپىق پەيتتە زاۋۇت ئىچىدە ئۆزىنى تەكشۈرسۇن!

— بولىدۇ، — ئىمام دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، ۋەزىپە تاپشۇرۇۋېلىۋاتقان جەڭچىدەك قېتىپ تىك تۇردى، — بۇنىمۇ ئورۇنلاشتۇرىمەن. ئەڭ مۇھىمى، پارتكومنىڭ مۇشۇ ھەقتىكى بىرەر ھۆججىتى چۈشۈرۈلمىسە بولماسمىكىن.

— بۇنى مەن ئەتىلا ئورۇنلاشتۇرىمەن...

9

ئىشلار ئىمامنىڭ پىلانىدىكىدەك بولۇپ، نۇرشات ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇلدى. ئورنىغا ئىمىر زاۋۇت باشلىقلىقىنى قوشۇمچە ئۆتىدى. ھازىر ئىمامنى ھەممىدىن بەكرەك قىيناۋاتقىنى ئەنۋەرنىڭ تېخىچىلا ۋەزىپىسىدە تۇرۇۋاتقانلىقى بولدى. ئۇ ئىچىدە ئەنۋەرگە ھەرخىل ئورەكلەرنى قازسىمۇ، كۆرۈنۈشتە مۇناسىۋىتىنى بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك يېقىنلاشتۇردى.

— قانداق گەپلەر بولۇپ كېتىۋاتىدۇ، ئۇكامەي؟ — دەيتتى ئۇ ئەنۋەرنى كۆرگەن يەردە ئالدىنى توسۇپ، — سىزدەك بىر مۆمىن بالىنىڭ مۇنداق يالغا يولۇققۇپ قېلىشىڭىزنى ھېچ ئويلىماپتىكەنمەن، قانداق تۈزكور نېمىدۇر سىزگە قارا چاپلىغان؟ ھەممىسى ئاشۇ مۆرتىمەس كالىنىڭ كاساپىتى. نېمىشقىمۇ راپاۋەتچىلىك قىلغان بولغىيتتىڭىز ئۇنىڭغا؟

— ھەممە ئىش توگەپ كېتىدۇ ئۇكا، — دەيتتى ئۇ يەنە بىر قېتىملاردا تېخىمۇ يېقىنچىلىق قىلىپ، — ئاڭلىسام ئۈستىڭىزدىكى توقۇلغان مەسىلىلەرنى ئىنقىلاپ بىر يەرگە ئاپارغان ئوخشايدۇ...

ئەنۋەر ئۇنىڭ گەپلىرىگە ھە دەپ

uyghurkitap.com

قويۇپ، نۇرشاتنىڭ يولىدا مېڭىش بىلەن بولدى.

10

ناھىيىلىك رېۋىزىيە ئىدارىسى ئۈچ ئايدىن ئارتۇق تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئەنۋەر بىلەن نۇرشاتنىڭ مەسىلىسىنى ئېنىقلاپ چىقتى. ئەنۋەر ناھىيىلىك پارتكومنىڭ تەستىقى بىلەن كېلەر نۆۋەتلىك سايلامغىچە يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ باشلىقلىقىنى ۋاقىتىنچە ئۆتەپ تۇرىدىغان بولدى.

بۈگۈن يېزىلىق پارتكوم بىلەن ھۆكۈمەت نۇرشاتنىڭ ۋەزىپىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش توغرىسىدا يىغىن چاقىردى. ئاشۇ رېۋىزىيە ئىدارىسىنىڭ نۇرشات توغرىسىدىكى تەكشۈرۈش خۇلاسىسىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

— مانا يولداشلار، پۈتۈن يېزىمىزنى زىلزىلىگە سالغان بىزنىڭ سوت پاراشوكى زاۋۇتىمىزنىڭ ئەھۋالى،— دېدى ئۇ خۇلاسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئولتۇرغانلارغا تەكشى كۆز يۈگۈرتۈپ،— بۇنىڭدىن بىز ئىسلاھات يولىنىڭ ئەگرى - توقايلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. بىز بۇنىدىن كېيىن خىزمەتلىرىمىزدە شەيئىلەرنىڭ كۆرۈنۈشىگە قاراپ باھا بەرمەستىن، ماھىيىتىگە چۆكۈشىمىز لازىم. مەنمۇ بۇ ئىشتىن چوڭقۇر ساۋاققا ئىگە بولدۇم.

— ھەممىمىز دەڭا،— بىردە قىزىرىپ، بىردە تاتىرىپ نېمە قىلارىنى بىلمەي ئولتۇرغان ئىمام دەرھال سۆز قىستۇرۇپ، ئۆزىدىكى پەرىشانلىقنى بېسىشقا ئۇرۇندى،— بۇ ئىشتا يالغۇز سىزلا ئەمەس، مۇشۇ يەردە ئولتۇرغان ھەممىمىزنى ھېلىقى ئىمىر دېگەن سۇخەنچى قايمۇقتۇرۇۋەتتى. ھېلىمۇ ياخشى، رېۋىزىيە ئىدارىسىدىكىلەر ئىنچىكە تەكشۈرۈپتۇ.

بولمايدىغان بولسا، قاراپ تۇرۇپ ياخشىلارغا ئۇۋال قىلىپ، يامانلارنى ساقلاپ قالاتتۇقكەن. مېنىڭچە، باشقىلارغا ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن بولسىمۇ، ئىمىرنى قانۇنغا چۈشسە، قانۇن بويىچە، چۈشمىسە تەشكىلىي پرىنسىپ بويىچە بىر تەرەپ قىلماساق بولمايدۇ...

يىغىن ئەتراپلىق مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق نۇرشاتنىڭ خىزمىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، ئىمىرنى خىزمەتتىن توختىتىشنى قارار قىلدى. ئىمام يىغىندىن تولىمۇ پەرىشان ھالدا چىقتى. ئۇ ئۆيىگە كېتىۋېتىپ، يولدا نۇرشاتقا يولۇقۇپ قالدى. شۇ تاپتا ئەگەر مەيلىچە بولغاندا، ئۇنى ئېشەك قىلىپ مىنسە، تۇمشۇقىنى تېشىپ، ساپانغا قوشسا يەنە ئاچچىقى چىقمايتتى. بىراق ئامال قانچە؟ ھەممە ئىش ئۇنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا پۈتكەن ئىدى. شۇڭا ئىلاجىسىز ۋېلىسىپىتتىن چۈشۈپ، ئۆزى داۋاملىق ئېغىزىدىن چۈشۈرمەيدىغان «تاكتىكا» سىنى ئىشقا سالدى.

— ھەي مۆرىمەس،— بېرى كەل،— دېدى ئىمام ۋېلىسىپىتنى يولنىڭ چېتىگىلا تىكلەپ قويۇپ،— ساڭا خۇش خەۋەر ئېلىپ كېلىۋاتىمەن. سەن مۆرىمىگىنىڭ بىلەن مەن ئورنىڭدا مۆرەپ، ئۈستىڭدىكى بارلىق توقۇناقلارنى بىراقلا يوق قىلىۋەتتىم. بۇلا ئەمەس، يەنە بار تېخى،— ئىمام كېرىلىپ قويۇپ داۋام قىلدى،— ئاشپۇزۇلغا باشلامسەن، ئۆيىڭگىمۇ؟

نۇرشات چىرايىدىن ھېچقانداق ئىپادە بەرمەستىن ئىمامنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ جىم تۇردى.

— بېرىدىغانىنىڭ گېپىنى چىقا - چىقمايلا ئېيتقىنمۇ شۇنىڭ بولۇپ كەتتىڭغۇ

ئەخمەق،— ئىمام ۋېلىسىپىتنى ئورنىدىن
قوزغاتتى،— ئانچىكى چاقچاق، خاتىرجەم
بول، ھېچنېمەڭنى يېمەيمەن. بۈگۈن
ھەممە ئىشنى قارارلاشتۇرۇۋەتتىم. ئەتە
زاۋۇتقا بېرىپ، ھېلىقى ئىمىر دېگەن سۇ-
خەنچى ئاغىنەڭدىن ھوقۇقۇڭنى ئۆتكۈزۈۋال!

— ھوقۇقنى ئۆتكۈزۈۋال، دەمسىنا؟

— شۇنداق بولمايچۇ،— ئىمام شۇ
سۆزنى قىلىپلا ۋېلىسىپىتكە مىندى. ئۇ
يولدا كېتىۋېتىپ خىيالغا چۆكتى. «تاك-
تىكا» دېگەن ئۇنىڭغا ئەسقاتمىسا، بۇنىڭ-
غا ئەسقاتىدۇ. مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن
بىرىنى قۇربان بېرىپ، بىرىنى تىرىلدۈ-
رۈش كېرەك. بۇ كالىنىڭ رىسقى پۈتمەي
ئامان قالدى. ئەمدى ئىمىر دېگەن قويىنى
قۇربانلىق قىلىۋەتسەم، ھەممە توقىناق
شۇنىڭ بىلەن تۈگەيدۇ. كېيىنكى ئىشلار-
غىمۇ ئوخشاشلا يەنە قۇربانلىق چىقىدۇ...

— نېمە ئانچىلا بېشىڭ ساڭگىلاپ
كەتتى ئاداشۇي؟— ئىمىرنىڭ تۇيۇقسىز
چىققان زىل ئاۋازى بىلەن ئىمام چۆچۈپ
بېشىنى كۆتۈردى.

— ھە، سەنمىتىڭ؟— ئىمام ۋېلىسى-
پىتتىن چۈشۈپ، ئۇياق - بۇيىقىغا ئەنسىز
قارىۋەتكەندىن كېيىن بوش ئاۋازدا سۆز-
لىدى،— سېنىڭ غېمىڭ بولمامدۇ.

— مېنىڭ نېمە غېمىم ئۇ؟

— ئاستا گەپ قىل!— ئىمام كەل-
گەن تەرىپىگە قارىۋېتىپ، ئىمىرنى ئېرىق
بويىدىكى يوپۇرماقلىرى تۆكۈلۈپ تۈگىگەن
يوغان بىر توپ سۆگەتنىڭ تۈۋىگە باش-
لاپ كەلدى،— ھېلىقى مۆرىسەنىڭ ئۈس-
تىگە قۇرغان تورىمىزمۇ ئەپلەشمىدى،
بۈگۈن ناھىيىدىن ھۆججەت چۈشتى. ھې-
لىقى ئەنۋەر دېگەن شۇم بارلىق توقۇناق-
نى ساڭا ئارتىپ، سېنى خىزمەتتىن توخ-
تىتىش تەكلىپىنى بەردى. مۆرىسەمەس
يەنە باشلىق بولىدىغان بولدى.

— سەن نېمە قىلدىڭ؟

— دېدىمغۇ، يالغۇز كەلدىم ئاداش.

— ھەممە ئىشنى ئۆزۈڭ تېپىپ،
ئايلىنىپ كېلىپ سېنىڭ قۇربانىڭ مەن
بولاتتىممۇ؟— ئىمىر كۆزلىرىنى ئالىچەكمەن
قىلىپ ئىمامغا ياندى،— ئەگەر لىللا
بىر تەرەپ قىلمايدىغان بولسا، ئۈستۈڭ-
دىن يۇقىرىغا ئەرز سۇنىمەن.

— ئەرز سۇنىمەن دەۋاتامسەن؟—
ئىمامىمۇ دەرھال غەزەپلىك ھومايدى،—
ئەگەر ياۋاش بولساڭ يەنىلا مەن ئەسقاتى-
مەن. ئەرز قىلساڭ زىيان تارتىپ قالار-
سەنمىكىن. مەن ساڭا ئېيتىپ قوياي،
ھەرقانداق قانۇنمۇ بارغۇ، ئىككى ئادەمنىڭ
ئوتتۇرىسىدىكى ئىشقا بىر گۇۋاھچى تەك-
لىپ قىلىدۇ. گۇۋاھچى يوق ئىشنى ھېچكىم
ئېتىراپ قىلمايدۇ. بىزنىڭ ئوتتۇرىمىز-
دىكى ئىشتا ئۈچىنچى بىر ئادەم يوق.
ئەگەر سەن مەيلى قانداقلا يەرگە ئەرز
قىل، بۇرۇنقى گېپىم يەنە شۇ. قىلغان
ھەرقانداق ئىشىم بىلەن كېپىمدىن
تېنىۋالىمەن، ھەتتا ماڭا زىيانكەشلىك قى-
لىۋاتىدۇ، دەپ ئۈستۈڭدىن شىكايەت قىلى-
مەن. ئۇ چاغدا نېمە بولىدىغانلىقىڭنى
ئۆزۈڭ ئويلىشىپ باقساڭ بولىدۇ...

ئىمىر ئىمامنىڭ گېپى بىلەن باي-
قى سۇرلۇك ئەلپازىدىن ياندى. ئۇ ئەت-
راپتىكىلەر ئاڭلىيالمىغۇدەك پىچىرلىدى.
ئىمام ئۇنىڭ مۆرىسىگە يېنىك ئۇرۇپ
قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر تۇرسۇنئاي ھۇسەين

ئەختەم ئۆمەر

تۈۋەك ئارىسىدىكى ئاي

1

ئۇ ھەر قېتىم مۇشۇ سىرلانمىغان، سىڭايان، تۆمۈر چەۋىقلىق دەرۋازىنىڭ ئالدىغا ناھايىتى ئەستە كېلىدۇ، يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقىدۇ. گويا ئوغرىلىق قىلىپ ئاشكارىلىنىپ قالغاندەك، ھەممە خەق ئۆز ئىشى بىلەن بولماي كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۆزىگە تىكىلىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. پۇشايمان، ھەسرەت، ئەلەم ئۇنىڭ يۈرىكىنى سىقىدۇ. ئادەملەرنىڭ بۇ دەرۋازىدىن ئاشۇ بازارغا، ساناقسىز ئادەملەرنىڭ پاراڭلىرىغا تولغان بازارغا شۇنچە خاتىرجەم، خۇش خۇي كىرىپ - چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: «بۇ ئادەملەر قانداق ئادەملەردۇر، مېنىڭمۇ ئاشۇ ئادەملەردەك خاتىرجەم مۇشۇ بازارغا كىرىپ - چىققان چاغلىرىم قانداق چاغلار بولغىيتتى، قايسى ئاي، قايسى كۈنلۈكتە بۇ ئىپلاس مەرەزنى يولۇقتۇرغاندىمەن؟ مۇشۇنداق ئازابقا قالارىمنى بىلگەن بولسام... ئاھ... مەن ھەقىقەتەن ئەقىلسىز كەنمەن. كىچىكىمدە دادام: ‹كاللاڭ تازا دېگەندەك ئىشلىمەيدۇ، چىرايلىق بولغان بىلەن ئەقىل بولمىسا بىكار› دەيتتى. راست مەن بەك ئەقىلسىز ئىكەنمەن، مەن نېمىشقىمۇ مۇشۇ كۈنگە چۈشۈپ قالدىم؟ ئانام دائىم ھەسرەتلىنىپ: ‹كىچىكىمدە بىزنىڭ مەھەللىدە مەينىساخان ئىسىملىك بىر ئاچپاقا خوتۇن بولىدىغان، نېسىۋىسىگە شۈكرى قىلمايدىغان شۇ خوتۇندىن كۈلۈپتىكەنمەنمۇ دەيمەن. بۇ جاھان بىر كىمنى پەس كۆرىدىغان، كۈلىدىغان جاھان ئەمەسكەن، بىرەر كىمنى مەسخىرە قىلىپ كۈلسەڭ، بىردەمدىلا خۇدايىم ساڭا كۆرسىتىدىكەن، ئۆزۈم يېمىسەممۇ، كىيمىسەممۇ، ھەممە نېمىنى كۆزى تويسۇن دەپ خەقتىن ئاشۇرۇپ قىلسام قىلدىمكى، ھەرگىز كەم قويمىدىم، شۇنداق بولسىمۇ بۇ شىرىنزادە نېمانداق چۈلىدۇ، نېمانداق كۆزى ئاچتۇ؟ ئالدىدىن ئېشىپ - تېشىپ تۇرسىمۇ يەنە شۇ خەقنىڭ قولىدىكىگە قاراپ باقىدۇ. ۋاي خۇدايىم، ۋاي خۇدايىم، خۇددى ئاشۇ مەينىساخاننىڭ ئۆزى. مەندىن كېيىن قالساڭ قول ئىلكىدە بار ئادەمنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالساڭمۇ بىر سىرە بولار، ئەمما بىر يېپىنى تارتسا، ئۇن يېپى ئۈزۈلۈپ تۇرىدىغان بىر نېمىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالساڭزە، قانداق قىلارسەن؟ مۇشۇ كۆزۈڭنىڭ ئاچلىقى سېنى ھەر بالاغا سالسا سالىدۇ. خۇدايىم كۆڭلۈڭگە ئىنساب

بېرەر ـ چوڭ بولغىچە ئەقلىگە كېلىپ
قالارسەن، چىرايىمنى بەرگەن خۇدايىم
ئىنساپ، پەزىلەتنى ئايىماس...» دەيدىغان»
دېگەن خىياللار قەلبىمنى مۇجۇپ ئۆتتى.
ئۇيلىغانسېرى خۇددى ئەسنەۋاتقاندا بىر
چۈن ئۇچۇپ ئاغزىدىن كىرىپ كېتىپ
گېلىدىن ئۆتۈپ كەتكەندەك كۆڭلى شۇن-
داق بىسەرەمجان بولۇپ كەتتى. چىراي-
لىق،ھەتتا ئۆزىدىن چىرايلىق ئاياللار،ياش قىز-
چوكانلار رەڭگارەڭ كىيىنىپ، ۋېلىسىپىتلىرىگە
ئېسىۋالغان سومكىلىرىغا ھەرخىل سەي ـ
كۆكتاتلار، گۆشلەرنى قاچىلاپ ئۆيلىرىگە
ئالدىراپ كېتىشىۋاتىدۇ. بالىلىرى، خىز-
مەتتىن چارچاپ كەلگەن ئېرى ئۈچۈن
ئالدىراپ تاماق راسلاپ چۈشتىن كې-
يىن يەنە خىزمەتلىرىگە ماڭىدۇ، تۇرمۇش
جىددىي، قورساق توق، كۆڭۈل توق. بۇ-
نىڭدىن ئارتۇق بەختنى تېپىش بولۇپمۇ
ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدىكى ئاددىي خىز-
مەتچىلەر ئۈچۈن ئاسان ئەمەس. ئارتۇق
كىرىمىمۇ، ھوقۇقى بارلاردەك تەرەپ ـ
تەرەپتىن كېلىپ تۇرىدىغان لازىمەتلىك-
لەرمۇ يوق. ئاددىي خىزمەتچىلەر بىر
سىنتلاپ پۇل يىغىپ نەچچە ئايدا، نەچ-
چە يىلدا ئاران ئالالايدىغان، ئاران
ئۆلىشىدىغان چوڭ ـ چوڭ نەرسىلەر
ھوقۇقى بارلارغا كۈندە بولمىسىمۇ، ھەپتە-
ئون كۈندە بىكارغىلا ئۆز ئايىغى بىلەن
كېلىدۇ، ئەمما ئاددىي خىزمەتچىلەردە
سودەك خەجلەيدىغان پۇلمۇ، ئالىي دەر-
جىلىك ئۆي بىساتلىرىمۇ تولۇق بولمايدۇ.
ئاددىي خىزمەتچىلەرنىڭ تۇرمۇشى ئوموم-
يۈزلۈك ئوخشاش. ھۆكۈمەتتىن ئالىدى-
غان مائاش يېقىندىن بېرى كۆپەيگەن
بىلەن، مال باھاسى نەچچە ھەسسە ئۆستى.

ھەممە ئائىلىدە مائاش ئەڭ تېجەشلىك
خەجلەنسە، خۇددى شىلدىرلاپ ئاققان
كىچىككىنە ئېرىق سۈيىدەك ئاي ئاخىرى-
غىچە ئاران يېتىدۇ. ھەتتا بەزى ئائىلى-
لەردە كېيىنكى ئاينىڭ مۇئاشى ئالدىن-
قى ئايدا خەجلىنىپ تۈگەيدۇ ـ دە، مائاش-
نى ئالا ـ ئالمايلا قەرزگە كېتىدۇ، بۇ
ئاي يەنە قەرزدارچىلىق بىلەن ئۆتىدۇ.
ئاددىي خىزمەتچىلەرنىڭ مائاشى نەگە
كېتىدۇ؟ ئەلۋەتتە تۇرمۇشقا كېتىدۇ.
بىر ۋاق تاماق ئۈچۈن كېتىدىغان ئوت-
ياش بىلەن گۆش پۇلىلا مائاشىنىڭ بەر-
كىتىنى ئۇچۇرىدۇ. ھەر ئايدا بولىدىغان
خىزمەتداشلار، دوستلار، تۇغقانلار ئارى-
سىدىكى توي، نەزىر ـ چىراغ، ئۆي مۇبا-
رەكلەش دەيدىغان رەسمىيەتلەر، ئاندىن
كېيىن ھەربىر ئادەمنىڭ قېچىپ قۇتۇلۇشى
مۇمكىن بولمىغان ئاغرىق ـ سىلاقلار
ئۈچۈن كېتىدۇ. بىرەر ـ يېرىم يىلدا نۆ-
ۋەت بىلەن كېيىدىغان كىيىم ـ كېچەك،
ھېيت ـ بايراملىقلار ساناقلىق مائاشىنى
قۇم سۈنى شۈمۈرگەندەك شۈمۈرۈۋېتىدۇ.
بىر ئايدا بىر ئىدارىدا ياكى ئۇرۇق ـ
تۇغقانلار، دوستلار ئارىسىدا بىر توي،
بىر نەزىر ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشتىن
بىرى ئارتۇق بولدىمۇ، مائاشنىڭ پۈتۈن
خەجلىنىش پىلانىنى بۇزۇۋېتىدۇ، شۇ ئاي
كۈن ساناش، بىر ـ بىرىدىن ئازراقتىن
پۇل ئۆتنە ئېلىش ئىچىدە لېۋىنى يالاش
بىلەن ئۆتىدۇ. قوشۇمچە مەنپەئەتى بار خىز-
مەتچى، ئەمەلدار سودىگەردىن باشقا
ئاددىي خىزمەتچىلەرنىڭ ھەممىسى-
نىڭ تۇرمۇشى ئاشۇنداق ئۆتىدۇ. تۇرمۇش
ئۇلارنى شۇنچىلىك پىلانلىق، ئىنچىكە،
ھېساباتلىق بولۇشقا ئۆگەتكەنكى، ئۇلارنىڭ

پۇل خەجلىشى پۇلدار ئائىلىلەردە ئىچ
ئاغرىتىش ئىچىدە كۈلۈشلەرنى پەيدا
قىلىدۇ. بىر ئايدا ئويلىمىغان، ھېسابات
قىلىنمىغان، پىلاندا يوق مېھمان كېلىش
ياكى تۈگىمەس، تەگسىز قائىدە - يوسۇن-
لاردىن بىرسى بولۇپ قالسا، بۇ ئائىلىنى
شۇنچىلىك تولغاشتۇرۇۋېتىدۇكى، بىرنەچ-
چە ئايغىچە ئاشۇ قائىدە - يوسۇننىڭ سور-
نى تارتىدىغان گەپ. ئۇلار گۆش ئالسا
قاسساپلار ئىچىدە زاڭلىق قىلىدۇ، چۈنكى
شۇنچە سۆلەتلىك ئايال-لار، سالاپەتلىك
ئەرلەر ئۈچۈن كېسىدىغىنى قۇچقاچچىلىك،
پاختەكتەك گۆش. ئوتياشچىلار قاخشايدۇ،
چۈنكى ئۇلار جىڭنىڭ چوكىسىنى بىر ھازا
ئېگىز - پەس قىلىپ، ھەممە ئوتياشلىرىنى
ئۆرۈپ - چۆرۈپ ئالىدىغىنى كىچىككىنە
نەرسە. ئۇلار ھەر بىر سىنىت ئۈستىدە
قىرىق قېتىم ھېساب قىلىدۇ. تېخى ئۇلار
ئوتياشچى، قاسساپلار بىلەن چۆپقەت بولۇ-
ۋېلىشقا ئامراق، چۈنكى نېسىگە ئېلىپ
ئاي توشقاندا بەرمەكچى بولۇشىدۇ. پۇل
نېسى بولغان بىلەن قورساق نېسىگە ئۇنى-
مايدۇ. تۇرمۇش ئۇلارغا مانا شۇنداق
ئۆگەتكەن.

2

شىرىنزادىمۇ بىز كۆپىنى قىلغان
ئاشۇ نۇرغۇن ئاددىي خىزمەتچىلەر ئىچىدى-
كى بىر گۈزەل جۇۋان. تۇرمۇش ئاشۇنداق
سىنىقىپ يالاش ئىچىدە ئۆتىسىمۇ، ئەر - خۇ-
تۇن ئىككىسى سىپايە، چىرايلىق، رەتلىك
كىيىنىدۇ. شۇڭا سىرتىدىن قارىغاندا ھېچ-
كىم ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى ئېغىر ھېساب-
لىمايدۇ. شىرىنزادە گۈزەل چوكان، ئۇ بۇ
يىل ئارتۇق ھېسابلىساق 26 لاردا بولۇ-
شى مۇمكىن. ئۆزى دوختۇرخانىدا سېستى-
رالىق قىلىدۇ. شۇڭا ئۇنى تەلەيلىكلەردىن
بىرى دېيىش كېرەك. چۈنكى ئۇ قانداقلا
بولمىسۇن ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكەن
نۇرغۇن ساۋاقداشلىرى ئىچىدە دۆلەت ئىم-
تىھانىدىن ئۆتۈپ، ئۈچ يىل سېستىرالىق
مەكتىپىدە ئوقۇپ، ھۆكۈمەت شتاتىدىكى
خىزمەتكە ئورۇنلىشىۋالغان ئاز ساندىكى
پېشانىسى ئوچۇقلارنىڭ بىرى. توي قىلغى-
لى ئىككى يىل بولدى. بۇ بەختىمۇ
ئۇنىڭ تەلىيى كەلدى، بىرمۇنچە قىز-
يىگىتلەرنىڭ ئائىلىۋى تۇرمۇشى پۇشايمان،
ھەسرەت بىلەن تولغان. چۈنكى مانا مەن
دېگەن ئوبدان قىزلار چېكىپ تاللاپ يۈ-
رۈپ ئاخىرى نەدە بىر شاللاق ئەرگە تەك-
كەنلىكىنى ھېس قىلىپ، تەتۈر پېشانىسى-
دىن زارلىنىپ ھەسرەتلىنىدۇ؛ مانا مەن
دېگەن ئوبدان يىگىتلەر شۇنچە گۈلدەك
قىزلار ئىچىدە قۇچقاچچىلىك ئەگىپ يۈرۈپ
بىر چاغلاردا قارا باسقاندەك ئۆز نەزەرىدە
يوق بىر قىزغا ئۇچراپ قېلىپ توي قىلى-
دۇ. كېيىن ئۇنى ئۆزىگە لايىق كۆرمەي
شاپاشلاپ بېقىپ ئاخىرى يەنە تەقدىرىگە
تەن بېرىدۇ. ئەمما ھەممىنىڭ كۆزى چۈشى-
دىغان گۈزەللەر نەدە بىر قاملاشمىغان
يىگىتلەرنىڭ پېشىدە سۆرۈلۈپ كېتىۋاتقى-
نىنى كۆرسە چوڭقۇر ھەسرەتكە چۆكۈپ
داتلىنىپ كېتىدۇ، زارلىنىدۇ، كۆيۈپ پۇلدىتىپ
ئىچىدۇ. «چوكانلار پۇل، مال - دۇنيا غې-
مىدە، ياشلار ئويۇن - تاماشا، ھاراق ئىچىش-
تە، ئەمدى قالغان ئىشلار نېمە بولار...»
دېگەن بەزى كۆزى ئوچۇق ئائىلىلەرنىڭ
ئەلەملىك نىدالىرى مۇشۇ سەۋەبتىن بولۇشى
مۇمكىن.

شىرىنزادە ئۆز تۇرمۇشىدىن رازى. ئوقۇش پۈتتۈرۈپ يېرىم يىلغا قالماي ئائىلىدىكىلەرنىڭ پۈتۈشۈشى ئارقىلىق بىر باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بىلەن توي قىلدى. ئېرى ئېلىيار ئۇنىڭدىن ئىككى ياش چوڭ، قاش - كۆزلىرى جايىدا، بوي تۇرقىمۇ كېلىشكەن، گەپ - سۆزلىرى جايىدا يىگىت. ئىككىسى خۇددى بۇرۇندىن مۇھەببەتلىشىپ بىر - بىرىنى چۈشىنىدىغاندەك سۆزلەيدىغىنى، ياقتۇرۇدىغان - ياقتۇرمايدىغىنى ئوخشاش چىقىپ بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالدى. شىرىنزادە مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا مۇھەببەت باغلاپ بېقىپ يىگىتنىڭ ھېچ گەپتىن ھېچ گەپ يوق قويغان يوقىرى تەلپى، زورلۇق قىلىشىدىن جاق تويۇپ يىگىتلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ كەلگەنىدى. ئېرىمۇ دارىل مۇئەللىمىندە ئوقۇغاندا بىر قىز بىلەن مۇھەببەت باغلاپ ئۇ قىز كېيىن ئۇنى تاشلاپ كەتكەن، شۇنىڭدىن كېيىن مۇھەببەت باغلىمىغانىدى. شۇڭا بۇ ئىككىيلەن ئاسانلا چىقىشىپ قېلىشتى. مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرىنى ئوچۇق - يورۇق دېيىشىپ، بىر - بىرىدىن رازى بولۇپ قېلىشتى. مانا ھازىر بىر بالىغا ئاتا - ئانا بولۇش ئالدىدا. شۇ چاققىچە ئۇلار ھەر ھالدا ئىناق ئۆتۈشتى. ئۇلار چوڭ ئۆيدە يېرىم يىل تۇردى. شىرىنزادە قېينى ئانىنىڭ «قېينى ئانا»لىق زۇلۇمىغا يېرىم يىل ئاران چىداپ تۇرالىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېلىيارنىڭ سىڭىللىرى ئۇنىڭغا قېينى ئانىلىق قىلىپ ئاشۇرۇۋەتتى. يېرىم يىلغىچە ھەر قېتىم كۆڭلى ئازار يېگەن چاغلاردا پەقەت كەچتە ئۇخلاش ئالدىدىكى خالى چاغدىلا دەردىنى ئېلىيارغا تۆكۈپ بەردى. ئېلىيار بەزىدە ئاخۇتۇن كىشىلەر ئارىسىدىكى ئايىنى چىقماس ئۇششاق گەپلەرنى ئاڭلاۋېرىپ زېرىكىپ شىرىنزادىنى سىلكىۋەتتى. بەزىدە شىرىنزادىنى كەتكۈزۈپ قويىدۇك دەپ قوپاللىق بىلەن ھۆكۈرەپ قويىدى. بۇنداق چاغلاردا شىرىنزادە تاڭ ئاتقىچە يىغلاپ ئەتىسى چۈشكىچە ئائىلىدە ھەممە خاپىلىقنى ئېلىيار چىقارغاندەك ئۇنىڭغا ماي تارتىپ يۈردى. ئەمما قېينى ئانا ۋە قېينى سىڭىللىرى بىلەن ھېچ ئىش بولمىغاندەك «ۋاي سىلە، ئۆزلىرى» دېيىشىپ ئۆتۈشتى. چۈشتىن كېيىن خىزمەت بىلەن بولدۇ. بىرگە ئىشلىگەن جۇۋانلار ئەرلىرى توغرىسىدا قىزغىن كۈلكە چاقچاق بىلەن ھېكايە سۆزلەشكەندە بىردىنلا ئېرىنى سېغىنىدۇ. ئۇمۇ تەگتۇشلىرىنىڭ بىردەم ئېرى ئۈستىدە داتلىغان بولۇپ داڭلاشلىرى، تىللىغان بولۇپ مەدھىيىلەشلىرىنى، ئاغرىنغان بولۇپ سېغىنىشلىرىنى ئاڭلايدۇ. ئۆزىنىڭ ئېرىگە ئۇۋال قىلغانلىقىنى، ئۇنىڭغا چۈشتىن ئاۋۋال ماي تارتىپ ئېرىنىڭ يۈرىكىنى سىقىۋالغانلىقىنى چۈشىنىدۇ. ئەگەر ئۇ ھازىر ئىزدەپ كېلىپ قالسا بىر باھانىلار بىلەن خالى ئىشخانىغا باشلاپ كىرىدۇ، قىستاپ كېلىۋاتقان ئىنتىلىشلىرىنى زورۇقۇپ تەستە بېسىپ تۇرۇپ، خۇمالىشىۋاتقان كۆزلىرىنى ناھايىتى تەستە ئالالايتتىدۇ. پېشىنگىدە كۆلۈۋېتىشتىن ئاران ساقلىنىپ ئۇماق لەۋلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ: «قېلىن، ئىزا تارتماي كەلگىنىنى، ئاخشام ھەجەپ ھۆركىرەپ تىللاپ كېتىۋاتاتتىلىغۇ، ئەمدى ئىزدەپ نېمە قىلاتتىلە؟» دەيدۇ. ئېلىيار بۇنداق خالىي چاغدىكى ئايالىنىڭ دومسىيىشلىرىنىڭ ماھىيىتىنى ناھايىتى ئوبدان بىلىدۇ، پەزىلەتلىك چوكانلار سېغىنىشلىرىنى مۇشۇنداق ئىپادىلەيدۇ. ئېلىيار دەرھال ئۇنى باغرىغا تارتىپ لەۋلىرىنى ئۇنىڭ ئاق خالات ئىچىدىن سوزۇلۇپ چىققان ئاق بويۇنلىرىغا باسىدۇ. شىرىنزادە: «ۋاي،

www.uyghurkitap.com

سەتلەشمىسلە، ماۋۇ ئىشخانا، ھېلى بىرسى
كىرىپ قالسا سەت تۇرىدۇ. مەن يۈزۈمنى
قانداق كۆتۈرۈپ يۈرىمەن، قويۇۋەتمىسلە
دەيمەن! ۋاي قېلىن، مەن ئۆلەي، ئەنە بىرسى
بۇ تەرەپكە كېلىۋاتىدۇ دەيمەن» دەپ
ئۇنىڭ يوغان گەۋدىسى ئىچىدە قارچىغىنىڭ
چاڭگىلىدىكى كەپتەردەك ئۇيان-بۇيان
تولغىنىدۇ. ئەمما يۈرىكىدە بولسا بۇنىڭ
ئۇسسىغان يېرىگە بارغانلىقىنى ئۈنسىز
نامايىش قىلىدۇ. ئېلىيار ئېڭىكىدىكى يىڭ-
نە ئۇچىدەك ساقاللىرىنى ئۇنىڭ بويىنى،
مەرۋايىت ھەم مىدالىيون چاقناپ تۇرغان
گاللىرى، سىيلىق، يۇمران مەڭزى، سۈرمە
تارتىلغان كۆزلىرى، موچىنىدا تېرىپ
ئىنچىكىلەشتۈرۈلگەن قاشلىرى، قىزارتىل-
غان پارقىراق لەۋلىرىگە شوخلۇق بىلەن
سۈركەيدۇ. شىرىنزادە ئۇنىڭ ساقىلىنىڭ
سۈركىلىشىگە چىدىيالماي يالۋۇرۇشقا چۈشى-
دۇ: «ۋاي خۇش بولاي، بولدى قىلسىلا
دەيمەن، ھۇ سەت بومبا ساقال ئوغرى...
ۋاي ياق، بەك خۇش بولاي، ئوبدان
جېنىم!...» دەيدۇ. ئېلىيار شۇ چاغدىلا
توختاپ، كۈلۈپ تۇرغان قوڭۇر كۆزلىرىنى
«قانداق؟» دېگەندەك ئۇنىڭغا تىكىدۇ.
شىرىنزادە ئالتۇن ئۈزۈك چاقناپ تۇرغان
كىچىك يۇمشاق قوللىرى بىلەن مەڭزىنى
سىيلاپ: «ۋايجان، ۋايجان، ئەجەپ تويدۇم،
سەت ئوغرىنىڭ ساقىلى تىكەنگە ئوخشايدۇ»
دەيدۇ. ھەر ئىككىسى كۈلىدۇ. ئېلىيارمۇ
ئېڭىكىنى سىيلاپ قويۇپ: «سەت قېرىنىڭ
گەپلىرىنى كۆر» دەيدۇ. ھەر ئىككىسى
يەنە كۈلىدۇ. بۇ چوڭقۇر مېھىر-مۇھەب-
بەت يوشۇرۇنغان چاقچاقلار ھەر ئىككىسى-
نىڭ يۈرىكىگە چۈشكەن ئەندىشە-ئازابلارنى
تارقىتىۋېتىپ كۆڭۈللىرىنى يورۇتۇۋېتىدۇ.
مانا بۇ ياش ئەر-خوتۇننىڭ مۇھەببىتى.

يېرىم يىلدىن كېيىن ئۇلار كېيىنكى بىر
قىلىپ ئېلىيارنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ قانچە
تونۇشقا ئۇنىماي بىر شەخسنىڭ ئۆيىنى
ئىجارىگە ئېلىپ ئايرىم ئۆي تۇتۇپ چىقى-
ۋالدى. چوڭ ئۆيدىكىلەر ئۇلارنىڭ ئۆيىگە
ئاتىغانلىرىنى ئەكىلىپ ئۆينى خېلى قويال-
تىپ بەردى. كىچىك ئۆي جاھانغا باققان-
دا يامان ئەمەس بېزەلدى. مانا ئەمدى
ئۇلار ئەركىنلىككە چىققاندەك بولدى. چوڭ
ئائىلىدىكىدەك ئەر-خوتۇنچىلىقتىكى چوڭ-
راق تىنىشلاردىن ئەندىشە قىلىش ھاجەت-
سىز بولدى. بۇ يەردە ئۇلار بىخىرامان
كۈلەلەيدۇ. قانداق گېپى بولسا قورۇنماي
سۆزلىشەلەيدۇ. جاھاندا ئەركىنلىكتىن ئار-
تۇق لەززەت، نا ئىلاجلىقتىن ئارتۇق ئازاب
بولماس. لېكىن بۇنى بىزدە نۇرغۇن نادان،
ئاق كۆڭۈل بەندىلەر ھېس قىلالمايدۇ.
پەقەت ئۆز بېشىغا ئۇنىڭ قاتتىق-قۇرۇق-
لىرى ئورۇنغاندا يىغلاپ، قاخشاپ ئۆتكۈ-
زۈۋېتىدۇ. مانا بۇنداق ئادەت بىزنىڭ ئا-
دەملەرنىڭ سۆڭەك-سۆڭىكىگىچە ئورناپ
كەتكەن. مەڭگۈ چىقماس دات، قان-
قېنىغا سىڭىپ كەتكەن خۇي...

ئەركىنلىككە چىقىشتىمۇ، يېڭى ئۆي-
نىڭ مورىسىدىن تۈتۈن چىقىرىشنىڭ تەمى-
نى تېتىپ بېقىپ تولغىنىپ كېتىشتى.
بۇنى پەقەت ھالاللىق بىلەن ئۆي تۇتقان
ئادەملەرلا ھېس قىلالايدۇ. «يېڭى ئۆينى
تۇتماق، بېشىڭغا ئۇرۇلار مىڭ بىر پۇتاق»
ئۇلارنى پۇتاق ئىلىۋالدى. بىر پۇتاقتىن
قۇتۇلسا يەنە بىر پۇتاق ئىلىدۇ. چوڭ پۇتاق-
تىن تەستە ئاجرىسا كىچىك پۇتاق ئىلىدۇ،
توي قىلغان قىزلار ئاتا-ئانىسىنىڭ توي-
نى قىلىپ قويغان ھەققىنى تۆلەپ، ماتاشى-
نى ئاتا-ئانىسىغا سىنتى بىلەن تاپشۇرىدۇ.
مانا بۇ، بۇ شەھەردىكى خەيرىي رەسمىي
قائىدە. بۇ قائىدىنى توي قىلغان ھەر بىر

تېز بۇرۇنلا كۆڭلىگە پۈكۈپ ئەستايىدىل ئورۇندايدۇ. يىگىت، ئەر بولغىنى ئۈچۈن ئەنئەنىۋى قائىدە بويىچە بىر خوتۇن دېگەننى گەپ يوق غىڭ-پىڭ قىلمايلا باقىدىغان گەپ. خوتۇنىنىڭ مائاشىنى تەلەپ قىلىش ئەر ئۈچۈن نومۇس ھېسابلىنىدۇ. توي قىلمىغان چاغدا بىر جىنىغا يەتكۈزەلمەيدىغان مائاش ئەمدى ئىككى ئادەمگە يەنە تېخى جابدۇقى پۈتمىگەن يېڭى ئۆيگە قانداق يەتسۇن. مانا مۇشۇ تۈپەيلى نۇرغۇن يېڭى قۇرۇلغان بەختلىك ئائىلىلەر تۇزغاقتەك توزۇپ كېتىدۇ. مۇشۇ قائىدە ئۈچۈن بەختلىك ئائىلىنىڭ توزۇپ كېتىشىگە رازىكى، بۇ ئائىلىنى ساقلاپ قېلىش نومۇسلۇق ئىش ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق ئىش يېڭىدىن قۇرۇلغان ھەر قانداق بىر ئائىلە ئۈچۈن يېڭىش ناھايىتى تەسكە چۈشىدىغان بىر سىناق. بۇ سىناقتا بەرداشلىق بېرىدىغانلار كۆپ بولغان بىلەن بەرداشلىق بېرەلمەيدىغانلارمۇ ئاز ئەمەس.

ئېلىيار كىچىكىدىن تارتىپ ئۆي تۇتماقنىڭ تەسلىكىنى ئاتا-ئانىسىدىن ئەمەس، ئۆي تۇتۇپ باققان ھەممە ئادەمنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغان. ئۇ سۆزلەرنىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى مانا ئەمدى ئۆز بېشىغا كەلگەندە بىلدى. بىر ئۆينى تۇتماق ھەجەپ تەس ئىكەن. ئۇ تېخى بولتۇر ئانىسىغا: «ئۇنى ئالساق بولمامدۇ، بۇنى ئالساق بولمامدۇ. پالانى ئۇنى ئاپتۇ، پۈستانى بۇنى ئاپتۇ» دەپ قولىدىن قاس چىقىرىپ يوغان سۆزلىگەنىدى. شۇ چاغدا ئانىسى ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ: «ھەي... بالام، بولسىمۇ ئالساق تازا بولاتتى. سەن دادام بىلەن ئانام ئالمامدىغاندۇ، بىلمەمدىغاندۇ دەيدىغانسەن، بىزنىڭكىمۇ نى ئوبدان نەرسىلەرنى ئالغۇمىز بار، دەپ كەلسەم گەپ تولا. سىلەرمۇ ئۆي تۇتقاندا بىلىسىلەر بالام» دېگەنىدى. ئېلىيار مەيدىسىگە ئۇرۇپ: كۆرەرسەن، مەن ئۆي تۇتۇپ قالسامچۇ، سىلەرگە ئوخشاش لەڭپۈڭدەك تىترەپ ئولتۇرماي، راۋۇرۇس خەجلەپ خەقنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتكۈدەك ئۆي تۇتىمەن، ئاش ئەتسەڭ كىچىككىنە گۆشنى تاس قالسەن قىرىپچە توغراپ يىلىغا سوزغىلى، دەپ ئەركىلىگەنىدى. ئەمما كۆڭلىدە ئۇنداق قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. مانا ئەمدى بېشىنى قاشلاپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدى. دادام بىر كىشىلىك مائاش بىلەن بىز توققۇز جاننى گۈلدەك بېقىپتىكەن، مەن بولسام بىر خوتۇن بىلەن ئۆزۈمنى باقالمايمەنا...

يېڭى ئۆينىڭ بىرقازان ئېشىنى پۈشۈرۈش ئۈچۈن خېلى پۇل خەجلىنىدۇ. گۆشسىز تاماق ھەر ئىككىسىنىڭ گېلىدىن ئۆتمەيدۇ. ئېلىيارنىڭ مائاشى ئاينىڭ 15 كۈنىگىچە يېتىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىككىسى بىر كۈن بىر ئۆيدە، يەنە بىر كۈنى يەنە بىر ئۆيدە مېھمان بولۇپ «چوڭ ئۆينى يوقلاپ» بېرىشىدۇ. ئاندىن كېيىن ئېلىيار ئاغىنىلىرىدىن، ئىدارىسىدىن پۇل قەرز ئالىدۇ. قەرز ئالغان پۇلنىڭ بەرىكىتى بولمايدۇ. ئۇياقتىن ئېلىپ بولغىچە، بۇياقتىن توزۇپ كەتكەندەك تۈگەيدۇ. ئۇ ئامالسىز ئاتا-ئانىسىنىڭ يېنىغا كىرىپ كىچىك چاغلىرىدىكىدەك ئەركىلەپ ئانىسىغا «پۇل» دېيەلمىسىمۇ، كۆزىنى قىسىپ ئىشارەت بىلەن پۇل تۈگىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. ئانا تۈگۈنچىكى ئارىسىدىن پۇل چىقىرىپ ھىم دەپ مېھرىبانلىق بىلەن تەڭلەيدۇ. شۇئان ئېلىيار خۇشاللىقىدىن: «ئانا، سىلىدەك ئوبدان ئانا جاھاندا يوق جۇما» دەپ ئانىسىنىڭ مۈرىسىنى قۇچاقلايدۇ. ئانا كۈلۈپ تۇرۇپ: «شەيتان ئالدامچى، چوڭ قىلىپ ئۆيلەپ قويساق، يەنە كۈنۈڭنى ئالالمايسەن» دەيدۇ.

uyghurkitap.com

بۇ پۇل بىلەن ئايىنىڭ 25 گە ئاران ئۇلىشالايدۇ. بۇ چاغدا پۇل سورىغىدەك يەرمۇ قالمايدۇ. ھېساب سوقسا مائاش بېرىشكە يەنە بىر ھەپتە بار. ئۇ مائاشنىڭ بېشىدىمۇ ئوت كۆيۈكلۈك، قەرزلىرىنى قايتۇرسا، ئاشقىنىنى رېزىنكىدەك سوزسا، ئانار سىققاندەك سىقىپ سۈيىنى چىقارسا، ئۇششاق خىراجەتكە ئاران يېتەتتى. ئىدارىدا خېلى كۆپلەر يىغلىپ قالسا مائاشىنىڭ يەتمەسلىكىدىن قاخشايدۇ. «بۇ مائاشنىڭ نېمانداق بەرىكىتى يوق؟» دېسە، بەزىلەر: «ھۆكۈمەت خەقتىن باج ئالغان پۇلنى مائاش قىلىپ تارقىتىدىكەن، شۇڭا بەرىكىتى يوقكەن» دېيىشىدۇ. كېيىن بۇنىمۇ يوققا چىقىرىدۇ. ئىبلىيارنىڭ خىزمەتداشلىرى ئاشۇنداق داتلاپ يۈرۈپ ھەر ئايدا بەش، ئون يۈەندىن بانكىدا قويالايدىكەن. بۇنى ھەر قانچە ھېسابلاپمۇ ئىبلىيار: «ئۇلار قانداق بانكىدا قويالايدىغاندۇ؟» دەپ ھەيران قالىدۇ. ھېيت-بايرام كەلدى، دېسە ئىبلىيارنىڭ يۈرىكى قارت قىلىپ قالىدۇ. شېرىنىزادىغا ئاددىيغىنا ھېيتلىق كىيىم قىلىپ بەرىشىمۇ ئۇنىڭ ئايلىق مائاشى يەتمەيدۇ. ئۇ ھەر قېتىم مۇشۇنداق قىيىن ھالدا قالغاندا توي قىلمىغان چاغلىرىدىكى ئويۇن-تاماشا بىلەن كېچىنى تاڭغا ئۇلايدىغان غەمسىز چاغلىرىنى، ئوقۇغۇچىلىق چاغلىرىدىكى ھېيت-بايراملارنى ئويلاپ كېتىدۇ. توي قىلغىنىغا مىڭ پۇشايمان قىلىدۇ. ئاشۇ گۈزەل چاغلارنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ توي، مۇشۇ تىنىقۇەرسە تولمايدىغان غايىبانە ئېغىزى جىق ئۆي يەپ كەتتى. بۇلارنى ئويلىغاندا ئىبلىيار ئاسماندىن يەرگە چۈشۈپ كەتكەندەك روھى چۈشۈپ ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ ئولتۇرۇپ كېتىدۇ. بەزىدە، يىغا تۇتۇپ كېتىدۇ، گاھىدا ئۆزىچە ئاچچىقلىنىپ جىلى بولۇپ يوقىلالىق ئىشلارغا قايناپ شېرىنىزادىنى ئەيىبلەيدۇ. شېرىنىزادە ھەممىنى چۈشىنىدۇ، ئېرىنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنچە جىملىشىپ ئولتۇرۇپ كېتىشىنى بىلىدۇ. بۇنداق چاغلاردا تەسەللى بېرەي دەپمۇ بېرەلمەيدۇ-دە، ئامالسىز جىممىدە ئولتۇرۇۋالىدۇ. بىر چاغلاردا: «جۇرسىلە، ئاپام چاقىرىپ قويغانتى، بىزنىڭكىگە بارايلى» دەيدۇ. ئىبلىيار بۇ شېرىنىزادىنىڭ ئۆزىنىڭ گېپى ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ. «سەن بېرىپ كەل، مەن رىشاتنىڭ ئۆيىگە بارماقچىدىم» دەيدۇ. ئۇنىڭ پەقەت ھازىرلا بارماقچى بولۇۋاتقىنىمۇ چۈشىنىشلىك. ئۇ ئاشۇ ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىدە كۆپ ئۆتكۈزمەكچى. ئۇ بولمىسا يەنە بىرىنى ئىزدەپ بارماقچى. كۆپ مۇشۇنداق ئۆتىدۇ. ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بۇ كۈنلەرگە ئىبلىيارنىڭ ئىچى قاينايدۇ. دوستلىرى سورۇن تۈزگەندە بىر پۇل چىقىرىپ ئۈلپەتچىلىك قىلالمىغىنى، ئەل قاتارى بولالمىغىنى ئۈچۈن نومۇس قىلىدۇ.

سورۇندا بەزىدە تۈگۈلۈپ كۆڭلى سۇنۇق ئولتۇرۇپ كېتىدۇ. بەزىدە بولۇشغا ئىچىپ يىغلاپ كېتىدۇ. «نېمە بولدۇڭ ئىبلىيار؟» دېگەن سوئالغا «ئاغىنىلەر، دەردىمگە يېتەلمەيسىلەر، سورىماڭلار» دەپ ھېچنېمە دېمەي يىغلاپ كېتىدۇ. بىر كۈنى ئۇ: «بىر گېپىم بار ئاغىنىلەر، ماقۇل دەمسىلەر؟» دېدى-يۇ، لەۋلىرى تىترەپ ئولتۇرۇپ كەتتى. ئاغىنىلىرى ئۇنىڭغا: «ھە، نېمە گېپىڭ بولسا دەۋەرمەمسەن» دەپ مەدەت بېرىشتى. «ئاغىنىلەر، ھازىرغىچە نېمە گېپىمىز بولسا دېيىشىپ كېلىۋاتىمىز. بۇ يەردە باشقا ئادەم يوق، مەن شېرىنىزادىنى قويۇۋېتەي دەيمەن» دەپلا ئىچى پىژ قىلغاندەك بولۇپ لەسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى، ماغدۇرسىزلىنىپ ۋۇجۇدى مۇزلاپ كەتكەندەك بولدى.

ئاغىنىلىرى كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ: «نېمە بولدۇڭ، ساراڭ بولدۇڭمۇ؟ بىر ئوبدان تۇرۇپ نېمىشقا ئۇنداق دەيسەن؟ جاھاندا قىز تولا بولغان بىلەن دىتىڭغا كەلگۈدەك خوتۇن تاپماق ئاسانمۇ، خوتۇنىڭنىڭ نەرى يامان، توي قىلماق ئاسانمۇ؟ ئوغۇل بالا دېگەن پۇل تاپالايدۇ، توي قىلالايدۇ، لېكىن خوتۇننىڭ دىتىڭغا كەلگۈدەكىنى تاپماق ئاسان ئەمەس. كۆزۈڭگە باشقا چىرايلىقتىن بىرسى چېلىقتىمۇ يا؟...» دېيىشتى. ئۇ، ھەممىگە بېشىنى چايقىدى. ھەممىسى ھەر تەرەپتىن ئۇنى ئەيىبلەپ كېتىشتى. ئارىدا بىرسى: «خوتۇنۇڭ مائاشىنى ئەكەلمەي، پۇلۇڭ يېتىشمەي قالدىمۇ - يا، شۇڭا قويۇۋېتەي دەۋاتامسەن؟» دېۋىدى، ئېلىيار بېشىنى شاققىدە كۆتۈرۈپ ئاشۇ گەپنى قىلغان دوستىغا بىر ھازا قاراپ قالدى.

ئۇ ئېلىيار ئەڭ كۆپ پۇل سورايدىغان دوستى ئىدى. ئۇ ئېلىيارنىڭ ئەھۋالىنى سېزىپ قالغاندەك قىلىدۇ. ئېلىيار ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن «بىر ئۆيىنى تۇتماق تەس كېلىۋاتامدۇ؟» دېگەن مەنىنى چۈشەنگەندەك بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئەھۋالىدىن نومۇس قىلىپ قالدى.

— ياق، ياق. ئۇنداق ئەمەس، ئۇنداق گەپ يوق، — دېدى.

يەنە بىر ئۆيلەنمىگەن ئاغىنىسى ئېلىيارغا بىر تال پاپىروس تەڭلەپ:

— ماڭا ۋە، نەدە بىر گەپلەرنى قىلىدىكەنسەن، ئېلىيار دېگەن خوتۇنىدىن پەيشەمبىلىك تىللەيدىغان ئادەم ئەمەس. بىر خوتۇننى باقالمىسا نېمىدەپ ئۆزىنى ئەر دېگىلى بولىدۇ. مائاشىنى تەمە قىلمىسىمۇ ئەكىرىدۇ، بىر يىلدا ئەكىرمىسە، ئىككىنچى يىلدا ئەكىرىدۇ، قاچان ئەكىرگۈسى كەلسە، شۇ چاغدا ئەكىرىدۇ. بالا بىر، ئىككى بولغاندا ھەرقانچە نائىنساب خوتۇن بولسىمۇ يۈزى قىزىرار، — دېدى.

3

ئېلىيار ھاراقتا بىرىلىپ كەتتى. كونا دوستلىرى ئازىيىپ، يېڭىدىن ھاراقخۇمار دوستلىرى ئاۋۇپ قالدى. يېرىم كېچىگىچە ھاراق دۇكىنىدا ئولتۇرۇپ پارچە ھاراق ئىچىدۇ. شېرىنزادە گۇمان، ئەندىشە ئىچىدە چىراغنى ئۆچۈرمەي ئۆرە ئولتۇرىدۇ. ئازابلىنىپ يىغلايدۇ. ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن چۈشكۈنلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، ھاراقنى كۆپ ئىچىدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىدۇ. ئېلىيار كەچلەردە ئالتاغىل تۇۋلاپ كېلىپ ئۇخلايدۇ. بۇرۇن شېرىنزادە كەچلىك سمېنىدا ئىشلىگەندە ئاپىرىپ - ئەكىلەتتى. ھازىر كارى يوق، ئەمدى كەچلىك سمېنىدا ئىشلىگەندە ئۇنىڭغا كىچىك ئۇكىسى ھەمراھ بولىدىغان بولدى. تۇرمۇش ھەر كۈنى مانا مۇشۇنداق بىر خىلدا داۋاملاشماقتا ئىدى. شېرىنزادە يىغلىدى، ئېلىيارنىڭ ھالىغا، قورسىقىدىكى ئاي كۈنى توشاي دەپ قالغان بالىسىنىڭ ئەھۋالىغا ئېچىنىپ غەم - ئەندىشە ئىچىدە يىغلىدى. بىر كۈنى كەچتە ئېلىيار تالاغا چىقماي غەمگە پېتىپ ئولتۇرۇپ قالدى. شېرىنزادە بۇ ئولتۇرۇشنىڭ نېمىدىن ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئۇ ئامالسىز، مۇشۇنداق ئولتۇرۇشقا مەجبۇر. شېرىنزادە يېنىدىكى پۇل قاپچۇقىنى بىر سىيلىدى - يۇ، يۈرىكى جىغ قىلدى، خېلى ۋاقىتلاردىن بۇيان پۇلسىز قالغان قاپچۇقتا ئاپىسى چاپان ئېلىپ كەي دەپ بەرگەن ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىرى بار. ئۇنى ئېلىپ ئېلىيارغا بەرمەكچى بولدى. ئەمما شۇئان ئۇزۇندىن بېرى قازان ئېسىلمىغان، تېز باغلىنغان ئوچاق، داتلاشقان قازان، توپا باسقان ئەمبەل يادىغا كەلدى. ئوخشىتىپ بىر ئاش ئەتمەكچى، قارىشىپ ئولتۇرۇپ ئۆز ئۆيىدە بىر ۋاق تاماق يېمەكچى

بولدى. ئۇ سومكىنى ئېلىپ تالاغا ماڭدى. ئېلىيار «نەگە؟» دەپ سوراپمۇ قويمىدى. ئۇ شۇنچىلىك چۈشكۈن ئىدىكى، قاراشلىرى ئاچ قالغان، دەرمانسىز قېرى مۈشۈككە ئوخشاپ قالغانىدى. شىرىنزادە بوسۇغىدىن ئاتلاپ بولۇپ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ئېرىگە بىر قاراپ ئېچىنى بىر نەرسە تاتىلىغاندەك بولۇپ كەتتى. ئۇ كەينىگە يېنىپ بېرىپ ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ، ئاغزىغا بېسىپ سۆيگۈسى كەلدى-يۇ، دولقۇنلىغان ھېسسىياتى شۇ زامان پەسەيدى، «ئۇنىڭغا خۇش ياقمايدۇ» دېگەن خىيال ۋۇجۇدىنى مۇزلاتتى.

— تالاغا چىقىپ كەتمەي تۇرسىلا، بازاردىن گۆش، كۆكتات ئەكىرىپ ئاش ئېتىمەن،— دېدى. ئېلىيار بېشىنى كۆتۈرۈپ قويدى-يۇ، ئۇنىسىز يەرگە قارىدى.

شىرىنزادە ئاۋۋال جازانىخور كۆكتاتچىلار بىلەن غۇدۇرۇشۇپ يۈرۈپ، مۇچ، شوخلا دېگەندەك نەرسىلەرنى ئاشۇ ئون كويلۇق پۇلنى پارچىلاپ ئالدى. ئاندىن قاسساپنىڭ ئالدىغا كەلدى. قاسساپلارنىڭ ئالدى خېلى بېسىق ئىدى. گۆشنىڭ باھاسى ئۆسكەنسېرى قاسساپلارنىڭ ھالىمۇ ئۆسۈپ كەتكەنىدى. بۇرۇنقىدەك خېرىدارغا خۇشامەت قىلىپ توۋلاپ مال ساتىدىغان ئىشلار ئاز ئىدى. شىرىنزادە قوي گۆشىگە ئۆشكە گۆشى ئارىلاشتۇرۇپ ساتىدىغان ساختىپەز قاسساپلارغا نەپرەتلىنىپ كانارلارغا بىر قۇر كۆز سالدى. قۇيرۇقلۇق بىر ياتا گۆش ئېسىقلىق كانارا ئالدىغا كەلدى. يۇمىلاق ئاق يۈزىنى قارا ساقال باسقان ياش بىر قاسساپ پىچىقىنى ئېلىپ دەسسىندە ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ ھاياسىز كۆزلىرى شىرىنزادىنىڭ نېپىز ئاق كۆڭلىكى ئىچىدە كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسىگە چۈشكەنىدى. شىرىنزادە بۇنداق قاراشلارغا كۆنگەن نەچچە قېتىملاپ يۈلۈقۇپ تۇرغاچقا، پەرۋا قىلمىدى.

— كەلسىلە دوختۇر خېنىم، قانچە كىلو كېرەك؟ دېگەن يەرلىرىدىن كېسىمەن. ئادەم بارسا سىلە قاراپ قويمىغان بىلەن بىز سىلىگە...

شىرىنزادە قاسساپقا قاراپمۇ قويماي گۆشكە نەزەر سالدى.

— گۆشلىرى كونا ئەمەستۇ؟

— نېمە دەۋاتىلا خېنىم، ئەنە كۆرمەدىلىمۇ، ھۆرى چىقىپ تۇرمامدۇ. تېخى سىلىنىڭ ئالدىلىرىدا چىقارغان گۆش، ئەركەك پاقلاننىڭ گۆشى، ئىشەنمىسىلە مانا.

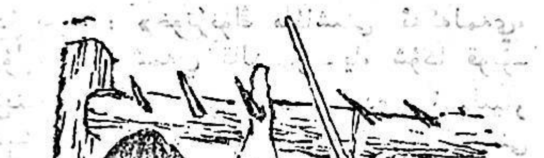

قاسساپ قۇيرۇققا چاپلىشىپ ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇزۇن پەينى قولى بىلەن تۇتۇپ كۆرسىتىپ كۆزىنى قىسىپ قويدى. شىرىنزادىنىڭ يۈزىگە قان تەپچىرەپ، يالت قىلىپ قاسساپقا ئالىيىپ قارىدى. «قىلىقىنى ئوغرىنىڭ گەپلىرىنى» دېدى ئىچىدە.

— قانچىلىك كېرەك؟

— كىلوسى قانچە؟

— بازار نەقى.

قاسساپ كۆزلىرىنى ئوغرى مۈشۈكتەك پارقىرىتىپ ئۇنىڭ كۆزىگە ئاچ كۆزلۈك بىلەن قارىدى. شىرىنزادە بىزار بولۇپ باشقا كانارىلارغا قارىدى.

— خېنىم، مۈشۈنداق ئېسىل گۆش يارىماي، كونا ئۆشكە گۆشىنى كۆڭۈللىرى تارتىۋاتامدۇ؟ مانا قايلىسىلا، تۈتقان يەرلىرىنى كېسىپ بېرىمىز، جۇما. سىلىگە گۆش يارىتىپ بېرەلمىگەن جاننى...— دەپ توختاپ قالدى، ئۇ ئەسلىدە «ئۇنداق جاننى ئىتقا تاشلاپ بېرىمەن» دېمەكچىدى. ۋاستىنىلا ئالماي كېتىپ قالسا ئوسال بولماي دەپ گەپنىڭ ئاخىرىنى دېمىدى.

— ماڭا قايلىسىلا، گېپىمگە چىسىلە دەيمەن ... ئاشۇ كونىراپ قالغان ئۆشكە گۆشىنى ئېلىپ كېچچە يوتقاننى تامغا زەدىۋال تۇتۇپ جۆيلۈپ چىقاي دەملا ... مانا تۇتسىلا، دەيمەن ...

— هە كەسسىلە، بىر جىڭ. سۆڭەك، ياغ بەرسىلە ئالمايمەن جۇما، — دېدى شىرىنزادە.

— ماڭا قايلىسىلا، بىزنى نېمە كۆرەۋاتىلا، گەپنى جىڭ قىلىدىغان ئادەم جۇما بىز، بىزگە ئىشەنسىلە دەيمەن. —

— ۋاي يېغىنى كەسمىسىلە.

— ئاھاي، جىم تۇرسىلا، خېنىم، بۇنچىلىك يېغى بولمىسا گاللىرىغا چاپلىشىپ قالىدۇ...

— ۋاي ئاۋۇ مۈشتەك سۆڭەكنى سالمىسىلا.

— خېنىم بۇنچىلىك سۆڭىكى بولمىسا قوي ئۆرە تۇرمايدۇ.

— ئەمىسە ئالمايمەن.

— مانا ئېلىۋەتتىسىم بولىدىما، مانى سالسامغۇ بولا.

— ئال يېمەيمەن.

ئاخىرى قاسساپ بىلەن خېلى قىزىرىشىپ جۇغدىيىشتى. ھىجىيىپلا تۇرىدىغان قاسساپنىڭ تەرى خېلى تۈرۈلگەنىدى. ئۇ پېشانىسىدىكى تەرىنى يېڭى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ دېدى:

— ياﺋاللا، سىلىدەك خېرىدارنى كۆرمەپتىكەنمەن، بەك گېجەڭكەنلا.

— مەنمۇ سىلىدەك ساختىپەز قاسساپنى كۆرمەپتىكەنمەن. قاسساپنىڭغۇ ئوبدىنى ئاز، تولا گەپ قىلماي پۇللىرىنى ئالسىلا.

شىرىنزادە سومكىسىغا قولىنى سېلىپلا پۇت-قولىنىڭ جېنى چىقىپ كەتكەندەك بولۇپ تۇرۇپلا قالدى. چىرايىدا قان قالمىدى. پۇل قاپچۇقى يوق ئىدى. ئەتراپقا قاراشتۇرۇپمۇ باقتى، پۇل كۈتۈپ تۇرغان قاسساپ يېڭى كەلگەن خېرىدارغا گۆش جىڭلاشقا باشلىدى. شىرىنزادە خۇدىنى يوقاتقان هالدا پۇل ئىزدەشكە باشلىدى، ئەمما قاپچۇق ھېچيەردە يوق ئىدى. قاسساپ بايىقى خېرىدارنى ئۇزىتىپ ئۇنىڭغا قارىدى. شىرىنزادە تەرگە چۆمۈپ ھېلىلا يىغلىۋېتىدىغاندەك هالغا چۈشۈپ قالغانىدى. ئىزادىن ئۇنىڭ ئاغزىغا گەپ كەلمەيۋاتاتتى. تەلەتىنى سۈرۈنلۈك قاپلىغان قاسساپنىڭ يۈزىگە كۈلكە يۈگۈردى. بۇ كۈلكە شىرىنزادىنىڭ جېنىغا تەگدى. ئۇ هازىرغىچە ئۆزىگە بىر كىمنىڭ بۇنداق قارىغانلىقىنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ ئاغزىدىن «ئۇستام گۆشنى ياندۇرۇپ بېرەي» دېگەن گەپنى چىقىراي دېدى-يۇ، ئەمما گەپ قىلسىلا يىغلىۋېتىدىغانلىقىنى، شۇئان بازاردىكى ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە قارايدىغانلىقىنى ئويلاپ دىرىلدەپ تىترەپ كەتتى. قاسساپنىڭ پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ھەممىنى بىلگەنلىكى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى.

شىرىنزادە قولىدىكى سومكىسىنى

قاسساپقا تەگلەي دەپ تۇرۇشىغا ئارقا-ئارقىدىن بىرقانچە خېرىدار كەلدى. ئۇلار قاسساپنىڭ چۆپقەتلىرى ئىكەن. بەزىلىرى بىلەن شىرىنزادە تونۇشىدىغان خېلى ئابرويلۇق ئادەملەر ئىدى. بۇ يەردە زىغىردەك ئارتۇق تۇرۇپ قېلىش ئادەمگە ھار كېلىدىغان ئىش. بولۇپمۇ مۇشۇنداق نەۋجۇۋانلار ئۈچۈن تېخىمۇ شۇنداق. شىرىنزادە تونۇش كىشىلەر بىلەن ھودۇقۇش ئىچىدە سالاملاشتى. مۇمكىن بولسا بېلىق سۇغا چۆككەندەك، ھازىرلا يەرنىڭ تېگىگە كىرىپ كەتكۈسى كەلدى. قاسساپ ئۇنىڭ ئىچىدىكىنى بىلىۋالدى.

— خېنىم، خاپا بولماي كېتىپ تۇرسىلا. ياندۇرغىلى پارچە پۇلۇم چىقمىدى، كېيىن بەرسەم.

شىرىنزادىنىڭ ئۈستىدىن تاغ ئۆرۈلۈپ چۈشكەندەك بولدى. ئۇ قاسساپقا گەپ قىلمايلا كەينىگە يانغان بولسىمۇ، مىننەتدارلىقنى ياشقا تولغان كۆزلىرى تېز، ئەمما شۇنچىلىك سۆيۈنۈش بىلەن ئىپادىلىدى.

— ئەتىسى ئۇ كەچلىك سىمپىنىدا ئىشلىدى. ئۇ، كېسەللەرگە ئەمدىلا ئوكۇلنى ئۇرۇپ بولۇپ تۇرۇشىغا قاسساپ لوكىكىدا ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇپ قالدى. شۇئان ئۇنىڭدا قورقۇش ھەم مىننەتدارلىق ھېسسىياتى قوزغالدى. قورقۇشى ئۇنىڭدا يەنىلا پۇل يوق. مىننەتدارلىقى ھەممىگە ئايان. ئۇ قاسساپ بىلەن شۇنداقلا سۆزلەشسە، باشقىلار كۆرسە، ئاڭلىسا سۆز-چۆچەك بولمىسۇن دەپ تېزلا سالاملىشىپ ئۇنى ئىچكىرىدىكى بىكار ئىشخانىغا باشلاپ كىردى. كىرىشىگىلا قاسساپ ئۇنى قۇچاقلاپ ئۇتتۇر كەلگەن يېرىگە سۆيۈپ كەتتى.

شىرىنزادە ئۇنى ئۆزىدىن نېرى قىلغۇدەك ھېچقانداق كۈچ يوقلۇقىنى سەزدى. دەسلەپ گويا مەگزىلىرىنى ئىت يالاپ چۈش كۆرگەندەك بولدى. كېيىن ھېچنېمىنى سەزمىدى... ئۇ خۇدىنى بىلگەندە بارمىقىنى بىر نەرسىنىڭ قىسىۋاتقانلىقىنى بىلدى. بىر دانە ئالتۇن ئۈزۈك ئۇنىڭ كۆزىنى قاماشتۇردى. شىرىنزادە شۇندىن تارتىپ ۋۇجۇدىدىن خام گۆش بىلەن سېسىق تەرنىڭ پۇرىقى كېلىدىغان قاسساپقا باغلىنىپ قالدى. ھەر قېتىم سەسكىنىش، ئازاب، كۆڭلى ئاينىش ئىچىدە ئۇنىڭ ھەممە قىلىقلىرىغا كۆزىنى يۇمۇپ چىداشقا مەجبۇر. ئۇنىڭ روھى چۈشۈپ چىۋىن يەۋالغاندەك كۆڭلى قارا بولىدۇ. ئەمما ئىختىيارسىز ئۇنى سېغىنىپ قالىدىغان، ئۇنىڭ يەلىشىپ كېلىدىغان گەپلىرى يادىغا كېلىپ كۆڭلى ئېچىلىپ قالىدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ. ئۆزى ئۈچۈن ئايىماي خەجلىنىدىغان پۇللار، مودا كىيىم، زىننەت بۇيۇملىرى، ئۆزىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. «ئاپام ئېلىپ بەردى، ئاپام پۇل بەرگەن، گۆش ئالدىم، بۇ پۇلنى ئاپام بەرگەنىدى، يانلىرىغا سەپ قويسىلا» ئېلىنيارغا بۇ گەپلەرنى قانداق يادىغا كېلىپ دېگەنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. مانا بۇلارنىڭ بەدىلىگە ئۇ ھېچنېمە سەرپ قىلمايدۇ. پەقەت خۇش تەبەسسۇمى، يېتىلىۋاتقان يۇمشاق كۆكسى، كۆزىنى يۇمۇپ ھەممىگە سۈكۈت قىلىشلار... بۇ ئىشلاردىن لەززەت ئالىدىغان يالغۇز ئۇلا ئەمەس، ئۆزىمۇ بار. قاسساپنىڭ يېقىشلىق تەرەپلىرىمۇ بار...

ئەمما چىۋىن چۈشكەن غىزانى يېگەندەك كۆڭلىنى قاپلىغان قاراڭغۇلۇق ئۇنى دائىم ئازابلىماي قالمايدۇ. ئۆزىنى

www.uyghurkitap.com

گويا چەكسىز تۇمان ئىچىدە قالغاندەك، بۇ تۇمان بارغانچە قويۇقلىشىپ ئۇنى بېسىۋاتقاندەك، ئۆزى بىر قاراڭغۇلۇققا چۆكۈپ كېتىۋاتقاندەك بولىدۇ. كۆڭلى قاسراقتىن بارغانچە سوۋۇۋاتقاندەك بولىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭدىن گۈش ئالىدىغان قىز-جۇۋانلار كۆپ ئىكەن. ئۇنىڭ ئۆزىگە «كۆيدۈم» دېگىنى ساختا بولۇپ تۇيۇلىدۇ. ئۇ ماڭا ئوخشاش ئاشۇ قىز - جۇۋانلارنىڭ قانچىسىنى ئويىنتىپ يۈرۈيدىغاندۇ. ھازىر ئۇنىڭ ئۇچۇن ئېچىلىپ كۈلۈپ بېرىۋاتقان ئاي - پەرىلەر، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئاستا - ئاستا چوقۇم مەندەك ئويلىماي قالمايسىلەر...

ئۇ دائىم ئەنە شۇنداق خىياللارنى قىلىدۇ. ئۇنى يىراقتىن كۆرۈپ ئاشۇنداق ھېسسىياتتا بولىدۇ، ئەمما ئۇ ئالدىدا پەيدا بولغاندا ئۇ خىياللىرىنى كاللىسىنىڭ ھېچ يېرىدىن تاپالمايدۇ. شۇ زامات ئۆزىدە ئۇنىڭغا نىسبەتەن قانچىلىك ئاجىزلىق، موھتاجلىق، سېغىنىش بارلىقىنى ھېس قىلىدۇ. شۇ چاغدا بايىقى خىياللىرىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىنىڭ بىر قىسمى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ.

4

يەكشەنبە كۈنى چۈشتە ئۇ كىر يۇيۇۋېتىپ ئىرىنىڭ شىمىنىڭ يانچۇقىدىن چىققان بىر خەتنى ئوقۇپ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى.

«قەدىرلىك سىڭلىم گۈلنەزەر، مەن گېپىنى ئوچۇق قىلاي. سىز بۇنداق خەتنى ھەرگىز يېزىپ يۈرمەڭ. سىز بىر قىز، مەن بولسام ئائىلىم بار ئادەممەن. ئىككىمىزنىڭ مۇھەببەت باغلايدىغان ھەققىمىز يوق.

مېنىڭ ئائىلىم سىزدەك چىرايلىق بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ ئاق كۆڭۈل، ۋاپادار. ھەر ئىككىمىز بىر - بىرىمىزنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمىز. بىر - بىرىمىزگە خىيانەت قىلىشماي كېلىۋاتىمىز. ئىككىمىز مۇھەببەت باغلىغان تەقدىردىمۇ مەن سىزگە ئائىلىمغا كۆيگەندەك كۆيمەسلىكىم مۇمكىن. سىزمۇ ھازىر ھېسسىياتىڭىزنىڭ كەينىگە كىرگەن بىلەن، كېيىن ماڭا ئائىلەم كۆيگەندەك كۆيمەسلىكىڭىز مۇمكىن. ئەر - خوتۇنلۇق مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى توي قىلغاندىن كېيىن بىلىپ قالىسىز. سىز چوقۇم بەختلىك بولىسىز. مەندىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق يىگىتكە ئۇچرايسىز. ئەنە شۇ چاغدا ماڭا كۆيگەنلىكىڭىزگە پۇشايمان قىلارسىز. گېپىمنى ئاڭلاڭ، ئىككىنچى خەت يازماڭ. مېنىڭ ئائىلىمگە بولغان مۇھەببىتىمنى چۈشىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئېلىيار.

1987 - يىل 6 - ئىيۇل»

شىرىنزادىنىڭ كۆزىگە دائىم ئۆزىگە بەك تىكىلىپ قارايدىغان چىرايلىق بىر قىزنىڭ سىماسى كەلدى؛ ئۇ بارلىق سېزىمىنى يوقاتتى. ئۇ خەتنى كۆكسىگە بېسىپ ئىچ - ئىچىدىن قايناپ چىقىۋاتقان يىغىسىنى بېسىۋېلىشقا تىرىشتى. ئەمما توختىتىۋېلىشقا قادىر ئەمەس ئىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر: تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

قادىر ھاپىز

«كشەھەر ھالقا»

(ھېكايە)

I

ئىسمىن زەرگەر ياقۇت كۆزلۈك بىر جۈپ ئالتۇن ھالقىنىڭ ئاخىرقى پەردىزىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ھالقىلارنى كۆزىدىن يىراق تۇتۇپ، بېشىنى سەل سىڭايان قىلىپ قارىدى ـ دە:

ــ ھەي، ئاپىسى، بۇياققا كەلگىنە، ــ دەپ ئايالىنى چاقىردى.

ــ نېمە بولدى؟ ــ دېدى ئاشخانىدىن قوللىرى ھۆل پېتى چىققان ئەللىك ياشلاردىكى خام سېمىز ئايال.

ــ سەن خېلى مال تونۇيسەنغۇ، ــ دېدى زەرگەر ھالقىلاردىن كۆز ئۈزمەي تۇرۇپ، ــ بىر باھالاپ باقە، قانداقراق بوپتۇ.

ئايال قولىنى پەرتۇقىغا ئېرتىۋېتىپ، ئېرىنىڭ قولىدىن ھالقىلارنى ئالدى ۋە ئۇنى ئۇياق ـ بۇياققا ئۆرۈپ سىنچىلاپ قاراپ:

ــ ھوي، بۇ نېمە قىلغانلىرى؟ ــ دېدى ھەيران بولۇپ.

ــ نېمە قىلىپتىمەن؟ ــ دېدى زەرگەر ئېرەنسىز ھالدا ئالقىنىدىكى بىر چېكىم مىخۇركىغا نەشە ئارىلاشتۇرۇۋېتىپ.

ــ نېمە قىلىپتىمەن دەيدىيا! ــ ئايالنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى، ــ ھالقا دېگەننىڭ كۆزى مۇشۇنداق بولامدۇ؟ كۆزنى ئۈزىتىغا تۇتماي توغرىسىغا تۇتقانلىرى نېمىسى؟ ماۋۇ پولدىكى ئاستىدا بولماي، مۇشۇنداق يېنىدا بولامدا؟!

زەرگەر ئەمدى سەل سەگەكلىنىپ، ھالقىغا يېڭىباشتىن سەپسالدى ۋە شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ خاتا قىلىپ قويغانلىقىنى دەرھال چۈشەندى.

ــ ئاپلا... ــ دېدى ئۇ كۆزىگە ئىشەنمىمىگەن ھالدا، ــ قانداقسىگە بۇنداق قىلىپ قويدىمكىنە؟

ــ قانداقسىگە بولاتتى، ماۋۇ مۇشۇك پوقىنى شورىمىغان بولسىلا، مۇشۇنداق ئىش بولمايتتى! ــ ئايال تەئەددى بىلەن ئېرىنىڭ قولىدىكى تاماكىنى شارتتىدە ئېلىۋېلىپ، دېرىزىنىڭ تەكچىسىگە تاشلاپ قويدى.

ــ ئىككى نەپەسلا شورىغاندەك قىلىۋىدىم، ئاپلا...

ــ «ئاپلا»نى ئازدەپ، چاققان ئوڭشىسىلا!

رىزۋانىخان سائەت ئوندا كېلىپ
ئالىمەن، ئا جۇيجاڭنىڭ ئۆي چېيىغا مۇشۇ
يەردىنلا تاقاپ بارىمەن، شۇنىڭغا ئۇلگۇر-
مىسە ھالقىنى ئالمايمەن دېمىدىمۇ، ئۇنتۇپ
قالدىلىمۇ؟

زەرگەر سائىتىدگە قاراپ بېشىنى
چايقىدى:

— ئۇلگۇرمەيدۇ.

— ئەمىسە قانداق قىلىمىز؟

— قانداق قىلاتتۇق، كەلگەندە
بىر گەپ بولار، يارىسا ئالار، يارىمىسا
قالار...

— ھەي، ئېسىت، ھەي، ئېسىت! —
ئايال مەيۇس غۇدۇڭشىدى، — باھا تالاش-
مايدىغان چۆپقىتىمىز ئىدى. دېگەنلىرىگە
ماقۇل بولغانىدى، ئېسىت، 200 كوي بىكار
كېتىدىغان بولدى - دە ...

ئايالنىڭ گەپلىرى پېشكەللىكنىڭ
دەردىدە سەپرايى ئۆرلەپ تۇرغان زەر-
گەرنى گويا قۇلىقىغا كىرىۋېلىپ گىڭىل-
داپ تۇرغان پاشىنىڭ ئاۋازىدەك بىئارام
قىلدى، ئۇنىڭ خۇمارى تۇتۇشقا باشلىدى.
ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، دېرىزە تەكچىسىدىكى
تاماكىسىنى ئېلىپ ئوت تۇتاشتۇرۇپ، قوۋۇ-
زىنى تولدۇرۇپ كەينى - كەينىدىن قاتتىق
شورىدى، خوتۇنى ئەمدى ئۇنىڭغا گەپ
قىلىشنىڭ ئورۇنسىزلىقىنى بىلىپ، ئاشخانىغا
كىرىپ كەتتى. زەرگەر كاڭغا يانپاشلاپ
يېتىپ، خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى يېرىم
يۇمغىنىچە بەڭگىلەرچە خىيال سۈرۈشكە
باشلىدى. شۇنىسى قىزىقكى، ئاشۇ بەڭگى-
لەرچە خىياللارنىڭ بىرى ئۇنىڭغا بىردىنلا
ئۈمىد بېغىشلىدى. ئۇ ئورنىدىن لىككىدە
تۇردى - دە، شىرە ئۈستىدىكى ھالقىنى
قولىغا ئېلىپ، گويا تۇنجى قېتىم كۆرگەن-
دەك زەن سېلىپ قاراپ كەتتى.

— ھەي، ئاپىسى، — دەپ چاقىردى ئۇ
ئالدىراپ، — بۇياققا چىق، چاققان بول!

— يەنە نېمە گەپ؟ — غۇدۇڭشىدى
ئايال خاپا ھالدا ئاشخانىدىن چىقىۋېتىپ،

— قۇلىقىڭدىكىنى ئېلىۋېتىپ، بۇنى
تاقاپ باققىنا، قانداقراق تۇرىدىكىن، —
زەرگەر ئېچىلىپ كەتكەنىدى. ئايال ئېرى-
دىكى بۇ ئۆزگىرىشنىڭ تېگىگە يېتەلمەي
ھەيران بولدى:

— زادى نېمە قىلاي دەيلا؟ — سو-
رىدى ئۇ ھالقىنى تاقاۋېتىپ.

— ھازىر دەيمەن ، — زەرگەر خوتۇ-
نىنىڭ ئۇدۇلىغا ئۆتۈپ، ئۇنىڭ قۇلىقىدا
جۇلالىنىپ تۇرغان ھالقىغا بىر كۆزىنى قى-
سىپ تۇرۇپ قاراپ، بىردىنلا روھلىنىپ
كەتتى - دە، — چاتاق يوق، — دەپ كۈلۈۋې-
قويدى.

دەل شۇ چاغدا بىرسى ئىشىكنى قاقتى.

— رىزۋانىخان! — دېدى ئايال
ھولۇققان ھالدا ۋە قۇلىقىدىكى ھالقىنى
ئېلىۋېتىشكە ئالدىرىدى.

— ئالما! — دېدى زەرگەر بۇيرۇق
تەلەپپۇزىدا، — مەن گەپ قىلغاندا لوقما
سالماي جىم تۇر، ئاغزىڭ بەك قىچىشىپ
كەتسە، گېپىمنىڭ ئۇرامىغا بېقىپ گەپ
قىل! قالغىنىنى ئۆزۈم توغرىلايمەن.

زەرگەر ئىتتىك بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى.
ئۆيگە سېمىزلىكتە غانجۇغا قاپقىقىغا ئوخشاپ
قالغان، ھور ناندەك ئەتلىك يۈزلىرىگە قو-
يۇق ئۇپا سۈرگەن، ئەللىككە يېقىنلاپ
قالغىنىغا قارىماي، ماڭلاي چاچلىرىنى غۇن-
چە ئۆزۈمدەك ئۇششاق بۇدۇر قىلىۋالغان
بىر ئايال كىرىپ كەلدى. ئۇ زەرگەر ۋە
ئۇنىڭ ئايالى بىلەن قىسقىچىلا تىنچلىق

سوراشقاندىن كېيىن:

— هالقا پۈتكەندۇ، ئۇستام؟ — دەپ سورىدى.

— پۈتۈشىنغۇ پۈتتى، — دېدى زەرگەر مېھماننى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن ئوڭايسىزلانغاندەك بىر خىل سىپايى تەكەللۇپ بىلەن، — سىلىنى ئۆز كۆرۈپ، مەسلىھەتلىرىنى ئالمايلا بىر ئىش قىلىپ قويدۇم، قارىسىلا.

— نېمە ئىش قىلىپ قويدىلا؟ — قىزىقتى رىزۋانىخان.

— هالقىلىرىنىڭ پاسونىنى ئۆزگەرتىۋەتتىم.

— نېمىشقا؟ قانداق ئۆزگەرتتىلە؟

— ئۆلۈشكۈن قاسىم هاجىم دېگەن بىر بۇرادىرىمنىڭ ھەرەمدىن ھاممىسى كەپتىكەن، پەتىگە بېرىپ ئولتۇرۇپ، ئۇ ئايالنىڭ قۇلىقىدىكى ھالقىسىغا كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. قارىسام، پاسونى باشقىچىلا، قىرىق يىل مۇشۇ ھۈنەرنى قىلىپ، پادىشاھقا تاج سوقمىدىمۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھەر قانداق ئالتۇن جابدۇقنى سوققانىدىم، لېكىن ئۇنداق پاسوندىكى ھالقىنى زادىلا كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن. چاي ئىچكەچ، ئۇجۇر-بۇجۇرىنىچە سەپسېلىپ، ئوبدان كۆرۈۋالدىم - دە، قايتىپ كېلىپ، شۇ پاسوندا بىر ئىسىل ھالقا سوقۇپ باقاي، دېگەن نىيەتكە كەلدىم. بازارغا ئاتاپ سوقسام، خېرىدار جىق، لېكىن ئۇ كىملەرنىڭ قۇلىقىغا چىقىپ كېتىدۇ، كىم بىلىدۇ. ئۇنداق يېڭى ھۈنەرلىرىمىزنى بىزنىڭمۇ كۆڭلىمىز تارتقان يېقىن ئادەملىرىمىزگە كۆرسەتكۈمىز كېلىدۇ، قارىسىلا، شۇ چاغدا سىلى يادىمغا كېلىپ قالدىلا. سىلى بىلەن بىز كونا تونۇش، ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىلىنىڭ يېڭى پاسونلارنى ياخشى كۆرىدىغانلىقلىرىنى بىلىمىز. شۇڭا سىلىدىن بىسوراقلا شۇ پاسوندا سوقۇپ قويدۇم.

— قېنى بىر كۆرەي، — رىزۋانىخان تەقەززا بولدى.

زەرگەر چاي ئېلىپ كىرگەن خوتۇنىنىڭ قۇلىقىدىكى ھالقىنى كۆرسىتىپ:

— ئەنە ئاشۇ ھالقا شۇ، بۇ خوتۇن تاقىۋېلىپ ھېچلا بەرگىسى كەلمەيۋاتىدۇ، قارىسىلا، — دېدى ۋە خوتۇنىغا قاراپ يېلىنغاندەك تەلەپپۇز بىلەن قوشۇپ قويدى، — چىقىرىپ بەرگىن، بۇ قېتىم رىزۋانىخاننىڭ يۈزى چوڭ كېلىپ قالدى، ئىككىنچى بولۇپ ساڭا سوقۇپ بېرەي.

رىزۋانىخان زەرگەرنىڭ خوتۇنىنىڭ قۇلۇقىدىكى ھالقىنى كۆرۈپ سەل ئەجەبلەندى. لېكىن بىردەمدىن كېيىنلا ئۇنىڭ يېڭى پاسونغا بولغان ھەۋىسى ئەجەبلىنىشىنى بېسىپ كەتتى. زەرگەرنىڭ خوتۇنى ھالقىنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا بەردى. ئۇ ھالقىنى ئېلىپ بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن خۇشال ھالدا قۇلىقىغا تاقىدى. زەرگەرنىڭ خوتۇنى تامغا ئېسىقلىق يۇمىلاق ئەينەكنى ئېلىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە تۇتۇپ، زوقلانغان قىياپەتتە ماختاپ كەتتى:

— ۋاي - ۋۇي، مۇنداقمۇ يارىشامدىغان، ئەسلى سىلىنىڭكىلا ئىكەن ئەمەسمۇ! ئالتۇننىڭ سېرىقى بىلەن كۆزىنىڭ قىزىلى ئاپئاق يۈزلىرىدە ھەسەن - ھۈسەندەك جۇلالىنىپ كەتتى!

رىزۋانىخان ئەينەككە بىردەم ئوڭ قۇلىقىنى، بىردەم سول قۇلىقىنى تۇتۇپ، ئۆز ھۆسنىگە مەستلىكى كەلگەندەك كۈلۈپ قويدى. زەگەر ئۇنىڭ رازىمەنلىك بىلەن كۈلگىنىنى كۆرۈپ، خېرىدارنىڭ «يېڭى

پاسون» غا شەك كەلتۈرمىگەنلىكىگە ئىشەنـ
دى ـ دە، يېنىك نەپەس ئالدى.
ــ رەھمەت، ئۇستام، جىق باش قاـ
تۇرۇپلا، ــ دېدى رىزۋانىخان خۇشال هالـ
دا، ــ باهاسى ئوخشاشتۇ؟
ــ سىلى بىلەن باها تالاشمىسام بوـ
لاتتى، ــ دېدى زەرگەر خىجىل بولغاندەك
قىياپەتتە، ــ بىراق بۇ هالـقىغا ئادەتتىكى
ئىككى هالقىنىڭ كۈچى كەتتى. شۇڭا، جىقـ
مۇ ئەمەس، ئەجىر هەقـقى ئۈچۈن ئون
كوي قوشۇپ قويالا.
رىـزۋانىخـان سومـكىسىدىن ئىككى
يۈز ئون كـوي پـۇلـنى ئېلىپ زەرگەرگە
سۇندى ۋە ئۇشتۇمتۇت سوراپ قالدى:
ــ بۇنى نېمە پاسون دەيدۇ، ئۇستام؟
زەرگەر بۇنداق سوئالنىڭ قويۇلۇشىنى
زادىلا كۈتمىگەنىدى، شۇڭا ئۇنىڭ پۇلـنى
ساناۋاتقان بارماقلىرى بىردىنـلا تـوخـتاپ
قالدى. لېكىن ئۇ هولۇققىنىنى چاندۇرماسـ
لىق ئۈچۈن، ئويلىنىپ ئولتۇرمايـلا دىدرمەـ
هەل جاۋاب بەردى:
ــ هە ... بۇنى .... بۇنى ... كەشـمىـر
پاسون دەيدىكەن.
ــ كەشمىر پاسون؟ ــ قىزىقىپ تەكـ
رارلىدى رىزۋانىخان، ــ ئىسمىمۇ چىرايلىقـ
كەن، كەشمىر ياغلىق، كەشمىر پـۇپايـكـا،
كەشمىر هالقا ...
ــ شۇنداق، شۇنداق، كەشمىر هالقا،ــ
دېـدى زەرگەر هىجىيىپ تۇرۇپ، ــ هەـ
رەمنىڭ ئەڭ يېڭى پاسونىكەن.
رىزۋانىخان كۆپتىن ـ كۆپ مىننەتـ
دار بولۇپ چىقىپ كەتـتى. زەرگەر ۋە
ئۇنىڭ خوتۇنى ئۇنى ئۇزىتىپ قويۇپ قايـ
تىپ كىرىپ، تەڭلا «ئۇھ» دەپ چوڭـقـۇر
بىر تىنـدى ـ دە، بىر ـ بىرسـگـە مەنىلىك
قارىشىپ، قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

2

ئاجۇيجاڭنىڭ ياسىداق مېهمانخانىسى
ئۆلارنىڭ يېڭى ئۆيگە كۆچكەنلىكىنى تەبـ
رىكلەپ كەلگەن ئايال مېهمانلار بىلەن لىق
تولغانىدى. پاراڭ ناهايىتى قىزىغانىدى.
پـاراڭ ئارىـــــدا ئارىـلاپ ـ ئارىـلاپ
كالتە كۈلكىلەرمۇ كۆتۈرۈلـۈپ تۇراتتى.
بۇ پاراڭ ـ كۈلكىلەر رىزۋانىخانىنىڭ قۇلىقىغا
كىرىپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ مېڭىسىگە
زادىلا كىرمەيتتى. چۈنكى شۇ تاپتا ئۇنىڭ
مېڭىسىدە هالقىدىن باشقا هەرقانداق نەرـ
سىگە ئورۇن يوق ئىدى. ئۇنىڭغا قارىغـان
كىشىلەرنىڭ هەممىسى ئۇنىڭ قۇلىقىدىـكى
هالقىسىغا زوقلىنىپ قاراۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى،
ئۇنىڭ ئۆزىمۇ گويا بۇ سورۇندا، بۇ ئۆيـ
دە نەزەر سېلىشقا ئەرزىگۈدەك باشقا بىرەر
نەرسە يوقتەك، ئاياللارنىڭ هـالـقىسىغا قا
رايتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئاي هـالقا
سېۋەت هالـقا، قۇلۇپ هـالـقا، چېچەك
هـالـقا ... لار بىر ـ بىرلەپ ئـۆتـتى. ئۇ
بۇ هالقىلارنى قۇلىقىدىكى هالقىسىغا سېـ
لىشتۇرۇپ، ئۆز هالقىسىنىڭ يېڭى پاسونى
بىلەن پەخىرلىنىپ، بىر خىل ئۇستۇنلۇك
تۇيغۇسى ئىچىدە يايراپ ئولتۇرۇپ خىيال
سۈرۈشكە باشلىدى: ۋاي بىچـارە گۈلسۈم،
تېخىچە سەهرالىقتەك ئاشۇ قۇڭغۇراق هالـ
قىنى سېلىپ يۈرگىنىنى، بۇنداق هـالـقىلار
ئاللىقاچان مودىدىن قالدى. مەن قىزىمىغا
بېرىۋەتـكىـلى نېكەم ... ماۋۇ هەنىپەنىڭ
هالقىسى چېچەك نۇسخا بولسىمۇ خېلى ياـ
مان ئەمەس ئىكەن، ئالتۇنىمۇ قېلىن، كۆـ
زىـمـۇ يوغان، بىراق يـەنىلا شۇ كونا
پاسون ... ۋېييـەي، ماۋۇ رەيهانىنىڭ قۇلىقىـ
دىكى نېمە ئۇ، خۇددى بىر تال نوقۇتـنى

چاپلاپ قويغاندەك. ئادەم دېگەننىڭ دېتى بولمىسا بىكار جۇمۇ، خىيالىدا مەن داشۆنىڭ مۇئەللىمى، قورسىقىمدا بىلىمىم بار دەپ، ئەتەي شۇنداق ئاددىي ـ ساددا بولىۋالغىنى. ھېلىغۇ قورسىقىدا بىلىمى بار ئىكەن، كاللامدەك ئالتۇنى بولسىمۇ كىم كۆرەتتى؟ خەق دېگەن ئاياللارنىڭ قورسىقىغا ئەمەس، ئۈستىبېشىغا، چىرايىغا قارايدۇ...

رىزۋانىخان باشقا ئاياللارنىڭ ھالقىسىغا باھا بېرىپ ئۈلگۈرگىچە، ساھىبخان ئايال ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلىۋەتتى:

— تاماق سىڭدۈرگەچ، ئانچە ـ مۇنچە دۇتار چېلىپ، ئۇسسۇل ـ پۇسۇل ئوينىساق قانداق؟

مېھمانلار ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. يېشى كىچىكرەك بىر نەچچە چوكان ئۈستەللەرنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى. قالغان مېھمانلار بالكونغا ۋە ۋە تاشقىرقى ئۆيگە چىقىپ، سەگىدىگەچ پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى. ئاياللارنىڭ ئىختىيارى سۆھبەتلىرىدە ئاڭلىغۇچىلاردىن سۆزلىگۈچىلەر كۆپرەك بولىدۇ. ئۇنداق سورۇنلاردا غىزا ـ تاماققا قارىغاندا كىيىم-كېچەك ھەققىدىكى گەپلەر بەكرەك ئىسسىق بېسىپ كېتىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش، بۈگۈنمۇ ئاياللار ھەر خىل مودىدىكى كىيىملەر توغرىسىدا قۇشقاچتەك ۋىچىرلاپ تەڭلا سۆزلىشىپ كەتتى. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ئادەتتە باشقىلارغا گەپ بەرمەيدىغان رىزۋانىخان بۈگۈن بىرىنچى نومۇرلۇق ئاڭلىغۇچىغا ئايلانغانىدى. ئۇ ھەممەيلەننىڭ ئۆز ئەتراپىغا ئولىشىپ، ھالقىسىغا ھەۋەس بىلەن قارىشىپ، ھالقىسىغا دائىر گەپلەرنى سورىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. بىراق ئاياللار ئېمىشقىدۇر ئۇنىڭ بىلەن قېرىشقاندەك، ئۇ ھەقتە ئېغىز ئاچمايتتى. بۇ ھال ئۇنىڭ جېنىغا تەگدى: ئىچى تارلىق قىلىپ ئەتەي كۆرمەسكە سېلىۋاتىدۇ، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — ھالقامنىڭ غەيرىي پاسون ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئىچى چىدىمايۋاتىدۇ. بولمىسا، بايا زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ گېپى ئەمدى چىقىشىغا، سانىيە دېگەن جىن يالىۋەتكەن ئاۋاق گەپنى ئېمىشقا يېڭى كىنولارغا بۇراۋېتىدۇ؟ ئاۋۇ تورا دېگەن ئەۋرەز پاقىسچۇ تېخى، ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسىتىپ، ئوقۇغان كىتابلىرىنى سۆزلەپ كەتكىنىنى قانداق قىلاي، ھېكايە ئاڭلىغىلى كەلمىدى كىشى...

رىزۋانىخان تاشقىرىقى ئۆيدىن خاپا ھالدا يېنىپ چىقىپ، بالكون تەرەپكە مېڭىشىغا ئۇنى ساھىبخانىغا ياردەملىشىپ مېھمان كۈتۈشۈپ يۈرگەن، سېمىز بەدىنىگە ھېسىپتەك تار ساراپان كىيىۋالغان دوستى پاتەم قولتۇقلىۋېلىپ، قىزغىن ئەھۋال سورىدى ۋە ئۇنىڭ قۇلىقىدىكى ھالقىسىغا قاراپ ھەۋەس بىلەن سۆزلەپ كەتتى:

— مۇبارەك بولسۇن! شۇنداق يارىشىپتۇ. قاچان ئالدىڭ؟

— بۈگۈن.

— كۆرمىگەنلا بىر خىل پاسونكەنغۇ؟

— ھەرەمنىڭ ئەڭ يېڭى پاسونىكەن، — چۈشەندۈردى رىزۋانىخان بىردىنلا ئېچىلىپ، — چەت ئەلدە يېڭىدىن مودا بولۇپتۇ. شىنجاڭدا بىرىنچى بولۇپ مەن تاقىدىم، ئاداش.

— نەدىن ئالدىڭ؟

— ھېلىقى زەرگەر ئىمىن ئاخۇن ئۇستامنى بىلىسەنغۇ، شۇ كىشى ئۆزىنىڭ ئايالىغا سوقۇپ بەرگەنىكەن، مەن تالىشىپ

www.uygurkitap.com

تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، يۈز كېلەلمەي تەستە بەردى. ئىسمىنىڭ چىرايلىقلىقىچۇ تېخى.

— قانداقكەن؟

— كەشمىر ھالقا.

— كەشمىر ھالقا؟ نېمىدېگەن ياراشقان ئىسىم - ھە؟

ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ئاخىر باشقا مېھمانلارنىمۇ جەلپ قىلدى. بىرنەچچە ئايال بىرۋاراقى كېلىپ، ئۇلارنىڭ پاراڭىغا قوشۇلدى. رىزۋانىخان ئۇلارغا ئۆز ھالقىسىنىڭ غەيرىي پاسونلۇقىنى، بۇ پاسوننىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنى، ئۇنىڭغا قانداق تەستە ئېرىشكەنلىكىنى ئىشتىياق بىلەن سۆزلەپ بەردى. ئاياللارنىڭ بەزىلىرى ئۇنىڭ سۆزىنى ئىشەنگەن ھالدا قىزىقىپ ئاڭلىدى، بەزىلىرى گۇمانلانغان ھالدا ھالقىغا تەئەججۇپ بىلەن قاراشتى. لېكىن ئۇلارنىڭ قانداق ئويلىغانلىقى رىزۋانىخان ئۈچۈن ئەھمىيەتسىز ئىدى. ئۇ بۈگۈن ئاخىرقى ھېسابتا بىر توپ ئاياللىنى ئۆز ئەتراپىغا يىغىپ، يېڭى ھالقىسىنى كۆز - كۆز قىلىپ، ئۇلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتكەنلىكىدىنلا خۇشال ئىدى.

3

رىزۋانىخان قاش قارايغاندا ئۆيىگە خۇشال ھالدا قايتىپ كەلدى. ئىشىكتىن كىرىپلا، تاشقىرىقى ئۆيدە تاپشۇرۇق ئىشلەپ ئولتۇرغان ئىككى قىزىنى ئەركىلىتىپ سۆيۈپ قويدى - دە، سومكىسىدىن چاي داستىخىنىدىن ئېلىۋالغان كەمپۈت - پېچىنىلەرنى چىقىرىپ ئىككىسىگە بۆلۈپ بەردى. ئاندىن كېيىن غىڭشىپ ناخشا ئېيتقىنىچە ئىچكىرىكى ئۆيگە كىردى. ئېرى سافاغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇۋاتاتتى.

رىزۋانىخان ئىشكاپ ئالدىغا كېلىپ، بىر ئوڭغا، بىر سولغا تولغىنىپ، ھالقىسىنىڭ ئۆز ھۆسنىگە قانچىلىك ھۆسن قوشقانلىقىنى يەنە بىر قېتىم كۆزەتتى.

— بەك خۇشال قايتىپسىزغۇ؟ ئولتۇرۇشۇڭلار قىزىغان ئوخشىمامدۇ؟ — سورىدى ئېرى.

— قىزىدىمۇ، قىزىمىدىمۇ، ئۇقمىدىم، ئىشقىلىپ، مېنىڭ ھالقام ھەممىسىنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتتى، — ئۇ ئېرىگە يېقىن كېلىپ سورىدى، — قاراڭا، يارىشىپتىمۇ؟

— يارىشىپتۇ، — دېدى ئېرى ئېرەنسىزلا، چۈنكى ئۇ خوتۇنىنىڭ ھەرقانداق نەرسىنى ياراشماپتۇ دېگەن ئادەمنى ئۆلگۈچە قارغايدىغانلىقىنى بىلەتتى.

— چىرايلىقمىكەن؟

— چىرايلىقكەن.

— بىرەر غەيرىي يېرىنى سەزدىڭىزمۇ؟

— سەزمىدىم.

— ياخشى سەپسېلىڭ.

ئەر خۇشياقمىغان ھالدا خوتۇنىنىڭ قۇلىقىدىكى ھالقىغا قارىدى - دە، ئەجەبلەندى.

— راست، بۇ ھالقا باشقىچىلىغۇ!

— شۇنداق، بۇ ھالقا غەيرىي ھالقا، ئەڭ يېڭى پاسون.

— كىم شۇنداق دەيدۇ؟

— زەرگەر ئۇستام ۋە باشقىلار شۇنداق دەيدۇ.

— قاچانغىچە خەق دەيدۇ دەپ دەۋېرىسىز، خەق قىلىپتۇ دەپ قىلىۋېرىسىز؟ — ئەرنىڭ چىرايى جىددىي تۈس ئېلىشقا

uyghurkitap.com

باشلىدى، — بوينىڭىزنىڭ ئۈستىدىكى قاپاق
بولمىغاندىن كېيىن، راستىمۇ - يالغانمۇ،
توغرىمۇ - خاتامۇ، ئويلاپ بېقىشىڭىز
كېرەك - تە!

— يائاللا، «ئاغزىمدىن چىقتى ساقىـ
لىمغا ياماشتى» دېگەندەك بىر ئېغىز گەپـ
كە ئېسىلىپلا ئالدىڭىزغۇ، — دېدى ئايال
دومسىيىپ، — مەنلا بىر نېمە ئالسام قوشۇر
چىقارغىلى تۇرىسىز، مەن چىرايلىق يا-
سىنىپ يۈرسەم، سىزنىڭ يۈزىڭىزگە ياخـ
شى بولمامدۇ؟ كىم دېسە، تالىپ ئەپەندى-
نىڭ خوتۇنى رىزنۇانىخان دەيدۇ ئەمەسمۇ؟

— مەن ئايالىلارنىڭ چىرايلىق كىيىـ
نىشىگە، ئېسىل بېزەكلەرنى تاقىشىغا قارشى
ئەمەسمەن. لېكىن ياراشقان - ياراشمىغانلىـ
قى بىلەن قىلچە ھېسابلاشماي، «يېڭى
مودا»، «غەيرىي پاسون» دەپلا قارىغۇلارچە
دوراپچىلىق قىلىشنى ھەرگىز قۇۋۋەتلىمەيـ
مەن. بۇنداق قىلىش نادانلىق، بىمەنىلىك،
مىللىي ئەنئەنىمىزنى ئۇنتۇپ قالغانلىق
بولىدۇ...

— ھوي، سىز ماڭا رەسمىيلا سىياسىي
دەرس ئۆتكىلى تۇردىڭىزغۇ، — ئايال ئۆكۈشكە
باشلىدى.

— خاپا بولماڭ، — دېدى ئەر ئېغىر
بېسىقلىق بىلەن، — سىز بۇنى سىياسىي
دەرس دەپ چۈشەنگەن بولسىڭىز، ئەمدى
سىزگە قىزىق بىر ھېكايە ئېيتىپ بېرەي،
ئولتۇرۇڭ.

— سۆزلەۋېرىڭ، — دېدى ئايال سا-
فانىڭ بىر چېتىدە ئولتۇرۇپ پايپىقىنى
سىلىۋېتىپ.

— بىر شەھەردە بىر ياسانچۇق ئايال
بولغانىكەن، — كۈلۈپ تۇرۇپ ھېكايە قىـ
لىشقا باشلىدى ئەر، — ئۇ يېڭى مودىدىكى
كىيىملەرنى ئەڭ ئاۋۋال كىيىپ كىشىلەرگە
كۆز - كۆز قىلىشقا بەكمۇ خۇشتار ئىكەن.
بىر كۈنى ئۇ ياسىنىپ شەھەرنىڭ ئاۋات
كوچىسىدا كېتىۋېتىپ، غەيرىيلا بىر خىل پاسوندا
كۆڭلەك كىيگەن بىر ئايالنى كۆرۈپ قاپتۇ -
دە، دەرھال ئۇنىڭغا يېتىشىپ مېڭىپ،
ئۇنىڭ كۆڭلىكىگە سەپسېلىپتۇ. ئۇ ئايالنىڭ
كۆڭلىكى بېغىر رەڭ دۇخاۋىدىن تىكىلگەن
بولۇپ، ئېتىكىنىڭ چۆرىسىگە يېشىل رەختـ
تىن يېرىم دائىرە جىيەك تۇتۇلغانىكەن.
ياسانچۇق ئايال ئوبدان كۆرۈۋاپتۇ - دە،
ئەتىسىلا ئاشۇنداق كۆڭلەكتىن بىرنى تىكـ
تۈرۈپ كىيىپ كوچىغا چىقىپتۇ. كوچىدا
ئۇنىڭغا ھېلىقى ئايال يەنە ئۇچراپ قاپتۇ.
ئۇلار بىر - بىرىگە ياندىشىپ مېڭىپ، سا-
لاملاشقاندىن كېيىن:

— كۆڭلىكىڭىزگە مۇبارەك! — دەپتۇ
ياسانچۇق ئايال.

— ئۆزىڭىزدىن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ
ھېلىقى ئايال.

— مەسلىھەتلەشكەندەك ئوخشاش
كىيگەنىمىزنى قاراڭ، — دەپتۇ يا-
سانچۇق ئايال.

— شۇنى دەڭا، — دەپتۇ ھېلىقى
ئايال ھەيران بولۇپ، — سىزمۇ كۆيدۈرۈپ
قويغانمىدىڭىز؟

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — سوراپتۇ
ياسانچۇق ئايال چۈشىنەلمەي.

— مېنىڭ كۆڭلىكىمنىڭ ئېتىكىنى قىـ
زىم دەزمال سالىمەن دەپ كۆيدۈرۈپ قويـ
غانىدى، — چۈشەندۈرۈپتۇ ھېلىقى ئايال، —
كۆيگەن يەرنى چاندۇرماسلىق ئۈچۈن،
جىيەك تۇتقاندەك قىلىپ مۇشۇنداق ياماق
سېلىۋالغانىدىم.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ياسانچۇق ئايال نېمە

دېيىشنى بىلەلمەي قاپتۇ ۋە بىردىنلا چىرايىنى ئۆزگەرتىپ؛

— مېنىڭ كۆڭلىكىمنىڭ پاسونى ئەزەلدىن مۇشۇنداق! — دەپ كەينىگە بۇرۇلۇپ كېتىپ قاپتۇ.

بۇ تەمسىل رىزۋانىخانىنىڭ تىتاك تومۇرىغا تېگىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، نەپەسى ئىتتىكلەپ، يۈزلىرى كۆبجۈپ، ھازىرلا پارتلاپ كېتىدىغاندەك ئەلپازغا كەلدى:

— مېنى زاڭلىق قىلىپ توقۇمىغان ئاشۇ ھېكايە قالغانمىدى؟ — كۆكەردى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، — مۇنداق تولا گەپ قىلغۇچە پۇلنى خەجلەپ كەتتىڭ دېسىڭىز بولمامدۇ؟ مەنمۇ تەڭ ئىشلەپ، تەڭ تېپىۋاتىمەنغۇ، — ئۇ قۇلىقىدىكى ھالقىنى چىقىرىپ، ئېرىنىڭ ئالدىغا دوق قىلىپ قويدى، — چىدىيالمىغان بولسىڭىز، مانا، سېتىپ پۇلىغا كىتاب ئېلىپ ئوقۇپ ئالىم بولۇۋېلىڭ.

ئەر تاماكىسىنى كەينى-كەينىدىن قاتتىق شوراپ، تاشقىرىقى ئۆيگە چىقىپ كەتتى. ئايال ئۆزىنى سافاغا تاشلاپ، ئىچىلداپ يىغلاشقا باشلىدى.

4

رىزۋانىخانىنىڭ ئۆيىدە «ھازا» بولۇۋاتقاندا، زەگەرنىڭ ئۆيىدە «بازار» بولۇۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئۆيىگە ئىككى ئايال كىرىپ كەلدى:

— كەشمىر ھالقىدىن سوقتۇرايلى دېۋىدۇق.

— كەشمىر ھالقا؟

— ھەئە، سىلى رىزۋانىخانغا سوقۇپ بەرگەندەك ھالقىدىن، — دېدى ئاياللار.

— ھە ... ھە ... ھەرقايسىلىرىغا يارىغان بولسا...

— يارىغانلىقىدا گەپ يوق. سىلىنى ئوبدان رازى قىلايلى، تېززەك پۈتتۈرۈپ بەرسىلە.

ئايال خېرىدارلار ھالقىنى ئالىدىغان ۋاقتىنى ۋە ھالقىلارنىڭ باھا-نەرخىنى پۈتۈشۈپ، ئەللىك كويدىن زاكالەت بېرىپ قايتىشتى. زەرگەر ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويۇپ، ئۆزىچە خىرىلداپ كۈلۈشكە باشلىدى.

— نېمىگە كۈلۈۋاتىسىلا، — سورىدى ئۇنىڭ خوتۇنى.

— كەشمىر ھالقا دېگەن گەپنىڭ بىردەمدىلا تارقىلىپ كەتكىنىگە كۈلۈۋاتىمەن.

— ھە راست، ئۇ گەپ قانداقسىگە يادىلىرىغا كېلىپ قالغان؟ — سورىدى ئايالمۇ خىرىلداپ كۈلۈپ.

— قانداقسىگە بولاتتى، ئىسمىنى سورىغاندىن كېيىن، بىر نېمە دېمىسەم بولامدۇ. كەشمىر ياغلىق دېگەن گەپنى تولا ئاڭلاپ قۇلىقىمغا سىڭىپ قالغانىكەن، ئاغزىمدىن قانداق چىقىپ كەتكىنىنى ئۆزۈممۇ تۇيماي قالدىم.

— چېنىپ قالارمىكىن دەپ بەك ئەنسىرىگەنىدىم، — دېدى، ئايال سېمىز گۆش بېسىلغان بىر تاۋاق پولۇنى داستىخانغا قويۇۋېتىپ، — ئۇنداق ئاسان ئىشىنىپ قالىدىغانلىقىنى ئويلىماپتىكەنمەن.

— بۇمۇ بىر ئامەت، خوتۇن، — دېدى زەرگەر دانىشمەنلەرچە تەلەپپۇز بىلەن بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ، — بۇ دۇنيادا ئاشۇنداق ئەخمەقلەر بولمىسا، سەن بىلەن ماڭا بۇنداق پولۇ نەدە!

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

زۇمرەت قېيۇم

مېنىڭ ئانام

(نەسىر)

مېنىڭ ئانام ئېگىز بويلۇق، ئورۇقراق كەلگەن، ئاق يۈزلۈك، قەددى - قامىتى كېلىشكەن، چىرايلىق ۋە ئەمگەكچان ئايال. ئۇنىڭ بىر جۈپ كۆزىدىن مېھرىبانلىقى چىقىپ تۇرىدۇ. لېكىن جاپا - مۇشەققەت ئانامنىڭ قاپقارا چاچلىرىغا ئاقلارنى سانجىدى، نۇرلۇق يۈزلىرىگە قورۇقلارنى ھەدىيە قىلدى.

مەن ئانامنىڭ بېشىدىكى ئاقلارنى، يۈزىدىكى قورۇقلارنى كۆرگىنىمدە، ئىختىيارسىز ھالدا كىچىك چاغلىرىمنى ئەسلەيمەن.

تۆت - بەش ياش چاغلىرىمدا ئانام قەھرىتان قىشنىڭ جاندىن ئۆتىدىغان زەھەردەك ئاچچىق سوغۇقلىرىدا، تومۇزنىڭ كۆچلۈك ئاپتاپلىرىدا كىچىك ئىنىمنى مۆرىسىگە يۈدۈپ ئىشقا ماڭاتتى. ئاخشاملىرى ئىشتىن ھېرىپ كېلىپ، يەنە ئۆي ئىشلىرىنى قىلاتتى. بىر قولىدا چۆمۈچ تۇتسا، بىر قولىدا ئىنىمنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ تاماق ئېتەتتى. ئاخشاملىرى بىزنىڭ كىر - قاتلىرىمىزنى يۇيۇپ، ئەتىنىڭ تەييارلىقىنى قىلىپ، ھەممىمىزدىن كەچ ياتاتتى. ئانامنىڭ كۈندىلىك ئىشلىرى ئەنە شۇنداق داۋاملىشاتتى. ھېيت - بايرام كۈنلىرىدە ئانام تېخىمۇ ئالدىراش بولۇپ كېتەتتى. پېچىنە - پىرەنىكلەرنى پىشۇراتتى. ئۆزىمىزگىلا ئەمەس، قوشنىلىرىمىزغا، دوستلىرىغىمۇ پىشۇرۇپ بېرەتتى. ئانام ئۆزىنىڭ ھېرىپ - چارچىغىنىغا قارىماي، باشقىلارنى خۇشال قىلاتتى.

ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، مەن يەتتە ياشقا كىرگەن يىلى قۇربان ھېيتقا ئىككى كۈن قالغان چاغ ئىدى. مەھەللىمىزدىكى بىر قوشنىمىز كىرىپ، ئانامدىن ساڭزا سېلىشقا قارىشىپ بېرىشنى ئۆتۈندى. ئانام ئۆيىمىزنىڭ ئىشلىرىنى قويۇپ تۇرۇپ ئۇ قوشنىمىزنىڭ ساڭزىسىنى سالدى. ساڭزا ناھايىتى ئوخشىغانىدى. قوشنىمىز ئانامدىن رازى بولۇپ، ئىنتايىن خۇشال بولدى. لېكىن كۈتۈلمىگەندە بىر ئىش يۈز بەردى. قوشنىمىز ھېلىلا ساڭزا سېلىنغان قازاندىكى قىزىق ياغنى چېلەككە قۇيىۋاتاتتى. ئېھتىياتسىزلىقتىن قىزىق ياغ ئانامنىڭ پۇتىغا تۆكۈلۈپ كەتتى. ئانامنىڭ پۇتى ئاغرىپ تۇرىۋاتسىمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق، دەپ، ئوڭايسىزلىنىپ كېتىۋاتقان قوشنىمىزغا تەسەللىي بەردى. قوش-

نىمىز بولسا قايتا ـ قايتا ئەپۇ سورىغاندىن كېيىن چىقىپ كەتتى. لېكىن ھەممە ئازابنى ئانام تارتتى. ھېيت كۈنلىرىدە ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. شۇ چاغدا مەن ئانامنىڭ كۆيۈپ قاپىرىپ كەتكەن پۇتىغا قاراپ يىغلاپ كەتتىم. ئانام بولسا مەڭزىلىرىمگە ئېقىپ چۈشۈۋاتقان ئىسسىق ياشلىرىمنى سۈرتتى ...

مانا، ئارىدىن خېلى يىللار ئۆتۈپ مەن ئون يەتتە ياشقا كىردىم. بۇ جەرياندا ئانامنىڭ نۇرغۇن تەسىرلىك ئىشلىرىنى كۆردۈم. بۇلارنى مەن يېزىپمۇ تۈگىتەلمەيمەن. شۇنىسى ئېنىقكى، مەن ئانامدىن تولىمۇ مىننەتدار. ئانامنىڭ چېۋەر، چاققانلىقىدىن يىگىرمە كۋادرات مېترمۇ كەلمەيدىغان ئىككى ئېغىزلىق ئۆيىمىزنىڭ كىچىكلىكى بىلىنمەيتتى. باشقىلار دائىم ئانامنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلاتتى. بۇ چاغدا قەلبىم چەكسىز ھاياجانغا چۆمۈپ، ئانامغا بولغان ھۆرمىتىم ھەسسىلەپ ئاشاتتى.

مېنىڭ ئانام ئۆز خىزمەت ئورنىدىمۇ ئوخشاشلا ناھايىتى ئەستايىدىل ئىدى. ئانامنىڭ قىلىدىغان خىزمىتى ئېغىر جىسمانىي ئەمگەك ئىدى. ئانام جاپالىق قۇرۇلۇش ئىشىنى جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيتتى. بەزى كۈنلىرى ھېرىپ ماغدۇرىدىن كېتەتتى. ئاشۇ جاپالىق ئەمگەك ئاخىرى ئانامنى يۇقىرى قان بېسىمى ۋە يۈرەك كېسىلىگە گىرىپتار قىلدى. ئانام كېسەلچان تۇرۇپ يەنىلا ئۆز خىزمەت ئورنىدىن ئايرىلمايتتى. ئانامنىڭ بۇنداق قىلىشى پۈتۈنلەي بىز ئۈچۈن ئىدى.

كىچىك چاغلىرىمدا ئانام مەيلى ئۆي ئىشلىرىنى قىلسۇن ياكى باشقا ئىشلارنى قىلسۇن، ئۇنىڭغا ياردەملىشىپ بەرگۈم كېلەتتى، بىراق كىچىكلىكىمدىن ھېچ ئىشنى قاملاشتۇرالمايتتىم. بۇنداق ۋاقىتلاردا ئۆزۈمنىڭ نېمىشقا تېزرەك چوڭ بولمايدىغانلىقىمغا ئىچىم پۇشاتتى. مانا ئەمدى چوڭ بولدۇم. ئانام ئۆزى يېمىگەننى يېگۈزۈپ، كىيمىگەننى كىيگۈزۈپ، بىزنى جاپا بىلەن چوڭ قىلدى. مەن ئانامنىڭ ئاق كۆڭۈل، مېھرىبانلىقىدىن گۈزەل ئەخلاقىنى ئۆگەندىم. ئىشچانلىقىنى ھەم تۇرمۇشتىكى پۇختىلىقىدىن قانداق ياشاشنى، خىزمەتنى جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەشتەك خىسلىتىدىن ئورۇنداشتىكى مەسئۇلىيەتچانلىقنى ئۆگەندىم. مەن ھازىر ئانامنىڭ تەربىيىسىدە كۆپ ئىشلارنى قىلالايدىغان بولدۇم.

ئانام مېنىڭ قەلبىمدىكى پەرىشتەم، مەن ئۇنى بىر ئۆمۈر مۆرەمگە يۈدۈپ باقساممۇ، ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن ئاق سۈتىنىڭ ھۆرمىتىنى ئاقلىيالمايمەن. ئۇ مېنىڭ قەلبىمدىكى ئەڭ سۆيۈملۈك، ئەڭ ئۇلۇغ ئىنسان.

مەسئۇل مۇھەررىر تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن

ئابدۇللا ساۋۇت

ئەسكى غەزەل

1

جاھاننى مەھلىيا قىلغان بۈيۈك سەنئەت دىيارىم بار،
ئۇنىڭ گۈل ھۆسنىگە رىڭداش مۇقام ئاتلىق نىگارىم بار.

ھاياتقا زوق بەخش ئەتكەن گۈزەللىك نەغمىسى ياڭراپ،
ئاھاڭلار ئەۋجىدە كۈلگەن غەزەلخان گۈلباھارىم بار.

«ئەجەم» سۆزلەيدۇ تارىختىن يېڭى قىسسە ـ ھېكايەتلەر
گويا ھەر قىسسىدە تەڭرى تىغىدەك ئېتىبارىم بار.

جاھاننى ئايلىنىپ چىقتىم ئېلىپ مەن «چەببىيات» ىمنى،
پەلەكتىن ئاشقىدەك شۆھرەت، غۇرۇرۇم، ئىپتىخارىم بار.

سېلىپ زىلزىلىگە تىترەتتى «ئۇشاق» ھەم «پەنجىگاھ» ئەرشنى،
«بايات» قا تەگمىسۇن كۆز دەپ ئېسىپ قويغان تۇمارىم بار.

گۈزەللەر قەلبىنى «راك» نىڭ سادا ـ مەرغۇلى رام قىلدى،
«جۇلا» سىغا ئەجەپمۇ باپ ياسالغان لەيلىزارىم بار.

ئىجادكار نەسلىگە ئامەت ئېلىپ كەلدى «مۇشاۋرەك» مۇ،
«سەنەم» ئەھلى بىلەن بەزمە قۇرۇشقا ئىنتىزارىم بار.

«ناۋا» نى كۈيلىسەم بولدى گۈزەل شەرق بۇلبۇلى تەڭكەش،
تۈزۈپ «مەشرەپ» ئىچىشكە مەي مېنىڭ مەيلىم ـ خۇمارىم بار.

ماڭا ھەم «چارگاھ» ئۈلپەت، شۇڭا كۈلمەكتە «ئۆزھال» ىم،
«ئابۇچەشمە» گە بىر نۆۋەت بېرىشكە چىن قارارىم بار.

پىدائىي دەيدۇ: كۆز ئاچسا هاياتقا «ئىشرىتى ئەگكىز»
ئاڭا جان بەرگۈچى جەزمەن قولۇمدا ساز - ساتارىم بار.

2

فارابى قەلبىدىن ئەلنىڭ ئۈمىد - ئارمانلىرى كەلدى،
ناۋايىنىڭ هۇزۇرىدىن «ناۋا» خەندانلىرى كەلدى.

رەشىدى قەسرىدىن ئەيلەپ بۈيۈك سەنئەت قۇشى پەرۋاز،
«ئەجەم» نى ياڭرىتىپ كۆكتە ساما - جەۋلانلىرى كەلدى.

نەفىسە زۇلپىدىن تەمبۇر، ساتارغا تار سالغاندا،
كۈئىپلۇن باغرىدىن «راك» نىڭ «جۇلا»، «داستان» لىرى كەلدى.

زەرەپشان دولقۇنى بەرگەچ قىدىرخانغا لىرىك ئىلھام،
زامانلار ئۆتسىمۇ سولماس «سەنەم» بوستانلىرى كەلدى.

جاھان مۇلكىگە كۆنمەستىن ساتار چالغاندا تۇرداخۇن،
مۇقامدىن سۆيگۈنىڭ چەكسىز دېڭىز - ئوكيانلىرى كەلدى.

ئەسىرلەر قىلدى خاك تاغنى، ياشاپ كەلدى مۇقام ئۆلمەي،
مۇقامغا بىقارار - ئاشىق دىلى گۈلخانلىرى كەلدى.

«جۇلا»، «تەكىت» كە چۈشكەندە چوققۇم كەلمەيدۇ تار سەھنە،
ئۇسسۇل رەئناسىغا ھەمدەم قىزى - رەيھانلىرى كەلدى.

مۇقام گۈلزارىدا بۇلبۇل بولۇپ گۈل بەرگىگە قونغان،
تىلى شوخ، قەلبى ئوت ئۇستاز، يىگىت مەردانلىرى كەلدى.

مۇقاملار شاھ بولۇپ كەيدى مۇھەببەت گۆھىرىدىن تاج،
خۇشال ياڭراشقا «مەرغۇل» نىڭ يېڭى دەۋرانلىرى كەلدى.

مانا بەزمە، توقۇپ نەزمە پىدائىي كۆلدى شادلىقتىن،
بۇ يۇرتقا چۈنكى بىز كۈتكەن مۇقام چولپانلىرى كەلدى.

بۇ جىسمىم كۆيدى - چوغلاندى مۇھەببەتنىڭ لاۋاسىدا،
يۈرەرىمەن خۇددى قوغلاندى بولۇپ ھىجران دالاسىدا.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئابدۇللا سۇلايمان

كۆيلەيمىز مەسرا تىزىپ، ئانا تۇپراق

تۇپراق قەسىدىسى

جىسمىمىز، جېنىمىز سەن ئانا تۇپراق،
كۆيلەيمىز سېنى مەسرا تىزىپ ئويناق.

1

سىيلىق ۋە جىددىيلىكنىڭ سۇپاتىڭدۇر،
بۈيۈكلۈك بار كەچمىشىڭ كەڭلىكىدە.
سىر ساقلاپ، سىرلار يېشىپ تا ئەزەلدىن،
ياشناتتىڭ مەۋجۇداتنى تەڭلىكىڭدە.
سىڭدۈرۈش بولۇپ كەلدى ساڭا ئۇدۇم،
سىڭدۈردۈڭ نى خاقانلار دۇنياسىنى.
سىڭدۈردۈڭ تاۋىقنى ئاجىزنىڭ ھەم
سىڭدۈردۈڭ خازانلىقنىڭ گىياھىنى.
بۇ سىلىق سىڭدۈرۈشتە ئاستا ـ ئاستا
زەر، ئۈنچە تاغلىرىنى قىلدىڭ ھەزىم.
ئۈستۈڭدە كۈچۈق، پىنھان قالغىنىنى
سىڭدۇ قوينۇمغا دەپ قىلدىڭ جەزىم.
تۈيغۇڭدا ئېنىق بولدى بۇ سىڭدۈرۈش،
تازا ۋە پاسكىنىنى ئايرىپ روشەن.
يوق قىلىپ مەينەتلىكنى كۆزىمىزدىن،
گۈزەللىك ـ ئۈزلۈق بىلەن بولدۇڭ بىر تەن.
تىغ ئۇرۇپ ئەل ـ يۇرتۇمنى قاقشاتقاننى،
سىلىقلا ئايلاندۇردۇڭ ئۈستىخانغا.
ئاھ ئۇرۇش، ئۇھ تارتىشنى كۆمۈۋەتتىڭ،
جىم قىلىپ كەلگەننى زور ھاياجانغا.
يېگەندە ھايۋانلارنى شىر ـ يولۋاسلار،
تۇتقاندا توشقاننى قۇش ھۇجۇم باشلاپ؛
سادىسىز تىلدا قىلدىڭ مۇنداق نىدا،
چەكسىزلىك ئالىمگە نەزەر تاشلاپ:
سۆزۈك سۇ، يۇمران گىياھ بېرىپ باقتىم،
كۆرسۇن شۇ ئاجىزلار كۈن تۈزىنى دەپ.
تەڭ مېنى يېگىنىڭگە ئۇنى تۇتۇش،
بىر كۈنلەر كېلەر ئاخىر ساڭمۇ، خەپ...
دېگەننى قىلدىڭ ئۆۋەت ئېلىپ سەنمۇ،
بىر ـ بىرلەپ يۇتۇۋەتتىڭ يالمىغاننى.
قالدۇرۇپ نىشان كۆپلەر ئىزلىرىدىن،
ئۆچەردىڭ بۇندىن ساۋاق ئالمىغاننى.
نىشانەڭ بولدى ئۇرۇق ـ بىخ يارغۇچى،
قىلمىدىڭ سىڭدۈرگەنگە خىيانەت سەن.
ئۇرۇقلار بولدى روھىڭ، بولدى جېنىڭ،
ۋە بەردىڭ ئاڭا پاكلىق، دىيانەت سەن،
قىلدۇرۇپ ھاۋا ئۇزرە روھىنى جەۋلان،
ئۇرۇقنى بوي تارتقۇزدۇڭ، چېچەكلەتتىڭ.
قەلبىڭگە تۇتاشتۇرغاچ يىلتىز، غولنى،
ئۆتتى شۇ يۇمرانلارغا يىلىلىق تەپتىڭ.
ياشناتقاچ ئۇرۇقلارنى سېنىڭ جېنىڭ،
جان بەردى شۇ ئۇرۇقلار بىزگە ئاندىن.
باغلاندۇق بىز ئۆزئارا ئۇرۇق بىلەن
بولغاندەك بۇ تەن پۈتۈن گۆش ۋە قاندىن.
بېرىش ۋە قايتۇرۇشنى ئايلاندۇرۇپ،
ساقلىدىڭ بۇ ھاياتنى گۆدەك پېتى.
تويغۇزدۇڭ تويماسلارنى مال ـ دۇنياغا،
بەردىڭ ئاش كەلسە ئاچلار سېپى ـ رېتى.
سىلىق ۋە جىددىيلىكنىڭ بەركىتىدىن
مۇناسىپ نېسىۋىلەر ئالدۇق ھەممە.
سىڭدۈرۈش ئۇدۇمىڭدىن ئەي كەڭ تۇپراق،
پەرزەندىڭ ـــ ئىنسان قىلدۇق توي تەنتەنە.

2

كەڭ تۇپراق كۆيۈپ كەلدىڭ، سۆيۈپ كەلدىڭ
يارىتىپ كۆيۈش، سۆيۈش ئۈلگىسىنى.
قاندۇردۇڭ ئارمانلىقنى ئارمىنىغا،
قوزغاپ بار مەۋجۇداتنىڭ كۈلكىسىنى.

كۆرىنىشلىك ياشناتقۇچى روھ مىسالى
ھەممىدە ئويغاتتى تەڭ ئىنتىزارلىق.
كۆيۈشلىك قىلدى پەيدا تاشلىقتا گۈل،
دەشتى ـ ساي ئارا چەكسىز ئېكىنزارلىق،
سۆيۈشلۈك «ئادەم ئاتا» پىراقىنى
سالدى كەڭ «ھاۋا ئانا» يۈرىكىگە.
سۆيۈشلۈك لەكمىڭ جۈپنى ـ قوشماقلارنى
باشلىدى ۋاپا، مەردلىك يۈرىكىگە.
شۇ چىراغ، ئاشۇ كۆرەك ھەممىمىزنى
باغلىدى مېھىر ـ شەپقەت رىشتىسىدە.
ھارارەت بەردۇق ئېلىپ ھارارەتنى،
يايراپ بۇ خۇش خۇي ھايات رەستىسىدە.
كەتكەنلەر كەتسە سېنى سۆيۈپ قېنىپ،
تۇغۇلدۇق كۆيگەنلى ھەم چىن سۆيگەنلى.
ئۇزاردى بۇ ئەقىدە، بۇ ئىخلاستىن،
ھاياتنىڭ مۇساپىسى ھەم ئۆتكەنلى.
تىرىشتۇق پاك بولۇشقا پاكلىقىڭدەك،
تۇتۇشقا قەلبىمىزنى سەن كەبى كەڭ؛
تىكلەشكە يۈكسەكلىكتىن قەد ـ ساباتنى،
چامدىدۇق قولىمىزنى تۇتۇشۇپ تەڭ.
سەن سۆيدۈڭ بىزنى، بىز ھەم سۆيۈپ سېنى
ئاقلايمىز چىن ئىنسانلىق ئەھدىمىزنى.
ئەي تۇپراق لەۋلەر يېقىپ باغاشلىشىپ،
قۇتلايلى نۇرلۇق يېڭى ئەتىمىزنى.

جىسمىمىز، جېنىمىز سەن ئانا تۇپراق،
كۆيلەيمىز سېنى، مىسرا تىزىپ ئويناق.

مۇھەببەتنىڭ كۆزى يوق

كېلىپ، كېتەر ھايات بۇ،
ئۆمۈر گويا ئاتقان ئوق،
قايناق بازار بۇ دۇنيا،
سىر، ھېكمەتكە باي، ئۇلۇغ.
بۇندا سەۋدا سېتىلار،
ئالغۇچى كۆپ تېپىلار،
خېرىدارلار ئىچىدە
مۇھەببەتنىڭ كۆزى يوق.

باھا ـ نەرخ تالاشماس،
قىلماس زورلۇق، تەنە ـ دوق.
بولغاچ ئۆزى تەمەسىز
بار ۋۇجۇدى تۇرار توق.
تاۋى نازۇك قىل كەبى،
كۈچتۈگۈردۇر پىل كەبى،
مۇجەسسەمى پاكلىقنىڭ
ئۇنىڭ يالغان سۆزى يوق.

قاراڭغۇ دىل تۆرىگە
چىراغ ياقار ئۇ نۇرلۇق.
ۋاپا، مەردلىك يېرىگە
چۈشەر بولۇپ دان ـ ئۇرۇق.
ئۇز، كۆرۈمسىز چىرايغا،
بېقىپ ئوخشاش كۈن، ئايغا،
تەڭشەر ئۆمۈر تەمىنى،
گەر بولمىسا «تۇزى» يوق.

ئىرق، مىللەت ئايرىماس
چېگرا سىزىپ ئۇ قۇرۇق.
ئالماس قايسى خاقاندىن
بىر قەۋمگە يولىيورۇق.
تۇرسا قەسىر، كەپىدە،
يۈرسە ياياق، مەپىدە،
شاھ، گادايىنى تەڭ كۆرەر
ئۇنىڭ ئىككى يۈزى يوق.
رىغبەت، ئارزۇ ھەر جاندا
ئۇ بىلەن زور ھەم تولۇق.
چۈشمەس ئالەم مەڭزىگە
شۇڭا سىزىق ۋە قورۇق.
يېشىپ تۈگۈچ ـ قاتلارنى،

دوستلاشتۇرۇپ ياتلارنى،
ئەيرەڭ، ھەسەت تەختىدىن
يىراق قاچار، ئۆزى يوق.

خىزىر ئۇنىڭ ئاتىسى،
يىلىلىق قوينى كەڭ، يورۇق.

پەرىشتىدۇر ئانىسى،
بوي - قامىتى گۈلسۇرۇق.
پەشۋا بېرىپ سوغ - جۇتقا،
ئەلنى پۈركەپ شان - قۇتقا.
قىلىپ سەپەر، كەزمىگەن
ئۇنىڭ دالا - تۈزى يوق.

ئادىلجان تۇنىيار

قىش جىلۋىسى، زۇمرەت يۇلتۇزلار

قىش جىلۋىسى

كەڭ دالىنى پۈركەپتۇ ئانا قۇشتەك ئاپئاق پەي،
چۆپلەر ئاجىز ئۈن بىلەن مۇڭلىنىدۇ چېلىپ نەي.
مەندىن جىمغۇر تەبىئەت سۆيلەر سوغۇق ئۇيقۇنى،
ئۇنسىز قېتىپ تۇرىمەن يۈرىكىمۇ تاشتەك، ھەي...

ئۇزاق دەريا قىرغىقى سۇس ۋە گۈزەل چاقنايدۇ،
مۇز دولقۇنى ئۆلگەن قۇش پەيلىرىنى قاقمايدۇ.
شامال سوقۇپ ئۆتسىمۇ ئازابلارنى تاتلاپ،
قاتمۇ - قات تۇك بار دىلدا! روھ جۇش ئۇرۇپ ئاقمايدۇ.

ئەگىز سۆيى ئورنىدا قۇيۇلغاندا مۇڭلۇق ساز،
ئىنتىلىشنى كۆتۈرۈپ ئۇچۇپ كەتكەن قوشماق غاز.
مۆگدەيدىكەن نەلەردە تۇمان باسقان ئورمانلار،
چۈشلىرىنى بۆككىدە چۈمكىگەندۇ يېشىل ياز.

رەڭسىز سۆزۈك بۇشلۇقتا قىش جىلۋىسى كەزمەكتە،
ماڭا ھەم بار دۇنياغا رومانتىك تۈس بەرمەكتە.
يېلىك ئورمان، قاقشال شاخ ئارىسىدىن كۈن پەقەت
يازنى ئاستا يېتىلەپ تىترەپ - تىترەپ كەلمەكتە.

دەريا

بار قەيەردە تىپتىنچ دەريا،
بۆگۈنگىچە بىلمەيدۇ جاھان.
ئاشكارىلاپ تۇرسا ئاخشىسى،
قىلالامدۇ سىرىنى پىنھان؟

كىم ئۇنىڭغا بەرگەن يول ياساپ؟
چۇقانلاردىن كەلدى بار قىلىپ،
تۇتاشتۇرۇپ ئىككى قىرغاقنى،
ئۇپۇقلاردا ئاقار چايقىلىپ.

سەكرىشىدۇ دولقۇنلار ھامان
ئۇپۇقتىن كۈن كەلگەندە مىڭىپ.
ھىجران بىلەن ئاھ ئۇرۇپ ئەمما،
كۆپۈكلەرگە كېتىدۇ سىڭىپ.

چېكى نەدە، كەلگەن قەيەردىن،
ئۇنى ھېچكىم بىلمەيدۇ ئەسلا.
ئارىسىدا ئىككى قىرغاقنىڭ
ئېقىپ تۇرار پەقەت بىر دەريا.

زۇمرەت سەھەر، زۇمرەت يۇلتۇزلار

زۇمرەت سەھەر، زۇمرەت يۇلتۇزلار
يوقالماقتا، ئۆچمەكتە بىر - بىر.
قوغلاشقاندەك چېچى قۇندۇزلار
باغدا چېچەك تۆكۈلەر پىر - پىر.

سۆيمەك بولۇپ باھارنى ئاستا
گۈل شېخىنى قايرىيدۇ شامال.
چۈشلىرىدە سېغىنار ناخشا،
قىز - يىگىتتىن بولغىنىچە لال.

دېرىزەمنى ئاچماقتا سۈبھى،
ئېچىلماقتا قەلبىمدىن رۇجەك.
زىلۋا بويۇڭ ئۈچىدۇ خۇددى
كۆل بويىدا يۈرگەن ئاق قۇددەك.

زۇمرەت سەھەر، ئاھ زۇمرەت يۇلتۇز،
كەتتى مەندىن يىراقلاپ بىر - بىر.
ئولتۇرىمەن مىسكىن ھەم يالغۇز،
چۈشەر چېچەك بېشىمغا پىر - پىر.

خەير، قوشماق غاز

جىمجىت ياتقان جىمجىت ئېقىنغا
يۈرىكىنى تاشلاپ قويغان كىم؟
ئۈنلىمەيسەن دولقۇنلار ئەجەب،
ئەتراپ يىنە بولۇپ قالدى جىم.

پەيلىرىنى سىلكىپ تىترىتىپ،
ئۈزۈپ بارار ئىككى غاز ئەنە.
كۈيلەنمەكتە سۆيگۈ قوشىقى،
كۈيلەنمەكتە قوش يۈرەك يەنە.

مەن قىرغاقتا كۈتىمەن جىمجىت،
كېتىۋەرگىن، خەير، قوشماق غاز.
كىمنى كۈتتۈم بىلمەيمەن ئەمما،
قىش كەينىدىن كېلەر چوقۇم ياز.

تەلئەت قادىر

زەرەپشاندا دولقۇنلىغان خىياللار

پوسكام ئېغىتلىكىنى كۆرۈپ...

زىيەن قەسىدىسى

گويا يۈرۈپ قالغىنىدەك ئاسماندا
ئىنسانلارغا ناتونۇش بىر سەييارە.
زەرەپشاننىڭ ۋادىسىدا بىر شەھەر
قىلدى يىراق بىر مەنزىلنى ئىشارە.

قەيسەر ئانا - قاغجىرىغان شۇ تۇپراق
قىپتۇ گۈزەل بىر دۇنيانى تەۋەللۇت.
قىلغىنىمدا ئېغىتلىكنى زىيارەت،
تومۇرۇمدا ئۇقچىدى قان جۇش ئۇرۇپ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۇلغايماقتا كۆز ئالدىمدا تاشقىنلاپ
يۇلتۇزلارغا چۆمگەن رەڭدار بىر ئاسمان.
خىيال قىلدىم لېكىن زېمىن توغرىلىق
ئېمىشقىدۇر شۇ دەقىقە ـ شۇ ئاخشام.

كۆز ئالدىمغا كەلدى شۇدەم پەرزەنتكە
سېخى ئانا ـ مېھرىبان ۋە كۆيۈمچان.
بېغىشلىغان بارلىقىنى بالىغا
كىيمىسىمۇ، ئىچمىسىمۇ هەر قاچان.

بىر كۆيۈمچان ئانا زېمىن سەن شۇنداق،
بىر تىرىشچان دادا زېمىن سەن پەقەت.
ئاھ، زېمىنىنىڭ ئېسىلىنى ئەجدادلار
بىلىپتىكەن، تاللاپتىكەن شۇ سەۋەب.

باشلىماقتا خەزىنەڭگە هۇجۇملار
ئىنسانلارنىڭ پاراستى ـ تەدبىرى.
ئويلاپ قالدىم بايلىقىڭسىز ـ سېنىڭسىز
نېمە بولار ئىنسانلارنىڭ تەقدىرى.

ئۇپۇق بويلاپ سىڭىپ كەتتى بىر ناخشا،
ئۇ كۈيلەرنىڭ، ناخشىلارنىڭ ئانىسى.
هاياتلىقتا زېمىن ئانا ۋە دادا،
بىز ئىنسانلار پەقەت ئۇنىڭ بالىسى.

زەرەپشان

يوقلاپ كەلسەم ئانا دەريا يىراقتىن
ئالدى مېنى قۇچىقىغا كۈيلىرىڭ.
شادلىقىڭدىن چانىقىڭغا ـ قىرغاقتا
مەرۋايىتتەك تامچىلىدى كۆز يېشىڭ.

قەدىم دەريا سېنىڭ بىلەن تونۇش مەن،
چۆشلىرىمگە كىرگەنىدى شاۋقۇنىڭ.
ئۆركەشلىگەن ئەللىيىدەك ـ ئانامنىڭ
مېنىڭ يۈرەك تومۇرۇمدا دولقۇنىڭ.

كېلەر ئەنە شاۋقۇنىڭدىن ھە بۈگۈن
ئەسىرلەرنىڭ تىنىقلىرى ئۇرۇلۇپ.
مەن بىلىمەن رىتىمىغا ناخشاڭنىڭ
كەتكەن ھايات قىسمەتلىرى قوشۇلۇپ.

دولقۇنىڭدىن نەرە تارتقان شاماللار
قىلدى قەدىم بارخانلارنى قونالغۇ.
چارچىغاندا سېنىڭ ياڭراق كۈيلىرىڭ
يولغۇنلارنى قىلدى ئۆتەڭ ـ تورالغۇ.

دولقۇنلىرىڭ سالار بەزەن ئېسىمگە
ناخشىسىنى بىر ئىسيانكار شائىرنىڭ.
ھەقىقەتنى سۆيگەن بەلكى كۈيلىگەن،
يوشۇرمىغان ئەيىبىنى تارىخنىڭ.

ئۇپۇقلارغا چېقىن تاشلاپ ناخشاڭدىن
بوران ئوخشاش ئىلگىرلەيسەن، زەرەپشان.
ئۆركىشىڭدە پەسەيمىگەن ئەسىرلەپ
خەلقىمىزنىڭ قەيسەر روھى نامايان.

ئۇنتۇلمىسۇن شۇ ناتونۇش ناخشىلار

ناتونۇش قىز ناتونۇش شۇ كېچىدا
ئۆتكىنىڭدە ماڭا بىردىن يېقىنلاپ،
ھەر ئىككىمىز يۈرىكىدە تاسادىپ
ناتونۇش بىر تۇيغۇ كەتتى چېقىنداپ.

سەن گۈزەللىك ئىلاھىنىڭ، بىلمىدىم،
شۇلىسىمۇ ھاياتلىقتا چېچىلغان.
يا تەبىئەت دۇنياسىغا سىن بەرگەن
دالادىكى ياۋا گۈلمۇ ئېچىلغان.

سەن بىر پارچە رەسىم گويا تالانتلىق
بىر رەسسامدىن پۈتۈپ چىققان ـ سىزىلغان.
سەن بىر پارچە شېئىر سۆيگۈ ۋە تالانت
قانلىرىدا ئارمان بىلەن يېزىلغان.

دېمەك سەن بىر رەڭدار ئەسەر مۇكەممەل،
تالانتلارنى قىلغان جاكا ـ نامايان.
بىراق، شائىر، رەسسام ئەمەس ئاپتورىڭ،
بىر تالانتلىق داداڭ بەلكى ۋە ئاناڭ.

سەن شۆلارنىڭ قىزى ـ گۈزەل ئەسىرى،
ساڭا شۇنچە قىزىقىدۇ كىتابخان.
لېكىن، ماڭا بولۇپ قالدىڭ بىر شېئىر
ياش كۆڭۈلۈمنىڭ قۇرلىرىغا يېزىلغان.

بىر بېقىشىڭ، جىلمىيىشىڭ باھاردەك
ۋۇجۇدۇمنى ئۆتتى سۆيۈپ ـ يىلىلىتىپ،
كۆزۈڭدىكى تەبەسسۇم ۋە جىلۋىلەر
قارىچۇقىمغا كەتتى نۇردەك سىڭىشىپ.

يۈرىكىڭدە ناتونۇش بىر ناخشا بار،
بىلەلمەيسەن ئۇنى ساڭا كىم بەرگەن.
يۈرىكىمدە ناتونۇش بىر ناخشا بار،
بىلەلمەيمەن ئۇنى ماڭا كىم بەرگەن.

تونۇشمىدۇق، قارىشىپلا ئۆتۈشتۇق،
يۈرەكلەرگە ئېزىنقان كۆي يادىكار.
بىراق، سۆيگۈ ئۇيۇقىدا قۇياشسىز
ئۇنتۇلمىسۇن شۇ ناتونۇش ناخشىلار.

مۇھەممەتجان ئەمەت

ئەككى شېئىر

ئۇنداق ئەمەس ساڭا ئاتاپ يازغان شېئىرلار

ئۇنداق ئەمەس ساڭا ئاتاپ يازغان شېئىرلار،
دېگىنىم يوق، ئازابلاندىم، ئەمدى پەندىيات.
كۆلسەم ئەسلەپ بىر چاغدىكى تەبەسسۇمىڭنى،
بالقىپ كېتەر ۋۇجۇدۇمدا تاتلىق كەيپىيات.

ئېگىلمەن سۈرىتىڭگە يېنىشلاپ بېقىپ،
ئېگىلگەندەك ئاي زېمىنغا قىيالماي قاراپ.
مەيلى ئەخمەق قىلغىن مېنى ئەلنىڭ ئالدىدا،
مەيلى يانسۇن كۆزۈڭ ئىچرە رەشىك ۋە ئازاپ.

ئۇنداق ئەمەس ساڭا ئاتاپ يازغان شېئىرلار،
كەتكىنى يوق كۆز ئالدىمدىن نۇرانە سىما.
ئۇنتۇلغاندۇر بەلكى خەق ۋە ۋاپاسىز ئالەم،
ئىشەن ماڭا، ئۇنتۇلمىدىم سېنى پەقەتلا.

خەققە ئاتقان ئالتۇن تاڭلا ئاتار ماڭىمۇ،
تەنھا تىترەر شولام قۇياش نۇرىدىن ئەمما.
قۇياش چارچاپ يانتايغاندا چارچايمەن مەنمۇ،
ھەمراھى بار ھەممىسىنىڭ، يالغۇزى مەنلا.

ھېچكىم دېمەس: سىزنى ساقلاپ تۇرغىلى نېكەم،
يوقتۇر بۇندا شۇنداق گەپنى ئاڭلاپ باققىنىم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

كېتەر بارى ئۆز يولىغا يۈرسەممۇ ئەگىپ،
قالار مېنىڭ ئاۋارە بوپ ئۆپكە قاققىنىم.

قولتۇقلىشىپ كېتەر بارى تەرەپ- تەرەپكە،
غايىپ بولار مۆجىزىدەك، ئالۋۇندەك دەرھال.
يۆلەنسەممۇ ئەنبەر، زەيتۇن گۈلىنىڭ شېخىغا،
يوقتۇر ھىددىم، غول-شاخلىرىم كۆسەيدەك قاقشال.

كۆرمەس ھېچكىم ئۇچراشسامۇ يولىدا تەكرار،
سەنسىز ھېچكىم باقماس ماڭا قىلماس ھەم سالام.
بولسىكەن دەپ ئاشۇ چاغدا قاقشايمەن، بۇ راست،
لېكىن بۇلار پۇشايماندىن يىراقتۇر تامام.

ئۇنداق ئەمەس ساڭا ئاتاپ يازغان شېئىرلار،
ئەگەشكىنى ئاللىكىمنىڭ يالغاندۇر يالغان.
ئىشەنمىگىن، ئۆسەكلەرگە ئېسىڭدە بولسام،
مەن سېنى دەپ ئۆلۈملەرگە تېگىشمەي قالغان.

ئۇنداق ئەمەس ساڭا ئاتاپ يازغان شېئىرلار.
ئۇنتۇدى دەپ شەنىڭگە مەن تۆكمىدىم لەنەت.
ھەممىسىدە بار سېغىنىش دەريا- دەريا ياش،
بىرلا سېنى ئۈمىد بىلەن كۈتتۈمەن پەقەت.

مەيلى يىغلاي، كۈلەي ساڭا ئۆزۈمنىڭ ئىشى
تىكىلگىنى بىكار خەقنىڭ ئىزدەپ پۇشايمان.
كۈلسەم ئەسلەپ بىر چاغدىكى تەبەسسۇمىڭنى،
سېغىنغىنىڭ لەۋلىرىڭدە بولار نامايان.

توزار ياشلىق توزۇغاندەك گۈل بەرگى

توزار ياشلىق توزۇغاندەك گۈل بەرگى،
جىلۋە ئۆچەر، قۇياش كېتەر كۆزۈڭدىن.
توزار ياشلىق توزۇغاندەك گۈل بەرگى،
شىرنە كېتەر، يالقۇن ئۆچەر سۆزۈڭدىن.

ھاردۇق يېتەر، ئۇنتار سېنى بارچىسى.
بولغۇڭ كەلمەس ھېچ نەرسىگە ھېرىسمەن.
دەيسەن شۇندا ئۆز ئۆزۈڭگە پىچىرلاپ:
قالغاندىمەن بەش يۈزلەرگە كىرىپمەن...

هەيرەت غوپۇرى

باھارنىڭ باغرىدا ھەربىر ئەسنالار

تەبىئەت دوزاخمۇ، جەننەتمۇ دەيسەن؟
ئاڭلىغىن، ئوماق قىز، دەپ بېرەي ساڭا.
ئۇنىڭدەك ئانىنى بەلكىم بىلمەيسەن،
ھايات ۋە بەختىمىز باغلانغان ئاڭا.

جىمىكى ئادەمنىڭ يۇرتى تەبىئەت،
تاغلارنىڭ، قۇملارنىڭ ھەمدە دېڭىزنىڭ.
مېھرىبان ئانا ئۇ، بۇ بىر ھەقىقەت،
ئەبەدىي ئىسمى ئۇ ساينىڭ، ئېگىزنىڭ.

ھەممىسى تەبىئەت مۇلكىدۇر بۇندا،
ھەممىسى ئۇنىڭكى، ئۇنىڭ مۇلكى كۆپ،
ھەققى بار كۆل، ئوتتا ھەمدە ئالتۇندا،
زەڭگەر تاش ئۇنىڭكى ھەمدە زەڭگەر چۆپ.

مەن شۇڭا ئانا دەپ ئاتىدىم ئۇنى،
دالىلار، كەڭلىكلەر پۈتمەس شاپائەت.

ئوچۇملاپ ئىچسەمەن كاچكۇلدا سۇنى،
جەنۇبتا قىش سۈيى كاچكۇلدا پەقەت...

ئايازنىڭ، باھارنىڭ، ياز ھەمدە كۆزنىڭ
ئانىسى تەبىئەت، ئۇ بىزگە ئەجداد.
پەرزەنتى تۆت جاندۇر. ھەممە ئۆيلەرنىڭ،
دېمەككى تەبىئەت تۆت پەسىل ئەۋلاد.

باھارنىڭ قەدىمى يەتكەندە ئاستا،
چېچەكلەر زېمىنغا كۆچتۈڭگۈر قانات.
كائىنات ئويغىنىپ باشلايدۇ ناخشا،
جايىمىز بېھىشكە ئايلىنار ھەيھات.

كۆيلىدىم زوقلىنىپ قۇلاق سال، دىلبەر،
يالقۇنلۇق سۆيگۈدۇر بىز سۆيگەن باھار.
يايراپ ھەم سايراپ ھەم شادىمان ئۆتەر،
باھارنىڭ باغرىدا ھەر بىر ئەسنالار.

مەتتەمىن بارى

خۇشاللىقىڭ خۇشاللىقىم مېنىڭكى

يۇرتۇم

گۈزەللىكنىڭ بۆشۈكى سەن، ئانا يۇرتۇم،
مۇشكى - ئەنبەر تۆكۈلىدۇ شامىلىڭدىن.
ساڭا ئاتاپ بار ئاۋازدا ناخشا ئېيتتىم،
كەتتى ئۇنۇم ھالقىپ ئېگىز ئاسمىنىڭدىن.

سۇردۇم سەندە باللىقىنىڭ ھۇزۇرىنى،
شوخ كېپىنەكتەك ئەركىن يايراپ نەپەس ئالدىم.
پېشانەمدىن تەپچىرىدى مەرۋايىتلار،
تۇپرىقىڭغا باھار گۈللۈك گىلەم سالدىم.

تۇغدى مېنى ئەزىز ئانام قۇچىقىڭدا،
تويلارغا مىلەندىم مەن راھەتلىنىپ.
ساغلام، روھلۇق ئوغۇل بولۇپ يېتىلدىم مەن،
قەھرىمانلار خىسلىتىدىن ئىلھام ئېلىپ.

قانلىرىمغا سىڭگەن ئانام ئەقىدىسى،
ئىرادىسى كېپىل مېنىڭ ئىرادەمگە.
تىز چۆكمەيمەن دۈچ كەلسىمۇ خەۋپ - خەتەر،
قەھرىمانلىق ئېلىپ بارار نىشانەمگە.

www.uyghurkitap.com

قۇتلۇقلايمەن قازانغان مول غەلىبەڭنى،
خۇشاللىقىڭ خۇشاللىقىم مېنىڭ، ئانا.
قەھرىم ۋولقان، كۆزلىرىم ئوت، تېنىم بومبا،
كۆز ئالايتسا دۈشمەنلىرىڭ ئەگەر ساڭا.

«پرىنسىپ»

قۇرۇق قول ئىزدەپ بارسام نەچچە قېتىم،
«ۋاقتىم يوق» دېگەننى قوبۇل قىلماي.
بارغانتىم لايىقىدا سالام بىلەن،
ئالدىمغا چىقتى مېنىڭ يىللىق چىراي.

مەن ئۇنىڭ خۇي-پەيلىنى بىلىۋالدىم،
بىر كىچىك مەسىلىنى ھەل قىلىشتا.
ھەل بولدى ئايالىمنىڭ نوپۇسىمۇ،
سالغانتىم ئايىماستىن پۇلنى ئىشقا.

بولسىمۇ كۆرۈنۈشتە ئېھتىياتچان،
يەم بىلەن باپلايدىكەن ھەممە ئىشنى.
گېلىنى ياغلىغانتىم ئاشپۇزۇلدا،
ئالمىدى ئېغىزغا ئۇ پرىنسىپنى.

يىغىندا جار سالغىنى «پرىنسىپ» دەپ
كۆز بوياپ كىشىلەرنى ئالدىغىنى.
تۆرەمنىڭ سىرىنىمۇ بىلىۋالدىم،
ئاشكارا بولدى ئەمدى راست-يالغىنى.

تاش ھەيكەل

زۇمرەت دېڭىز شامىلىدا يانپاشلاپ،
خۇددى تاغدەك يوغان يولۋاس يېتىپتۇ.
ئىككى كۆزى يىراقلارغا تىكىلگەن،
تاشچى ئۇنى ئۇيۇلتاشتىن چېپىپتۇ.

ئىرناقلىرى قاماللىغان تاشلارنى،
يىقىلغاندۇر ئانا يەرگە گەۋدىسى.
كۆزلىرىدە قەھرۇ-غەزەپ چاقنايدۇ،
تىرنىقىدا كەچمىش يىللار بەلگىسى.

تۆت تەرىپى ئېلىنغاندۇر قورشاۋغا،
زەنجىر بىلەن بېتونلار چىڭ چېتىلىپ.
ئۇزۇنكەن ئۆمرى ئۇنىڭ تاغلاردىن،
(تۇرغان گويا بۇلۇتلارغا ئېتىلىپ).

ئۇنىڭ مەغرۇر قامىتىنى تەڭداشسىز
پىداكارلار قامىتىگە ئوخشاتتىم.
كۆز ئالدىمدا بولدى تارىخ نامايان،
ئەجدادلارنىڭ ھۆرمىتىگە كۈي قاتتىم.

ھۆرمەت

ماڭلىيىڭدىن تۆكۈپ ئۇنچە-تەر،
چىراغ ياقتىڭ قاراڭغۇ دىلغا.
ئەمالارنىڭ كۆزىنى ئېچىپ،
تىلسىزلارنى كىرگۈزدۈڭ تىلغا.

پەرۋىش قىلدىڭ يۇمران كۆچەتنى
قويماي ھەرگىز زىيان-زەخمەتكە.
بىلىم بەردىڭ ئالغا يېتەكلەپ،
سەن مۇناسىپ شۇڭا ھۆرمەتكە.

كۈلكە يېيىپ نۇرلار سىپىركىدىن،
قاپاق تۈرۈپ باقمىدىڭ زادى.
ئالىجاناب پەزىلىتىڭدىن
بولدى دائىم كىشىلەر رازى.

ساڭا مەڭگۈ مەغرۇرلىنىش يات،
يىراقلارغا تىكتىڭ كۆزۈڭنى.
ئۇرۇنمىدىڭ يۆتكىسەڭمۇ تاغ
كۆرسىتىشكە پەقەت ئۆزۈڭنى.

نۇر بوپ سىڭدىڭ، شولا بوپ سىڭدىڭ
ئەۋلادلارنىڭ قەلبىگە چوڭقۇر.
قەيەرلەرگە بارمىغىن مەيلى،
چېچىپ كەلدىڭ شۇ يەرلەرگە نۇر.

ئورۇن قالماس قاراڭغۇلۇققا،
سەندەك بولسا ئادەملەر تامام.
بار ھۆرمىتىم ساڭا تالىقتۇر،
يىراقلاردىن بىرىمەن سالام.

ئەركىلىسە

ئەركىلىسە شۇ گۆدەك ئوغلۇڭ،
باش ئۈستۈڭگە ئېلىپ كۆتۈردۇڭ.
قويۇۋىتىپ ئۇنى رايىغا،
گەپ ئاڭلىماس قىلىپ ئۆستۈردۇڭ.

تۇتۇۋالدى تومۇرىڭنى ئۇ،
مىنىۋالدى مانا بويىنۇڭغا.
چىقسىمۇ گەر قوينۇڭدىن سىنىڭ،
پاتماي قالدى ئەمدى قوينۇڭغا.

بارماق چىشلەپ قالدىڭ ئاخىرى،
ئۈمىدلىرىڭ نەلەردە قالدى.
مانا ئەمدى بالاغا قالدىڭ،
سۆيۈنۈشنى ئۆكۈنۈش ئالدى.

قارىغاي

قەھرىتان قىشنىڭ جۇدۇن - چاپقۇنىمۇ
قارىغاينىڭ قامىتىنى ئېگەلمەيدۇ.
يىلتىزى زېمىن بىلەن گىرەلەشكەن،
گەۋدىسى بورانلارنى يۈگەنلەيدۇ.

تىك تاغلار چوققىسىدىن ئورۇن ئالغان،
تاقاشقان بۇلۇتلارغا ئۇنىڭ بېشى.
تەڭرىتاغ تارىخىدەك ئۇزۇن شۇنچە
باراقسان قارىغايلارنىڭ ئۆمرى، يېشى.

چېگرىدا پوستا تۇرغان جەڭچىلەرمۇ
ئوخشايدۇ خۇددى قەيسەر قارىغايغا.
كۆز تىكىپ كېچە - كۈندۈز تۇرۇپ ھوشيار،
سىنالغان ئۇمۇ شۇنداق شۇۋرغاندا.

كۆرەشچان ھۇسەيىن

جانان، بىر قېتىم

چاچلىرىڭنى يايغىن بىر قېتىم،
ھەسەت قىلىپ ئاقارسۇن كېچە.
يوقالمىسۇن ئاشۇ ئاقىرىش،
يالتىرىسۇن ئايئاق پېتىچە.

يۈزۈڭنى تۇت كۆككە بىر قېتىم،
چىرايىڭدىن چىراي ئالسۇن ئاي.
يەردە قويما ئۇنىڭ كۆڭلىنى،
كۆڭۈل دېگەن ئارزۇلارغا باي.

دالىلارنى كەزگىن بىر قېتىم،
تېپىۋالسۇن چىمەنلەر كامال.
قويۇپ تەرسا بەڭباشلىقىنى،
ئۆرنەك ئالسۇن خۇيۇڭدىن شامال.

كۆيلىرىڭنى ياڭرات بىر قېتىم،
يۈرەكلەرگە بەرسۇن ئۇ ئارام.
بۇلاقلارغا قاراپ قوي ئاستا،
نۇرلار ئاقسۇن ئارام ۋە تارام.

قوشۇماڭنى تۈرگىن بىر قېتىم،
رەزىللەرنىڭ كېسىلسۇن يولى.
قاناتلانسۇن قاناتقا زارلار،
پۇختا بولسۇن دوستلۇقنىڭ ھۇلى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قەھ-قەھ ئۇرۇپ كۈلگىن بىر قېتىم،
گۈل-چېچەكلەر كۈلسۇن بىر قېتىپ.

يانسۇن جېمى يانماقچى ئوتلار،
تۇرسۇن مەڭدەك ئەبەدىي يېنىپ.

ئەسقەر يالسىن

دۈپۈلدەيدۇ يۈرىكىمىڭ، ئانا

ئانا سېغىنىشى

قۇياش ئاستىدا بولدى كۆپ گۇناھ!
بارچە بۇلۇت نەم تىملى بىلەن
كۆلچەكلەرنى قىلدى ئوكيان.
يەنە شۇنداق كۆز يېشىڭ ئارا،
ئۆتكەنسەنمۇ بۈگۈن ئانىجان؟

ئوكيانلاردا ئېغىر قەدىمىم،
ئىز قالدۇردى يارقىن ۋە كۆركەم.
دۈپۈلدەيدۇ يۈرىكىڭ، ئانا،
كۆرۈنگەندە چوڭ، غالىب قەدەم...

قالدۇرمىدىم ساڭا بىر شادلىق،
قالدۇرمىدىم ساڭا بىر ئازاب.
سوئالىڭغا تۇغۇلۇپ تېخى،
بېرەلمىدىم تۈزۈك بىر جاۋاب...

ئانا، ئوغلۇڭ سېغىندى سېنى،
ئادا بولدى نۇردىن سوراقلاپ.
لاي-پاتقاقلىق چۈشىدە ھامان،
ئەسلىمىنىڭ كۆلچىكىدە ھەم،
تۇرار ئوغلۇڭ سېنى قۇچاقلاپ...

دەردىم بارمىدۇ ساڭا ئېيتقۇدەك

سونىتلار

1

شۇ كىچىك قولۇڭنى تۇتتۇم تەشۋىشتە،
ئىشىك ھەم يېپىلغان، ئۆزۈڭ بىر سايە.
شۇ كىچىك سايەڭنى تۇرار قۇچاقلاپ.
كۆزۈڭدىن جىق سوئال ياندى جىممىدە،
سۇباتىم يەتمىدى بېرىشكە جاۋاب.
گۈڭگا نۇر ئىچىدە تەۋرەنگەن مېھراب
چۈچۈتتى ئېھتىمال سېنى زىيادە.
ساقايماس كۆڭلۈمنىڭ يارىسى ئەسلا،
قاچانكى سەن مېنى سۆيسەڭلا، جانان،
ئارىمىز تېخىمۇ كېتەر يىراقلاپ.
تەۋرىنەر سايىمىز ئۇنسىز سوغۇقتا،
كۆڭلۈمدە يەنىلا بىر تەشۋىش، گۇمان،
لەيلەيدۇ...
گويا ئۇ يوقالماس ئازاب،
گويا ئۇ روھىمىدا لەيلىگەن تۇمان.

2

تىنمايدۇ، پەرىشتەم، شوخ ناخشاڭ ھامان!
سارغايغان چىرايىڭ بولسا نامايان،
يۈرىكىم ئېچىشىپ بولار مىڭ پارە.
كۆز يېشىم- نالەمگە بولمىغىن ھەيران،
سايەڭنى كۆمۈشكە قىلدىم ئىرادە.
يەلكەمگە باش قويدۇڭ سىلىق-سىپايە،
دېدىڭ ھەم:
بارلىقىم ساڭا ئاتالغان...
دەھشەتلىك ھۆددۇقۇپ قارىدىڭ ماڭا،
گۈللەرنىڭ بەرگىنى ئۇچۇرسا شامال،
گويا كى سۆيگۈمىز بولغاندەك سەرسان.
مۇزلىغان تەبىئەت چىقارماس سادا،
ناخشاڭنى ئاڭلىدى، ئۇمۇ ئېھتىمال.

قاچانكى سەن كەلسەڭ يېنىمغا، جانان،
باغرىمغا باش قويغىن، سۆيگىن بىمالال!

3

مەجنۇنتال يەلپۈنۈپ تۇرغاندا ھەدەپ،
ئەمدى بىز بۇ يەردە تۇرالمايمىز دەپ،
پېچىرلاپ شامالغا ياش تۆكتۈق ئۇزاق.
نە قىلاي ئۆتۈشنى ئۆزگىگە سۆزلەپ؟
نە قىلاي ھازىردىن بۇنچە ۋايىم يەپ؟
بىلەمسەن، بۇ قەلبىم ئاي نۇرىدەك ئاق!
قەلبىمدىن ئۆرلىسە يىللىق ھېسسىيات،
باھارنىڭ قۇشلىرى قالدۇ تىنىجىپ.
دولقۇنلار ئەۋجىدە تۇرىمەن لەيلەپ،
ئۇ بارچە نەرسىنى كۆرسەتمەكتە يات.
سەن ئەزىز مېھمانسەن،
كەڭ قۇچاق ئېچىپ،
داۋانلار نېرىسىدا كۈتمەكتە ھايات،
مەجنۇنتال يەلپۈنسە نەۋباھار كېلىپ،
ئېھتىمال كۆلەرمىز قۇچاقلىشىپ شات!

ئاشۇ بىر سەھەر...

1

چۈشلىرىمنى كەتتىڭ ئۇغرىلاپ،
كەلمىدىڭسەن قىلىپ تەبەسسۇم.
قالدى ئارمان چىغىر يوللاردا،
ئاخىرلىشىپ ياپيېشىل مەۋسۇم.

مەن بېغىشلاپ ساڭا كېچەمنى،
تونەپ چىقتىم ئۇندا بىگانە.
تەييارلىغان سۆزلىرىم ساڭا
قالدى ئەمدى مەڭگۈ پىنھانە.

سورەن سالدۇق ئۇندا بىر ھازا،
سەن ئىشەنمەي ماڭا، مەن ساڭا،
خەيرلەشتۇق ئاجايىپ سىرلىق،
ئاڭلانمىدى ھېچقانداق سادا.

يورۇپ كەتتۇق ھەرياقتا جىم - جىم،
چاقنىماقتا نۇر ئىچرە سەھەر.
بىزگە ئەمدى بولۇپ قالدى سىر،
كەلگۈسىدە كىم قۇچار زەپەر؟

2

خىيالىڭدا كۈيلىرىم سېنى
قىلغان بەلكىم ماڭا ئەمدى زار.
ئايان بىزگە، قوشۇلالمايمىز
ياشىساقمۇ بولۇپ ئىنتىزار.

•

بىز ئاجايىپ سۆيۈشكەنىمدۇق،
بىز ئاجايىپ خوشلاشتۇق يەنە.
مۇڭ باسىدۇ مېنى ھېسابسىز
سەن ھەر قېتىم كەلسەڭ ئېسىمگە.

رىزۋانگۈل ھۆسەيىن

بار ئېسىمدە ئاشۇ بىر چاغلار

سىرلىق كۆزلەر

ئۇچراشقاندا كۆزۈڭگە كۆزۈم،
ئۇلىشىدۇ تېنىمگە تىترەك.
نەشتەردەك سوغ قاراشلىرىڭدىن
قاچۇرىمەن كۆزۈمنى تېزرەك.

ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ مېنىڭ
كۆزلىرىڭنىڭ ئۆزگەرگىنىگە.
كۆلۈپ باققان خۇمار كۆزلەرگە
ھەزەپ ئوقى ئۆزگەنلىكىگە.

بار ئېسىمدە ئاشۇ بىر چاغلار،
چاقنار ئىدى كۆزۈڭدىن زىيا.
بېقىشلىرىڭ ئاجايىپ سىرلىق،
قىلار ئىدى دىلنى مەھلىيا.

بىر قارىساڭ ئەگەر لەپپىدە،
ئاتەش كەبى ياناتتى يۈرەك.
بىخ سۈرەتتى قەلب تۆرىدە
شۇندىن باشلاپ گۈزەل بىر تىلەك.

قاراشلىرىڭ ئويغاتقان ئىدى
يۈرىكىمدە شېرىن تۇيغۇنى.
ئۇلىناتتى تۈنلەر تاڭغىچە،
تەرك قىلغاچ ئىشقىڭ ئۇيقۇنى.

بىراق بۈگۈن كۆزۈڭ باشقىچە،
ئاڭا چەكسىز ئىزتىراپ چۆككەن.
بىلمىدىم ھېچ ئۇندىكى سىرنى،
قارىچۇقلاردىن نۇر زىيا كۆچكەن.

تۇرغۇن ئۇبۇلقاسىم

دوستۇمغا خىتاب

قىز تۇغدۇم دەپ بولما پەرىشان،
ئۇمۇ چىققان باغرىڭنى يېرىپ.
كۆرسەتمىگىن مەيۈس چېھرىڭنى،
چوڭ بولسۇن ئۇ مېھرىڭگە قېنىپ.

مەيۈسلەنمە پەرزەنتىم قىز دەپ،
خۇن قىلمىسۇن باغرىڭنى پىنھان.
سۈيۈپ كەبى پارلاق قەلبىڭنى
قاپلىمىسۇن بىھۇدە تۇمان.

كىرپىكىڭگە قونمىسۇن شەبنەم،
ياش يۇمىسۇن گۈلگۈن يۈزۈڭنى.
ئاڭلىمىسۇن ئاشۇ مەسۇم قىز
تىترەپ تۇرۇپ ئېيتقان سۆزۈڭنى.

دۇنيا گىگانت بىر ئادەم، ئۇنىڭ
ئوغۇل - قىزلار تېنى ۋە جېنى.
بىلسەڭ قىزنىڭ ۋۇجۇدىدىمۇ
جۇش ئۇرىدۇ ئەجدادىم قېنى.

غەزەللەر

تەمبۇر

زېمىن تىترەيدۇ ھەر دائىم چېكىلسە تارلىرىڭ تەمبۇر،
شۇئان توختار تولۇن ئايىم، چېكىلسە تارلىرىڭ تەمبۇر.

ئېرىپ ساپ قانغا ئايلانغاي يۈرەكتە بولسا تاش ھەتتا،
تۈگەر بولغاندىمۇ ئاھىم، چېكىلسە تارلىرىڭ تەمبۇر.

ئۇسسۇلغا چۈشكۈسى گۈللەر، دەرەخلەر، كۆكتە قۇشلار ھەم،
چۆمەر شاد تويغا يۇرت - جايىم چېكىلسە تارلىرىڭ تەمبۇر.

يېقىملىق كۈيلىرىڭگە خۇش غەزەلخانلار چاچار چاچقۇ،
يۈرەكتىن ناخشا ئېيتماس كىم، چېكىلسە تارلىرىڭ تەمبۇر.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئاشقەسەن

قۇياش بالقىيدۇ مېھرىڭدىن، يەنە سەن نۇرغا ئاشىقسەن،
گۆھەر چاقنايدۇ چېھرىڭدىن، يەنە سەن دۇرغا ئاشىقسەن.

كۆزۈڭ چولپان، چېچىڭ بوستان، جامالىڭ بىر گۈزەل داستان،
ئۆزۈڭ رومان، لېكىن ھېكمەت يارالمىش قۇرغا ئاشىقسەن.

يېقىملىق ناخشا ئاۋازىڭ، قۇچار ئالەمنى پەرۋازىڭ،
جاراڭلاپ تۇرسىمۇ سازىڭ، يېڭى، شوخ خورغا ئاشىقسەن.

تىرىك مەئبۇد ئەزىز جىسمىڭ، يانار تاغدۇر ھەۋەس-ئىشقىڭ،
ئۆزۈڭ بىر تۆھپىكار ھەم تۆھپىسى ئەڭ زورغا ئاشىقسەن.

كۆزلىرىڭ

گۈرزە-ئوقلار ئىچرە مۇلدۇرلەيدۇ ئاھۇ كۆزلىرىڭ،
چاچمىسۇن، جان، نەيزە-ئوقتىن جانغا چاچقۇ كۆزلىرىڭ.

ئۆكلىنەرمەن، پۈكلىنەرمەن تاشلىساڭ ئوتلۇق نىگاھ،
بوغمىسۇن روھىمنى، شوخ ئەركىمنى جادۇ كۆزلىرىڭ.

لەرزىگە كەلگەي جاھان كىرپىكلىرىڭ ئۇچراشسا ھەر،
گاھ تۇغار نۇرلۇق قۇياش، گاھى قاراڭغۇ كۆزلىرىڭ.

نە قاراڭغۇ، قارىچۇقۇڭ ئاق تىلسىماتنى قۇترىتار،
بىر ئارام تاپقان بولاتتىم سۆيسە ئۇيقۇ كۆزلىرىڭ.

ئۇخلا، ياق-ياق، ئۇخلىساڭ قىينار يۈرەكنى ۋەسۋەسە،
پۈركىسۇن ئالەمنى سىرغا ھەر دەقىق شۇ كۆزلىرىڭ.

رەشك-ئوتۇڭدا مەن ھايات، يالقۇنلىرىڭ تاۋلار مېنى،
بىر ئۆمۈر شائىرلىقىمغا يېڭى تۇيغۇ كۆزلىرىڭ.

چۆل ئوغلى

نۇر مۇھەممەت توختى

(پوۋېست)

1

تەكلىماكاننىڭ ئوتتۇرىسىدا، كۇمۇش دۆۋىلىرىدەك چوقچايغان قۇم بارخانلىرىنىڭ ئارىسىدا غايەت چوڭ زۇمرەت لېگەندەك پايانسىز بىر كۆل يېيىلىپ ياتىدۇ. ئۇنىڭ قىرغاقلىرىنى ئادەم بويى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ئېگىزرەك ئۆسكەن قومۇش، يېكەن ۋە مىسىل قاپلىغان. لېكىن كۆلنىڭ يىراق قىرغاقلىرى بىپايان ئۇپۇق بىلەن تۇتۇشۇپ كەتكەن، خۇددى يېشىل ئاسمان بىلەن زۇمرەت كۆل قوشۇلۇپ كەتكەندەك كۆرۈنىدۇ.

قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى كۆل يۈزىدە جىمىرلايدۇ. شوخ بېلىقلار پىلتىڭلاپ سۇ يۈزىدە يۇمىلاق-يۇمىلاق چەمبەرلەرنى ھاسىل قىلىغاندا، ھەر بىر چەمبەردىن مىڭلىغان ئالتۇن ئوقيالار چاچراپ چىققاندەك كۆرۈنىدۇ.

كۆل ئۈستىدە ئۇچۇپ يۈرگەن ياۋا ئۆردەك، ياۋا غاز، تۇرنا، مەشۇ، ئاق قۇ ۋە بېلىقچى قۇشلارنىڭ كۆلەڭگۈلىرى سۇ يۈزىنى مەيىنغىنا سىيپاپ ئۆتىدۇ. كۆل ئىچىدىن چۇمۇلۇۋاتقان قۇشلارنىڭ غاقىلدىشى، بېلىقچى قۇش ۋە چايكىلارنىڭ شوخلۇق بىلەن چىرقىراشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. بۇ يەر ھەقىقەتەنمۇ قۇشلارنىڭ جەننىتى.

كۈزدە دەريادىكى لاي-لاتقىلار تىنىپ، سۇ سۈزۈلگەن چاغلاردا دەريادىن باشلانغان بىر زۇمرەت ئېقىن قۇم بارخانلىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ مانا مۇشۇ پايانسىز كۆلگە قۇيۇلىدۇ. ئەتىيازدا پەسىللىك دەريالارنىڭ سۈيى توختاپ، يەرلەر قاغجىرىغان چاغدا مانا مۇشۇ كۆلدىن باشلانغان بىر زۇمرەت ئېقىن يەنە قۇم بارخانلىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ، تەكلىماكاننىڭ يەنىمۇ ئىچكىرىسىدىكى يېزىلارغا قاراپ ئاقىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا بۇ كۆل ئەمەس، سۇ ئامبىرى.

بۇنىڭدىن ئوتتۇز يىللارچە ئىلگىرى بۇ يەردە سۇ ئامبىرىمۇ، ئادەممۇ يوق ئىدى.
قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا پايانسىز كەتكەن قومۇشلۇق سوزۇلۇپ ياتاتتى. كېيىن كىشىلەر
كەلدى. قومۇشلۇقنىڭ شىمالىغا توغان ـ دامبا ياسىدى. سېمونت چۆشۈرگە قۇردى. دەر-
يادىن قومۇشلۇققا، قومۇشلۇقتىن كەنتلەرگە ئۆستەڭلەرنى چاپتى... شۇنداق قىلىپ مانا شۇ
كۆل ــ سۇ ئامبىرى پەيدا بولدى. قومۇش ـ يېكەنلەر باراقسان بولۇپ ئۆستى. غاز ـ ئۆر-
دەكلەر ئۇچۇپ كەلدى. كۆلنى، سۇنى باشقۇرىدىغان ئادەممۇ كەلدى. باشقۇرغۇچى كۆلنىڭ شەرق
تەرىپىدىكى قۇم دۆۋىسىنىڭ باغرىغا ئىككى ئېغىز ئۆي سېلىپ شۇ يەرگە جايلاشتى. ئۇ
يېشى خېلى يەرگە بېرىپ قالغان بوۋاي ئىدى. ئۇ كۆپ ئۆتمەيلا دەم ئېلىشقا چىقتى.
بوۋاينىڭ ئورنىغا كەلگەن يېڭى باشقۇرغۇچى كۆل بويىدىكى ئىككى ئېغىزلىق ئۆيگە
كۆچۈپ كەلگەن كۈندىن باشلاپ ئۆزىنى ئەركىن ھېس قىلدى. ئۇ ئىدارىدىكى شەكىلسىز
ئىسكەنجىگە ئوخشايدىغان تۈزۈملەردىن، بەلگىلىمىلەردىن ۋە بۇيرۇقلاردىن قۇتۇلغانىدى.
ئەمدى ئۇنى ئىدارە باشلىقى ئۇياققا تۇر، بۇ ياققا كەل دېيەلمەيتتى. ھازىر ئۇ ئۆزىنىڭ
بىر كۈنلۈك تۇرمۇشىدا نېمە قىلىمەن دېسە شۇنى قىلالايتتى. «ئۆزى بەگ، ئۆزى خان»
ئىدى. ئۇنىڭ ئىشلىرىغا ھېچكىم ئارىلاشمايتتى. قاچان ئورنىدىن تۇرۇش، قاچان كالىنى
سېغىش، قاچان ناشتا قىلىش، قاچان خىزمەت قىلىش، قاچان باغ، كۆكتاتلىقتا ئىشلەش
(باغ بىلەن كۆكتاتلىقنى ئىلگىرىكى باشقۇرغۇچى بىنا قىلغانىدى) ھەممىسى ئۆز ئىختى-
يارىدا ئىدى. ئۇ ئۆزى تۈزگەن كۈندىلىك مەشغۇلات جەدۋىلىگە قاتتىق ئەمەل قىلات-
تى. ھەر كۈنى شەرق تەرەپ بېلىقنىڭ قورسىقىدەك ئاقىرىشتىن ئىلگىرى ئورنىدىن تۇ-
راتتى. ئاستا ـ ئاستا ئاقىرىپ، سوزۇلۇپ كېلىۋاتقان ئۇپۇققا ئۇزاققىچە تىكىلەتتى. ئاشۇ
تۇخۇم سېرىقىدەك ئۇپۇقتىن نېمىندۇر كۆرمەكچى بولغاندەك نەزەر سالاتتى. ئۇندىن كېيىن
دامبا ـ توغاننى چۆگىلەپ بىر قۇر تەكشۈرەتتى. كۆلدىكى زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇغا تىكى-
لىپ، ئۇنىڭ كۆپەيگەن ياكى ئازايغانلىقىنى ئۆلچەپ خاتىرىلەيتتى. خۇددى ھېلىلا ئۇپۇققا
تىكىلگەندەك زۇمرەتتەك سۇغىمۇ ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق تىكىلەتتى. ئۇ ئاشۇ تىكىلىپ تۇرۇش-
لىرىدا خۇددى سۇغا ئېتىقاد قىلىدىغان ئادەمدەك، سۇغا قاراپ ئىبادەت قىلىۋاتقاندەك،
ئاشۇ زۇمرەت سۇ بىلەن قەلب داغلىرىنى چايقاپ، ۋىجدانىنى پاكلاشتۇرۇۋاتقاندەك كۆرۈ-
نەتتى. قويلارنى چىقىرىپ (ئۇنىڭ ئېغىلدا ئوندەك قويى بار ئىدى) قومۇشلۇققا ھەيدە-
ۋەتكەندىن كېيىن، سېيىرنى سېغىشقا باشلايتتى. چوڭ كورۇشكىدا ئاپئاق سۈت بۇژ-
غۇنلايتتى. ئېغىلدىن چىقىرىلغان كالا مېھرىبانلىق بىلەن مۆرەپ، موزىيىنى ئىزدەپ
كېتىپ قالاتتى... بۇنداق چاغلاردا ئۇ بىردەم كورۇشكىدىكى ئاپئاق سۈتكە، بىردەم ئالدى-
رىماي كېتىۋاتقان كالىغا قاراپ قالاتتى. ئاشۇ قاراشلىرىدا، خۇددى ئۆزىنى ئاشۇ كالىغا،
قەلبىنى ئاپئاق سۈتكە سېلىشتۇرۇۋاتقاندەك، سۈتكە سېلىشتۇرغاندا قەلبىنىڭ قايسى بىر
بۇرجىكىدە ئالدىقانداق بىر داغنىڭ قارىيىپ تۇرغانلىقىنى سەزگەندەك بولاتتى ۋە بىردىن
بۇرۇلۇپ كۆلدىكى زۇمرەتتەك سۇغا تىكىلىپ قاراپ قالاتتى. ئۇ شۇ ھالەتتە سۇدىن نې-
مىندۇر ئىلتىجا قىلىۋاتقانغا، زۇمرەت سۇنىڭ قەلبىدىكى ئاخىرقى داغلارنى يۇيۇۋېتىشى-
نى ئارزۇ قىلىۋاتقانغا ئوخشايتتى... مانا شۇ چاغدا ناشتا ۋاقتى بولاتتى. ئۇ ئوغلىنى
ئويغىتىش ئۈچۈن ئۆيگە كىرەتتى:

— سالام، ھوي سالام، ئورنىڭدىن تۇر. كۈن ئاش ۋاقتى بولدى.
ئاتا قوللىرىنى يوتقاننىڭ ئىچىگە — ئوغلىنىڭ قوينىغا تىقىپ ئۇنى بوش ئىتتىرىۋەتتى. سوغۇق قولدىن ئەنسىرىگەن سالام كۆزلىرىنى خىرە - شىرە ئېچىپ، بۇدۇرۇققىنا قوللىرى بىلەن ئاتىسىنىڭ بويىنىغا گىرە سالاتتى.
— تۇر قوزام، ئەمدى ناشتا قىلىمىز.
— تاڭ ئاتتىمۇ؟
— تاڭ ئاتقىلى نەۋاخ، يېزا بالىلىرى ئاللىقاچان ئېشەك ئۇچۇرۇشقا باشلىدى.
— ئېشەكمۇ ئۇچامدۇ؟
— ئۇچۇرسا ئۇچىدۇ.
— يالغان!...

2

قوياش يىراقتىكى قۇم بارخانلىرىنىڭ كەينىگە ئاستا - ئاستا چۆكۈشكە باشلىدى. سالام ئۆيىنىڭ ئالدىدا كۆلگە قاراپ تۇراتتى. ئۇ قوياشنىڭ ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى ئۇنىڭ سۇدىكى شولىسىدىن كۆرۈپ تۇردى. سۇنىڭ چوڭقۇر يېرىدە گۈلخاندەك قىزىل كەچكى شەپەق جىلۋە قىلاتتى. ئۇپۇق لىباسى قىزىلدىن كۈل رەڭگە، كۈل رەڭدىن قارىغا ئۆزگەردى. سالام قوياشنىڭ راستىنلا كۆلگە چۆككەنلىكىنى كۆرگەندەك، ئاشۇ قىپقىزىل ئوتلۇق شارنى كۆل سۈيى ئۆچۈرۈپ تاشلىغاندەك ھېس قىلدى.
سالام قوياشنىڭ پېتىشىنى، كەچكى شەپەقنىڭ ئۆچۈشىنى دائىم ئاشۇ كۆل سۈيى ئارقىلىق تاماشا قىلاتتى. كۆلنىڭ زۇمرەت سۇلىرى ئىچىدە كۆرۈنگەن ئوتلۇق قوياش، گۈلخاندەك قىزىل كەچكى شەپەق ئۇنىڭغا تولىمۇ گۈزەل كۆرۈنەتتى. ئۇ بۇنداق چاغلاردا تەبىئەتنىڭ سىرلىق گۈزەللىكىدىن راھەتلىنىپ كېتەتتى. لېكىن ئۇنىڭ بۇ خىل تۇيغۇسى ئانچە ئۇزۇن داۋاملاشمايتتى. ئۇپۇقنىڭ قارا لىباسقا پۈركىنىشى، زۇمرەتتەك يېشىل سۇنىڭ ئاستا - ئاستا غۇۋالىشىپ قارىيىپ كېتىشى ئۇنىڭ قەلبىدە مۇڭ ئويغىتاتتى. ئۇ ياخشى كۆرگەن نەرسىسىدىن ئايرىلىپ قالغاندەك مۇڭلىنىپ قالاتتى.
سۇنىڭ تېگىدە ئاخىرقى قىزىل نۇرلار ئۆچۈپ، سۇنىڭ رەڭگى بىلەن ئۇپۇقنىڭ رەڭگى قوشۇلۇپ كەتكەندە، سالام ھېلىلا قوياشقا دېگەن سۆزلىرىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى:
— خوش، شەپەق، ئەتە كۆرۈشكىچە خوش...
— سالام، ھەي سالام، چۈجىلىرىڭ قايتىپ كەلدىمۇ؟
— ياق دادا، ئۇلار تېخى كەلمىدى.
سالام كۆزلىرىنى يۇتكەپ يىراققا — كۆلنىڭ قارىيىپ كۆرۈنگەن يىراق قىرغاقلىرىغا تىكىلدى. ئۇ يەردىن ئاققۇ، ياۋا غاز، ياۋا ئۆردەكلەرنىڭ شادىيانە غاقىلداشلىرى، كۆل سۈيىگە ئۇرۇلغان قاناتلارنىڭ پاقىلداشلىرى بوش ئاڭلىناتتى. «ئۇلار بەزىملىرىنى تېخى تۈگەتمەپتۇ. سەل تۇرۇپ قايتىپ كېلەر، ئۇلار قايتىپ كېلىدۇ، قايتىپ...»

مۇڭلۇق كۈي كۆل يۈزىنى سىيپاپ ئۆتتى. ئاتا ھەر كۈندىكىدەك ئىسكىرىپكىسىنى چېلىشقا باشلىغانىدى. ھەر كۈنى قوياش ئولتۇرۇپ نۇرلار ئۆچكەن، ئۆي ئىچى گىرىمسەن قاراڭغۇلۇققا تولغان چاغدا ئاتا ئىسكىرىپكىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆيدىن چىقاتتى ۋە ئىشىك ئالدىدىكى سۇپىدا ئولتۇرۇپ چېلىشقا باشلايتتى.

سالام كۆلنىڭ قارىيىۋاتقان قىرغاقلىرىغا نەزەر سالغان ھالدا ئىسكىرىپكا ئاۋازىغا قۇلاق سالدى. مۇڭلۇق كۈي تەبىئەتنى، ئۇپۇقنى، كۆلنى، كۆل ئەتراپىدىكى قومۇش ۋە يېكەنلەرنى، تېخىمۇ يىراقتىكى قۇم دۆۋىلىرىنى، توغراقلىق - يۇلغۇنلۇقلارنى ئەللەيلەۋاتقاندەك ئاڭلىناتتى. «ئۇخلىسۇن، ئۇپۇقمۇ، كۆلمۇ، قومۇش، يېكەنلەر... مۇ ئۇخلىسۇن، كۆزلىرىنى يۇمۇپ بوۋاقتەك پۇشۇلداپ ئۇخلىسۇن، بىر كۈن — ئون ئىككى سائەت ئۇلارنى ھاردۇردى. كۆزلىرىنى تالدۇردى. ئەمدى ھاردۇق ئالسۇن، سەپەردىن كەلگەن كارۋاندەك راھەتلىنىپ ئۇخلىسۇن، ئۇخلا تاتلىقىم، ئۇخلا گۈزىلىم...» ئىسكىرىپكا ئەنە شۇنداق خىتاب قىلاتتى.

كۈي ئالماشتى. ئالماشقىنى يەنىلا مۇڭلۇق، يۈرەكلەرنى ئېزىدىغان، ھەسرەتلىك كۈي ئىدى. سالامغا كامالچىنىڭ قىللىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقىنى يىغىدەك، كىمدۇ بىرىنىڭ خىلۋەتتىكى دوڭغاق توغراققا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئىچ - ئىچىدىن تۆكۈۋاتقان ھەسرىتىدەك تۇيۇلدى. ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازى راستىنلا ئانىسى بىۋاقىت ئۆلۈپ كەتكەن يېتىمنىڭ قايغۇلۇق پەريادىغا، ئىسسىق قۇچاقلاردىن، تاتلىق، شېرىن ئەركىلىتىشلەردىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ قالغىنىغا ئىشەنگەن گۆدەكنىڭ ھەسرەتلىك نىداسىغا ئوخشايتتى.

ئاسمان قارايدى. كۆل يۈزى قارايدى. تەبىئەت ئۇيقۇ ئالدىدا مۇڭلۇق خىياللارغا پاتقاندەك ئېغىر پۇشۇلدايتتى. كۆل ئاسمىنىدىن ئىسقىرتقاندەك ۋىشىلدىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. «چۈجىلىرىم، مېنىڭ چۈجىلىرىم كەلدى...» سالامنىڭ قەلبىدىن ئاشۇ پىكىر كېزىپ ئۆتتى. بىر جۈپ ئۇزۇن بويۇن ئاق قۇ سالامنىڭ ئالدىغىلا كېلىپ قوندى. سالامنىڭ يۈزلىرىگە يەردىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ - توزانلىق ھاۋا دولقۇنى كېلىپ ئۇرۇلدى. ئاق قۇلار كۆكرەكلىرىنى كېرىپ، قاناتلىرىنى تىك يۆلىنىشتە ئېچىپ، ئۇزۇن پۇتلىرىنى يەرگە تەگكۈزگەندە، ئۇلار سالام بىلەن تەڭلىشەي - تەڭلىشەي دەپ قالدى... مانا شۇ بىر جۈپ ئاق قۇ سالامنىڭ چۈجىلىرى ئىدى.

ئۆتكەن يىل ئەتىيازدا سالام شەرقىي قىرغاقتىكى مىسىللىقتا ياۋا ئۆردەك تۇخۇملىرىنى يىغىپ يۈرۈپ بىر جۈپ ئاق قۇ چۈجىسىنى ئۇچرىتىپ قالدى. چۈجىلەرنىڭ سېرىق تۈكلىرى تېخى نەم بولۇپ، تۇخۇمدىن ھېلىلا چىققاندەك كۆرۈنەتتى. يېنىدا يوغان ئانا ئاق قۇ غاقىلداپ ئولتۇراتتى. سالامنىڭ قەلبىدە بىردىن ئاجايىپ بىر قىزىقىش ئويغاندى، ئاق قۇ چۈجىلىرىنى ئېلىپ كېتىپ باقماقچى بولدى. ئۇ چۈجىلەرگە يېقىنلاپ بارغاندا ئانا ئاق قۇ ئۇزۇن بويۇنلىرىنى يەر بېغىرلىتىپ سوزۇپ، قاناتلىرىنى يېيىپ، قەھرى بىلەن غاقىلداپ ھۇجۇم قىلىپ كەلدى. سالام ئارقىسىغا داجىدى، نېمىگىدۇ پۇتلىشىپ يېقىلدى. ئاق قۇ ئۇنىڭ ئىشتىنىنىڭ پۇشقاقلىرىنى چىشلەپ يىرتىۋەتتى... لېكىن سالاممۇ بوش كەلمىدى. ئۇنىڭ قەلبىدە كۈچلۈك قارشىلىشىش تۇيغۇسى باش كۆتۈرگەنىدى.

ئورنىدىن تۇرۇپ قىزىل يۇلغۇننىڭ چېۋىقلىرىدىن بىر تۇتام سۇندۇرۇۋالدى. ئۇلارنى بىر باغلام قىلىپ مەھكەم تۇتتىدە، ئاق قۇغا يېقىنلىشىپ باردى. ئانا ئاق قۇ يەنە ھۇجۇم قىلىپ كەلدى. سالام چىۋىق بىلەن ۋاسىلدىتىپ ئۇردى. چىۋىق ئانا ئاق قۇغا تەگدىمۇ-تەگمىدىمۇ، سالام بۇنى بىلەلمىدى. لېكىن ئەمدى ئاق قۇ قورقۇپ چېكىنگەنىدى. ئۇ قاناتلىرىنى كېرىپ يەردىن كۆتۈرۈلدى-دە، ئون مېتىردەك يىراققا بېرىپ قوندى. سالام ئاق قۇ چۆجىلىرىگە يېقىن كەلدى. ئۇلار ۋىسىلدىشاتتى. ئۇلارنى ئەمدى تۇتاي دېگەندە ئانا ئاق قۇ يەنە ھۇجۇم قىلىپ كەلدى. سالام چىۋىقلارنى ۋىژىلدىتىپ چۆرۈپ ئۇنى يەنە قوغلىۋەتتى. ھايال ئۆتمەي ئاق قۇ ئىككى بولدى، جەڭ خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلدى. شۇنداق بولسىمۇ سالام ئاخىرى ئىككى چۆجىنى شەپكىسىگە سېلىپ ئۆيىگە ئەكىلىۋالدى. ئاق قۇلار بىردەم ئۇچۇپ، بىردەم غاقىلداپ يۈگۈرۈپ ئۆيگىچە ئەگىشىپ كېلىشتى. لېكىن ئەمدى ئۇلار چۆجىلىرىدىن رەسمىي ئايرىلىپ قالغانىدى. يېرىم كۈندەك ئۆي ئەتراپىدا غاقىلداپ چۆگىلەپ يۈرۈشتى-دە، كېيىن كېتىپ قالدى.

ئەنە شۇندىن كېيىن سالام ئاق قۇ چۆجىلىرىنىڭ ئانىسىغا ئايلاندى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئانىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئانا ھەققىدە چۈشەنچىسىمۇ، ھېسسىياتىمۇ يوق ئىدى. ئانا دېگەننىڭ نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنىمۇ، ئۆز باللىرىنى قانداق باقىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. شۇنداقتىمۇ ئاق قۇ چۆجىلىرىگە قولىدىن كېلىدىغان ياردەملەرنىڭ ھەممىسىنى قىلدى. ئەلۋەتتە بۇ ئىشلاردا ئاتا مەسلىھەتچى ئىدى. نان پارچىلىرىنى يۇمشاق ئېزۋېتىپ يېگۈزۈشتى، شېكەرنى ئېزىتىپ ئىچكۈزۈشتى، داستىكى سۇغا چۆمۈلدۈرۈشتى... چۆجىلەر سالامنىڭ ئارقىسىدىن خۇددى ئانىسىغا ئەگەشكەندەك ئەگىشىپ، ۋىسىلدىشىپ يۈگۈرۈپ يۈرەتتى. يازنىڭ ئىسسىق كۈنلىرىنىڭ باشلىنىشى بىلەنلا سالام ئۇلارنى كۆلگە ئەگەشتۈرۈپ كىردى. سالام ئالدىدا سۇنى شالاقشىتماستىن تىنىمچىقىنا ئۈزەتتى. كەينىدىن چۆجىلەر ئەگىشەتتى. ئەلۋەتتە چۆجىلەرنىڭ شوخلۇقلىرىمۇ بار ئىدى. سۇغا شۇڭغۇيتتى. قاناتلىرىنى پالاقشىتىپ سۇ يۈزىدە چېپىشاتتى. سۇ ئىچىدىن نېمىلەرنىدۇر تېپىپ يەيتتى. لېكىن سالامنىڭ ئەتراپىدىن يىراق كەتمەيتتى. بەزىدە يىراق كېتىپمۇ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇلار نېمىدىندۇر ئۈركىگەندەك، ئاللىقانداق ئاۋازلارنى ئاڭلىماقچى بولغاندەك ئۇزۇن بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ يىراقلارغا نەزەر سېلىشاتتى. ئارقىدىنلا غاقىلدىشىپ سالامنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلەتتى. سالام سۇدىن چىقسا ئۇلارمۇ بىللە چىقاتتى. بەدەنلىرىدىن سۇ ساقىپ تۇرغان سالام ئالدىدا يۈگۈرەيتتى. ئاق قۇ چۆجىلىرى بولسا قاناتلىرىنى يېيىپ، خۇددى ئۇچماقچى بولغاندەك لېكىن ئۇچالمايۋاتقاندەك سالامنىڭ ئارقىسىدىن چېپىشاتتى. ئۆيگە كەلگەندە سالام يەنە نان ئۇۋاقلىرىنى، يېزا بازىرىدىن ئەكەلدۈرگەن قوناق، بۇغدايلارنى يېگۈزەتتى. ئەمدى ئۇ دانلارنى قاچىغا سېلىپ بەرمەي ئالقانلىرىدا تۇتۇپ يېگۈزىدىغان بولغانىدى. ئىككى چۆجە سېرىق رېزىنكىگە ئوخشايدىغان تۇمشۇقلىرىنى سالامنىڭ ئالقانلىرىغا پاتۇرۇشالماي تالىشاتتى. داننى يەرگە چۈشۈرۈۋېتەتتى ۋە توپا-تۇمان بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ يەۋېرەتتى. ئارقىدىنلا سالام كۇرۇشكىدىكى شېكەر سۈيىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا قوياتتى. چۆجىلەر شېكەر سۈيىگە شۇنچىلىك ئامراق بولۇپ

www.uyghurkitap.com

كېتىشكەنىدىكى، كۇرۇشكىنى كۆرگەن هامان شوخلۇق بىلەن غاقىلداشقا باشلايتتى... تاـ
ماقتىن كېيىن سالام چۈجىلەرنى ئەگەشتۈرۈپ يەنە كۆلگە چۈشەتتى. كېيىنچە ئۇ قېـ
يەقنى هەيدەپ، كۆلنىڭ ئولتۇرىسىدا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇيدىغان، چۈجىلەر بولسا قېـ
يەقنىڭ ئەتراپىدا ئۈزۈپ ئوينايدىغان بولدى.

7 ـ ئاينىڭ بېشىدا چۈجىلەر ئۇچۇشقا تەييارلاندى. ئۇلار يەردە تۇرۇپ، قاناتلىرىـ
نى يېيىپ توختىماي لەپەڭلەتتى. ئاشۇ هالەتتە ئۇلار خۇددى قاناتلىرى بىلەن شامال
چىقىرىپ ئويناۋاتقانغا ئوخشايتتى. قاناتلىرىنى كۆچەپ لەپەڭلەتكەن چاغلىرىدا يەردىن
ئىككى غېرىچ ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ئېگىزرەك كۆتۈرۈلۈپ يەنە يەرگە چۈشەتتى. كېيىنرەك
ئۇلار ئون ـ ئونبەش مېتىر ئارىلىققا ئۇچالايدىغان، ئۆينىڭ ئالدىدىن كۆتۈرۈلۈپ قېيىقـ
نىڭ يېنىغا ـــ سۇغا قونىدىغان بولدى. سالام چۈجىلىرىنىڭ ئۇچقانلىقىدىن خۇشال ئىدى.
لېكىن قەلبىدە يوشۇرۇن بىر ئەنسىزلىكمۇ يېتىلىپ كىلەتتى. «ئۇلار ئۇچۇپ كەتسە،
ئۇچۇپ كەتكەنچە قايتىپ كەلمىسە قانداق قىلارمەن؟ ئۇچۇپ كەتكەنچە كەلمەيمۇ قالارمۇ؟...»

ئاتا سالامغا ئۇلارنىڭ قاناتلىرىنى بوغۇپ قويۇشقا مەسلىھەت بەردى.

ـــ بالام، چۈجىلىرىڭ ئۇچۇپ كېتىپ قالمىسۇن، ئۇلارنىڭ قاناتلىرىنى بوغۇپ قوي،
پەيلىرىنى كەڭ يايالمىسا ئۇچالمايدۇ. يىراققىمۇ كېتەلمەيدۇ...

ـــ قاناتلىرى ئاغرىپ كەتمەسمۇ؟

ـــ ياق، ئاغرىمايدۇ. پەيلىرىنى قىرقىۋەتسەڭمۇ ئاغرىمايدۇ. لېكىن قىرقىما. سەتلىـ
شىپ قالىدۇ. پەقەت بوغۇپ قويساڭلا هېچنەگە كېتەلمەيدۇ.

سالام ئاتىسىنىڭ مەسلىھىتىگە هېچقانداق ئىنكاس قايتۇرمىدى. ئۇ بوغۇپ قويغان
قاناتلارنىڭ ئاغرىمايدىغانلىقىغا ئىشەنمىدى. شۇنداقلا ئۇ ئاق قۇ چۈجىلىرىنىڭ ئۇچۇپ
كېتىشكە، ئۆزىنى مەڭگۈ تاشلاپ كېتىشىگىمۇ ئىشەنمەيتتى. ئۇچۇپ كېتىدىغان بولسا
هازىرلا كەتمەيتتىمۇ؟ ئۇچۇپ كۆلگە بارىدۇ، كۆلدىن ئۇچۇپ ئۆيگە، مېنىڭ يېنىمغا
كېلىدۇ، ياق، ئۇلار كەتمەيدۇ. ئۇلار مېنى تاشلاپ كەتمەيدۇ... سالامنىڭ قەلبى، يۈرىـ
كى بۇنىڭغا ئىشىنەتتى. لېكىن ئەنسىرەشمۇ يوق ئەمەس ئىدى. ئەگەر چۈجىلەر راسـ
تىنلا ئۇچۇپ كېتىپ قالسا...

ئەتىدىشە رېئاللىققا ئايلانغان كۈنمۇ كەلدى. بىر كۈنى ئەتىگەنىدە سالام چۈجىلىـ
رىنى كاتەكتىن چىقاردى. چۈجىلەر (ئەمدى ئۇلار چوڭ ئاق قۇغا ئايلانغان، لېكىن
سالام ئېخچە «مېنىڭ چۈجىلىرىم» دەپ يۈرەتتى) قاناتلىرىنى شوخلۇق بىلەن لەپىلدىـ
تىشتى، غاقىلداپ قىقاس سېلىشتى ۋە بىردىن كۆتۈرۈلۈپ ئېگىزلەپ كەتتى. ئۇلار كۆلگە
چۈشىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. سالامنىڭ كۆزلىرى كۆلگە تىكىلىپ ئاق قۇلارنىڭ ئارقىسىـ
دىن ئەگەشتى. چۈجىلەر قاتارلىشىپ كۆلنىڭ ئەتراپىنى ئىككى قېتىم ئايلىنىپ چىقتى.
سالاممۇ ئۆز ئورنىدا ئىككى قېتىم چۆگىلىدى. چۈجىلەر بارغانسېرى ئېگىزلەپ كەتتى.
زۇمرەتتەك كۆك ئاسماندا ئىككى ئاق قۇ غۇۋا كۆرۈنەتتى. ئاق قۇلار بارغانسېرى كىـ
چىكلەپ ئىككى ئاق چېكىتكە ئايلاندى. سالامنىڭ كۆزلىرىدىكى ئاق چېكىتلەر بارا ـ بارا
كۆك ئاسمانغا سىڭىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئورنىدا پەقەت ئەندىشە، هەسرەتنىڭ كۆلەڭگىلىـ
رىلا قالدى.

ئاق قۇلار چۈشتە قايتىپ كەلمىدى. كەچتىمۇ قايتىپ كەلمىدى. سالام چۈشتە خۇشياقمىغان ھالدا ئازراقلا تاماق يېگەنىدى، كەچتە كېلىدىن ھېچنېمە ئۆتمىدى. ئۇ نېمىگىدۇر تىت - تىت بولاتتى. شۇ كۈنى كەچتە ئاتىسى چالغان ئىسكىرىپكا تېخىمۇ مۇڭلۇق ئاڭلاندى. كۆل سۈيى مۇڭلىنىپ ھەسرەت چېكىۋاتقاندەك، ئاستا - ئاستا قارىيىۋاتقان ئۇپۇق خورسىنىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. سالام نېمىگىدۇر قۇلاق سالاتتى. كۆلگە، يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا تىكىلىپ قارايتتى. ئاشۇ بىر - بىرلەپ چاراقلاپ چىقىۋاتقان يۇلتۇزلار ئارىسىدىن ئاق چېكىتلەرنىڭ كۆرۈنۈشىنى، چۈجىلىرىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. ئۇ شۇ تاپتا ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى نېمىنىدۇر ئارزۇ قىلىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلدى. لېكىن ئۆز ئارزۇسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى. ئۇ توختىماي ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى. قەلبىدىن، يۈرىكىدىن بىر نەرسە ئېقىپ چىقىپ كەتكەندەك، كىمدۇر بېرى قەلبىدىكى ئەڭ زۆرۈر نەرسىلىرىنى بۇلاپ ئەپكەتكەندەك بىئارام بولاتتى. راست، ئۇنىڭ ئاق قۇلىرى ئۇچۇپ كەتتى. ئۇنى تاشلاپ كەتتى. ئۇنىڭ ئارزۇسى ئاشۇ ئاق قۇلار مىدىكىنە؟ ياق، ئاق قۇ دېگەن كۆلدە كۆپ، ئۇلار مەسىلىقتا تۇخۇم تۇغۇپ چۈجە چىقىرىدۇ. باقمىغەن دېسە يەنە ئاق قۇ چۈجىلىرىنى تاپالايدۇ، كېلەر ئەتىيازدىلا تاپالايدۇ. ياق، بۇ ئەمەس، ئۇ ئاشۇ چۈجىلەرنى باققاندا نېمىنى ئارزۇ قىلىشۋىدىكىنە؟ چۈجىلەردىن نېمىنى كۈتۈۋىدىكىنە؟... سالام ئويلايتتى. قەلبىدىن يوقالغان ئاشۇ نەرسىنى ئىزدەيتتى. لېكىن يوقالغان نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ نېمىگە تەشنا ئىكەنلىكىنى، نېمىنى ئارزۇلاۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. پەقەت ئاشۇ ئاق قۇلارنىڭ ئۇچۇپ كېتىشى بىلەن قەلبىدىنمۇ نېمىنىڭدۇر يوقالغانلىقىنى، قەلبىدىكى نامەلۇم بىر بۇرجەكنىڭ بوشاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئاق قۇلار قايتىپ كەلسە ئاشۇ بوش قالغان ئورۇننىڭ قايتا تولىدىغانلىقىنى ھېس قىلغاندەك بولاتتى.

شۇ كېچە سالام ئۇزۇنغىچە ئۇخلىمىدى. خىيال بىلەن چۈشىنىڭ ئارىلىقىدا لەيلەپ چىقتى. ئۇنى ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئاتىسى ئويغىتاتتى. لېكىن ئۇ بۈگۈن ئۆزلۈكىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئالدى بىلەن ئاق قۇلارنىڭ كاتىكىنى يوقلىدى. ئۇلار قايتىپ كەلمىگەنىدى. سالام ناشتىمۇ قىلماستىن كۆلنىڭ قىرغىقىنى بويلاپ يۈگۈرۈپ كەتتى. ئۇ قومۇشلۇق ۋە مەسىلىقلارنى ئارىلاپ چۈجىلىرىنى ئىزدەيتتى. كۆلدە ئۈزۈپ يۈرگەن ئاق قۇلارغا، ياۋا غاز، ئۆردەكلەرگە قاراپ «غاق، غاق» دەپ توۋلاپ قوياتتى. ئۇ چۈجىلىرىم ئاۋازىمنى ئاڭلىسا يېنىمغا كېلىدۇ دەپ ئويلايتتى. ئۇ كۆلنى بىر چۆگىلەپ قايتىپ كەلدى. خۇددى ئەقلىدىن ئېزىپ قالغان ئادەمدەك بىردەم ئاسمانغا، بىردەم كۆلگە قارايتتى. ئۆز - ئۆزىگە نېمىلەرنىدۇ دەپ پىچىرلايتتى.

ئاتا ئوغلىنىڭ قەلبىدىكى ھەسرەتنى چۈشىنەتتى. ئۇ سالامنى دەرس تەكرارلاشقىمۇ، ئىسكىرىپكا مەشىق قىلىشقىمۇ زورلىمىدى. پەقەت تاماق يېيىشكىلا زورلاپ قويىدى.

— تامىقىڭنى يەۋال، مەن ساڭا دېگەنغۇ، ئەمدى پۇشايمان قىلغاننىڭ پايدىسى يوق. مەن مۇشۇنداق بولۇشىنى بىلەتتىم. بىلىسەنغۇ، ئۇلارنىڭ خاسىيەتلىك قاناتلىرى بار. ئۇچۇپ كەتمەيدۇ دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟ ئۇچۇپ كەتسىلا مۇشۇنداق دەردكە قالىدىغان

كەپ، سېنىڭ ئاق قۇلىرىڭنىڭ جەننەتتى ئاسماندا، ئۇلار كەڭ ئاسماندا ئەركىن پەرۋاز قىلىدۇ. كۆللەردە، دەريالاردا راھەتلىنىپ ئۈزىدۇ. سەن ئۇلارنى كاتەككە سولاپ قويساڭ قىلىدۇ. كۆللەردە، دەريالاردا راھەتلىنىپ ئۈزىدۇ. سەن ئۇلارنى كاتەككە سولاپ قويساڭ ئۇلار زېرىكمەمدۇ؟ ئەمدى ھەسرەتلىنىشۋەرمە. ئۇلار بەختىنى، ئەركىنلىكىنى تاپتى. ئۇلار ئۇچۈن خۇشاللان. ئەسلىدىلا ئۇلارنى تۇتقۇنغا ئايلاندۇرماسلىقىڭ كېرەك ئىدى، ئەمدى بولسىمۇ كېچىكمىدى... بولدى قوي، بالام، تامىقىڭنى يەۋال. ئۇلار سېنى ئۇنتۇمايدۇ. يىراقتا قالغان ئانىسىنى ئەسكە ئالغاندەك ئەسلەپ تۇرىدۇ.

ئاتا سۆزىدىن توختاپ قالدى. ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى ئىدى، لېكىن ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن «ئانا» سۆزى ئۇنى توختىتىپ قويدى. ئۇ سالامنىڭ ئالدىدا «ئانا» دېگەن سۆزنى تىلغا ئېلىشتىن، ئۇنىڭ قەلبىدە يەنىمۇ كۈچلۈكرەك ھەسرەت ئويغىتىپ قويۇشتىن قورقاتتى. سۆز ئارىسىدا «ئانا» سۆزىنى تىلغا ئالغانلىقىدىن پۇشايمان قىلدى. شۇڭا سۆزدىن توختاپ قالدى.

— ئال بالام، تامىقىڭنى يەۋال!

سالام ئىندىمىدى، تاماقنىمۇ يېمىدى. خۇددى ئاق قۇلار بىلەن بىرگە تىل-زۇۋانىمۇ، سەزگۈ-تۇيغۇلىرىمۇ ئۇچۇپ كەتكەندەك خامۇش ئولتۇراتتى. ئاتا ئۇنى ئىختىيارىغا قويدى. سالام نامازدىگەرگىچە كۆلگە، ئاسمانغا قاراپ ئاشۇنداق ئولتۇردى. نامازدىگەردىن كېيىن بىردىن ئىسكىرىپكا چېلىشقا باشلىدى. دامبىنىڭ كەينىدىكى كۆكتاتلىقتا ئىشلەۋاتقان ئاتا ھەيران قالدى. ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازى شۇنچىلىك مۇڭلۇق ئىدىكى، ئاتا ئۆزى ئۆگەتكەن پەدىلەرنى سالامنىڭ قاچاندىن بېرى مۇنداق كېلىشتۈرۈپ چالىدىغان بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئېسىگە ئالالمىدى. ئۇ كۈلۈپ قويدى: «دەرد-ئەلەملەر ئادەمنى سازەندە قىلىپ يېتىشتۈرىدۇ...»

قۇياشنىڭ ۋە كەچكى شەپەقنىڭ شولىسى كۆل ئىچىگە چۆكۈۋاتقان مەھەلدە ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سالغاچ كەچلىك تاماق تەييارلاۋاتقان ئاتا بىردىن ئوغلىنىڭ خۇشال ۋارقىرىغانلىقىنى ئاڭلىدى:

— چۆجىلىرىم، چۆجىلىرىم قايتىپ كەلدى!

ئاتا ئۆيدىن چىققاندا، سالام ئاق قۇلارنىڭ ئاپئاق بويىندىن قۇچاقلاپ تۇراتتى. ئاق قۇلار بولسا خۇددى كەچۈرۈم سوراۋاتقاندەك ئېلىلىپىسسىمان كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ غاقىلدايتتى. سالامنىڭ كۆزلىرىدىن ئىسسىق ياش دومىلاپ چۈشتى. ئاتىنىڭ كۆزلىرىمۇ نەملەشتى.

شۇندىن كېيىن ئاق قۇلار ئۇچۇپ كەتمىدى. قەھرىتان قىش كەلگەندىمۇ ئۇچۇپ كەتمىدى. ياق، ئۇچۇپ كېتىشىنغۇ كەتتى، لېكىن ئەتىگەندە ئۇچۇپ كېتىپ كەچتە قايتىپ كەلدى. ئەنە شۇندىن كېيىن بۇ بىر جۈپ ئاق قۇ سالامنىڭ ئايرىلماس ھەمراھىغا، زۇمرەت كۆلنىڭ بويىدا تۇرغان يېگانە ئائىلىنىڭ قانۇنىي ئەزاسىغا ئايلاندى...

مانا، ئاق قۇلار سالامنىڭ ئالدىدا تۇرۇپتۇ. سالام ئاق قۇلارنىڭ ئاپئاق پەيلىرىنى سىيلاپ قويدى. پەيلەر نەم ۋە سىيلىق ئىدى. ئۇلار سالامدىن نېمىنىدۇر تاما قىلىشىپ غاقىلداشاتتى. سالام ئۇلارغا يېمەكلىك بەردى. شېكەر سۈيى كۈرۈشكىنىنى ئالدىغا قويدى...

ئاتا چېلىۋاتقان مۇڭلۇق كۈي تېخىچە، كۆل ئۈستىدە ياڭراپ تۇراتتى. كۆل ئۈۋى-قۇغا كەتكەنىدى. ئۇپۇقتا ساناقسىز يۇلتۇزلار چاراقلايتتى. سالام مۇڭلۇق كۆزلىرى بىلەن شەرقىي قىرغاقتىكى قۇمۇشلۇققا نەزەر سېلىپ تۇراتتى. ئۇ قۇمۇشلارنىڭ ئارىسىدىن شىلدىرلىغان ئاۋاز چىقىشىنى كۈتەتتى. قۇمۇشنىڭ شىلدىرلاشلىرىمۇ، خۇددى زۇكامدىغان ئادەمنىڭ چۈشكۈرگىنىدەك ئاڭلىنىدىغان پۇشقۇرغان ئاۋازمۇ ئاڭلانمىدى. سالامنىڭ كۆڭلى بارغانسېرى يېرىم بولۇپ، تېخىمۇ مۇڭلىنىپ كەتتى.

— ئانام كەلمىدى، مېنىڭ ئانام كەلمىدى...

— نېمە دېدىڭ؟ گەپ قىلدىڭمۇ بالام؟ — ئىسكىرىپكا چېلىۋاتقان ئاتا سالامغا مۇراجىئەت قىلدى. ئىسكىرىپكا ئاۋازى يەنىلا ياڭراپ تۇراتتى.

— ئانام كەلمىدى دەۋاتىمەن. ئاھۇ ئانام بۈگۈنمۇ كەلمىدى.

— ئانام؟ — ئاتىنىڭ ئاۋازى ئۆزگىچە ئاڭلانمىغاندەك، شۇ ھامان ئۇخلاۋاتقان تۈن قوينىغا سىڭىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ كامالچە تۇتقان، پەدە بېسىۋاتقان قوللىرى توختاپ قالدى. ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ئۆچتى. سالام ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىمىغاندەك سۈكۈتكە چۆمۈپ تۇراتتى، — يۈر، ئۇخلايلى بالام، ئاللىقاچان ئۇخلايدىغان چاغ بولدى.

ئاتىنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. سالامنىڭ ئۇخلىغان - ئۇخلىمىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئۇنىڭ بىر خىل رىتىمدا پۇشۇلداپ نەپەس ئېلىشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

«ئانام؟ كىيىنىك ئانام؟ ۋاي ئېسىت، ئۇ ئانا مېھرىگە تەشنا ئىكەن، انا باغرىغا موھتاجكەن، ئاپئاق قوزام، سېنىڭ ئۇۋالىڭ مېنىڭ بوينۇمدا، ساڭا ئۇۋال قىلغان مەن. سېنى ئانا مېھرىدىن، ئانىنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىدىن ئايرىۋەتكەن مەن. كەچۈر، ئاپئاق قوزام، ئەقىلسىز داداڭنى كەچۈر...» ئاتىنىڭ كۆز چاناقلىرى ياشقا تولدى. ئۇ بەش يىل بۇرۇنقى بىر ئىشنى ئېسىگە ئالدى. شۇ چاغدا ئاتا-بالا قېيىقتا ئولتۇرۇپ كۆلدىن بېلىق تۇتۇۋاتاتتى. سالام ئاتىسىدىن سورىدى:

— دادا، بېلىقنىڭمۇ ئانىسى بارمۇ؟

— بار بالام، بېلىقنىڭمۇ، غاز - ئۆردەكلەرنىڭمۇ ئانىسى بار.

— مېنىڭ ئانام بارمۇ؟

— نېمىشقا بولمىسۇن؟ بار، ئەجەپ بۇنى سوراپ قالدىڭغۇ؟

— ئۇ قەيەردە؟

— يىراقتا، بۇ يەردىن بەكمۇ يىراقتا.

شۇ چاغدا سالام شوكىلەپ كەتكەن، ئاتىنىڭ قەلبى ئېيتقۇسىز ھېس قىلغان ۋە ئارامسىزلانغانىدى. سالام شۇندىن كېيىن بىرەر يىلغىچە ئانىسىنى تىلغا ئالمىدى. يەنە بىر كۈنى ئۇ ئاتىسىدىن: «دادا، ھەممە ئانا بالىسىنى سۈت بېرىپ باقامدۇ؟» دەپ سورىغان، ئۇ سالامنىڭ سوئالىغا نېمە دەپ جاۋاب بەرگەنلىكىنى ئېسىگە ئالالمىدى. بەلكىم «شۇنداق، ھەممە ئانىلار بالىسىنى سۈت بېرىپ، ئېمىتىپ باقىدۇ. سۈت دېگەن بەكمۇ ئۇلۇغ. كىمنى سۈت بەرسە شۇ ئانا بولىدۇ...» دەپ جاۋاب بەرگەن بولسا كېرەك. ئۇنداق دېمىگەن بولسا سالام ئاھۇنى ئانام دەپ ئويلاپ قالامتى؟ ۋاي ئېسىت، ئاپئاق قوزام، مەن ساڭا ئۇۋال قىلدىم.

مەن ساڭا ئۇز ئاناڭنى تېپىپ بېرىمەن. بۇ يىل ئۆتسۇن، كېلەر يىلى سېنى ئاناڭنىڭ قېشىغا ئېلىپ بارىمەن. سەن ئۇنى قۇچاقلايسەن. ئۇنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىدا ياييرايسەن. ئاھۇ سېنىڭ ئاناڭ ئەمەس، ئاھۇ سېنىڭ ئاناڭ...

ئاتا ئۇيقۇغا كەتكەنىدى.

3

سالامغا، دۇنياغا كۆز ئېچىپ تۇنجى كۆرگەن نەرسىسى ئاشۇ كۆلىدىك، كۆلدىكى زۇمرەت سۇ ۋە ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى قۇم دۆۋىسىدەك بىلىنەتتى. راستىنمۇ شۇنداق ئىدى. ئۇنىڭ قەلب ئەسلىمىلىرىنىڭ ئەڭ بېشىدا ئاشۇلار تۇراتتى. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچنىمىنى ئەسلىيەلمەيتتى. ئاشۇ كۆل ۋە ئېگىز قۇم بارخىنى ئۇنىڭ دەسلەپكى كۆلكىلىرىگە، دەسلەپكى كەچۈرمىشلىرىگە شاھىت ئىدى. ئۇ قۇم بارخىنى ئۇستىگە ھاسىراپ-ھۆمىدەپ يامىشىپ چىقاتتى ۋە قاقاقلاپ كۈلگىنىچە دومىلاپ، موللاق ئېتىپ بارخان ئېتىكىگە چۈشەتتى. قايتا يامىشاتتى ۋە يەنە دومىلايتتى. بۇ يەردىن تارقالغان قوڭغۇراق ئاۋازىدەك زىل كۈلكە كۆل سۈيىگە سىڭىپ كېتەتتى. بەزىدە ئۇنىڭ بۇ خۇشاللىقلىرىغا ئاتىمۇ شېرىك بولاتتى. ئاتىمۇ كېلەڭسىز گەۋدىسى بىلەن قۇم بارخىنىدىن دومىلاپ قاقاقلاپ كۈلەتتى. ئارقىدىنلا كىيىملىرىنى سېلىپ تاشلايتتى-دە، سالامنى ھاپاش قىلىپ كۆلنىڭ يېشىل سۇلىرىدا ئۈزۈشكە باشلايتتى. ئەندىككەن ۋە قورققان كىچىككىنە سالام ئاتىسىنىڭ بوينىغا چىڭ گىرە سېلىۋالاتتى. «بۇغۇلۇپ كەتتىم، بوشىراق تۇت» دېگەنلىرىگىمۇ ئۇنىماي يەنىمۇ مەھكەمرەك چاپلىشاتتى. ئۇنىڭ شوخ كۈلكىسى مەركەزداش چەمبەرلەردەك كۆل يۈزىدە يېيىلاتتى... كۆل بويىغا كۆچۈپ كەلگەن دەسلەپكى چاغلاردىلا ئاتا ئۈچ ياشلىق سالامغا سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەتتى. ئۇ قولى بىلەن سالامنىڭ قورسىقىدىن كۆتۈرۈپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ قول-پۇتلىرىنى ھەرىكەتلەندۈرگۈزەتتى. سالام شوخلۇق قىلىپ ئالقانلىرى بىلەن سۇ يۈزىگە پاقىلدىتىپ ئۇراتتى. پۇتلىرىنى قالايمىقان پۇلاڭلىتىپ، سۇنى چۇلتۇكلىتاتتى. ئاتا بۇنىڭغا ئۇنىمايتتى. پۇتلىرىنى رېتىملىق ھالدا ئارقىغا تېپىشنى، قول ئالقانلىرىنى ئېچىپ سۇنى بەدەن يۆنىلىشى بويىچە ئارقىغا تارتىشنى تەلەپ قىلاتتى. قايتا-قايتا مەشقتىن كېيىن ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى قېلىپقا چۈشۈپمۇ قالدى. ئاتا تۇيۇدۇرماستىن سالامنىڭ قورسىقىدىن كۆتۈرۈپ تۇرغان قولىنى تارتىۋالاتتى. سالام ئۆزىنىڭ چۆكۈپ كەتمىگەنلىكىگە ھەيران بولاتتى ۋە قورقۇپ كېتەتتى. كېيىنرەك — سالام تۆت ياشتىن ھالقىپ بەشكە قەدەم قويغان چاغلاردا كۆلدە خۇددى بېلىقتەك ئەركىن ئۈزىدىغان بولدى. غولاچ تاشلاپ ئەركىن ئۈزۈش، پاقىچىلاپ ئۈزۈش، ئۈگدىسىغا يېتىپ ئۈزۈش... ھەممىسىنى ئۆگىنىۋالدى. ياۋا ئۆردەكتەك شۇڭغىغان چاغلىرىدا سۇ يۈزىدىن ئۇزۇنغىچە يوق بولۇپ كېتەتتى، ئاتىنىڭ قەلبى ئەنسىزلىككە تولۇپ، ئەمدى ۋارقىراي دېگەندە سالام يىراق بىر يەردىن سۇ يۈزىدە خۇددى قۇندۇزدەك پەيدا بولاتتى...

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

سالامنىڭ ئەستىلىكلىرىنىڭ ئەڭ بېشىدا ئەنە شۇلار تۇراتتى. ئۇنىڭ دۇنياسى
كۆل، قومۇلۇق، قومۇشلۇق ۋە يېكەنلىك. ئۇنىڭ ھەمراھلىرى قوزا ۋە موزاي ئىدى. ئانى-
سىمۇ، دادىسىمۇ بىرلا — ئاشۇ ئۇچۇق سۆزلۈك ئاتا ئىدى. ئۇ جاھاننى پەقەت مۇشۇلار-
دىنلا تەركىب تاپقان دەپ ئويلاپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى. لېكىن كېيىنچە كۆلگە ئايدا-
يىلدا بىرەر قېتىم كېلىپ - كېتىۋاتقان ئادەملەرنى كۆرۈپ جاھاندا ئۇلاردىن باشقا كىشىلەر-
نىڭمۇ بارلىقىنى بىلدى. كۆلدىن ئىككى كىلومېتىر غەربتىكى — دەريا بويىدىكى چوڭ
يولغا بېرىشنى ئۆگەندى. باشتا ئاتىسى بىلەن بىللە باردى، كېيىنچە ئۆزى يالغۇزمۇ بارى-
دىغان بولدى. ئەنە شۇ يولدىن ساناپ بولغىلى بولمايدىغان ئادەملەر ۋە ئېشەك ھارۋى-
لىرى ئۆتۈپ تۇراتتى. ئەنە شۇ يولدىن يەنە ئۇلارنىڭ يېگانە ئائىلىسىگە ئايدا بىر قېتىم
ئۇن، ياغ، ھەپتىدە بىر قېتىم گېزىت - كىتاب ئەكىلىپ بېرىدىغان، ياۋايى ھايۋاندەك
ھۆركىرەپ - گۈركىرەپ ماڭىدىغان يوغان تۆمۈر مەخلۇقمۇ ئۆتەتتى. ئۇنى تۇنجى كۆرگەندە سالام
قورقۇپ كېتىپ، قاچماقچى بولدى. لېكىن ئاتا: «قورقما بالام، بۇ ئادەم توشۇيدىغان ئاپ-
تۇبۇس. چۆچەكلەردىكى قورقۇنچلۇق ياۋايى ھاۋان ئەمەس» دەپ ئۇنى توختىۋالدى.
سالام ھەيران بولۇپ ئېغىزىنى ئېچىپ قالدى. ئاپتوبۇسنىڭ غەزەپلەنگەندەك قەھرى
بىلەن گۈركىرىشى ئۇنىڭغا بەكمۇ قورقۇنچلۇق تۇيۇلغانىدى. ئاپتوبۇستىن بىر ئادەم
چۈشۈپ ئاتىسى بىلەن نېمىلەرنىدۇر دېيىشتى. قاقاقلاپ كۈلۈشتى. ئاخىرىدا ئاتىسى سىمغا
ئۆتكۈزۈلگەن ئۈچ تال چوڭ بېلىقنى ھېلىقى ئادەمگە بەردى. ھېلىقى ئادەم بولسا بىر
ئاغلام گېزىتنى ئاتىسىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. سالام «تېگىشىش» دېگەننى بىلەتتى. شۇڭا
«ئۈچ بېلىقنى بىر باغلام گېزىتكە تېگىشتۇق» دەپ ئويلىدى. ھېلىقى ئادەم ئاپتوبۇسقا چىق-
قاندىن كېيىن ئاپتوبۇس يەنە قەھرى بىلەن گۈركىرەپ، چاڭ - توزان ئۇچۇرۇپ يۈرۈپ كەتتى.
سالام ئۇنىڭ گۈركىرىشىگىمۇ، چاقلىرىنىڭ پىرقىراپ ئايلىنىشىغىمۇ، ئۇنىڭ ئىچىدە ئولتۇر-
غانلارنىڭ ئۆيدە ئولتۇرغاندەك خاتىرجەم ئولتۇرۇشلىرىغىمۇ ھەيران قالدى.

كېيىنكى چاغلاردا — سالام ئالتە ياشتىن ئاشقان كۈنلەردە، ھەر ھەپتىنىڭ ئاپتو-
بۇس ئۆتىدىغان كۈنى ئۇ ئەتىگەندىلا يول بويىغا كېلىپ قۇم بارخىنى ئۈستىدە ئاپتو-
بۇسنى ساقلاپ ئولتۇرىدىغان بولدى. ئاپتوبۇس يېقىنلاپ كەلگەندە ئۇ چىۋىققا ئۆتكۈ-
زۈلگەن بېلىقنى ئېگىز كۆتۈرەتتى. ئاپتوبۇس بېلىقنى كۆرۈپ پوشۇلداپ توختايتتى.
يەنە ھېلىقى ئادەم ئاپتوبۇستىن سەكرەپ چۈشۈپ ۋارقىرايتتى:

— ھە، چۆل بالىسى، بۈگۈن نەچچىنى ئەكەلدىڭ؟ ھۇ پىخسىق، ئىككى - ئۈچنى ئار-
تۇقراق تۇتۇپ بەرمەمتۇ - ھە...

سالام ھېچنېمە دېمەيتتى. بېلىقنى ئۇنىڭغا بېرىپ، ئۇ ئالغاچ كەلگەن گېزىت،
قەنت - شېكەر، سەرەڭگە، تۇز ... دېگەندەك نەرسىلەرنى سومكىسىغا سالاتتى - دە، ئاپتوبۇس
گۈركىرەپ ئورنىدىن قوزغىلىپ تاكى كۆزدىن يوقالغىچە ئارقىسىدىن قاراپ تۇراتتى. ئان-
دىن كېيىن نېمىلەرنىدۇر ئويلىغاچ لەڭمەنتاقتاقتەك سەكرەپ، توشقاندەك يۈگۈرۈپ كۆل
بويىغا قايتاتتى.

سالام تاشقى دۇنيا توغرىسىدا ئاجايىپ تەسەۋۋۇرلارنى قىلاتتى. ئۇ، جاھاندىكى

ئادەملەرنىڭ ھەممىسىنى قۇمۇشلۇق كۆل بويىدىكى، قۇم بارخىنىنىڭ باغرىدىكى ئۆيلەردە ئولتۇرىدۇ، دەپ ئويلايتتى. ئۇلارنى كۆلدىن بېلىق تۇتۇۋاتقان، كالا سېغىۋاتقان، كۆكتاتلىقتا ئىشلەۋاتقان ياكى يالغۇز ئوغلىغا دەرس ئۆگىتىۋاتقان ھالدا كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. ئۇلارنى يەنە ھەر كۈنى كەچتە ئىشىك ئالدىغا چىقىپ ئىسكىرىپكا چېلىپ ئولتۇرىدۇ دەپ پەرەز قىلاتتى. ئۇنىڭ ئابتوبۇسقا ئولتۇرۇپ يىراقلارغا بارغۇسى، ئاشۇ كىشلەرنىڭ ئۆيلىرىنى، ئۆيلىرى ئالدىدىكى كۆللىرىنى، كالا ۋە قويلىرىنى كۆرۈپ باققۇسى كېلەتتى. ئاتىسى پات-پات سېنى شەھەرگە ئاپىرىمەن، ئۇ يەردە ئاجايىپ نەرسىلەر بار، دەيتتى. لېكىن بۇ سۆزىنى كۆپ ئۆتمەي ئۇنتۇپ قالاتتى. سالامۇ پات-پات ئاتىسىنى سۆيلەپ ئۇنىڭ ۋەدىسىنى ئېسىگە سېلىپ قوياتتى. ئۇنداق چاغلاردا ئاتا ئېمىنىدۇر باھانە قىلىپ «كېيىن، كېيىن ئېلىپ بارىمەن، كېلەر يىلى يازدا بارايلى جۇمۇ، چوقۇم ياخشى ئويناپ كېلىمىز» دەيتتى. كېلەركى يىل ياز كەلگەندە بولسا ئۇ بۇ ۋەدىسىنى يەنە ئۇنتۇپ قالاتتى... شۇنداق قىلىپ، تا ھازىرغىچە سالام تاشقى دۇنيانى كۆرەلمىدى. لېكىن ئۇ تاشقى دۇنيانى كۆرەلمىگەن بىلەن ئاللىقاچان ئۇ يەرلەرنى بىلىشكە، چۈشىنىشكە باشلىغانىدى. تۆت يىل بۇرۇن ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشقا باشلىدى. كۆلنىڭ قىرغىقىدا، ئاشۇ قۇم بارخىنىنىڭ باغرىغا سېلىنغان ئۆيىنىڭ ئالدىدا كاتتا ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى. ئاتا ئۆزى ياساپ، قازاننىڭ قورۇمى بىلەن بوياپ چىققان دوسكىنى ئۆينىڭ تېمىغا ئېسىپ «ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى» دېگەن خەتلەرنى سىغىز بىلەن چوڭ ۋە چىرايلىق قىلىپ يازدى. مەكتەپ مۇدىرلىقى ۋە ئوقۇتقۇچىلىقنى ئۆز ئۈستىگە ئالغانلىقنى تەنتەنە بىلەن ئېلان قىلدى. ئوقۇغۇچىسىدىن كۈتىدىغان تەلەپ ۋە ئۈمىدلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. مەشغۇلات ۋاقتى، ئىنتىزام، تەشكىلىي تۈزۈملەرنى جاكارلىدى. لېكىن ئوقۇغۇچى پەقەت بىرلا ئىدى. ئۇ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ سۆزلىرىنى دىققەت بىلەن ئاڭلاپ، كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى.

مەكتەپكە «چوڭ كۆل باشلانغۇچ مەكتىپى» دەپ ئىسىم قويۇلدى. ھەممە دەرسلەرنى بىرلا مۇئەللىم ئۆتەتتى. تىل ۋە ھېساب دەرسلىرى ئەتىگەندە، تەنتەربىيە ۋە مۇزىكا دەرسلىرى چۈشتىن كېيىن ئۆتۈلەتتى. تەنتەربىيە دەرسىدە يازدا قۇم بارخىنى ئۈستىگە يۈگۈرۈپ چىقىش ۋە دومىلاپ چۈشۈش، ئاندىن كېيىن كۆلدە سۇ ئۈزۈش، قىشتا بولسا مۇز تېيىلىش تۈرلىرىلا ئۆتۈلەتتى. مۇزىكا دەرسىدە بولسا ئىسكىرىپكا چېلىشنى ئۆگىنىش، ناخشا، نوتا ئۆگىنىش ئاساس قىلىناتتى. ئوقۇغۇچى تولىمۇ ئەقىللىق ئىدى. ئۈچ يىل ئىچىدىلا بەش يىللىق باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتتى. يىگىرمە نەچچە پارچە دەرسلىكنى ئوقۇپ بولدى. ئۇ ھەتتا ئاشۇ دەرسلىكلەردىكى ھەممە مەزمۇنلارنى يادلاپ چىقتى. ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىسىغا «چۈشىنىش كېرەك، لېكىن يادلاشمۇ ئىنتايىن مۇھىم، ئەستە قالدۇرۇشنىڭ يادلاشتىن باشقا ئۇسۇلى يوق. يادلاش جەريانىدا چۈشەنگىلىمۇ بولىدۇ» دەپ سۆزلەپ تۇراتتى. سالام كۆلنىڭ بويىدا، دوڭغاق سۆگەتنىڭ سايىسىدا، قېيىقنىڭ، قۇم بارخانلىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ كىتابلىرىنى يادلايتتى، شېئىر-قوشاقلارنى دېكلاماتسىيە قىلاتتى. ئوقۇتقۇچى بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۈگىمەس سوئال-جاۋابلار

داۋاملىشاتتى. ئوقۇتقۇچى شۇنچىلىك سەمىمىي ئىدىكى، تەييارلىقسىز زادىلا دەرسكە كىرمەيتتى. سورالغان سوئاللارنىڭ ھەممىسىگە ئەستايىدىل جاۋاب بېرەتتى. ئاچچىقلانمايتتى. ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان، چۈشەنمەيدىغان سوئاللارغا دۇچ كەلگەندە سەمىمىيلىك بىلەن «بىلمەيدىكەنمەن، كېيىن بىرەرسىدىن سوراپ باقايلى، كىتابلاردىن ئىزدەپ باقايلى» دەپ جاۋاب بېرەتتى. بارا-بارا ئوقۇغۇچى چۈشەنمىگەن، ئوقۇتقۇچىمۇ چۈشەندۈرەلمىگەن سوئاللار كۆپىيىپ قالدى. ئاتىنىڭ «ئەمدى سېنى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە ئاپىرىپ بەرمىسەم بولمىدى. سەن ئۇ يەردە چۈشەنمىگەنلىرىڭنى رەسمىي ئوقۇتقۇچىلاردىن سورايسەن، ھەممىنى سوراپ بىلىۋالىسەن، بۇ يىل 9-ئايدىلا سېنى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە ئاپىرىپ بېرىمەن...» دېگەن سۆزى پات-پات تەكرارلىنىدىغان بولدى.

شۇنداق قىلىپ سالام باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتتى. ئاتا سالام ئۈچۈن ئاتايىتەن گېزىت-ژۇرناللارنى، چۆچەك، ھېكايە، رومانلارنى ئالدۇراتتى. سالام ئوقۇپ ھارمايتتى. بىپايان، قېرى، جىمجىت چۆلنىڭ قوينىدا يېرىم ئۆتكۈزگۈچلۈك رادىئو قوبۇللىغۇچمۇ پەيدا بولدى. سالام تاشقى دۇنيا خەۋەرلىرىنى ئاڭلاپ قانمايتتى. ئاڭلىسا-ئاڭلىغۇسى كېلەتتى.

سالام قانچىلىك بىر نەرسە ئۆگەندى؟ «چوڭ كۆل باشلانغۇچ مەكتىپى»نىڭ ئوقۇتۇش سۈپىتى قانداق؟ بۇلار ئوقۇتقۇچىنىمۇ، ئوقۇغۇچىنىمۇ قاراڭغۇ ئىدى. لېكىن ئوقۇتقۇچى ئۆز ئوقۇغۇچىسىنىڭ نەتىجىسىدىن رازى ئىدى. ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئەقىللىقلىقىدىن مەمنۇن ئىدى. ئۇنىڭ چۆلدىن چىقماي تۇرۇپلا تاشقى دۇنيا توغرىسىدا بىلىۋالغانلىرىدىن خۇشاللىق ھېس قىلاتتى.

ئۆتكەن يىلى 8-ئايدا كۆلگە ئۈچ ئادەم مېھمان بولۇپ كەلدى. ئاتىنىڭ كۆلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى. مېھمانلار بېلىق تۇتىدىغان قارماق ۋە يەيدىغان يېمەكلىكلىرىنى بىللە ئېلىپ كېلىشكەنىدى. ئاتا ئۇلارغا بېلىق تۇتىدىغان ئەڭ ياخشى جايلارنى كۆرسەتتى. قېيىقتىن بىمالال پايدىلىنىشىنى، ياتاق، تاماقتىن ئەنسىرىمەسلىكىنى، قانچە كۈن تۇرسىمۇ قارشى ئېلىنىدىغانلىقىنى ئېيتتى. سالام شۇ كۈنى كەچتە بىرىنچى قېتىم ئىمتىھانغا دۇچ كەلدى. مېھمانلار تۆۋەن تەرەپتىكى يېزىنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ مۇدىرى ۋە ئوقۇتقۇچىلىرى ئىدى. ئۇلار يازلىق تەتىلدىن پايدىلىنىپ كۆل بويىغا دەم ئېلىش ئۈچۈن كەلگەنىدى. ئاتا گەرچە ئۇلارنى تونۇمىسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ئوقۇتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ ئاشۇنداق خۇشال بولۇپ كەتكەنىكەن... كەچلىك تاماقتىن كېيىن ئاتا خۇشاللىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، ئۆزى مۇدىرلىقىدىكى «چوڭ كۆل باشلانغۇچ مەكتىپى»نىڭ ئەھۋالىنى ئۇلارغا تونۇشتۇردى. بىر ئوقۇتقۇچى، بىر ئوقۇغۇچىدىنلا تەشكىل قىلىنغان مەكتەپ توغرىسىدا ئاڭلاپ ئوقۇتقۇچىلار پاراقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى. لېكىن كۆپ ئۆتمەيلا بۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش سۈپىتىدىن مەمنۇن بولۇپ قېلىشتى. سالام ئەدەبلىك ئوقۇغۇچى ئىدى. سورالغان سوئاللارغا تىك تۇرۇپ، دۇدۇقلىماستىن چاقماقتەك جاۋاب بېرەتتى. دوسكىدا ھېسابلاپ كۆرسەتتى. مىساللارنى ئېلىپ چۈشەندۈرەتتى. ئوقۇتقۇچىلار ئۇنىڭ مۇزىكىدىكى تالانتىدىن ئالاھىدە

مەمنۇن بولۇشتى. نوتىغا قاراپ مۇزىكا چالغانلىقىنى كۆرگەندە ئېغىزلىرى ئېچىلىپلا قالدى. سالامنى ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ كېتىشتى. ئىمتىھان ئاخىرىدا ئاتا ئۆزىنىڭ ٩-ئايدا سالامنى ئۇلارنىڭ مەكتىپىگە ئاپىرىپ بېرىش ئويى بارلىقىنى ئېيتتى.

— ئەسلى شەھەردىكى مەكتەپكە ئاپىرىپ بېرەرىدىمكىن دېگەنىدىم، لېكىن ئوغلۇمنى پات-پات كۆرۈپ تۇرمىسام چىدىمايمەن. سىلەرنىڭ مەكتىپىڭلار يېقىن، ھەپتىدە بىر رەر قېتىم ئاپتوبۇس بىلەن كىرىپ كۆرۈپ چىقالايمەن. «چوڭ كۆل باشلانغۇچ مەكتىپى» نىڭ تۇنجى قارارلىق ئوقۇغۇچىسىنى رەت قىلماي قوبۇل قىلىشىڭلارنى سورايمەن.

— بەك ياخشى، ھازىر دېھقانلار يەككە ئىشلەۋاتقانلىقتىن باللىرىنى مەكتەپتىن قا- چۇرىدىغان، پارچە-پۇرات ئىشلارغا سالىدىغان بولۇۋالدى. ھەر كۈنى بالا يىغىمىز دەپ ئاۋارە بولىمىز. ئۆزلۈكىدىن كېلىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچىنى جان دەپ قوبۇل قىلىمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە سەنئەت پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشتا بۇنداق تايانچىنى تاپماق تەس. قوبۇل قىلىمىز، جان دەپ قوبۇل قىلىمىز.

— ئەگەر ناھىيىدە تەنتەربىيە مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلۈپ قالسا، سۇ ئۈزۈش، مۇز تېيىلىش تۈرلىرىدە ئۇ سىلەرنىڭ مەكتەپكە شان-شەرەپ ئېلىپ كېلەلەيدۇ.

— ۋاي، تېخى ئۇنىڭ بۇنداق كارامىتىمۇ بار دېسىلە، ياخشى، بەك ياخشى، چوقۇم بىزنىڭ مەكتەپكە بەرسىلە.

ئوقۇتقۇچىلار چۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدا بۇنداق ياخشى ئوقۇغۇچىنى ئۇچرىتىپ قېلىشنى زادىلا ئويلىمىغان بولسا كېرەك. ئۇلار خۇشال بولۇپ، سالامدىن يېڭى-يېڭى سوئاللارنى سورايتتى. سالام ئۆزى ئوقۇپ چىققان كىتابلارنى بىر-بىرلەپ ساناپ بەرگەن- دە، ئۇلار يەنىمۇ خۇشال بولۇپ كېتىشتى. ئاخىرىدا مەكتەپ مۇدىرى:

— چوقۇم بىزنىڭ مەكتەپكە ئەۋەتسىلە، بىز ياخشى ئوقۇتۇشقا كاپالەتلىك قىلىمىز. لېكىن...— مۇدىر سەل ئويلاپ تۇرۇپ قالدى، — لېكىن مەكتىپىمىزدە ئوقۇغۇچىلار ياتىقى يوق. ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ ھەممىسى ئۆز ئۆيلىرىدە يېتىپ، يىراقلاردىن پىيادە مېڭىپ كېلىپ ئوقۇيدۇ. بىراق بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق. سالامجان بىزنىڭ ئۆيدە تۇرۇپ ئوقۇسۇن، مەن ئۇنىڭغا ئۆز ئوغلۇمدەك قارايمەن، شۇنداق بولسۇن. مەن ئۇنى ئوغۇل قىلىۋالاي، تولۇق- سىز ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكىچە ئوغۇل قىلىۋالاي.

مۇدىرنىڭ سۆزلىرى چىن ۋە سەمىمىي ئىدى. ئاتا بەكمۇ خۇشال بولدى. كۆز چاناقلىرىدا شادلىق يېشى لىغىلدىدى. ئارزۇلۇق ئوغلىغا قىلىنغان غەمخورلۇقنى كۆرگەن- دە قايسى ئاتا شادلانماي تۇرالايدۇ؟ يەنە كېلىپ ئۇ ئوغلىنى ماختايدىغان سۆزلەرنى تۇن- جى قېتىم ئاڭلاۋاتاتتى. باشقىلارنىڭ ئوغلىغا غەمخورلۇق قىلماقچى ئىكەنلىكىنىمۇ تۇن- جى قېتىم كۆرۈۋاتاتتى. ئۇ مۇدىردىن، ئوقۇتقۇچىلاردىن بەكمۇ رازى بولدى.

ئوقۇتقۇچىلار ئۈچ كۈن دەم ئېلىپ، بېلىق تۇتۇپ، سۇ ئۈزۈپ، قۇمغا كۆمۈلۈپ، قانغۇچە ئوينىغاندىن كېيىن قايتىپ كېتىشتى. مېڭىش ئالدىدا سالامنى چوقۇم ٩- ئايدا مەكتەپكە ئاپىرىپ بېرىشنى قايتا-قايتا تاپىلىدى.

شۇ چاغدا سالامنىڭ يۈرىكى ھاياجان بىلەن دۈپۈلدىگەن، ٩-ئاينىڭ كېلىشىگە

www.uyghurkitap.com

يەنە قانچە كۈن بارلىقىنى ئىچىدە ھېسابلىغانىدى. ئۇ چۆلدىن چىقىپ يېزىغا بېرىشنى، كىشىلەرگە ئارىلىشىشنى، مەكتەپتە ئوقۇشنى، كۆڭلىدە يېشىلمەي قالغان تۈگۈنلەرنى ئوقۇتقۇچىلاردىن سوراپ بىلىۋېلىشنى بەكمۇ خالايتتى. ئاللىقانداق بىر يېڭىلىق تۇيغۇسى خۇددى كىچىك ماگنىت مەيدانىغا ئوخشاش ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ تۇراتتى. لېكىن 9 - ئاي كەلگەندە ئىش يەنە باشقىچە بولدى. ئاتا نېمىشقىدۇر خىيالچان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ سالامغا «بۇ يىلمۇ تۇرۇپ تۇرساڭمىكىن، يېشىڭمۇ ئانچە چوڭ ئەمەس، كېلەر يىلى بارساڭمۇ كېچىكمەيسەن. نېمىشقىدۇ سېنىڭدىن ئايرىلغۇم كەلمەيۋاتىدۇ...» دېدى. بۇ سۆزنى ئۇ ئۆتكەن يىلمۇ دېگەنىدى. سالام يەنىلا ھېچنېمە دېمىدى. ئۇنىڭمۇ ئاتىسىدىن ئايرىلغۇسى يوق ئىدى. لېكىن مەكتەپ، يېزا، يەنە نېمىلەردۇر ئۇنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ تۇراتتى. شۇ كۈنى سالام كەچكىرگىچە كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قېيىقتا كۆلگە قاراپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ ئاتىسىدىنلا ئەمەس، مۇشۇ كۆلدىنمۇ، قۇملۇقتىنمۇ، چۆجىلىرىدىنمۇ، ئاھۇ ئانىسىدىنمۇ ئايرىلغۇسى كەلمەيتتى. قومۇشلۇقلار، قۇم بارخىنى، كۆل ئۈستىدە چىرقىرىشىپ ئۇچۇپ يۈرگەن چايكىلار، غاقىلدىشىپ كۆل ئىچىدە ئۈزۈپ يۈرىدىغان ياۋا غاز، ياۋا ئۆردەكلەر نېمە بىلەندۇر ئۇنىڭ قەلبىنى باغلاپ تۇرغاندەك تۇيۇلاتتى. كەچتە ئاتا يەنە مەكتەپ توغرىسىدا سۆز ئاچتى. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ئاللىقانداق ھەسرەت بىلىنىپ تۇراتتى. سالام ئۇنىڭ قەلبىدىكى قىيالماسلىق ھېسسىياتىنى تولۇق چۈشەنمەيتتى. لېكىن نېمىنىدۇر ھېس قىلاتتى.

— ماقۇل دادا، بۇ يىلچە بارماي تۇراي، سىزدىن ئايرىلغۇممۇ كەلمەيدىكەن. كېلەر يىلى ئەھۋالغا قاراپ باقارمىز...

— رەھمەت ئوغلۇم، قەلبىمنى چۈشەندىڭ، مەن سېنىڭدىن ئۆمۈرۋايەت رازى، ئۇلۇغ خۇدا رىسقىڭنى كەڭ، مەرتىۋەڭنى ئۈستۈن قىلغاي. مەڭگۈ خارلىق، خورلۇق تارتمىغايسەن.

ئاتا ئادىتىگە خىلاپ ھالدا قوللىرىنى دۇئاغا كۆتۈرۈپ خۇداغا سېغىنىدى. ئوغلىغا دۇئا قىلدى. بۇ سالامنىڭ ئۇنىڭ دۇئا قىلىشىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىدى. ئۇ بۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمىدى. لېكىن ئاتىنىڭ ياخشى تىلەكلىرى ئۇنىڭ قەلبىگە بىر ئىسسىق ئېقىمنى باشلاپ كىرگەنىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاتىسىغا، ئاتىسىنىڭ ئۆزىگە يېقىنلىقىنى يەنىمۇ بەكرەك ھېس قىلدى.

شۇنداق قىلىپ سالام چۆلدىن چىقالمىدى. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكىمۇ كىرەلمىدى.

4

ئاتا ئۇخلاپ قالدى. سالام كۆزلىرىنى قاراڭغۇلۇققا تىكىپ خىيال سۈرۈپ ياتاتتى. يۈرىكى سېغىنىش پىراقى ئىچىدە پۇچىلىناتتى. ئىسسىق، مېھرىبان بىر قۇچاقنى سېغىناتتى. ئۇ سالامنى باغاشلىمايتتى، پەقەت ئۆزىنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىنى ئېچىپ ئۈنسىز قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرىدىمۇ سېغىنىش بار ئىدى. بۇ سېغىنىش بىر ئەسىر ھىجران ئازابى تارتقان، سېغىنىش پىراقىدا تالاي قېتىم پەرياد ئۇرغان، ۋىسالغا ئېرىشكەن

چاغدا بولسا لال بولغان دىللارنىڭ سىغىنىشىغا ئوخشايتتى. سالام ئۇنىڭ سىيلىق ۋە ئىسسىق بويىنىدىن قۇچاقلىغاندا، ئۇ بويىنىنى ئېگىپ مۇڭ ۋە ئوت چاچراپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن سالامغا تىكىلەتتى. ئۇنىڭ ئىسسىق تېنىدىن ئۇرغىغان ھارارەت سالامنىڭ تېنىگە جان بولۇپ ئاقاتتى. تومۇرلىرىدىكى قانلىرىنى بۇژغۇنلىتىپ ئۆركەشلىتەتتى. سالامنىڭ ۋۇجۇدى ئاشۇ قۇچاقلاشلاردىن راھەت تاپاتتى. سالامنىڭ كۆزلىرى ئاشۇ ياقۇت كۆزلەرنىڭ نۇرلىرىدىن نۇرلىناتتى. ئۇنىڭ قەلبى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى، ئۇنىڭ سەزگۈلىرى يىراقتىن — ئاسماننىڭ قەرىدىن، يەرنىڭ تەكتىدىن، ئۇپۇقنىڭ گىرۋەكلىرىدىن، شەپەقنىڭ قىزغۇچ رەڭلىرىدىن، كۆلنىڭ زۇمرەت سۇلىرىدىن ئاڭلانغان غايىبانە ئاۋازغا قۇلاق سالاتتى:

«مەن سېنىڭ ئاناڭ، مەن سېنى ئاق سۈت بېرىپ باققان، سەن مېنىڭ سۈتۈم، مېنىڭ يىلىكىم، يۈرەك پارەم، مېنى قۇچاقلا، قۇچاقلاشلىرىڭدىن بالقىغان ھارارەت قانلىرىمغا قوشۇلۇپ يىلىكلىرىمنى تولۇقلىسۇن، يۈرىكىمنى ياشارتسۇن. سەن مېنىڭ باھارىم، سەن مېنىڭ ياشلىقىم، مەن ئۆز ياشلىقىمنى، گۈزەل باھارىمنى سېنىڭ قۇچاقلاشلىرىڭدىن قايتا كۆرىمەن. سېنىڭ قۇچاقلاشلىرىڭدىن قايتا سېزىمەن، سېنىڭ قۇچاقلىرىڭ، سېنىڭ قۇچاقلاشلىرىڭلا مېنىڭ دەردلىرىمگە تەسكىن - تەسەللى بېرەلەيدۇ...»

سالاممۇ ئۇنىڭ ئىسسىق ۋە ئاپئاق بويىنىدىن قۇچاقلاپ تۇرۇپ ئۈنسىز خىتاب قىلاتتى. مۇڭلۇق كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ پەرياد چېكەتتى. ئۇنىڭ مېھرى - مۇھەببەتكە تەشنا قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ئېتىلىپ چىققان پەرياد، جىمجىت تەبىئەتنىڭ قوينىدا سۈكۈتتە تۇرغان مۇڭلۇق، مېھرىبان، غەملىك ئانىنىڭ قۇلاقلىرىغا سىڭىپ كەتكەندەك تۇيۇلاتتى. «سەن مېنىڭ ئانام، ئاق سۈت بېرىپ باققان ئانام، مەن سېنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىڭغا موھتاج. يىللىق بېقىشلىرىڭغا موھتاج. مېنىڭ يېنىمدىن كەتمە، كۈندۈزىمۇ، كېچىسىمۇ مېنىڭدىن ئايرىلمىغىن. بىردەملىك ۋىسال قەلبىمگە تەسكىن بېرەلمەيدىكەن، تەسەللى بولالمايدىكەن. مېھرىبان ئانا، جان ئانا، مېنى تاشلاپ كەتمىگىن...»

ئاھ خۇدا، ئۇنىڭ ئۈنسىز نىداسى ئانا قۇلاقلىرىغا ئاڭلىنامدىغاندۇ؟ ئانا قەلبىگە سىڭەمدىغاندۇ؟ ئانا قەلبى ئوغلىنىڭ ئارمانلىرىنى چۈشىنەمدىغاندۇ؟

سالام ھەر كۈنى گۈگۈم پەيتىدە، ئاتا ئۆينىڭ ئالدىدىكى سۇپىدا ئولتۇرۇپ مۇڭلۇق پەدىلەرگە ئېسكىرىپكىسىنى چېلىۋاتقان چاغدا ئاھۇ ئانىسىنىڭ بويىنىدىن ئەنە شۇنداق قۇچاقلايتتى. ئانا قەلبىنىڭ ئۈنسىز تىلەكلىرىنى ئاڭلايتتى. ئۆزىنىڭ ئۈنسىز ئارمانلىرىنى ئانا قەلبىگە يوللايتتى. ئاشۇ بىرقانچە مىنۇت سالامنىڭ بىر كۈنلۈك ھاياتىنىڭ ئەڭ كۆڭۈللۈك قىسمى، قەلبىگە ئاللىقانداق بىر ئىسسىق ئېقىم ئېقىپ كىرگەن دەقىقىلەرنىڭ بەختلىك خاتىمىسى بولاتتى. ئۇنىڭ بىر كۈنلۈك ھاياتى بىر يىلدىن ئېغىر، ياق، ئىككى يىلدىن ئېغىرى ئاشۇنداق ئاياغلىشىپ كېلەتتى. ئاتا چېلىۋاتقان ئېسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى كۆل ئۈستىدە ئۆچكەن چاغدا، سالامنىڭ ئانىسى ئۇنىڭ قۇچاقلىرىدىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ تۈن قوينىدا غايىپ بولاتتى. سالامنىڭ قەلبىدە ئىسسىق ھارارەت ساقلىنىپ قالاتتى. ئۇ ئاشۇ ئىسسىق ھارارەتنىڭ ئەللەيلىشى بىلەن ئۇيقۇغا كېتەتتى. ئۇخلىغاندىمۇ يەنە ئانىسىنى قۇچاقلاپ، ئانىسىنىڭ قۇچاقلىرىدا ئەركىلەپ چۈش كۆرەتتى.

ئەمدى مانا ئاشۇ ئانا يوق. ئۇ تونۇگۈنمۇ كەلمىدى. بۈگۈنمۇ كەلمىدى. سالام ئۇنىڭ ئىسسىق بويىنىدىن قۇچاقلىيالمىدى. ئۇنىڭ ھاياجانلىق نەپەس ئېلىشلىرىنى ئاڭلىيالمىدى. ئۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرىدە جىلۋىلەنگەن مۇڭىنىڭ كۆلەڭگىسىنىمۇ كۆرەلمىدى. سالامنىڭ قۇچاقلىرىدا تۈن بويى ساقلىنىپ تۇرىدىغان، ئۇنى ئەللەيلىتىپ ئۇيقۇ ئالەمگە ئېلىپ بارىدىغان ئاشۇ يىللىق ھارارەت ئۆچۈشكە باشلىدى.

سالامنىڭ قەلبى سېغىنىشتىن ھەسرەتكە تولسا، غەم-ئەندىشىلەردىن چوغقا تاشلانغان كاۋاپتەك پۇچۇلىناتتى. خۇددى قەلبىنىڭ، يۈرىكىنىڭ مەلۇم بىر بۆلىكى ئۆزىدىن ئاجراپ كەتكەندەك، ئەستىلىكلىرىنىڭ ئەڭ مۇھىم بىر قىسمى ئۇنتۇلۇپ قالغاندەك، ئەڭ گۈزەل بىر چۈشىنىڭ شېرىن بىر بابىنى ئەسكە ئالالمايۋاتقاندەك بىئارام بولاتتى. ئۇ قەلبىدە ئاجايىپ بىر تەشنالىقنى سېزەتتى. سالام ئۆز قەلبىنىڭ ئانا مېھرىگە، ئانىنىڭ باھاردەك يىللىق جامالىغا، قۇياشتەك ئىسسىق باغرىغا تەشنا بولۇۋاتقانلىقىنى سېزەتتى. ئاشۇ ئاتەش قۇچاقلارنىڭ ھارارىتىسىز كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەسلىكىنى، كۆڭلىگە ئاراملىق تاپالماسلىقىنى چۈشىنەتتى. لېكىن ئاشۇ تۇيغۇلارنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيتتى. ئۇ ئەنسىرەيتتى. ئانىسىنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى، نېمىشقا كەلمەيۋاتقانلىقىنى بىلىشكە ئۇرۇناتتى. ئىزدىمەكچى بولاتتى، لېكىن نەدىن ئىزدەشنى، ئۆزى مۇھتاج بولغان ئاشۇ ئىسسىق قۇچاقلارنى نەدىن تېپىشنى بىلمەيتتى.

سالام ئىشىك ئالدىدىكى سۇپىدا، ئاتىسىنىڭ يېنىدا ئاسمانغا تىكىلىپ ياتاتتى. ئاسماندا ساناقسىز يۇلتۇزلار چاراقلايتتى. قەلبىدە بولسا خىيال دەرياسى دولقۇنلايتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە ئانىسىنىڭ ئوتلۇق ياقۇت كۆزلىرى كۆرۈنگەندەك بولدى. ئىسسىق بىر خىل ھارارەت ۋۇجۇدىنى يىللىتتى. ئاپئاق سۈت ئۈزۈۋالمەس ئېقىن بولۇپ ئاغزىغا، يۈرىكىگە ئېقىپ كىرىشكە باشلىدى...ياق، ئانام كەلمىدى. بۇ دادامنىڭ قۇچىقى، مەن دادامنىڭ قويىندا. ئاپئاق سۈت نەدىن ئېقىپ كەلىدىكىنە؟ مەن ئانامنىڭ ئەمچەكلىرىدىن شوراپ ئېمەتتىم. ئېمىلداشلىرىم بىلەن تالىشىپ تۇرۇپ ئېمەتتىم. ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ئىسسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى...بۇ نەدىن كەلىدىكىنا؟...ئاسماندا بىر يۇلتۇز كۆچتى. بەلكىم ئېرىپ يوق بولۇپ كەتكەندۇ. دادام شۇنداق دېگەن، يۇلتۇزلار ئارىسىدىكى تارتىشىش كۈچ تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلغاندا، ئۇلار ئۆچىدىكەن. بىرى يەنە بىرىگە قوشۇلۇپ كېتىش ئۈچۈن ئۇچىدىكەن. ئۇچۇش جەريانىدا چېچىلىپ، ئېرىپ گازغا ئايلىنىپ كېتىدىكەن. بەزىلىرى مېتېئورىت بولۇپ يەرگىمۇ چۈشەرمىش...بۇ ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ئىسسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى...نەدىن كەلىدىكىنە؟ مەن ئانامنى ئېمەتتىم، ئېمىلداشلىرىم بىلەن تالىشىپ تۇرۇپ ئېمەتتىم. ئۇنىڭ ئەمچەك يۇگمىلىرى كۆپ ئىدى. ھەممىمىزگە يېتەتتى. شۇنداقتىمۇ يەنە تالىشاتتۇق. تالىشىپ تۇرۇپ ئېمەتتۇق...

سالام چۈش بىلەن خىيال، ئەستىلىك بىلەن ئارمان ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇقتا ئۇچۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆزى يۇمۇلاتتى-يۇ، يەنە ئېچىلىپ كېتەتتى. چۈش كۆرەتتى ۋە يەنە خىيال-ئەستىلىككە قايتىپ كېلەتتى...

يات، گۈزەل، ياقۇت كۆزلۈك جانىۋارنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈۋالغان ئاتا قۇم بارخىنى

ئۈستىدىن ھاسىراپ-ھۆمىدەپ چۈشۈپ كەلدى. يات جانۋار ئۇنىڭ قوچاقلىرىدىن ئاجراشقا ئۇرۇنۇپ توختىماي تىپىرلايتتى. ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئاتا ئۇنى يەرگە يانتۇ ياتقۇزۇپ قويدى. جانۋار ئورنىدىن تۇرماقچى بولاتتى، يەنە يىقىلاتتى. ئاخىرى تىنچلىنىپ يېتىپ قالدى. لېكىن بېشىنى يەرگە قويمىدى. ئۇنىڭ چۆچىگەن، خۇمارلاشقان كۆزلىرى زەڭگەر ئاسمانغا، زۇمرەت كۆلگە، كۈمۈشتەك يالتىراق قۇم بارخانلىرىغا تىكىلەتتى. كىچىككىنە ئوغۇل ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇردى. بالا جانۋارنىڭ كۆزلىرى ئىچىدە يېنىۋاتقان چوغ-يۇلتۇزغا ھەيران بولۇپ قارايتتى. ئاتىنىڭ غودۇڭشىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— ئالدى پۇتىنى پۇتۇنلەي چىقىپ تاشلاپتۇ. ھۇ، نائەھلىلەر، قولۇمغىمۇ چۈشەرسەن، مەنمۇ ھەر قايسىڭغا پۇت چىقىلىشىنىڭ تەمىنى تېتىتىپ قويمايدىغان بولسام، خەپ...

ئاتا نېمىلەرنىدۇر تەييارلاپ، ئاخىرى جانۋارنىڭ يېنىغا كەلدى. بالىنى ئۇنىڭ بېشىنى تۇتۇپ تۇرۇشقا بۇيرۇدى. بالىنىڭ قوللىرىغا يىپەكتەك يۇمشاق بەدەن، ئىسسىق ئېقىم ھارارەت بەردى. ئاتا بىرھازا ھەپىلىشىپ جانۋارنىڭ سۇنۇق پۇتلىرىنىڭ ئەتراپىغا تارشا-تاختايلارنى تىزىپ، تېڭىپ چىقتى.

— دادا، بۇ نېمە؟ ئۆچكىمۇ؟

— ياق بالام، ئۆچكە ئەمەس. بۇ چۆل گۈزىلى — ئاھۇ. بەزىلەر ئۇنى كىيىك دەيدۇ. لېكىن بۇ كىيىك ئەمەس، قارىغىنا ئۇ نېمىدېگەن گۈزەل! كۆزلىرىدە چوغ يېنىپ تۇرىدۇ. كۈندۈزدىمۇ يۇلتۇزلار ئۇنىڭ كۆزلىرىدە جۇلالايدۇ. بۇنىڭدىن مەشھۇر خوش پۇراق ماتېرىيال — ئىپار چىقىدۇ، كۈزدە ئۇ كىندىك تاشلايدۇ. يايلاقلارنى، چۆللەرنى خوش پۇراققا تولدۇرىدۇ... ھۇ، نائەھلىلەر، قاپقان ئۇنىڭ ئالدى پۇتىنى چىقىۋېتىپتۇ. بوغاز ئوخشايدۇ.

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ئىسسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى، بۇ نەدىن كەلدىكىنە؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتىمەنمۇ...

ئاھۇ ياخشى ساقايمىغان پۇتلىرى بىلەن دىڭگوسلىدى. ئۇنىڭ يېڭىلا تۇغۇلغان ئوغلاقلىرى بويىنىدىكى كىچىككىنە، تەبىئىي تۇمارلىرىنى لىكىلدىتىپ، ئانا ئاھۇنىڭ قورساقلىرىغا — ئاپئاق سۈت تولۇپ تۇرغان يېلىنىغا زەرب بىلەن ئۇسۇپ راھەتلىنىپ ئېمەتتى. ئانا ئاھۇنىڭ كۆزلىرىدە بەخت يۇلتۇزى، ئانىلىق ئىپتىخار. ئۇ بويىنىنى بۇراپ ئوغلاقلىرىغا مېھرى بىلەن قاراپ قوياتتى.

مەخسۇس ئاھۇ ئۈچۈنلا ياسالغان قېلىن شادىلىق ئېگىز غارالنىڭ سىرتىدا قاراپ تۇرغان ئاتا-بالىمۇ خوشال. ئۇلار ئاھۇ ئوغلاقلىرىنىڭ ئانىسىنى تىزلىنىپ تۇرۇپ ھۆرمەت بىلەن ئېمىشلىرىدىن، غارالنىڭ يوچۇقلىرىدىن چىقىپ سەكرەپ-قىيغىتىپ ئويناشلىرىدىن ئاجايىپ يېقىملىق ھېس قىلاتتى، كۆلۈشەتتى. قەلبلىرى خەيرلىك ئىشنىڭ لەززىتىدىن مەمنۇن ئىدى.

— سەنمۇ ئېمىپ باقامسەن؟

— ئاھۇنىمۇ؟

www.uyghurkitap.com

— ھەئە، ئىمىپ باققىنا، قانداق بولىدىكىن؟

ئاتا شوخلۇق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، غارالدىن ئارتىلىپ كىرىپ ئاھۇنى تۇتتى. بالا قاقاقلاپ كۈلۈپ ئاھۇنىڭ ئەمچىكىنى ئاغزىغا ئالدى. بۇرنى، نەپەسلىرى خۇش ھىدتىن يايراپ كەتتى. بالا شورايتتى. لېكىن سۈت چىقمىدى. بالا قوللىرى بىلەن ئاھۇنىڭ ئەمچەكلىرىنى مۇجۇپ-سىقىپ تۇرۇپ شورىدى. ئاپئاق سۈت — ئىسسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى ئۇنىڭ ئاغزىغا ئېقىپ كىردى. قەلبىگە، يۈرىكىگە، تومۇر-تومۇرلىرىغا ئېقىپ باردى.

— قانداقكەن؟

— تاتلىق، ئىسسىق ئىكەن، يەنە ئازىراق ئىمەيچۇ...

ئاتا قاقاقلاپ كۈلدى، بالىمۇ قاقاقلاپ كۈلدى. بالا كۈلكىدىن توختاپ نېمىنىدۇ ئويلاپ قالدى. ئۇنىڭ كۆز قارىچۇقلىرىغا خىيال سايە تاشلىدى.

— دادا، ئانا دېگەن بالىسىنى ئېمىتىپ باقامدۇ؟

— ھەئە، ئانا بالىسىنى سۈت بىلەن ئېمىتىپ باقىدۇ. كىم سۈت بەرسە شۇ ئانا. سۈت دېگەن بەكمۇ ئۇلۇغ، سۈت بەرگەن ئانىمۇ ئۇلۇغ، ئەمدى ئاھۇ سېنىڭ ئاناڭ بولدى. سەن ئۇنىڭ سۈتلىرىنى ئەمدىڭ. ئوغلاقلىرى بىلەن ئېمىلداش بولدۇڭ. ۋاي چۆل بالىسى، چۆل گۈزىلىنىڭ ئوغلى.

ئاتا قاقاقلاپ كۈلەتتى. بالا قول ۋە تىزلىرىنى يەرگە قويۇپ، تۆت پۇكلىنىپ، بېشىنى ئاھۇ ئوغلىقىنىڭ بويىنىغا تىرىدى. ئېمىلداشلار ئۈسۈشۈپ، تىركىشىپ چاڭ-توزان كۆتۈردى. ئوغلاق كەينىگە داجىپ زەرب بىلەن ئۈسمەكچى بولغاندا، بالا قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ زەربىسىنى توسۇۋالدى. ئۇ قاقاقلاپ كۈلەتتى. ئويناپ ھارغان ئوغلاقلار تۇمارلىرىنى لىكىلدىتىپ يەنە ئانا ئاھۇنى ئېمىشكە باشلىدى. بالىمۇ كەلدى. ئۇ ئېمىلداشلىرى — ئوغ-

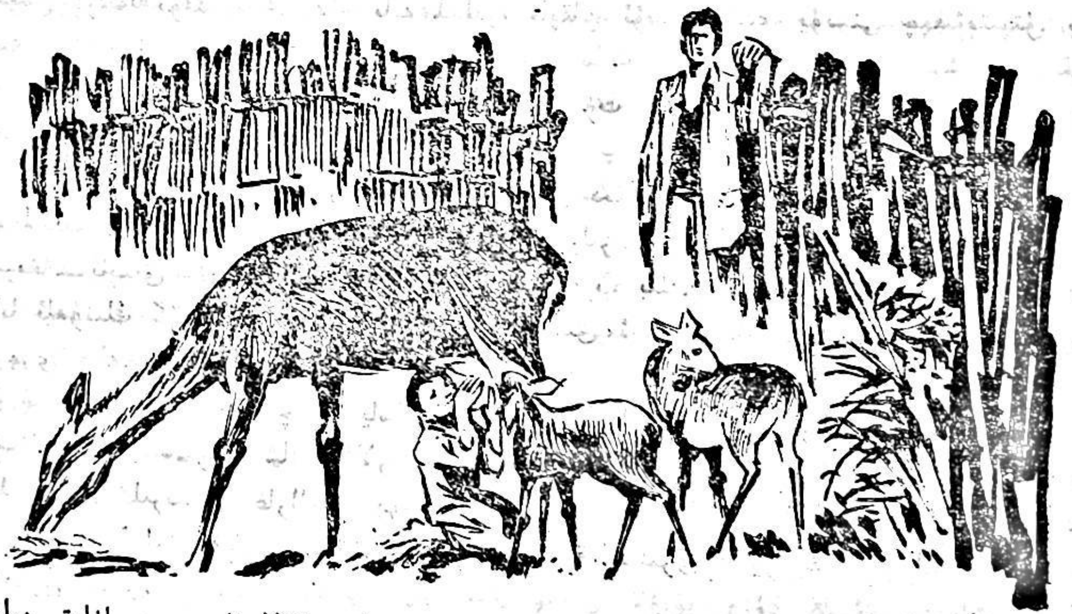

لاقلار بىلەن تالىشىپ ئېمەتتى. ئانا ئاھۇ بويىنىنى بۇراپ ئۇلارغا مېھرىبانلىق بىلەن قاراپ قوياتتى ...

—

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ھالال ۋە ئىسسىق سۈت ئېقىمى، بۇ نەدىن ئېقىپ كەلدـ
كىنە؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتىمەنمۇ؟ ...

ئانا ئاھۇنىڭ چېقىلغان پۇتلىرى ساقايدى. ئۇ سەل ـ پەل ئاقسىسىمۇ، بىمالال
ماڭاتتى. ئوغلاقلار ئانا ئاھۇ بىلەن تەگىلىشىپ ـ بويلىشىپ قالدى. ئەمدى بالا ئۇلار بىلەن
باش تىرەپ ئۇسۇشۇشكە، تىركىشىشكە جۈرئەت قىلالمايتتى. ئاتا ئانا ئاھۇنىڭ كۆزلىـ
رىدىكى سېغىنىشنى، جۇدالىق ھەسرىتىنى ئېنىق كۆردى. ئاتا غارالنىڭ ئىشكىنى ئېچىـ
ۋەتتى. ئانا ئاھۇ غارالدىن چىقىپ ئەتراپقا زوق بىلەن نەزەر سالدى. چۈشكۈرگەندەك
ئاۋاز چىقىرىپ پۇشقۇردى ۋە ئىككى ئوغلىقىنى ئەگەشتۈرۈپ قۇم بارخىنى ئۈستىگە چىـ
قىپ كەتتى. بارخاننىڭ ئۈستىگە چىققاندا، نېمە ئۈچۈندۇر تـوختاپ كەينىگە بۇرۇلۇپ
قارىدى. ئۇ خۇددى «ئوغلۇم، مېنىڭ سۈت بېرىپ باققان ئوغلۇم، قېنى كەينىمدىن ئەـ
گەش ...» دېمەكچى بولغاندەك يەنە پۇشقۇرۇپ قويدى. شۇندىن كېيىن چۆل گۈزىلى
چۆل قوينىدا غايىب بولدى ...

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، تاتلىق، ئىسسىق سۈت ئېقىمى، بۇ نەدىن ئېقىپ كەلدىكىنە؟
مەن چۈش كۆرۈۋاتىمەنمۇ؟ ....

ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى كۆل يۈزىگە يېيىلدى. ئۇ خۇددى تۇمەن يىللىق
سېغىنىشنى، مىڭ ئەسىرلىك ھىجراننى، بىر جاھان ھەسرەتنى كۈيلەۋاتقاندەك مۇڭلۇق،
دەردلىك ئىدى. بالا يېتىۋاتقان قۇياشقا، ئۈچۈۋاتقان شەپەققە، ھىجران لىباسىغا پۈر-
كىنىۋاتقان كۆل يۈزىگە قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا يېقىنلا يەردىن تونۇش پۇشـ
قۇرۇق ئاۋازى ئاڭلاندى. بالىنىڭ يۈرەكلىرى دۈپۈلدەپ كەتتى. ئۇنىڭ يىگىرمە مېترچە
يىراقلىقتىكى كۆلنىڭ قىرغىقىدا، گۈگۈم يوشۇرۇنغان قومۇشلۇق ئارىسىدا تۇرغان ئانا
ئاھۇ ۋە ئېمىلداشلىرىغا كۆزى چۈشتى. بالا ئۇلارغا يېقىنلاشتى. ئانا ئاھۇنىڭ ياقۇت
كۆزلىرى مۇڭلۇق. ئۇ ئىسكىرىپكا ئاۋازىدىن مۇڭلىنىپ خىيالغا پاتقاندەك تۇراتتى. بالا
تېخىمۇ يېقىنلاشتى. ئانا ئاھۇ نېمىدىندۇر چۆچۈگەندەك بوش پۇشقۇرۇپ قويدى. بالا
ئۇنى ئۈركۈتۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ئارقىسىغا ياندى. ئۇ ئانا ئاھۇ ۋە ئېمىلداشلىرىنىڭ
ئۆزىگە ئەگىشىپ كېلىشىنى، بەش ئاي ماكان تۇتقان غارالنىڭ ئىچىگە كىرىشىنى، تۈننى
ئاشۇ يەردە خاتىرجەم ئۆتكۈزۈشىنى ئارزۇ قىلاتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئانىسى ۋە ئېمىلداشـ
لىرى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كەلمىدى. كۆل بويىدىنمۇ كەتمىدى. ئىسكىرىپكا ئاۋازى كۆل
ئۈستىدە ئۈزۈنغىچە ياڭراپ تۇردى.

— ئۇخلايلىمۇ ئوغلۇم؟

— ئاھۇ ئاشۇ يەردە قالامدۇ؟

— ھەئە، ئۇ ئەمدى غارالنىڭ ئىچىگە كىرمەيدۇ. ئەركىنلىكتىن مەھرۇم بولۇشنى
خالىمايدۇ. ئەركىنلىك دېگەن ھەممە ئۈچۈن، ھەممە مەخلۇق ئۈچۈن مۇقەددەس. ئەر-
كىنلىك دېگەننى بىلەمسەن. بولدى قوي، ئوغلۇم، ئەمدى ئۇخلايلى، چوڭ بولغاندا ھەمـ
مىنى چۈشىنىسەن...

بالىنىڭ قەلبى ئاھۇ ئانىسىنىڭ ئۆز يېنىدا، كۆل بويىدا، قۇم بارخانلىرىنىڭ كەينىدە،

www.uyghurkitap.com

توغراق شاخلىرىنىڭ سايىسىدە ئېتەكلىكىنى، غارالنىڭ ئىچىگە كىرمىگەن بولسىمۇ بۇ يەردىن يىراقلاپ كەتمىگەنلىكىنى سېزىپ تۇراتتى.

ئىككىنچى كۈنى، مۇڭلۇق ئىسكىرىپكا ئاۋازى كۆل سۈيىنى ئەللەيلىتىۋاتقان چاغدا، بالا ئاخشام ئاھۇ ئانىسىنى كۆرگەن يەرگە يەنە تىكىلدى. ئۇنىڭ قەلبىدە سېغىنىش ئەۋج ئۇراتتى. كۆپ ئۆتمەي ئاھۇ ئانا ئوغلاقلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ كەلدى. كۆلدىن سۇ ئىچتى. ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ مۇڭلانغان ھالدا قاراپ تۇردى. ئۇنىڭ قاراشلىرىدە دەرد ۋە سېغىنىش بار ئىدى. بالا يېقىنلاپ باردى. ئاھۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرىدە ئۆزىنىڭ كۆلەڭگىسىنى كۆردى. ئۇنىڭ ئىسسىق، يۇمشاق، سىيلىق بويىندىن قۇچاقلىدى. ئاھۇ ئۈركۈمىدى. خۇددى ئاشۇ قۇچاقلاشلارنى ئارزۇ قىلغاندەك بۇرۇلۇپ، مۇڭلۇق كۆزلىرى بىلەن بالىغا قاراپ قويدى. قۇچاقلىشىش ئۇزۇنغىچە داۋام قىلدى. تاكى ئىسكىرىپكا ئاۋازى كۆل سۈيىدە ئېرىپ يوق بولغانغا قەدەر داۋام قىلدى. ئاھ، ئانا تىنىقلىرى، ئاھ، ئانا ۋۇجۇدىدىن ئۇرغىغان ھارارەت! سەندىن ئىسسىق، سەندىن ئۇلۇغ يەنە بىر نەرسە بارمۇ؟ مەن سېنىڭ بالاڭ، مەن سېنىڭ قوزاڭ...

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ئىسسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى، بۇ نەدىن ئېقىپ كەلدىكىنە؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتىمەنمۇ؟...

تالاي كۈنلەر، تالاي تۈنلەر ئۆتتى. ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى تالاي قېتىم كۆل سۈيىدە ئېرىدى. ئۇتقاشتەك، ئاھۇ كۆزلىرىدىكى چوغدەك قىزىل كەچكى شەپەق تالاي قېتىم كۆل سۈيىگە چۆكتى. ھەر كۈنى گۈگۈمنىڭ قارا لىباسى كۆل يۈزىنى يېپىۋاتقان چاغدا، بالا ئاھۇ ئانىسىنىڭ بويىنىدىن ئەنە شۇنداق قۇچاقلايتتى. ئاشۇ ئىسسىق، يۇمشاق، مۇلايىم بويۇندىن ئانا مېھرىنى ھېس قىلاتتى. يەنە تىل بىلەن ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدىغان نۇرغۇن - نۇرغۇن نەرسىلەرنى ھېس قىلاتتى.

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ئىسسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى، بۇ نەدىن ئېقىپ كەلدىكىنە؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتىمەنمۇ؟

پۇشقۇرۇق ئاۋازىدىن چۆچۈگەن سالام كۆزلىرىنى ئاچتى، ئاسماندا ساناقسىز يۇلتۇزلار چاراقلايتتى. ياندىن ئاتىنىڭ پۇشۇلداپ نەپەس ئېلىشى، كۆلدىن ياۋا ئۆردەكلەرنىڭ غاقىلداشلىرى ئاڭلىناتتى. سالام يانغا ئۆرۈلدى. سۇپىنىڭ يېنىدا ئانا ئاھۇ قاراپ تۇراتتى. سالام كۆزلىرىنى يۇمدى. مەن چۈش كۆرۈۋاتىمەنمۇ؟ ئۇ كۆزلىرىنى يەنە ئاچتى. راست، ئاھۇ ئانا ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرغان پېتى يالىڭاچ بىلەكلىرى بىلەن ئانا بويىنىغا گىرە سالدى. ئىسسىق ھارارەت بەدىنىگە ئۆرۈلدى. يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشى ئانا يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدەشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتتى. ئانا ئاھۇ بويىنىنى قىيا بۇراپ سالامغا قاراپ تۇراتتى. ياقۇت كۆزلەر چاقنىغان يۇلتۇزدەك كۆرۈنەتتى. سالام ئاھۇنىڭ بويىنىدىن قولىنى ئاجرىتىپ، ئۇنىڭ دۈمبىسىنى سىيلىدى. قولىقىنىڭ ئارقىسىنى قاشىدى، مەڭزىنى ئانا ئاھۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرىگە ياقتى. ئۇنىڭ قەلبىدە سۆيۈنۈش ھېسسى داۋالغۇيتتى. قەلبى بىرلا سۆزنى تەكرارلايتتى: «ئانام كەلدى. ئانام سالامەت ئىكەن. مېنى سېغىنىپتۇ، مېنى كۆرگىلى كېپتۇ. ئۇ مېنى كۆرگىلى كېپتۇ...»

ئىككى يۈرەك قوشۇلۇپ دۇپۇلدەيتتى. ھىجراننىڭ ئاخىرلىشىش، ۋىسالنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى مەڭگۈ مۇشۇ دەقىقە بولىدىغاندەك، ئەمدى ھىجران ئەبەدىي ئاخىرلىشىدىغاندەك، ۋىسال قۇياشى مەڭگۈ پاتمايدىغاندەك شادلىق پەدىسىگە دۇپۇلدەيتتى. ئىككى يۈرەك، ئىككى قەلب بىر-بىرىگە خىتاب قىلاتتى:

«ئاھ بالا!»

«جان ئانام!»

مۇڭلۇق ئىسكىرىپكا ئاۋازى ياڭرىدى. قاچاندۇر ئويغىنىپ كەتكەن ئاتا ۋىسال تەنتەنىسىگە مۇزىكا تەڭكەش قىلىشنى ئۇنۇتمىغانىدى. كۆلنىڭ ئۈستىنى، دامبىنى، قۇم بارخىنىنى ئىسكىرىپكا ئاۋازى قاپلىدى. ئۇنىڭدا ۋىسال شادىيانىسىدىن كۆرە زېدىلەنگەن يۈرەكلەرنىڭ مۇڭى بەكرەك جاراڭلايتتى. ئىسكىرىپكا: «ھىجران دېمەكلىك مۇڭ، ۋىسالمۇ مۇڭ، دۇنيانىڭ ئۆزى مۇڭلانغان دۇنيا...» دەپ كۈيلەۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. ئاھ خۇدا، ئۇ سېغىنىش كۈيلىرىنى، شادلىق كۈيلىرىنى كۈيلەشنى بىلمەمدىغاندۇ؟

تۈننىڭ، تەبىئەتنىڭ مۇڭلىرىغا يۈرەك مۇڭلىرى قوشۇلۇپ كەتتى. ئاسمان، كۆل، قۇم بارخىنى، يۇلتۇزلۇق تۈن مۇڭلىناتتى. ئوتلۇق يۇلتۇزمۇ، ياقۇت كۆزلەرمۇ مۇڭلىناتتى. كامالچىنىڭ قىللىرىدىن، ئىسكىرىپكىنىڭ سىملىرىدىن «جان بالام، خان بالام، سەن ئانا مېھرىگە شۇنچىلىك تەشنامۇ؟ مەن سېنىڭ ئۇۋالىڭغا قالدىم. ياق، مەن سېنى ئانا مېھرىگە قاندۇرىمەن. قىش ئۆتسۇن، يىللىق ياز كەلسۇن، مەن سېنى....» دېگەن نىدا جاراڭلىغاندەك بولاتتى.

سالامنىڭ قەلبىدىن يىغا-زارغا ئوخشاش بىر سېزىم بالقىدى. ئۇ ئانا ئاھۇنىڭ بوينىدىن يەنىمۇ مەھكەمرەك قۇچاقلىدى.

5

سالام سىنىپتىن چىقىپ ۋاسكىتبول مەيدانىنى بويلاپ ماڭدى. ۋاسكىتبول مەيدانىنى بۈك-باراقسان دەرەخلەر قورشاپ تۇراتتى. مەيداندا توپ ئويناۋاتقان ئوقۇغۇچىلارنىڭ خۇشال ئاۋازلىرى ياڭرايتتى. سالام ۋاسكىتبول مەيدانىنى يانداپ ئۆتۈپ، پۇتبول مەيدانىنىڭ قىرغىقىغا كېلىپ توختىدى. پۇتبول ئويناۋاتقانلارنىڭ ھاي-ھۇيلىرى، سىرتتىكى ھە-ھۇچىلارنىڭ قىقاس-چۇقانلىرى مەكتەپ شادىيانىسىنى ئەۋجىگە كۆتۈرگەنىدى. سالام پۇتبول ئويناۋاتقانلارغا قاراپ تۇردى. كۆزى مەيداندا، كۆڭلى نېمىنىدۇر كۈتەتتى. ئۇ ئىككى ھەپتىدىن بېرى، ياق بىر ئايدىن بېرى دەل مۇشۇ چاغدا — كۈن پېشىنگە قايرىلغان چاغدا مەيدانغا چىقاتتى. ساۋاقداشلىرىنىڭ ئويۇنلىرىغا قاراپ تۇراتتى. كۆڭلىدە بولسا خۇددى بۆگۈنكىدەك نېمىنىدۇر كۈتەتتى... ئۇ دەرسلەرگە تېزلا يېتىشىۋالدى. لېكىن مەكتەپ ھاياتى، شەھەر يېڭىلىقلىرى، كوچا-رەستىلەر، كىنو، كونسېرت، توپ مۇسابىقىسى... ھەممىسى ئۇنىڭغا يېڭى ۋە ھەيران قالارلىق تۇيۇلاتتى. شۇنداقتىمۇ بۇ يېڭىلىقلار ئۇنىڭ قەلبىنى پۈتۈنلەي رام قىلىپ كېتەلمىدى. ئۇ مۇشۇلار ئىچىدىن ئۆزى تەشنا بولغان بىر ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى كۈتەتتى.

www.uyghurkitap.com

سالام مەيدە ياتچۇقنى سىلاپ قويدى. ئۇ يەردە ئاتىسى بەرگەن، ئۈچ بۇرجەك قىلىپ قاتلانغان خەت بار ئىدى. خوشلىشىدىغان چاغدا ئاتا ئۇنىڭغا: «سېنى ئىزدەپ كېلىدۇ، چوقۇم ئىزدەپ كېلىدۇ. سېنى ئىسسىق باغرىغا بېسىپ كۆز ياشلىرىنى تۆكىدۇ. شۇ چاغدا بۇ خەتنى ئۇنىڭغا بەرگىن» دېگەن. مانا بىر ئاي ئۆتتى. سالامنى ھېلىقى شوپۇر تاغىسىدىن باشقا ھېچكىم ئىزدەپ كەلمىدى. ئۇمۇ پەقەت ھەر قېتىم چۆلگە كىرىپ ـ چىققاندا بىر قېتىم ئىزدەپ كېلەتتى ۋە «ھە، چۆل بالىسى، خېلى كۆنۈپ قالغاندەك تۇرامسەن؟ يەكشەنبە كۈنلىرى بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ تۇر جۇمۇ...» دەپ كېتىپ قالاتتى، لېكىن سالامنى قۇچاقلاپ، ئىسسىق كۆز ياشلىرىنى تۆكىدىغان ئادەم ئىزدەپ كەلمىدى. سالام مانا شۇنى كۈتەتتى.

سالامنىڭ قەلبىدە ھېلىمۇ چۆل ھەققىدىكى ئەسلىمىلەر داۋالغۇيتتى. زۇمرەت كۆل، قۇم بارخانلىرى، شامال چىقسىلا پەچىرلايدىغان قومۇشلۇق، ئىككى ئۇزۇن بويۇن ئاققۇ، تاك سەھەردىلا ئۇنى ئويغىتىدىغان ئاتا، بۇژغۇنلاپ تۇرىدىغان ئىسسىق خام سۈت، مۇڭلۇق ئىسكىرىپكا ئاۋازى، ئاھۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرى... ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا گەۋدىلىنەتتى. قەلبى سېغىنىش بىلەن تولاتتى. «ھەي، بۇ يىلمۇ كەلمىسەم بوپتىكەن. ئاتام بېچارە يالغۇز قالدى. ئاھۇ ئانامىمۇ يالغۇز قالدى. ئاتامنىڭ ئىسكىرىپكىسى يەنىمۇ مۇڭلۇق كۈيلەرگە كۈيلەيدىغان بولۇپ كەتكەندۇ. ئاتام يالغۇز زېرىككەندۇ. ئۇ چاغلاردىغۇ مەن بىلەن پاراڭلىشاتتى. ئەمدى كىم بىلەن پاراڭلاشقاندۇ؟ بېچارىگە ھەپتە ـ ھەپتىلەپ ئادەم زۇۋالىنى ئاڭلاشقا توغرا كەلمەس. گەپلىشىدىغان، مۇڭدىشىدىغان ئادەم تېپىلماس. ھېلىمۇ ياخشى، ھېلىقى يېرىم ئۆتكۈزگۈچلۈك رادىئو قوبۇللىغۇچنىڭ بولغىنى...» سالام قەلبى سېغىنىش بىلەن تولغان چاغلاردا تولىراق مۇشۇنداق خىيال قىلاتتى. ئاتىسى ھەققىدە ئويلايتتى. ھېلىقى ياقۇت كۆزلۈك ئاھۇ ئانىسىنىمۇ ئويلايتتى. ئۇنىڭ دۇمبىسىنى سىلىغۇسى، قۇلاقلىرىنىڭ كەينىنى قاشلاپ قويغۇسى كېلەتتى...

ئاشۇ كۈنى ئاتا ئەتىگەنلىك ئىشلىرىنى تۈگىتىپلا ئاپتوبۇس شوپۇرى بىلەن ئۈچرىشىدىغان جايغا كەتكەنىدى. چۈشتە گېزىت ـ كىتاب ۋە باشقا نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ قايتىپ كەلدى. گېزىت ـ كىتابلارنى سالامغا تۇتقۇزدى ـ دە، كۆلگە، قومۇشلۇققا، قۇم بارخىنىغا قاراپ ئۇزۇنغىچە جىمىدە ئولتۇردى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئالدىقانداق بىر ئىش توغرىسىدا كۆرەش بولۇۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. چۈشتىن كېيىن ئۇ بېلىق تۇتۇۋاتقان سالامنى چاقىردى.

— تەييارلان، سەن مەكتەپكە بارىدىغان بولدۇڭ. شوپۇر تاغاڭ سۆزلىشىپ قويۇپتۇ. ئەتىكى ئاپتوبۇس بىلەن ماڭىمىز.

— يېزىدىكى مەكتەپكىمۇ؟

— ياق، شەھەردىكى مەكتەپكە، سەن شۇ يەردە يېتىپ ئوقۇيسەن، تاماقنىمۇ مەكتەپنىڭ ئاشخانىسىدىن يەيسەن.

سالام كۈلمەكچى، ئاپئاق چىشلىرىنى چىقىرىپ ھىجايماقچى بولغانىدى، لېكىن ئاتىسىنىڭ كۆزلىرىدىكى ھەسرەتنى كۆرۈپ تۇختاپ قالدى. ئۇ شۇ بىر دەقىقە ئىچىدە

بۇنىڭ ئايرىلىش ئىكەنلىكىنى، ئاتىسىدىن ئايرىلىپ يىراقلارغا كېتىدىغانلىقىنى، كۆلدىن، قۇم بارخىنىدىن، چۆللەردىن، ئاھۇ ئانىسىدىن ئايرىلىدىغانلىقىنى چۈشەنگەنىدى. كۆزلىرىدىن خۇشاللىق بىلەن ھەسرەتنىڭ ئارىلاشمىسى ئۇچقۇندىدى. مۆگۈلانغاندەك جىم-جىمدە تۇرۇپ قالدى.

— تەييارلان، كىتاب - ژۇرناللىرىڭنى ساندۇققا سال، نەرسە - كېرەكلىرىڭنى يىغىشتۇر، — ئاتا يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى.

شۇ كۈنى كەچتە سالام ئاھۇ ئانىسى بىلەن ئۇزۇنغىچە مۆگداشتى. ئۇنىڭ بويىنىدىن ئۇزۇنغىچە قۇچاقلاپ تۇردى. دۈمبىسىنى، قۇلاقلىرىنىڭ كەينىنى قاشلىدى.

— ئەمدى كېتىدىغان بولدۇم. ئوقۇمىسام بولمايدۇ. مېنى ئۇنتۇما. سەن مېنىڭ ئانام، ئاق سۈت بەرگەن ئانام، مېنى ئۇنتۇما. قىشلىق كانىكۇل باشلانسىلا قايتىپ كېلىمەن. سېنىڭ بوينۇڭدىن يەنە قۇچاقلايمەن، سېنى يەنە قۇچاقلايمەن ...— سالام ئاھۇغا قاراپ ئاخىرقى سۆزلىرىنى دېدى.

شۇ كۈنى ئاخشامدا ئاتىمۇ سالامغا ئاخىرقى سۆزلىرىنى دېدى:

— ئاھۇ سېنىڭ ئاناڭ ئەمەس، سەن بۇنى چۈشىنىدىغان ياشقا يەتتىڭ، سېنىڭ ئاناڭ شەھەردە، شەھەرگە كەلگەنلىكىڭنى ئاڭلىسىلا سېنى ئىزدەپ كېلىدۇ. باغرىغا بېسىپ ئىسسىق كۆز ياشلىرىنى تۆكىدۇ. ئانا دېگەن بالىغا چىدىمايدۇ. بىچارە ئون يىلدىن بېرى سېنى بىر مىنۇتمۇ ئۇنتۇمىغاندۇ، بىر مىنۇتمۇ يادىدىن چىقارمىغاندۇ. ئۇ كىچىك ۋاقتىڭدا ساڭا بەكمۇ ئامراق ئىدى... نېمىشقا مېنى ئىزدەپ كەلمەيدۇ دەمسەن؟ ئاھ بالام، بۇلارنى ساڭا چۈشەندۈرۈپ بولغىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭغا مەن يامانلىق قىلغان، ئۇنىڭ قەلبىنى يارا قىلغان. سېنى ئۇنىڭ باغرىدىن تارتىۋېلىپ ئۆيدىن قوغلاپ چىقارغان... ئۇ مېنى كۆرۈشنى، مېنىڭ چىرايىمغا قاراشنى خالىمايدۇ. مەن سىلەرنى جۇدا قىلغان. نېمە دەي؟ بۇ قېتىم شەھەرگە بارساڭ ئۇ سېنى چوقۇم ئىزدەپ كېلىدۇ. سېنى باغرىغا بېسىپ، ئىسسىق كۆز ياشلىرىنى تۆكىدۇ. شۇ چاغدا سەن بۇ خەتنى ئۇنىڭغا بەر. ئۇ مېنى، مەندەك بىر تاش يۈرەكنى كەچۈرسۇن. سەنمۇ مېنى كەچۈر، مەن...

بۇ سېنتەبىرنىڭ باشلىرىدىكى گەپ ئىدى. ئەتىسى ئۇلار شەھەرگە كەلدى. سالام شەھەرنىڭ كەڭ كوچا - رەستىلىرىگە، ئېگىز، ھەيۋەتلىك، كۆركەم بىنالىرىغا ھەيران بولۇپ قاراپ قالدى. ئاتا شەھەرنىڭ ئاشۇ كوچىلىرىدىن ئۆتۈپ شوپۇر دوستىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقاندىمۇ، ئەتىسى سالامنى باشلاپ مەكتەپكە ئېلىپ بارغاندىمۇ خۇددى نېمىدۇر بىر نەرسىدىن خۇدۇكسىرىگەندەك بېشىنى سىلىپ ماڭدى. كىشىلەردىن ئۆزىنى قاچۇردى. ئۇنىڭ كۆرۈنۈشىدىن باشقىلارنىڭ ئۆزىنى تونۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

ئاتا سالامنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ قايتىدىغان چاغدا، ئۇنىڭغا ئۇزۇنغىچە نەسىھەت قىلدى. ئەمدى ئۇنىڭ مۇستەقىل ياشايدىغانلىقىنى، ئۆزىدىن ئۆزى خەۋەر ئالمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئەسكەرتتى. ئاخىرىدا:

— مەن ئەمدى كەلمەيمەن، شەھەرگە كېلىشكە، ئادەملەرگە كۆرۈنۈشكە مېنىڭ يۈزۈم چىدىمايدۇ. قىشلىق تەتىلدە شوپۇر تاغاڭ بىلەن بىللە كۆلگە قايتقىن، مەن ساڭا

www.uyghurkitap.com

كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئەۋەتىپ تۇرىمەن. تۇرمۇشتا رەتلىك بول، ساۋاقداشلىرىڭ بىلەن ياخشى ئۆت. ئۇستازلىرىڭنىڭ گېپىنى ئوبدان ئاڭلا... مەن ئەمدى تاكى قىشلىق تەتىلگىچە سېنى كۆرەلمەيدىغان بولدۇم،ـــ دېدى. ئاۋازى بوغۇلۇپ، كۆزلىرى قىزاردى. سالام ھېچنېمە دېمىدى، جىممىدە قاراپ تۇردى.

مانا ئەمدى سالامنىڭ شەھەرگە كېلىپ ئوقۇشقا باشلىغىنىغا، ئاتىسىدىن ئايرىلغىنىغا بىر ئاي بولدى. بۇ بىر ئاي ئىچىدە سالام ساۋاقداش ـ ياتاقداشلىرىدىن دوست تاپتى. كىنو ـ كونسېرتلارغا بېرىشنى، يەكشەنبە كۈنلىرى بازار چۆگىلەشنى ئۆگەندى. دوستلىرى بىلەن مەكتەپنىڭ مەيدانلىرىدا، دەرسخانىنىڭ كارىدورلىرىدا قىيغىتىپ چاپتى. لېكىن نېمىشقىدۇر ھەر كۈنى دەرسلەر ئاياغلىشىپ ئىختىيارىي پائالىيەت باشلانغان چاغدا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاتىسى سۆزلەپ بەرگەن ھېلىقى ئانا گەۋدىلىنەتتى. ئۇ ئانىسىنىڭ سىيماسىنى ئەسلىيەلمەيتتى. ئانىسىنى ئويلىغان چاغدا نېمىشقىدۇ چۆل، ئاھۇ كۆز ئالدىدا نامايان بولاتتى. مۇڭلۇق ئىسكىرىپكا ئاۋازى ئاڭلانغاندەك، قومۇشلۇقنىڭ ئىچىدىن پۇشقۇرغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ ئۆزىنى يېنىغا چاقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. مۇڭ ۋە مېھرىبانلىق تۆكۈلۈپ تۇرغان ياقۇت كۆزلەرنى كۆرگەندەك بولاتتى...

بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ياتاقدىشى ئەكبەرنىڭ ئانىسى كەلدى. يىراق بىر تاغدىكى كاندىن بالىسىنى كۆرگىلى كەلگەن ئېگىز بويلۇق ئانا ئەكبەرنى باغرىغا بېسىپ پېشانىسىدىن سۆيدى. ئوغلىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ: «ئورۇقلاپ قالغاندەك تۇرامسەن قوزام؟ نېمە بولدۇڭ؟ ئاغرىپ قالمىغانسەن ـ ھە» دەپ پىچىرلىدى. سالام ئانا ـ بالىنىڭ دىدارلىشىشىغا كۆزلىرىنى ئۈزمەي قاراپ تۇردى. ئانىسىنىڭ نەملەشكەن كۆزلىرىدىن مۇڭ ۋە مېھرىبانلىق تۆكۈلۈپ تۇراتتى. سالام ئاھۇ ئانىسىنىڭ ياقۇت كۆزلىرىنى يادىغا ئالدى. «نېمىدېگەن ئوخشايدۇ ـ ھە. بەلكىم مېنىڭ ئاناممۇ ئەكبەرنىڭ ئانىسىغا ئوخشايدىغاندۇ. ئېگىز بوي، نۇر چىراي، ئىسسىق قۇچاق... ئۇنىڭ كۆزلىرىدىنمۇ مۇڭ ۋە مېھرىبانلىق تۆكۈلۈپ تۇرىدىغاندۇ. ئەكبەرنىڭ ئانىسىغا، ئاھۇ ئانامغا ئوخشاش مۇڭلىنىپ قارايدىغاندۇ، ئاھ، مەن ئۇنى قانغۇدەك قۇچاقلىۋالسام ـ ھە؟ ئۇنىڭ باغرىغا باش قويسام، ئۇنىڭ يۈرەك سوقۇشلىرىنى ئاڭلىسام، ئۇنىڭ يېقىملىق پىچىرلاشلىرى قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلىسا...» سالامنىڭ قەلبىدىن ئاشۇلار كېچىپ ئۆتتى.

مانا شۇنىڭدىن كېيىن سالام ئانىسىنى ئېگىز بوي، نۇر چىراي ھالەتتە كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدىغان بولدى. قىرىق ياشلاردىن ئاشقان تىل ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى قەمەر خانىم بىر كۈنى دەرستىن كېيىن سالامغا: «داداڭ تالانتلىق مۇزىكانت ئىدى. ئۇنىڭ ئۆمۈرى چۆلدە ئۆتۈپ كەتتى. چۆل ئۇنىڭ تالانتىنى كۆمۈپ تاشلىدى. ئەمدى سەن ئۇنىڭ ئىزىنى باس. تىرىشىپ ئۆگىنىپ داداڭ قولىدىن بېرىپ قويغان نەرسىلەرنى سەن تاپ، ئۇنى خەلققە، ئەلگە كۆرسەت...» دېدى. قەمەر خانىمنىڭ كۆزلىرىدىنمۇ مۇڭ ۋە مېھرىبانلىق تۆكۈلۈپ تۇراتتى. سالامغا ئۇنىڭ سۆزلىرى خۇددى ئانىسىنىڭ پىچىرلاشلىرىدەك ئاڭلاندى. شۇنىڭدىن كېيىن سالام ئىككى ـ ئۈچ كۈنگىچە ئانىسىنى ئاشۇ سېمىز خانىمنىڭ ھالىتىدە تەسەۋۋۇر قىلىپ يۈردى. ئاشۇ سېمىز، ئىسسىق، يۇمشاق قۇچاقلارنى ئانىسىنىڭ

قۇچاقلىرى سىياقىدا تەسەۋۋۇر قىلىپ باش قويۇشنى ئارزۇ قىلدى.

لېكىن ئېگىز بويلۇق ئانا ئەكىپەرلىكىلا ئانىسى، ئەكىپەرگىلا خاس ئانا ئىدى. ئۇ سالامغا قاراپ پەقەت مۇڭلۇق كۆلۈمسىرەپلا قويدى. پاكار، سېمىز خانىم پەقەت ئۇقۇت- قۇچى ئىدى. ئۇ پەقەت تەربىيىلا بېرەلەيتتى. ھېچقايسىسى سالامنىڭ ئانىسى ئەمەس ئىدى. ئۇلار سالامغا ئانا باغرىنىڭ ئىللىقلىقىنى، ئانا مېھرىبانلىقىنى بېرەلمەيتتى. ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا ئانا پىچىرلاشلىرىنىمۇ ئاڭلىتالمايتتى...

سالام ئانىسىنىڭ كېلىشىنى، ئاتىسى ئېيتقاندەك ئىسسىق باغرىغا بېسىپ قۇچاقلىشى- نى كۈتەتتى. ئون يىل كۆرۈشمىگەن ئانا ـ بالا دىدارلىشىدىغان ئۇلۇغ كۈننىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتەتتى...

سالام پۇتبول مەيدانىنى بويلاپ مېڭىپ، قويۇق مەجنۇنتاللىق ئارىسىدىكى تاش ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. يانچۇقىدىن ئاتىسىنىڭ خېتىنى ئالدى. «ئوقۇپ كۆرەيچۇ، بەلكىم ئانام توغرىسىدا بىرەر نەرسە بىلىپ قالارمەن. دادام نېمىلەرنى يازدىكىن؟...» سالام خەتنى ئاچتى، ھەيران بولدى. بىرىنچى بەتنىڭ بېشىدا ئانىسىنىڭ ئىسمىمۇ، خىتاب ـ قاراتمىلارمۇ، ھەتتا «سالام» دېگەن سۆزمۇ يوق ئىدى. خۇددى ماۋزۇسىز يېزىل- غان ماقالىغىلا ئوخشايتتى.

«مېنىڭ سىزگە خەت يېزىشقا سالاھىيىتىممۇ، يۈزۈممۇ يوق. سىزنىڭ ئالدىڭىزدا مەڭگۈ پاكلانماس گۇناھكارمەن. لېكىن ئىككىمىزنى باغلاپ تۇرىدىغان، ئىككىمىزگە ئورتاق بولغان بىرلا بالا مېنى مەجبۇرىيەت تۇيغۇسىغا ئېلىپ كەلدى. ئاشۇ بالا توغرىسىدا سىزگە مۇراجىئەت قىلىشقا مەجبۇرمەن. مېنى كەچۈرۈڭ، يۈرەك يارىلىرىڭىزنى ئەسكە سالغانلىقىمنى، ياشارتقانلىقىمنى كەچۈرۈڭ...

مەن گۇناھ ـ سەۋەنلىكلىرىمگە ئون يىل تەۋۋا قىلدىم. ياق، مېنىڭ تەۋۋا قىلىشىم دىنىدارلارنىڭ، دىنغا ئىشىنىدىغان مۇرىتلارنىڭ تەۋۋا قىلىشىغا ئوخشىمايدۇ. مەن گۇناھ كىرلىرى بىلەن بۇلغانغان قەلبىمنى قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرىدا، زۇمرەت سۇ، ئاپئاق سۈت، پاك شامال ۋە كرىستال قۇم دانىچىلىرىدا ئون يىل يۇيۇپ چايقىدىم. مەن پاكلاش- تىممۇ؟ قەلبىم، ۋىجدانىم تازىلاندىمۇ؟ ئۆزۈمنى قەلبەكى كامالەتكە يەتكۈزدۈممۇ؟ مەن كەچۈرۈمگە سازاۋەر بولالامدىمەن؟

لېكىن مېنىڭ گۇناھىم كەچۈرگۈسىز گۇناھ، ۋىجدانىم ئۆزۈمنى مەڭگۈ كەچۈرمەيدۇ. مەن قەلبىمنى ئون يىل يۇيۇپ چايقىدىم. ئېتىكاپتا ئولتۇرغان زاھىتتەك ئون يىل پاك- لىق تىلىدىم. ئۆز ۋىجدانىمدىن ئون يىل كەچۈرۈم تىلىدىم. لېكىن يۇيۇپ چايقىغانسېرى قەلبىمدىكى كىر ـ داغلار خۇددى دەريانىڭ تېگىدىكى خوتەن قاشتېشىدەك يەنىمۇ روشەن- لىشىپ چىقتى. ۋىجدانىمدىن ئۇرغىغان ئەيىبلەش ساداسى يەنىمۇ بەكرەك كۈچەيدى. قەلبىمگە ئازاب سالغۇچى شاۋقۇن ـ چۇقان قۇلاقلىرىم تۈۋىدىن بىر دەقىقىمۇ يىراقلاشمىدى.

سالام ـــ سىز ئون يىلدىن بېرى بىر قېتىممۇ كۆرمىگەن ئوغلىمىز ـــ بىر مەزگىل شوخلۇق قىلىپ ئاھۇنى ئەمگەنىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ سورىغان بىر سوئالىغا مەن «كىم سۈت بىلەن ئېمىتىپ باقسا شۇ ئانا بولىدۇ. سەن ئاھۇنىڭ ئوغلى بولدۇڭ» دەپ جاۋاب

بەرگەن. بۇ، سالام خېلى چوڭ بولغاندىكى ئىش، ئۇنىڭ بۇ گەپكە ئىشىنىپ قېلىشىنى نەدىن بىلەي؟ مانا ئەمدى ئۇ راستىنلا ئاھۇنى ئانام دەپ يۈرىدۇ. ئەڭ يالقۇنلۇق مېھىر بىلەن ئاھۇنى قۇچاقلايدۇ. ئاھۇ باغرىغا باش قويىدۇ. ئاھۇ بىلەن مۇڭداشمىسا، ئاھۇ بىلەن خوشلاشمىسا كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيدۇ. ئاھ، بالا قەلبى ئانا باغرىغا، ئانا مېھرىگە نەقەدەر موھتاج؟ ئۇنىڭغا راست بولمىسىمۇ ئانا كېرەك ئىكەن. غايىۋانە بولسىمۇ ئانا كېرەك ئىكەن.

مەن سالامنىڭ كۆزلىرىدىكى ئانا تەشنالىقىنى ھەر قېتىم كۆرگىنىمدە ئۆزۈمنىڭ گۇناھكارلىقىمنى، مەڭگۈ پاكلانماس گۇناھقا دۇچار بولغانلىقىمنى يەنىمۇ بەكرەك چۈشىنىمەن. مەن ئۇنى ئانا مېھرىدىن، ئانا باغرىدىن جۇدا قىلدىم. ئۇنى تىرىك يېتىم قىلدىم. مېنىڭ بۇ گۇناھىمنى ۋىجدانىم كەچۈرەلەمدۇ؟

مەن سالامنى ئانىدەك مېھرىبانلىق بىلەن بېقىپ چوڭ قىلدىم، تەربىيىلىدىم. ئۇنىڭ ئارزۇ-تىلەكلىرىنى پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن ئىشقا ئاشۇردۇم. مېنىڭ ئالدىمدا ئۇنىڭ دىلى ئازار يېمىدى، بوينى قىسىلىپ قالمىدى. لېكىن مەن يەنىلا ئانىنىڭ ئورنىنى باسالمىدىم. ئانا مېھرىنى، ئانا ئىسسىقلىقىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزەلمىدىم. بالا نەزەرىدە ئاتىنىڭ سالقىن يەلكىسى ئانىنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىغا يەتمەيدىكەن، ئاتا مېھرى ئانا مېھرى ئالدىدا ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىكەن. ئانىنىڭ ئاچچىقلاپ چېچىلىشلىرى ئاتىنىڭ سۆيۈپ ئەركىلىتىشلىرىدىن تاتلىقراق ئىكەن...

مېنىڭ گۇناھىم كەچۈرگۈسىز گۇناھ. ئۇ قەلبىمدە مەڭگۈلۈك داغ بولۇپ ئورنىشىپ قالدى. ئۇنى ئوتمۇ، سۇمۇ، شامالمۇ، قار-يامغۇرمۇ يۇيۇپ چىقىرىۋېتەلمەيدۇ. ئوغلۇم مېنى كەچۈرۈشى مۇمكىن. سىزمۇ خۇدادەك كەڭ قورساقلىق بىلەن مېنى كەچۈرۈشىڭىز مۇمكىن. لېكىن ئۆز ۋىجدانىمنىڭ كەچۈرۈمىگە مەڭگۈ نائىل ئەمەسمەن.

مەن سالامنى شەھەرگە ئوقۇشقا ئەۋەتتىم. مەن ئۇنىڭ ئۆز يېنىمدا كۆلەڭگەمدەك ئەگىشىپ يۈرۈشىگە، ئۇنىڭ تاتلىق-چۈچۈك سوئاللىرىنى ئاڭلاشقا، قەلبىم تەشنا بولۇپ تۇرىدىغان بالا مېھرىنى يەتكۈزۈشكە زارمەن. لېكىن ئۇ ئوقۇمىسا بولمايدۇ. ئۇ بىلمەكچى بولغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مەندىن، بۇ يەردىن تېپىلمايدۇ. چۆل، قۇم بارخانلىرى، كۆل، بېلىق ۋە چۆمگەك قۇشلارنى بىلىشلا ئۇنىڭغا كۇپايە قىلمايدۇ. ھازىرقى زامان بالىسى چۆل بالىسى بولۇپ قالماسلىقى كېرەك. ئۇ ھازىرقى زامان شەھەرلىرىنى كۆرۈشى، ھازىرقى زامان تۇرمۇشىغا ماسلىشىشى، ھازىرقى زامان بىلىملىرىنى ئىگىلەپ كەلگۈسىگە تەييارلىنىشى زۆرۈر. ئەڭ مۇھىمى مەن ئۇنىڭ ئانىغا بولغان تەشنالىقىنى قاندۇرۇشنى لايىق كۆردۈم. ئۇ سىزنى كۆرسۇن. ئون يىل تەشنا بولغان ئانا مېھرىگە قانسۇن، تەشنالىقى بېسىلسۇن...

مەن ئۇنىڭغا سىزنىڭ توغرىڭىزدا سۆزلەپ بەردىم. ئەمدى ئاھۇغا قارىغاندا سىزگە بەكرەك ئىنتىلىدۇ. سىزنى بىر كۆرۈشكە زارلىقى ھېلىتىنلا كۆزلىرىدىن مەلۇم. سىزنى بىر كۆرسە، كۆكسىڭىزگە بىر قېتىم باش قويسا، ھەقىقىي ئانا مېھرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلسا، بەلكىم ئۇنىڭ كۆڭلى يەنىمۇ كۆتۈرۈلۈپ قالار. جىمغۇر-كەم سۆزلۈكى تۈگەپ، بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولۇپ قالار. كۆزلىرىدىكى مۇڭ، سېغىنىشىنىڭ

ئۇرلىنى بەخت-شادلىق ئۇچقۇنلىرى ئىكەن... ئانا مېھرى بالىنىڭ ئالتۇن تاجى، ئانا باغرى بالىنىڭ شاھانە تەختى...

مەن سىزنىڭ ئادرېسىڭىزنىمۇ، نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىڭىزنىمۇ بىلمەيمەن. بۇ ھەقتە سالامغىمۇ ھېچنېمە دەپ بېرەلمىدىم. لېكىن كۆڭلۈم سىزنىڭ شەھەردە ئىكەنلىكىڭىزنى سېزىپ تۇرىدۇ. سالامنىڭ شەھەرگە كەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان ھامان ئۇنى ئىزدەپ كېلىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن. سىز سالامنى ئىزدەپ كەلگەن چېغىڭىزدا ئۇنى قۇچاقلاڭ، ئۇنىڭغا قۇچاقلىرىڭىزنى كەڭ ئېچىڭ، ئۇ سىزنىڭ قۇچاقلىرىڭىزغا موھتاج... بۇ، بىر گۇناھكار بەندىنىڭ سىزدىن تۇنجى ۋە ئاخىرقى ئۆتۈنۈشى...»

خەتنىڭ ئاخىرىدا ئىمزامۇ، يېزىلغان ۋاقتىمۇ يوق ئىدى. سالام قەغەزنىڭ كونىلىقىغا، قەغەز قىرلىرىنىڭ كېسىلىشكە باشلىغانلىقىغا دىققەت قىلدى. «بەلكىم ئالدىنقى يىلى، ياق، ئۇنىڭدىنمۇ ئىلگىرى يېزىلغان بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدى ئۇ.

سالامنىڭ بوغۇزى ئېچىشىپ، نېمىدۇر بىر نەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بولدى. كۆڭلى يېرىم بولۇپ قالدى. خەتنىڭ ئايرىم بەتلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئوقۇپ چىقتى. لېكىن ئانىسى ھەققىدە ھېچنېمە بىلەلمىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاتىسىنىڭ بىچارە سىماسى گەۋدىلەندى. ئېزىلگەن، مۈكچەيگەن گەۋدە، قورۇقلىرى تەرەپ-تەرەپكە يول تارتقان قارامتۇل چىراي ئۆزىگە قاراپ كۈلۈمسىرىگەندەك، ئۆزىدىن نېمىنىدۇر ئىلتىجا قىلغاندەك بولدى. بىچارە دادام، بىچارە دەردلىك، غەمگۇزار دادام، سەن نېمىشقا ئازابلىنىپ يۈرۈدىغانسەن؟ مەن سەندىن رازى، مىڭ مەرتىۋە رازى...

سالام كۆز چاناقلىرىدىن تېشىپ چىققان ياشنى سۈرتۈپ ئورنىدىن تۇردى. قۇلاقلىرىغا شاۋقۇن-چۇقان ۋاڭىلداپ ئۇرۇلدى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا مەكتەپ شادىيانىسى داۋام قىلماقتا ئىدى. ئۇ «دادام، دادام...» دەپ ئاستا پىچىرلىدى.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۇمە

سۇلتان هاشىم

سىرلىق يېشىل نۇر

(هېكايە)

مۇختەر قوپۇپ ئۇدۇلىدىكى تام سائەت-
كە قارىدى. ئۇي ئىچىدە تۇتۇنغە ئوخشاش
ئۆرۈپ يۈرگەن سۇس يېشىل نۇرنىڭ يو-
رۇقىدا سائەت سىيفىرلىرىنى ئېنىق كۆردى.
سائەت توپتوغرا ئىككى بولغانىدى. ئۇ
ئۆزىنى ئۇيقۇسى قانغاندەك روھلۇق، تې-
تىك ھېس قىلدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى
ئاللىقانداق شېرىن تۇيغۇلاردىن لەرزىگە
كەلگەنىدى. ئۇ بىردەمدىلا مەكتەپكە بار-
دىغاندەك كىيىملىرىنىمۇ كىيىپ تەق بول-
دى. خىيالىدا ياندىكى ئۆيدە ئۇخلاۋاتقان
ئاتا - ئانىسىنى ئويغىتىپ، ئۇلارغا «مەن
مەكتەپكە كەتتىم» دەپ قويماقچى بولدى.
ئىشىككە قاراپ مېڭىۋىدى، پۇتى ئۆزىگە
بويسۇنماي دېرىزە ئالدىغا كېلىپ توختى-
دى. ئۇ دېرىزىنى كەڭ ئېچىۋەتتى. ئۇنىڭغا
ئاسمانمۇ يېشىل نۇرغا پۈركەنگەندەك، يۇل-
تۇزلار ئۇ بۇرۇن كۆرگەندىكىدىنمۇ كۆچ-
لۈكرەك چاقناپ جىمىرلاپ تۇرغاندەك
گۈزەل كۆرۈندى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا ناخشىغى-
مۇ، سازغىمۇ ئوخشىمايدىغان ئاجايىپ يې-
قىملىق بىر ۋۇڭۇلداش ئاڭلانغاندەك بولدى.
مۇختەر ئۆزىنى يېنىكلەپ كېتىۋاتقاندەك،
قولىنى كەرسىلا ئاسمانغا ئۇچۇپ چىقىپ
كېتىدىغاندەك ھېس قىلدى. ئۇنىڭ خىيا-
لىدىن قايسىبىر كىنودىكى خىسلەتلىك
ئادەمنىڭ كائىناتتا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان
كۆرۈنۈشى غىل - پال ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ
ئۆزىنى شۇنىڭغا تەقلىد قىلىپ، ئىككى
قولىنى باش ئۈستىگە تىك قىلىپ سوزدى.
قىزىق، ئۇ راستىنلا يەردىن ئىككى غېرىچ-
چە كۆتۈرۈلدى - دە، دېرىزىدىن ئېتىلىپ
چىقىپ كەتتى.

ئۇ ئۆزىنىڭ ئۇچۇشىنى ئالدىن بىلى-
دىغاندەك ھودۇقمىدى، قورقۇپ كەتمىدى.
ئالدىدا لېنتىدەك سوزۇلۇپ ئىز قالدۇرۇپ
يوروپ تۇرغان يېشىل نۇر ئۇنى ئۆز دا-
ئىرىسىدىن چىقىرىۋەتمەي ئەپ كېتىۋاتاتتى.
پەستە چىراغلىرى يېنىپ تۇرغان شەھەر-
لەر، زور ئەجدىھاردەك سوزۇلۇپ ياتقان
تاغلار، تولغىنىپ ئېقىۋاتقان دەريالار بىر
پەسكە كۆرۈنۈپ يەنە ناھايىتى تېزلا ئار-
قىدا قېپ قالاتتى. ئۇنىڭغا ئاسمان يو-
رۇۋاتقاندەك، يېشىل نۇرمۇ سۇسلىشىپ
قالغاندەك بىلىندى. تۇۋەندە — ناھايىتى
يىراقتا چەكسىز يېيىلىپ كەتكەن كۆپكۆك

دالا كۆرۈلدى. «ئاتلانتىك ئوكيان ئۈستىدە كېتىۋاتىسەن» دېگەن شۇئىرلاشنى ئاڭلىغانىدەك بولدى مۇختەر. ئۇ دېڭىزنى كۆرەلىگەنلىكىدىن خۇشال بولۇپ كۈلۈمسىرىدى. ئۇنى شۇنداق بىر شېرىن مۈگدەدەك باستىكى، كۆزلىرى يۇمۇلۇشقا باشلىغان مۇختەر «ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ ئۇخلاش نېمىدېگەن راھەت» دەپ پىچىرلىدى.

* *

ئۇ يۇمشاق دىۋاندا ئولتۇراتتى. ئالدىدىكى چاقچاقىنىغىنا ئۈستەلدە كەمپۈت، پېچىنە، تورتلار، ئاپلىسىن، ماندارىن، نەشپۈتلەر چىرايلىق تىزىپ قويۇلغانىدى. مۇختەر ھەيران بولۇپ ئۆپچۆرىسىگە سەپسالدى. چاقچاقىنىغىنا بۇ ئۆينىڭ ھەممىلا تەرىپى — ئالدىدىكى ئۈستەل، ئۈستەلگە يانداپ قويۇلغان يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق، ئۇ ئولتۇرغان دىۋان، دىۋان ياپقۇچلىرىدىن تارتىپ ھەممىسى ئاق رەڭدە ئىدى.

«مەن بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىم» دەپ ئويلىدى مۇختەر. ئىشىكى، ھەتتا بىرەر دېرىزىسىمۇ يوق ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇش ئۇنى بىرئاز دەككە-دۈككىگە سېلىپ قويغان بولسىمۇ، ھەممىلا ياقتىكى ئاقلىق ئىچىدە كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇرغان ئۈستەلدىكى نازۇ نېمەتلەر ئۇنىڭغا ياخشىلىقتىن دېرەكبەرگەندەك تەسىرات قالدۇردى.

ئالدى تەرەپتىكى تامدىن بىر پارچە تاختاي قوزغىلىپ، ئىشىككە ئوخشاش يانغا سۈرۈلدىدە، سىرتتىن ئوتتۇرا بويلۇق بىر ئادەم كۈلۈمسىرەپ كىرىپ كەلدى. ئۇ ئادەم قول ئۇزاتمىغان بولسىمۇ، تاختاي ئۆزلۈكىدىن سۈرۈلۈپ يېپىلىپ قالدى.

— قانداق، ياخشى تۇردۇڭمۇ ئوغلۇم؟ — دەپ ئەھۋال سورىدى كىرگەن ئادەم ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىنى تارتىپ ئولتۇرۇپ.

— ئۆزىڭىزمۇ ياخشى تۇرغانسىز تاغا، — دېدى مۇختەر ئەدەپ بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ. كىرگەن ئادەمنىڭ چىرايىنىڭ يىلىلىقلىقى، ئاۋازىدىكى مۇلايىملىق ئۇنىڭدىكى ئەنسىرەشنى تامامەن كۆتۈرۈۋەتتى.

— بىز ئالدى بىلەن تونۇشۇپ قويايلى. سېنىڭ ئىسمىڭنىڭ مۇختەر ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. مېنىڭ ئىسمىم ئارېكلىت، ئارېكلىت ئەپەندى دېسەڭ بولىدۇ. ھازىر ئۆزۈڭ دېگەندەك تاغا دەپ چاقىرساڭ تېخىمۇ خۇشال بولىمەن.

— چوڭلارنى ھۆرمەت قىلىش كېرەك. مەن سىزنى تاغا دەي.

— ناھايىتى ياخشى، — ئارېكلىت ئەپەندى مەمنۇن بولۇپ كۈلۈمسىرىدى، — ئەمدى ئاساسىي گەپكە كېلەيلى. سەن ھېلىلا «مەن بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىم» دەپ ئويلىدىڭ. مەن بۇنىڭغا جاۋاب بېرىمەن: سەن ھازىر سىلەر دېگەندەك «ئۇچار تەخسە» دە ئولتۇرىسەن.

— ئۇچار تەخسە!؟

— شۇنداق، ئۇچار تەخسە. لېكىن بۇ ئالەم بوشلۇقىنى تەكشۈرىدىغان ئۇچار تەخسە ئەمەس، بۇ مەن ئۆزۈم ساياھەت قىلىدىغان ئۇچار تەخسە.

— سىز تاشقى پلانېت ئادىمىمۇ؟

— شۇنداق.

مۇختەر قورققىنىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— مەن ئۆيۈمگە كېتەلمەيمەنمۇ؟ — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى چۆچەكتەك چوڭ ئېچىپ.

ئارېكلىت ئەپەندى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— ئولتۇر، ئولتۇرغىن، — دېدى ئۇ كۈلكىسىدىن توختاپ، — قورقما، بىزنىڭ سېنى بىز ياشاۋاتقان سەييارىگە ئەپ كېتىش نىيىتىمىز يوق. بالىنى ئاتا-ئانىسىدىن ئايرىۋېتىش چوڭ گۇناھ. سەن خالىغان ۋاقىتىڭدا ئۆيۈڭدە بولالايسەن.

— ئەمىسە، مېنى بۇ يەرگە نېمىشقا

ئەپكەلدىڭىز؟

ئارىكلىت ئەپەندى چېكىسى ئاقارغان قويۇق چېچىنى سىيلاپ قويۇپ چۈشەندۈردى:

— بىز سىلەر ياشاۋاتقان سەييارىدىكى ئادەملەرگە ناھايىتى قىزىقىمىز ھەم سىلەر بىلەن دوستانە ئۆتۈشنى خالايمىز. بۇنىڭ ئۈچۈن چۈشىنىش، مۇھىمى ئىشەنچ بولۇشى كېرەك. مۇنداق ئىشەنچ چوڭلاردىلا ئەمەس، سىلەردەك بالىلىرىمىزدىمۇ بولغان بولسا، بىزنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋەت قىلىپ تۇرۇشىمىزغا چەك قويغان ۋاقىت شۇنچە قىسقارغان بولاتتى. مېنىڭ سەن دېمەتلىك بىر قىزىم بار، ئۇ باشقا سەييارىدىكى بالىلار بىلەن ئۇچرىشىشنى، ئۇلار بىلەن دوست بولۇشنى ناھايىتى ئارزۇ قىلىدۇ. مەن قىزىم بىلەن كۆرۈشتۈرۈشكە سېنى تاللىدىم. چۈنكى سەن ھەم يۈرەكلىك، ھەم ئوقۇشتا تىرىشچان ئوقۇغۇچىسەن.

— بۇنى سىز قانداق بىلىسىز، تاغا؟ — دېدى مۇختەر ھەيران قالغانلىقىنى يوشۇرماي.

— بىزنىڭ ئىلىم ـ پەن تەرەققىياتىمىز سىلەرنىڭ ئالىملىرىڭلارنىڭ مۆلچەرىدىكىدىنمۇ يۇقىرى. بىز نېمىنى بىلىشنى خالىساق شۇنى بىلەلەيمىز.

— سىز ئۇيغۇرچە سۆزلەشنىمۇ بىلىدىكەنسىز ـ ھە؟

— سىلەرنىڭ سەييارىدىكى ھەممە مىللەتلەرنىڭ تىلىنى بىلىمىز.

ئارىكلىت ئەپەندى مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، كاستيۇمىنىڭ بىر تۈگمىسىنى ئويناتقاندەك سىيلاپ قويۇۋىدى، بايىقى ئىشىك يەنە ئېچىلىپ، سېرىق بۇدۇر چاچلىرىغا كېپىنەكچە قىلىپ ئاق لېنتا چىگكەن، ئاق سېرىق، كۆزلىرى قارا، ئورۇقىنا بىر قىز يۈگۈرگەندەك كىرىپ كەلدى.

— مانا، بۇ مېنىڭ قىزىم، ئىسمى ئارگىلا، — دەپ تونۇشتۇردى ئارىكلىت ئەپەندى قىزىنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويۇپ، — مانا بۇ سەن ئۆزۈڭدىن بېرى كۆرۈشكە، دوست بولۇشقا ئالدىرىغان مۇختەر.

ئارگىلا مۇختەرنىڭ بېشىدىن ـ ئايىغىچە سەپسېلىپ قاراپ دادىسىدىن:

— ئۇ يەردىكى بالىلارنىڭ ھەممىسى مۇختەرگە ئوخشىشامدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئۇ يەردىكى ئادەملەرنىڭ قامىتى كېلىشكەن، چىرايلىق كېلىدۇ، — دېدى دادىسى، — بالىلارمۇ شوخ، تېتىك بولىدۇ. ئەمدى سەن مۇختەرنى ئوبدان مېھمان قىل، پاراڭلاشقىن.

ئارىكلىت ئەپەندى چىقىپ كەتتى. ئارگىلا مۇختەرنى مېۋە ـ چېۋە يېيىشكە زورلىدى.

— دادام سىلەرنى 30 — 40 بالا بىر ئۆيگە يىغىلىپ ئوقۇيدۇ، دەيدۇ، شۇ راستمۇ؟ — دەپ سورىدى ئارگىلا قىزىقىپ.

— ئۆي ئەمەس سىنىپ، — دەپ تۈزەتتى مۇختەر، — بىز مەكتەپتە سىنىپلارغا بۆلۈنۈپ ئوقۇيمىز. دەرسنى بىللە تەييارلاپ، بىللە ئوينايمىز. سىلەرچۇ؟

— ئۆيدە ئوقۇيمىز. ئۆينىڭ بىر تېمى تېلېۋىزور بولىدۇ. ئۇنىڭدا مۇئەللىم بىلەن سۆزلىشىپ تۇرغىلى بولىدۇ.

— بىزدىمۇ تېلېۋىزوردىن دەرس ئاڭلاپ ئوقۇيدىغانلار بار. تېلېۋىزورلىرىمىز كىچىكرەك، ئەمما، كېيىن چوقۇم سىلەرنىڭكىدەك چوڭ بولىدۇ.

— بۇ ئانچە ياخشى ئەمەس.

— نېمىشقا؟

— دوستلىرىمىز بىلەن پات ـ پات ئۇچرىشىپ تۇرالمايمىز. سىلەرنىڭ بەك كۆڭۈللۈك ئىكەن.

— مەن بۇنى ئويلىماپتىمەن.

— سىز مەن بىلەن دوست بولۇشنى خالامسىز، مۇختەر؟

— خالايمەن، بىراق مەن سىزلى لەدىن تاپىمەن؟

ئارگىلا ئويلىنىپ قالدى.

— مەن سىزگە بىر كىچىك قۇتا بېرىمەن، ئۇنىڭ ئىچىدە مېنىڭ سۈرىتىم ئېلىنغان لېنتا بار. سىز مەن بىلەن كۆرۈشۈشنى ئويلىسىڭىز قۇتىغا قارىسىڭىزلا مەن پەيدا بولىمەن. ئىككىمىز خالىغانچە سۆزلىشەلەيمىز. لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن دادامدىن رۇخسەت ئېلىشىم كېرەك...

ئارگىلانىڭ كېيى ئاياغلاشماي تۇرۇپلا، غايىبتىن بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. بۇ ئارگىلانىڭ دادىسىنىڭ ئاۋازى ئىدى:

— بۇ سوۋغاتنى بەرسەڭ بولىدۇ، قىزىم، بولمىسا مۇختەرنىڭ دوستلىرى سىلەرنىڭ دوستلۇقىڭلارغا ئىشەنمەسلىكى مۇمكىن.

ئارگىلا خۇشال بولۇپ ئۆيدىن چىقتى-دە هايال ئۆتمەي، ئۇنىڭ ئالغۇ لېنتىسىنىڭ قېپىدەك كېلىدىغان بىر قارا قۇتىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

— مېنى سىز قانداق كۆرىسىز؟ — دەپ سورىدى مۇختەر قۇتىنى قولىدا ئايلاندۇرۇپ قاراپ. بۇ بىر ئاددىيلا قۇتا بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئارگىلانىڭ سۈرىتى چىقىشىغا، هەم ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىشكە مۇختەرنىڭ تازا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى.

— سىز خاتىرجەم بولۇڭ، ئىككىمىز بۇ يەردە سۆزلىشىپ ئولتۇرغىنىمىزنىڭ هەممىسى لېنتىغا ئېلىنىۋاتىدۇ، — دېدى ئارگىلا، — مەن ئۇنى دوستلىرىمغا قويۇپ بېرىمەن. ئۇلارمۇ باشقا بىر سەييارىدە ئۆزلىرىدەك بالىلارنىڭ بارلىقىنى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇشال بولۇشىدۇ.

ئىككىسى قىزىق پاراڭغا چۈشۈپ كېتىشتى، هەر ئىككىسىگە ئۆز سەييارىسىدىكى بىر-بىرىگە يات بولغان نەرسىلەر ئاجايىپ-غارايىپ بىلىنىپ ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىمۇ سېزىلمەي قالدى. ئەگەر ئارگىلانىڭ دادىسى كىرىپ سۆھبەتنى بۆلۈۋەتمىگەن بولسا، ئىككىسىنىڭ پارىڭى تۈگىمىگەندەك ئەمەس ئىدى.

— كەچۈرىسەن ئوغلۇم، — دېدى ئارېكلىت ئەپەندى مۇختەرگە قاراپ. ئۇنىڭ بايىقى مۇلايىم تۇرقى سەل جىددىيلىشىپ قالغانىدى، — بىزنىڭ قايتىدىغان ۋاقتىمىز بولۇپ قالدى.

— دادا، يەنە بىر ئاز... — دەپ يالۋۇردى ئارگىلا.

ئارېكلىت ئەپەندى قەتئىي رەت قىلدى:

— بولمايدۇ قىزىم، بۇنىڭدىن ئارتۇق قىلغا سەنمۇ بەرداشلىق بېرەلمەيسەن.

ئارگىلا كۆزى قىيمىغان بىر هالەتتە مۇختەر بىلەن خوشلىشىپ ماڭدى. ئۇ ئۆزلۈكىدىن ئېچىلغان ئىشىكنىڭ تۈۋىگە ئەمدىلا كېلىشىگە، مۇختەر ئۇنىڭغا بىر نېمە سوغات قىلمىغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ، ئارگىلانى چاقىرىپ توختىتىۋالدى.

— ئارگىلا، مەن سىزگە نېمە سوۋغات قىلسام بولار؟ — مۇختەر يانچۇقلىرىنى ئاقتۇرۇۋىدى، قويرۇقىدا ئۆچ ئۇرگۈچى بار. ئىشلىتىپ يېرىملىشىپ قالغان قېرىنداش قولىغا چىقتى، — مۇشۇ قېرىنداشنى بولسىمۇ ئېلىپ كېتىڭ. مېنىڭ سىز بىلەن كۆرۈشۈشكە تەييارلىقىم بولمىغاچقا، سوۋغىتىم بەك ئاددىي بولۇپ قالدى.

ئارگىلا قېرىنداشنى قولىغا ئېلىپ قىسىقتى.

— بۇنى نېمە قىلىدۇ؟

— خەت يازىدۇ، ئۇچىدىكى قارا نەرسىدە.

— بەك ياخشى ئىكەن، مەن زادىلا قولۇمدا خەت يېزىپ باقمىغان...

— بولدى قىزىم، تېزرەك ماڭايلى.

ئارېكلىت ئەپەندى قىزىنى سۆرەپ دېگۈدەك ئېلىپ ماڭدى. ئۇلار ئەمدىلا ئىككى قەدەم مېڭىشىغا، ئارگىلادا يۈز بېرىۋاتقان

ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ مۇختەرنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ئۆزگىرىش ناھايىتى تېز بولدى: ئاۋۋال ئۇنىڭ پۇتلىرى ئىنچىكىلەپ، تاپىنى بارماقلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا نېپىز پەردە بار ئۆردەك پۇتىغا ئايلاندى. ئاندىن ئۇستىدىكى كىيىم - كېچەكلىرى يوقىلىپ تۈگۈر - تۈگۈر بولۇپ قورۇلۇپ كەتكەن قوڭۇر رەڭلىك بەدەن كۆرۈندى. ئۇنىڭ ئاغزى - بۇرنى ئىتنىڭ تۇمشۇقىغا ئوخشىشىپ قالدى. ئالدىغا بۆرتۈپ چىققان كۆزلىرى شۇنچىلىك يوغان، ھەم قورقۇنچلۇق ئىدىكى، ئۇنىڭدا ھېلىلا خۇشاللىقتىن چاقناپ تۇرغان ئالامەتلەردىن ئەسەر قالمىغانىدى. چىرايلىق سېرىق چاچلىرىنىڭ ئورنىدا بىر نەچچە تال يىرىك تۈك دىڭگىيىپ تۇراتتى.

ئاركىلا ئۆزىدىكى ئۆزگىرىشنى سەزمىدىمۇ، ئارقىسىغا قاراپ بېغىشى ئىنچىكە، ئالقىنى كەڭ قولىنى كۆتۈرۈپ پۇلاڭلىتىپ قويدى. ئۇنىڭ فوتو ئاپپاراتىنىڭكىدەك دۈگىلەك كۆزلىرىنىڭ تىكىلىشى شۇنچىلىك سوغۇق ھەم ئىپادىسىز ئىدىكى، داڭ قېتىپ قالغان مۇختەر كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالدى.

— قورقۇپ كەتتىڭ - ھە.

بۇ ئارېكلىت ئەپەندىنىڭ ئاۋازى ئىدى. ئارېكلىت تاغامۇ شۇنداق قورقۇنچلۇق مەخلۇققا ئايلىنىپ قالغان بولسا قانداق قىلارمەن دەپ ۋەھىمىگە چۈشكەن مۇختەر دەككە - دۈككىدە كۆزىنى ئاستا ئاچتى. ئارېكلىت ئەپەندى ئۆزگەرمىگەنىدى، مۇختەر يېنىك تىن ئالدى.

— بىزنىڭ ئەسلى قىياپىتىمىز ئەنە شۇنداق، بۇ سىلەرگە ناھايىتى قورقۇنچلۇق بىلىنىدۇ، — دېدى ئارېكلىت ئەپەندى ئەيىبكار ئادەمدەك قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ، — مېنىڭ ساڭا بۇ كۆرۈنۈشنى كۆرسىتىش نىيىتىم يوق ئىدى. ئىككىڭلارنىڭ سۆھبىتىنى ئاڭلىۋېلىپ بۆلۈۋېتىشتىكى سەۋەبىمۇ شۇ. چۈنكى ئاركىلانىڭ ئەسلى قىياپىتىگە يېنىپ كېتىشىگە ئىككى مىنۇت قالغانىدى.

— بۇ نېمە ئۈچۈن؟ — دەپ سورىدى مۇختەر. ئۇنىڭ قورقۇنچى تارقىلىپ كەتمىگەنلىكى ئۈچۈن ئاۋازى تىترەيتتى، — سىزمۇ ئۆزگىرىپ كېتەمسىز؟

ئارېكلىت ئەپەندى ئويلىنىپ قالدى.

— بىز كائىناتتىكى نۇرغۇن سەييارىلەرگە بېرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ باردۇق، — دېدى ئۇ ھېلىلا يۈز بەرگەن كۆڭۈلسىز ئۆزگىرىشنىڭ تەسىراتىدىن سوغۇق كۈلۈمسىرەپ، — بىز كۆرگەن مەخلۇقلارنى ساڭا سۈرەتلەپ بېرەلمەيمەن، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى بىزگە ياقمىدى. بىزنىڭ ئالەم كېمىلىرىمىز سىلەر ياشاۋاتقان سەييارىنى بايقاپ ئۇنىڭغا قىزىقىپ قالدى. ئۇ يەردىكى ئىنسانلارنىڭ بىز كۆرگەن سەييارىلاردىكى مەخلۇقلارغا قارىغاندا مۇكەممەل، كۆركەم تۈزۈلۈشكە ئىگە ئىكەنلىكى، ياشاش شارائىتىنىڭ ئۆزگىچىلىكى بىزنى قاتتىق جەلپ قىلدى. بىز بىرقانچە مىڭ يىلدىن بېرى سىلەرنى تەكشۈرۈپ، سىلەرنىڭ ئىنسان تەبىئىتىڭلارنى ئۆزلەشتۈرۈش، سىياقىڭلارغا كىرىش ئۈچۈن ئىنتايىن كۆپ بىئولوگىيىلىك سىناقلارنى ئېلىپ باردۇق. ئەۋلادلىرىمىزنىڭ ئىنسان قىياپىتىدە تۇرۇشى تۇراقلىق بولسىلا بىز مەقسىتىمىزگە يەتكەن بولىمىز.

— سىلەرنىڭ بىزگە ئوخشاش بولۇۋالغان ئادەملىرىڭلار بىزنىڭ يەر شارىمىزدا بارمۇ؟

— سەن بەك ئىچكىرىلەپ كەتتىڭ، بۇ مەسىلىگە جاۋاب بېرەلمەيمەن، بۇنىڭغا كەلگۈسى جاۋاب بېرىدۇ. ساڭا ئېيتىدىغان ئاخىرقى سۆزۈم شۇكى، تىرىشىپ ئوقۇ، بۇ ئالەم مۆلچەرلىگۈسىز سىرلىق ئالەم، ئۇنى پەقەت پەن - تېخنىكىغا تايىنىپلا يەشكىلى بولىدۇ. خەير، ئاتا - ئاناڭغا سالام ئېيت، بىز يەنە كۆرۈشىمىز.

مۇختەر گەپ قىلىشقا ئۈلگۈرمىدى، ئۆي ئىچىدە سۈس يېشىل نۇر تولغىنىپ ئايلىناتتى. شىرىن مۈگدەك باسقان مۇختەر ئۆزىنى تۇتۇپ ئولتۇرماي دىۋانغا ئاستا سوزۇلۇپ ياتتى.

* *

مۇختەر ئويغانغاندا ئەتىگەنكى قۇياشنىڭ قىزغۇچ شولىسى ئىشىكنىڭ سىرلانغان يۈزىدە جۇلالىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئېرىنچەكلىك بىلەن كېرىلىپ تۇرۇسقا قاراپ بىردەم ياتتى، كېيىن نېمىنىدۇر ئەسلەشكە ئۇرۇنۇپ قوشۇملىرىنى تۈردى. توغرا، ئۇ چۈش كۆرگەنىدى، چۈش بولغانىدىمۇ ئاجايىپ قىزىق، سىرلىق بىر چۈش كۆرگەنىدى. ئۆيدە تۈزۈپ يۈرگەن يېشىل نۇر... خىسلەتلىك ئادەمدەك ئاسماندا ئۇچۇش... ئۇچار تەخسە... ئارېكلىت ئەپەندى... ئارگىلا... ئۇ ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇ شۇنداق ئېنىق ئەسلەشكە باشلىدىكى، كۆرگەنلىرى ئوڭىدا بولغان ئىشتەك بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتتى. ئۇ ھاياجاندىن تىترەپ كەتتى.

— ئارېكلىت تاغا... ئارگىلا! — دېدى ئىختىيارسىز پىچىرلاپ.

— ئويغاندىڭىزمۇ، ئەتىگەنلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن مۇختەر، — دېگەن ئاۋاز يېنىدىلا ئاڭلاندى .بۇ ئاۋاز ئۇنىڭغا ناھايىتى تونۇش ئىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ تام - تورۇسلارغا يۈگۈردى.

— ھودۇقماڭ، مەن ئالدىڭىزدىغۇ، ئۈستەل ئۈستىدە.

ئۈستەلگە قاراش ئەمدىلا ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى. ئىككىلا قەدەم نېرىدىكى ئۈستەلدە ئۇنىڭ ئالقىنىدەك كېلىدىغان كىچىككىنە رەڭلىك ئېكراندا تونۇش چىراي ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— ئارگىلا! — خۇشال بولۇپ كەتكەن مۇختەر ئىتتىك بېرىپ قارا قۇتىنى قولىغا ئالدى — بۇ مېنىڭ چۈشۈم ئەمەسكەندە... مەن تېخى... ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ.

ئارگىلا بېشىنى ئارقىسىغا تاشلاپ قاقاقلاپ كۈلدى:

— نېمىشقا ئىشەنگىڭىز كەلمەيدۇ. بىز ئۇچار تەخسىدە كۆرۈشۈپ، ئىككىمىز دوست بولدۇققۇ. قولىڭىزدىكى مانا بۇ قۇتا دوستلۇقىمىزنىڭ بەلگىسى ئەمەسمۇ.

— راست، مەن ئۇچار تەخسىدە سىز بىلەن كۆرۈشتۈم، ئىككىمىز دوست بولدۇق...

ئىشىك تاقىلدىدى، ئارقىدىنلا دادىسىنىڭ «مۇختەر، ئورنىڭدىن تۇردۇڭمۇ؟» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. مۇختەر قانداق قىلىمەن دېگەندەك ئارگىلاغا قارىدى.

— ئاتا - ئانىڭىز، ھەدىڭىز بىلەن كۆرۈشۈشنى خالايمەن، — دېدى ئارگىلا ئۇنىڭ قارىشىنى چۈشىنىپ.

مۇختەر قارا قۇتىنى ئۈستەلگە ئاۋايلاپ قويدى - دە، يۈگۈرۈپ بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى. ئەمدى ئۇ ئۆزىدىكى ھاياجاننى باسالماي قالدى.

— دادا، مەن ئۇچار تەخسىدە بولدۇم... ئاخشام كېچىدە... مېنىڭ تاشقى پلانېت ئادەملىرىدىن دوستۇم بار... — مۇختەر ئۇلار ئاڭلىماي قالمىسۇن دېگەندەك ۋارقىراپ تۇرۇپ دېدى. ئاشخانىغا كىرىپ چاي ھازىرلاۋاتقان ئاپىسىنى قولىدىن تارتىپ چىقتى. ئۆي بېسقتۇرۇۋاتقان ھەدىسى ئىشنى تاشلاپ يۈگۈرۈپ كەلدى. مۇختەرنىڭ ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆندەرىگەندەك ئىنسانلار ئۇچۇن سىرلىق تېپىشماق بولغان «ئۇچار تەخسە» ھەققىدە گەپ قىلىشى ئۇلارنى قورقىتىۋەتتى. ھەممىنىڭ چەكچىيىپ كەتكەن كۆزلىرىدىن «مۇختەر ئېلىشىپ قالدىمۇ، نېمە؟» دېگەندەك بىر خىل چۆچۈش، ۋەھىمە چاچراپ تۇراتتى.

مۇختەر قارا قۇتىنى دادىسىغا

كۆرسەتتى. قۇتىنىڭ بىر يۈزىدىكى رەڭلىك
ئېكرانىدا، سېرىق چاچلىق بىر قىز ئۇلارغا
كۈلۈپ قاراپ تۇراتتى.

— بۇ مېنىڭ دوستۇم ئارگىلا، —
دېدى مۇختەر ئۇلاردا بولۇۋاتقان ئۆزگىرىش-
لەرگە دىققەت قىلماي، — بىز ئۇچار تەخ-
سىدە كۆرۈشتۇق، يەنە ئارىكلىت تاغامۇ بار...

— مۇختەرنىڭ گېپىگە ئىشىنىڭلار، —
دېگەن يېقىملىق ئاۋاز كەلدى. ئارگىلا
ئۇلارغا قارىغىنىچە سۆزلەۋاتاتتى، — دادام
سىلەرگە سالام ئېيتىشنى ماڭا تاپشۇردى.
سىلەرنىڭ رۇخسىتىڭلارسىز مۇختەرنى
يېرىم كېچىدە ئۇچار تەخسىگە ئېلىپ چىق-
قانلىقى ئۈچۈن سىلەردىن كەچۈرۈم سورىدى.

بۇ ئاجايىپ مۆجىزە ئۇلارنى ھاڭ-
تاڭ قالدۇردى، ئەنسىرەتتى، تىترەتتى.
ھەممىدىن ئاۋۋال مۇختەرنىڭ دادىسى ئۆ-
زىگە كېلىپ قۇتىنى ئېھتىيات بىلەن قولىغا
ئالدى.

— قىزىم، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەشكە
تىرىشىپ، — دادىڭىزغا بىزنىڭمۇ سالىمىمىزنى
يەتكۈزۈڭ، بىزمۇ سىلەر بىلەن دوست بو-
لۇشنى خالايمىز. سىزنىڭ مۇختەر بىلەن
دوست بولغانلىقىڭىزغا ئىنتايىن خۇشالمىز.

— رەھمەت، بىز بىلەن قانداق
ئۇچراشقانلىقىنى مۇختەر ئۆزى سۆزلەپ بەر-
سۇن. مەن ئەمدى سىلەر بىلەن يۈز كۆ-
رۈشەلمەيمەن، چوڭلار بىلەن كۆرۈشۈشكە
ماڭا ئىجازەت بېرىلمىگەن، مەن مۇختەرنىڭ
دوستلىرىغىلا كۆرۈنۈپ سۆزلىشەلەيمەن.
خەير - خوش.

ئېكران ئۆچتى، قۇتا يەنە ئادەتتىكى
بىر قارا قۇتىغا ئايلىنىپ قالدى. مۇختەر
نېمە قىلىشنى بىلەلمەي، ئۈن - تىنسىز
ئولتۇرۇپ قالغان ئاتا - ئانىسىغا ئۆزىنىڭ
تاشقى پىلانېت ئادەملىرى بىلەن قانداق
ئۇچراشقانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. مۇختەرنىڭ
سۆزى ئاياغلاشقاندا دادىسى ئاستا ئورنىدىن
تۇرۇپ دېرىزە تۈۋىگە كەلدى ۋە ئوچۇق
ئاسمانغا قاراپ بىر دەم خىيال سۈرۈپ قالدى.

— دېمەك ئۇچار تەخسە ھەرگىز خى-
يالىي نەرسە ئەمەس ئىكەن - دە، — دېدى ئۇ
كەينىگە بۇرۇلۇپ ئويچان ھالدا، — مەن
مۇنداق بىر نېمىگە دىققەت
قىلمىپ قالدىم. ئۇلارنىڭ پەن-
تېخنىكا تەرەققىياتى كامالەتكە يەتكەن
بولسىمۇ، يەنىلا ئاجىزلىق يېرى بار ئىكەن.
ئارىكلىت ئەپەندى توغرا ئېيتىپتۇ، پەقەت
پەن - تېخنىكا تەرەققىياتىغا تايانغاندىلا
ئالەمنىڭ سىرىنى ئاچقىلى بولىدۇ، — ئۇ
ئويچان كۆزلىرىنى مۇختەردە توختىتىپ
گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — سەن بۇ دوست-
لۇقنى قەدىرلە، ئوغلۇم. تىرىشىپ ئوقۇ،
ئۇلار ساڭا ئالەم سىرىنىڭ بىر پۇرجىكىنى
كۆرسىتىپ قويۇپتۇ. قالغان سىرىنى ئېچىش
ساڭا ۋە ساڭا ئوخشاش ئەۋلادلارنىڭ
ئىلىم - پەن ئىگىلەپ ئىزدىنىشىگە باغلىق.

مۇختەرنىڭ چوڭ قوي كۆزلىرى چاقناپ
كەتتى. ئۇ قولىدىكى قۇتىغا قاراپ قويۇپ:

— مەن شۇنداق ئىرادىگە كەلدىم،
دادا، — دېدى ئىشەنچ بىلەن، — تىرىشىپ
ئوقۇيمەن، كەلگۈسىدە ئۆزىمىزدە ياسالغان
ئالەم كېمىسىنى ھەيدەپ ئۇلار ياشاۋاتقان
سەييارىگە قونىمەن. ئارگىلا بىلەن كۆرۈ-
شۈپ، ئۇلارغا يەر شارىدىكىلەرنىڭ دوست-
لۇق سالىمىنى يەتكۈزىمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل

ئېلىيار ئۆمەر

دادىگەن ـ مە...

(ھېكايە)

مەن بەزى كەچلىرى يېتىپ ئۆتـ كەن ئىشلارنى ئەسلەپ قالىمەن. شۇنداق چاغلاردا نېمىشقىدۇر كىچىك ۋاقتىمدىكى بىر ئىش شۇ زاماتلا كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ...

بۇ بىر ئەتىياز مەزگىلىدە بولغان ئىش ئىدى. شۇ چاغدا مەن 11-12 ياشـ لاردا ئىدىم. بىر كۈنى مەكتەپتىن يېنىپ ئۆيگە كەلگىچە كۆرمىگەننى كۆردۈم: شۇ يىلى قىشتا قار ناھايىتى قېلىن چۈشكەچـ كە، ئەتىياز كىرىشى بىلەن ھەممە يەر خۇددى بىر زەيكەشلىكتەك چىلىق ـ چىلىق بولۇپ كەتتى. ئۆيىمىز بىلەن مەكتەپنىڭ ئارىلىقى ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى. ئالـ تە ـ يەتتە يۈز مېتىر كېلىدىغان بىر تۈزلەڭـ لىكنى كېسىپ ئۆتسەكلا كېلەتتۇق. ئېتىزـ لىقنىڭ يۇمشاق ئەت توپىسى قار سۈـ يىگە راسا تويۇنغاچقا، يەر خۇددى ئۇسا قىلىنغاندەك يۇمشاق ئىدى. ئادەتتە ئون ـ ئون بەش مىنۇت ماڭىدىغان يولنى شۇ كۈنى كەم دېگەندە بىر سائەت ماڭغانـ دىمەن! شۇ يىلى پۇتۇمدا ئاياغ قالماي، ئاپامنىڭ ئۆتۈكىنى كىيىپ يۈرگەنىدىم. ئۆتۈكنىڭ چەمى تېشىلگەن، چۆرىلىرى ئاجراپ ئارىسىدىكى نېپىز تاختايلىرى چىقىپ قالغانىدى. پۇتۇمغا سۇ كىرىپ پايتىمىلىرىم چىلىق ـ چىلىق سۇ بولۇپ كەتتى. پۇتۇمدىكى ئۆتۈك بولسا خۇددى جىڭمومىـ دەك ھۆپپىدە كۆپۈپ كەتكەنىدى. مانا

بۇ ئېغىر ئاياغنى كۆتۈرۈپ مېڭىش پۇتقا ئېغىر تاش باغلاپ قويۇلغان بىلەن باراـ ۋەر ئىدى. بۇنى ئاز دېگەندەك ئۇچامدىـ كى يوغان پاختىلىق چاپان خۇددى بويـ نۇمغا بىردىرى مىنىۋالغاندەك ئېغىر كەلدى. پۇتتىن نەم ئۆتكەنلىكى ئۈچۈنمۇ ياكى قۇرساقنىڭ ئېچىپ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر جاقىلداپ تىترەيتتىم. مەن شۇ تەرىزدە ئۆيىمىزنىڭ ئالدىغا ئاران كېـ لىۋالدىم. ھويلىغا كىرىپ بوينۇمدىكى بوقچامنى، ئۇچامدىكى چاپاننى، پۇتۇمدىكى لەنىتى ئۆتۈكنى سېلىپ پېشايۋانغا تاشـ لاپ، پۇتۇمغا ئەسكى چوخىيىمنى سېپىپ ئۆيگە كىردىم.

دادام پۇتىنى ئۇزۇن سۇنۇپ، تام مەشكە يۆلەنگىنىچە تاماكىنى پۇقۇرۇتۇپ چېكىپ خىيال بىلەن ئولتۇرۇپتۇ. ئۆينىڭ ئىچى كۆپكۆك ئىس ئىدى. ئۇكىلىرىم بولـ سا دادامنىڭ ئاغزىدىن چىققان دۈگىلەكـ دۈگىلەك ئىس چەمبىرەكلىرىنى بوشلۇقتا تۇتۇپ ئويناۋاتاتتى. ئاپام مېنى كۆرۈپلا، يىغاي دەپ ئەمدى كۆتۈرگەن جوزىنى قايتا قويۇپ:

www.uyghurkitap.com

— نېمانچە كېچىكسەنوي! — دېدى سەل خاپا بولغان قىياپەتتە.

دادام بولسا مېنىڭ ئۈستى-بېشىمغا بىر قارىۋېتىپ:

— ماياقا ئۆتۈپ، چىشىڭنى ئىچ، — دېدى.

مەن جوزىغا مەھكەم چاپلىشىپ، چاينىڭ تېزرەك كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم. ئاپام پەلتىنىڭ ئۈستىدىن تۆپىسىگە تەخسە كۆمتۈرۈلگەن بىر ئاپقۇرنى ئېلىپ ئالدىمغا قويدى:

— چاپسانراق ئىچ، داداڭ بىر يەرگە بۇيرۇيدىكەن، — دېدى ئاپام.

قورسىقىم ئېچىپ، پۇت-قولۇمدا مادار قالمىغانىدى. نېمە ئىشقا بۇيرۇيدىغانلىقىنىمۇ سورىماستىن، ئاپقۇرنىڭ ئۈستىدىكى چىنىنى ئالدىراپ ئالدىم. ئاپام نانى چىلاپ قويغانلىقىغا خېلى بولغان بولسا كېرەك، چىنىدىكى زاغرا نان خۇددى قۇيغان ئۆپكىدەك كۆپۈپ، چاي كۆرۈنمەي قالغانىدى. قورساقنىڭ ئاچلىقىدا چاينى چىنىدىن بېشىمنى كۆتۈرمەستىن ئىچىپ بولدۇم. بەدەنلىرىم خېلى ئىسسىغاندەك بولدى. قىزىق ئىش، قورساق غورىگىل چاغلاردا يېگەن نەرسە لەززەتلىك تېتىيدىكەن. شۇ چاغدا يېگەن نەرسىلەرنىڭ تەمى تاھازىرغىچە تىلىمدىن كەتمەيدۇ...

چاينى ئىچىپ بولۇپ نېمە ئىش دېگەندەك، دادامغا قارىدىم.

— كۆمۈر بازىغا كىرسىن كەپتۇ، — دېدى دادام رەتلىك قاتلانغان تىيىنلارنى ماڭا تەڭلەپ، — مانا ماۋۇ 65 تىيىن. پۇلنى مەھكەم سېلىپ بېرىپ، بىركىلو كىرسىن ئەكەل.

پۇلنى يانچۇقۇمغا سېلىپ بىردەم تۇردۇم. ئاپام قېشىمغا كېلىپ:

— پۇلنى مەھكەم يەرگە سالغانسەن؟ — دېدى پۇل سالغان يانچۇقۇمنى سىيلاشتۇرۇپ، — ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تېپىلەك دېگەندەك، چۈشۈرۈپ قويمىغىن يەنە!

مېنىڭ تۇرۇپ-تۇرۇپلا پۇل «چۈشۈرۈپ قويىدىغان» يامان كېسىلىم بار ئىدى. گەپ-سۆز قىلماستىن يەنە بىردەم تۇرۇپ قالدىم.

ئاپام ئاچچىقلانغاندەك ماڭا قارىدى:

— چېكەتكىدەك قاراپ تۇرىسەنغۇ، ماڭمامسەن، تۈگەپ كېتىدۇ ھېلى بىكا...

— نېمە كىيىمەن؟ — دېدىم پۇتۇمنى كۆرسىتىپ.

— ئۆتۈكچۇ؟

— تېشىلىپ، سۇ كىرىپ كەتتى.

ئاپام دادامغا قاراپ تۇرۇپ كەتتى. تاماكىنى قاتتىق-قاتتىق شوراپ ئولتۇرغان دادام ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، پەگاغا كەلدى-دە، ئېغىر خورسىنغان ھالدا دېدى:

— بۇ جاھان نېمە بوپ كېتىۋاتىدىكىن-تاڭ... ئىش ھەجەبمۇ ئاقسىدى...

ئاپام سىرتقا چىقىپ كېتىپ، ھايال ئۆتمەستىن، يوغان كۆك كىرسىن بوتۇلكىسىنى كۆتۈرۈپ كىردى:

— ماڭ بالام، يولنىڭ چەت-چۆرىلىرىمۇ خېلى ئەكچىپ قالدى، ماۋۇ چۇخەيىڭنى كىيىپ، دىككىدە بېرىپ، ئەكىۋال، — دېدى.

مەن ئەسكى چۇخەينى قوڭالتاق كىيىپ، ئېرىنچەكلىك بىلەن تالاغا قاراپ ماڭدىم.

* *

دېگەندەك، كۆمۈر بازىغا بارىدىغان چوڭ يول — ئادەملەر تولا ماڭىدىغان چوڭ كوچا بولغاچقا، چەت-چۆرىلىرى خېلى ئەكچىپ قۇرۇپ قالغانىدى. قولۇمدىكى بوتۇلكىنى مەھكەم تۇتۇپ، يولنىڭ قارايغان يەرلىرى بىلەن خۇددى بىر تاختاي قويۇلغان ئۈستەڭدىن ئۆتكەندەك ئاۋايلاپ مېڭىپ كۆمۈر بازىغا يېتىپ كەلدىم،

بۇ قورا ھۆكۈمەتنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا ئۆتۈپ كەتكەن قايسى بىر باينىڭ قورۇسى ئىدى. بۇ يەردە كۆمۈر ۋە كىرسىن سېتىلاتتى. بىز ئاددىي قىلىپ ئۇ يەرنى «باز» دەپ ئاتايتتۇق. بازنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرگەندىكى سول تەرەپتىكى ئۇزۇن لاپاس ئاستىغا تورۇسقىچە كۆمۈر تىزىلغان بولۇپ، قارىماققا ناھايىتى سۈرلۈك كۆرۈنەتتى. بۇ يەرگە قارايدىغان كىشىنىڭ رەڭگى - رويىمۇ خۇددى كۆمۈردەك قارا ئىدى. ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلى خۇددى سۈتتەك ئاق، قايماقتەك يۇمشاق ئىدى. شۇڭا بۇ قورۇ بالىلارنىڭ ئوينايدىغان ئەركىن دۇنياسى ئىدى. مانا مۇشۇ لاپاسلارنىڭ قارشىسىدا پاكار - پاكار ئۆيلەر بار ئىدى. مۇشۇ ئۆيلەرنىڭ بىرىدە كىرسىن سېتىلاتتى. قارىسام ئۆينىڭ ئالدىدا تۆمۈر بانكا، تۇرلۇك بوتۇلكىلارنى تۇتقان ئۇششاقچوك بىرمۇنچە ئادەم ئۇزۇن ئۆچىرەت بولۇپ تۇرۇپتۇ. مەنمۇ ئۇدۇل بېرىپ ئۆچىرەتنىڭ ئەڭ ئاخىرىدىن ئورۇن تۇتتۇم. خۇددى كىرسىن ھېلىلا تۈگەيدىغاندەك باس - باس ئىدى. كىرسىن ساتقۇچى تۇرۇپ - تۇرۇپلا:

— ئالدىرىماڭلار، سادىغاڭ كېتەيلەر، ئالدىرىماڭلار، ھەممىڭلارغا يېتىدۇ... — دەپ ۋارقىراپ قوياتتى.

مەن خېلى ۋاقىتقىچە ئۆچىرەت ساقلاپ ئاخىرى زېرىكتىم. شۇ ئارىدا دۇكاننىڭ كەينى تەرىپىدىن بالىلارنىڭ چۇقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى. نېمىش بولۇۋاتىدىكىن، دېگەن ئوي بىلەن بوتۇلكىنى كۆتۈرۈپ، ئارقىغا ئۆتتۈم.

پاھھوي! بۇ يەر ئاجايىپ قايناپ كەتكەنىدى: بىر تەرەپتە ئىككى - ئۈچ بالا ئوشۇقنى قاتار تىزىپ، تاككىسىغا قوغۇشۇن قويۇلغان ساقا ئوشۇقلىرىنى يىقىرىشىپ «ئۆچتاپان»① ئويناۋاتاتتى، يەنە بىر تەرەپتە ئالتە - يەتتىسى غۇژمەك بولۇپ، «سېپىمەك»② ئويناۋاتاتتى، يەنە بىر يەردە تۆت - بەش بالا چاپان - ئاياغلىرىنى سېلىپ تاشلاپ، جەرەندەك سەكرەپ تەپكۈش ئويناقتا ئىدى. يەنە بىر جايدا — تامنىڭ قېشىدا خۇددى مەن دېمەتلىك بالىلار بىر تىيىندىن ئوشۇق ئېتىۋاتاتتى. كىمدۇر بىرى يوغان قاپاقتا رەتلىك سانجىلغان قەندەلنى كۆتۈرۈپ، سورۇنمۇ سورۇن ئاپىرىپ:

— شەكەرى قەندەل، ئۇن تىيىنگە ئالتە، بەش تىيىنگە ئۈچ! — دەپ ۋارقىراپ ساتاتتى.

قەندەلنى كۆرۈپ ئاغزىمدىن شېرىن سۇ ئېقىپ كەتتى. ئېلىپ يەي دېسەم، يېنىمدا كىرسىننىڭ پۇلىدىن باشقا پۇل يوق ئىدى. ئامالسىز قىمار ئويناۋاتقانلارنىڭ يېنىغا بېرىپ قاراپ تۇردۇم. قوللىرى يېرىلىپ، قارا چىبەرقۇتتەك بولۇپ كەتكەن، يۈزلىرى پاسكىنا، ئاغزى جۆجەي بىر قارا بالا ئۇن تىيىن ئۇتۇپلا قەندەلچىنى چاقىردى:

— ئۇتقان پۇلغا قەندەلەت...

ئۇ، ئۇن تىيىنگە ئالتە قەندەلنى ئېلىپ، ئاغزىغا ئىككىدىن - ئىككىدىن سېلىپ، شالىنى ئاقتۇرۇپ يەيتتى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ ئاغزىمنى تامشىتىپ تۇرۇپ: ئاشۇنىڭ ئورنىدا مەن بولۇپ قالسامچۇ! دەپ ئويلاپ كەتتىم. «مەنمۇ ئوينايمىكىن؟» كاللامغا بۇ ئوي كەلگەن ھامان ئۆزۈمدە ئاجايىپ بىر قىزىقىش پەيدا بولدى. ئويىنسام ھەممىنىڭ پۇلىنى بىردەمدە ئۇتۇۋالىدىغاندەك قىلاتتىم.

«بەش تىيىن دەسمايە سالسام — دەيتتىم

① ئۆچتاپان — ئوشۇق ئويۇنىنىڭ بىر تۈرى.
② سېپىمەك — ئوشۇق ئويۇنىنىڭ بىر تۈرى.

ئۆز - ئۆزۈمگە، ئاز دېگەندە ئون تىيىن ئۇتۇۋالسام، قەندەلدىن ئالتىنى ئېلىپ ئىككىنى ئۆزۈم يەپ، تۆتىنى ئىككى ئۇكامغا ئاپارسام...»

مەن شۇ خىياللار بىلەن تاۋكا يېنىدىن ئورۇن ئالدىم. ئەمما نېمىشقىدۇر ئۆزۈم بىر ئاز جىددىيلىشىپ، بەدىنىمگە تىترەك ئولاشقاندەك بولدى. ئۆزۈمنى زورىغا بېسىپ، ئىككى تىيىننى تىكتىم. ئاتقان ئوشۇقۇم بىسمىللىسىغىلا «چۇ» چۈشتى. قارشى تەرەپكە پۇلنى بەرگىچە قوللىرىم تىترەپ كەتتى. ئارقىدىن ئۈچ تىيىننى بىراقلا تىكتىم. قارشى تەرەپ بىر ئېتىپلا «سىيا» چۈشۈرۈۋالدى. ئوشۇققا قاراپ كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم، يۈرىكىم ئاغزىمغا كەپلىشىپ قالاي دېگەندى. ناھايىتى تەسلىكتە ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئۇتتۇرغان پۇلغا ئىچىمنىڭ بىر يەرلىرى چىملداپ ئېچىشقاندەك بولاتتى. «پۇلنى قاراپ تۇرۇپ خەققە بېرىۋەتكىچە، قەندەلدىن ئۈچنى ئېلىپ يېگەن بولسام قانچىلىك ياخشى ئىدى-ھە! ياق، چوقۇم قايتۇرۇپ ئېلىشىم كېرەك!»

مەن تاۋكادىن ئورۇن ئالدىم. يەنە تىكتىم. ئوشۇق خۇددى ماڭا ئۆچ بولۇپ قالغاندەك، مېنىڭ بىلەن قېرىشىۋاتقاندەك زادىلا كەلمەيتتى، كەلمىگەنسېرى جىلە بولۇپ، «دەتتىكام!» دەپ سول پۇتۇمغا غەزەب بىلەن ئۇراتتىم. نېمە ئامال؟ ھەرقانچە ئۇرغان بىلەنمۇ ئوشۇق دېگەن ئامىتى بارلارغا كېلىدىكەن... شۇنداق قىلىپ كىرسىننىڭ پۇلىنىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك ئۇتتۇرۇپ، ئورنۇمدىن سولىشىپ تۇردۇم. نېمىشقىمۇ ئوينىغاندىمەن، دەپ مىڭ پۇشايمان قىلدىم. ئۆيگە نېمدەپ بېرىشىمنى ئويلىسام تاۋكادىن نېرى كېتەلمەيتتىم، كۆزۈمگە ئەلەملىك ياش كېلەتتى. لېۋىمنى چىڭ چىشلەپ، ئۆزۈمنى بېسىۋالاتتىم. ھىلىقى جۆجەي ئېغىز بالا يەنە ئۇتتى، يەنە تاراسلىتىپ قەندەل يېيىشكە باشلىدى. مەن ئىچىمدە: «پۇلۇمنى بېرىۋەتسە نېمە بولار ئىدى-ھە!» دەپ ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ قاراپ كەتتىم. بىراق ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئاغزىمنى ئېچىپ بىر نەرسە دېسەم، شۇ يەرنىڭ ئۆزىدىلا ھارغىچە تاياق يېيىشىم تۇرغان گەپ ئىدى.

شۇنىڭ بىلەن قولۇمدىكى بوتۇلكىنى مەھكەم تۇتۇپ، دۇكاننىڭ ئالدىغا كەلدىم. ئۆچىرەتمۇ ماڭا كېلىپ قالغانىكەن. يېرىم كىلو كىرسىننى ئېلىپ، ئېغىر قەدەملىرىمنى تەستە سۆرەپ ئۆيگە قاراپ ماڭدىم. بۇ چاغدا كۈن ئولتۇراي دېگەندى. كەچ كىرگەنسېرى ئاچچىق سوغۇق تېخىمۇ كۈچىيىپ، ئىچ - ئىچىمگە خۇددى يىڭنە سانجىلغاندەك ئۆتەتتى. يوللار تاراقلاپ توڭلاشقا باشلىدى. «قىشنىڭ سوغۇقى ياندىن ئۆتەر، ئەتىيازنىڭ جاندىن» دېگەندەك، پۇت - قول، بۇرۇن، قۇلاقلىرىم مۇزلاپ، ئۆزۈمنىڭ ئەمەستەك تۇيۇلاتتى. ئۆيگە نېمدەپ بېرىشىمنى ئويلىسام، ئىچىمنى بىر نەرسە چاققاندەك ئېچىشاتتى. تورۇپ - تۇرۇپ، قولۇمدىكى بوتۇلكىنى كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭدىكى يېرىم كىرسىننى كۆرۈپ ھەرخىل ئويلاردا بولىمەن: «پۇلنىڭ يېرىمىنى چۈشۈرۈپ قويدۇم دەيمۇ، ياكى كىرسىننىڭ يېرىمىنى تۆكۈلۈپ كەتتى، دەيمۇ؟ ئۇتكەندىمۇ شۇنداق دەپ قۇتۇلغان، بۇ نۆۋەت... ھە، راست...» بىر ئامال كاللامغا كېلىپ مېنى ناھايىتى

خۇشال قىلدى. خېلى يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدۇم: شۇنىڭ بىلەن بوتۇلكىغا يەم بىلەن سۇ قاچىلىدىم، مەن داۋاملىق كىرسەن ئەكەلگەنلىكىم ئۈچۈن، بىر كىلو كىرسىننىڭ قانچىلىك بولىدىغانلىقىنى بەش قولدەك بىلەتتىم، شۇڭا سۇنى نىشانلىغان يېرىمىدە توختىتىپ، ئۆيگە قاراپ ئۇچقاندەك يۈگۈردۈم.

ئەمما نېمىشقىدۇر ئۆيىمىزنىڭ ئالدىغا كەلگەندە بىردىنلا ۋۇجۇدۇمغا تىترەك ئولىشىپ، بىر دەم تۇرۇپ قالدىم. «دادام بىلىپ قالسا قانداق قىلارمەن؟» دېگەن نەرسە كاللامدا چاقماقتەك يېنىپ، خۇددى ئىچىمگە چۈشكەن بىر پارچە ئوتتەك بىئارام قىلاتتى. ئاخىرى كۆزۈمنى يۇمۇپ، چىشىمنى مەھكەم چىشلەپ، هويلىغا كىردىم.

دادام پېشايۋاندا ئولتۇرۇپ، ئۇچىسىغا ئەسكى لاتا يۆگەلگەن چوكىنى لامپا شىشىسىنىڭ ئىچىگە تىقىپ، هورداپ سۈرتۈۋاتقانىدى. مېنى كۆرۈپ:

— بالام، بازار بىر يەرگە كۆچۈپ كەتمىگەندۇ؟ — دېدى. ئاندىن قولۇمدىكى كىرسەن بوتۇلكىغا قول ئۇزاتتى. قولۇم مۇزلاپ تاياقتەك بولۇپ كەتكەنىدى. دادام قولۇمدىكى بوتۇلكىنىڭ يېپىنى ئەستە چىقىرىپ، قولۇمنى مەھكەم تۇتتى-دە:

— يۈگۈر بالام، ئۆيگە كىرىپ ئوت سىن، — دېدى. مەن ئۆيگە كىرىپ پېلىتىگە چاپلاشتىم. يەنىلا كاللامدىن دادام ئۇققاندىمۇ؟ دېگەن نەرسە نېرى بولمايتتى. مانا مۇشۇنداق تەشۋىش ئىچىدە تۇرغان ۋاقتىمدا، تۇيۇقسىزلا دادامنىڭ مېنى چاقىرغان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم. يۈرىكىم بىر نەرسىنى تۇيغاندەك بولدى، «ئاپلا» دېگىنىمچە، ئالاقزادە بولۇپ هويلىغا يۈگۈرۈپ چىقتىم، دادام بولسا كىرسىن بوتۇلكىسىنى سىڭايان كۆتۈرۈپ، پوتۇلكىنىڭ ئوتتۇرىسىنى كۆرسەتتى:

— نېمىگەپ بۇ! بۇ ... بۇ، كىرسىن ئىككىگە بۆلۈنۈپ قاپتىغۇ؟

ئاھ، ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟! بوتۇلكىدىكى كىرسىن بىلەن سۇ خۇددى مەن بىلەن قېرىشقاندەك، ئەق ئوتتۇرىسىدىن بىر سىزىق بىلەن بۆلۈنۈپ تۇراتتى. كىرسىن بولسا ئۈستىگە لەيلەپ چىقىۋالغانىدى، سۇ بولسا ئاقۇش هەم تىنىق كۆرۈنەتتى.

— نېمىگەپ بۇ-هە؟ — دادام يەنە دېدى.

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمەي دەررۇلا:

— يېرىم كىلو، يېرىم كىلودىن ئىككى رەت قۇيغان...

— ها ... ها ... ها ...

دادام قاتتىق بىر كۈلگەندىن كېيىن يەنە قاپىقىنى شاپپىدە تۈردى، ئەلپازى ناهايىتى سۈرلۈك تۇس ئالدى. دادامنىڭ قاتتىق بىر كۈلگەنلىكى بىلەن قاپىقىنى قاتتىق بىر تۈرگەنلىكىنى تېخى تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈم ئىدى.

بۇنىڭ بىلەن شۇنچىلىك چۆچۈدۈمكى، خېلىغىچە ئۆزۈمگە كېلەلمەي قالدىم. يۈزۈم لاپپىدە ئوت ئالغاندەك بولدى...

دادام بولسا بىر ماڭا، بىر بوتۇلكىغا قاراپ قويغاندىن كېيىن لامپىنى كۆتۈرۈپ، پېشايۋاننىڭ قارشىسىدىكى كىچىك دۇكان ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ:

— سېنى خېلى ئەقىللىق بالا بولدى

(ئاخىرى 122 - بەتتە)

www.uyghurkitap.com

پاتىمە مەخمۇت

چاپاكەش

(ھېكايە)

قى، قى، قى ...

خورازنىڭ چىللىغان ئاۋازى مېنى تاتلىق ئۇيقۇدىن ئويغاتتى. مەن ئېرىىن-چەكلىك بىلەن ئورنۇمدىن تۇردۇمدە، سەگەك-لىشىش ئۈچۈن ئېرىق بويىغا چىقتىم. ئېرىقتىكى سۇنىڭ رىتىملىق شارىلدىغان ئاۋازى، قۇشلارنىڭ توختىماي ۋىچىرلاش-لىرى كىشىنى خۇشاللىققا چۆمدۈ-رەتتى.

مەن ئېقىۋاتقان زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇدا يۈزۈمنى يۇماقچى بولۇپ، ئېرىق بويىغا كەلگىنىمدە، ئېرىقنىڭ ئۇ قېتىدا تۇرغان مومايغا كۆزۈم چۈشتى. ئۇ 60 ياشلار چامىسىدا ئىدى. ئۇ قورۇسىنىڭ ئالدىنى سۈپۈرۈش، سۇ چېچىش، ئەتراپ-تىكى گۈللەرنى سۇغىرىش بىلەن ئاۋا-رە ئىدى. ئۇ ئۇچىسىغا ئاقۇش رەڭلىك كونا چىت كۆڭلەك كىيگەن، بېشىغا ئاق ياغلىق ئارتىۋالغان بولۇپ، چىرايىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى.

مەن مومايغا ياردەملىشىش ئۈچۈن ئېرىقنىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈپ مومايغا يېقىنلاش-قىنىمدا، مومايىنىڭ قورۇسىدىن ئەتلەس كۆڭلەك كىيگەن، ئاق يۈزلۈك، زىلۋا بىر چوكان چىقىپ كەلدى. قارىغا بويىۋالغان بۇدۇر چاچلىرى مۈرىسىدە يېيىلىپ تۇراتتى. ئۇ مومايغا قاراپ:

— ئاپا، ھازىر ئاياللار شىپىلىك تاۋاردىن كۆڭلەك كىيىدىغان بولۇپ كې-تىپتۇ، بىزنىڭ ئىداردىكى ئاياللارمۇ كىيى-شىپتۇ. مەنمۇ بىر كۆڭلەك كىيەي دېگەن-تىم، پۇل ئازلىق قىلىۋاتىدۇ. تۈنۈگۈن ئەركىن سىلىگە 10 كوي بېرىپتىكەن، شۇنى بەرگەن بولسىلا، خوش بولار ئى-دىم،— دېدى ھىيلىگەرلىك بىلەن ھىجىيىپ.

موماي پۇلنى چىقاردى - دە، يال-ۋۇرغان ئاھاڭدا سۆزلىدى:

— قىزىم، ئوغلۇم تۈنۈگۈن ئونكوي بەرگەنىدى، بىر كالاچ ئالاي دېگەنىتىم، كالىچىمىز يىرتىلىپ كەتكەن، ئەمدى سىز بۇنداق دەۋاتىسىز، بوپتۇ ئەمىسە، ئىدارىڭىزدىكى ئايالىلارنىڭ ئالدىدا چېنىپ قالماڭ، — موماي پۇلنى چوكانغا ئۇزاتتى. چوكان پۇلنى ئېلىپ سومكىسىغا تىقتى-دە، تەرىنى تۈرۈپ:

— كالاچلىرىنى يامىتىپ كەيسىلىمۇ بولغىدەكقۇ، مەن ئىشقا ماڭدىم. بالىلارغا ئوبدان قارىسىلا. هە، راست، كىرلەر يىغىلىپ قاپتىكەن، يۇيۇۋېتەلا، — دېگىنىچە تېز-تېز مېڭىپ كېتىپ قالدى.

مېنىڭ موماي بىلەن تونۇشلۇقۇم بولمىغاچقا، نېمىدەپ ئويلىشىمنى بىلمەي قالدىم. موماي ئېغىر بىر ئۇھ تارتىپ تاش ئۇستىگە كېلىپ ئولتۇرغاچ ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىدى.

— ئۇلار تېخى ياش ئەمەسمۇ، ياشلار كىيىمگە ئامراق بولىدۇ. خۇدايىم بالىلارنىڭ كۆڭلىگە ئىنساپ بەرسۇن.

ئۇنىڭ يىراقتا تىكىلگەن مېهرىبان كۆزلىرى ئويچانلىق بىلەن سەل قىسىلغانىدى. بىچارە موماي سۈكۈتكە چۆكتى. مەنمۇ ئارقامغا ياندىم. بىراق ئوي-پىكرىم يەنىلا شۇ مومايدا قالدى. مەن بۇ يېزىغا كەلگەن بەش كۈندىن بېرى ئۇدا بەش سەهەر ئۇنى ئۇچراتتىم. بەزىدە ئۇنى قويلارغا ئوت ئېلىۋاتقان جايدا كۆرۈپ قالاتتىم، بەزىدە ئېرىق بويىدا قاچا-قۇچىلارنى يۇيۇۋاتقاندا ئۇچرىتاتتىم، گاهىدا يىغلاڭغۇ بىر بالىنى پەپىلەپ كۆتۈرۈپ يۈرەتتى. شۇڭا مېنىڭ قەلبىمنى مومايغا بولغان ئېچىنىش تۇيغۇسى قاپلىۋالغانىدى.

ئاڭلىسام، قىيامەتتە دوزاخ ئازابىنى تارتىدىغانلار كۆپ چىقىدىكەنمىش، لېكىن نۇرغۇنلىغان ئانىلار تىرىكلىكىدىلا دوزاخ ئازابىنى تارتىدۇ. ئانىلار پەقەت ئازاب چېكىش ئۈچۈنلا تۆرەلگەنمىدۇ؟

مەسئۇل مۇھەررىر تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن

(بېشى 120 - بەتتە)

دېگەنىتىم، ھەي-ي... يەنىلا بالىكەن! — دەپلا دۇكان ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

* *

شۇ ئاخشىمى گېلىمدىن ھېچنەرسە ئۆتمىدى. يېتىپ ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ زادىلا ئۇخلىيالمىدىم. دۇكان ئۆيىنىڭ چىرىغى بولسا تېخىچىلا يېنىق، ئۇ يەردىن توكۇلداپ ئۆرۈلگەن بولقا ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئەتىسى دادام بىلەن كۆرۈشۈشنى ئويلىسام، يوتقاننىڭ ئىچىگە كىرىپ، يۈز-كۆزۈمنى مەهكەم چۈمكەپ يېتىۋالاتتىم، خۇددى ئۇخلىسام تاڭ ئاتمايدىغاندەك، كۆزلىرىمنى زورىغا ئېچىپ، خىيال بىلەن ياتاتتىم.

شۇنداقتىمۇ كۆزۈمنىڭ قانداق ئۇيقۇغا ئېلىنغانلىقىنى سەزمەي قاپتىمەن

ئەتىسى ئۆندەرىگەندەك كۆزۈمنى ئاچسام، بېشىمنىڭ قېشىدىلا بىر پارە ئاياغ تۇرۇپتۇ. ئاياغنىڭ خۇرۇمىغا قارىسام كونا ئاياغدەك كۆرۈنەتتى، ئەمما ئىچى ۋە چەم-چۆرىلىرىگە قاراپ يېڭى تىكىلگەنلىكىنى جەزىم قىلدىم. كېيىن ئۇقسام، بىچارە دادام كېچىچە ئۇخلىماستىن، ئۆزۈندىن بېرى ئۇچىسىغا تارتىپ كەلگەن قەدىناس پەشتامىسىنى بۇزۇپ، ماڭا ئاياغ تىككەنىكەن. شۇندىن كېيىن، بۇ ئاياغ بىلەن پاتقاق يوللاردا زادى ماڭمىدىم...

دادا دېگەن - ھە...؟!

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

جاڭ گۇيتىڭ (خۇيزۇ)

جەنۇب شېئىرلىرى

مۇقەددىمە

جەنۇبنى ماختىغان شېئىرلار تولا،
بىرىمۇ مەن ئېيتقان كۈي ئەمەس پەقەت.
كۈيلىمەك ئىستىكى يوق ئەمەس لېكىن،
ئۇ ياققا بارغىنىم يوق بىرەر نۆۋەت.

بىر سۆز بار: شىنجاڭغا كەلمەي بىلگىلى
بولماس دەپ ۋەتەننىڭ چەكسىزلىكىنى.
بارمىسا جەنۇبقا بىلمەس تېخىمۇ
تاغ ـ دەريا ھەيۋىتى شەكسىزلىكىنى.

بىلمەيدۇ يايلاقلار ۋە ئوتلاقلارنىڭ،
دەشتلەرنىڭ، چۆللەرنىڭ قانداقلىقىنى.
مىللەتلەر ئۆملۈكىنىڭ قان ـ گۆشتەك ئىلىكى
تۇغقاندەك ئىناقلىق ـ قوۋناقلىقىنى.
تەبىئىي يارىلىش ـ تۇغمىلىق نېمە؟
شۇنداقلا يەر بىلەن ھەم ئاسمان بىلەن
جەڭ قىلىش، ئېلىشىشنىڭ قايناقلىقىنى.

بەختنىڭ قۇشىمۇ كەلدى ئاخىرى،
ئاغزىدا چىشلەكلىك ئاددىي بىر باغاق.
جابدۇندۇم يۈك ـ تاقنى راسلاپ ئالدىراش،
بىر ئۇزۇن سەپەرگە بېسىپ مەن ئاياق.
ئېرىشتىم يېڭىچە تەسىراتلارغا،
ئېيتاي بىر ناخشامنى ئۆزەم بەك ئامراق.

باشەگىم

قوش چوققا ئارىسى تارغىنا ئاسمان،
قەدىمىي يىپەك يولى شۇ يەردىن ئۆتەر.
باشەگىم ئۆتكىلى ھەيۋەت ئەزەلدىن،
مىڭ ئەرنىڭ يولىنى توسالار بىر ئەر.
ـــ كونىدىلىك خاتىرەمدىن

جاڭ چيەننىڭ تۆھپىسى چوڭدۇر بۇ يەردە،
چىن سىنىنىڭ شېئىرى ھېلىمۇ نادىر.
قوشۇننى جەنۇبقا باشلىغاچ ۋاڭ جېن،
ئورالدى بەرقۇتقا تاقىر چۆل ـ ئېدىر،

باشەگىم ئامبىرىنىڭ سۇلىرى بۈگۈن
سۇغىرار چۆللەرنى تەشنىدىن ئۆتۈپ.
ئۆزگىرەر نامراتلىق، قالاقلىقلار ھەم
ئىجادكار روھ بىلەن ماڭساق قول تۇتۇپ.

گۈزەلسەن ئاجايىپ، ئەي باينبۇلاق،
سەن جەنۇب دەرۋازىسى قەد كەرگەن ھەيۋەت.
تۇتىمەن يۈرىكىمنى ساڭا قوش قوللاپ،
رەڭمۇ رەڭ مەنزىرەڭدىن ياغار سەلتەنەت.

يېشىل «سەددىچىن»

ـــ ئاقسۇ كۆكيار قۇرۇلۇشىغا مەدھىيە
ئەسلىدە بۇ يەر
ئىكەن باياۋان.

uyghurkitap.com

تۇپرىقى ئۇنۇمسىز،
تاقىر بىپايان.
شامال چىققاندا يەر - كۆك قاراڭغۇ،
شامالسىزمۇ كۆپ توپا - توزانلار.
ئاقسۇ شەھىرى مىسالى قېپىق،
تەۋرىنىپ ئىككى ياققا ئىغاڭلار.
ھەشقاللا قۇرۇلۇش قوشۇنلىرىغا،
نەچچە ئون چاقىرىملىق جەڭگاھلار قۇرۇپ،
جەڭ قىلغاچ تۆت پەسىل،
يېشىل سەددىچىن
تىردى ئاسماننى زەبەردەست تۇرۇپ.

ياپيېشىل سەددىچىن دېگەن ئاتالغۇ
جىسمىسىز بىر ئۇقۇم ئىدى ئۆتكەندە.
بەلكى بەك چىرايلىق بولغانلىقتىندۇر،
شادلاندىم كۆكيارنى بېرىپ كۆرگەندە،
خىيالىي چۈش پەيدا بولدى شۇ دەمدە،
مەجنۇنتال چاچلىرى يەلكىنى ياپقان.
«تېرەكلەر سەپ تارتىپ قىلىچ سۇغارغان»
ئۈزۈملەر شاخلاردا ئەيلىشىپ جىلۋە،
تارتىنچاق چىلاننىڭ مەڭزى قىزارغان:
مارجان سۇ پۈركەيدۇ ئەجدىھا ئاغزى،
دولقۇنلار گۈللەردىن ياسالغان ئوكيان.
ئېگىزدىن تاشلىساڭ يىراققا نىگاھ،
چىققىدۇ ئورماندىن كۆك ئىس بىپايان.
قاچىمىسۇن ھېسلار دەپ خاتىرىلىمۋالدىم
تاماكا قېپىنىڭ ئۈستىگە شۇئان.

بىر ئۇيغۇر يىگىتى
ئورمان تېخنىكى
ئۆزى خوپ قاملاشقان،
غەيۇر ۋە ئىشچان.
كۆرسەتتى قولىدا ئالدى تەرەپنى،
تەبەسسۇم ئىچىدە ئەيلىدى بايان:
قاراڭا، كېلەر يىل،
ئىندىنقى يىلغا،
ئىككى باسقۇچلۇق قۇرۇلۇشقا ھەم،
ئوتتۇز مىڭ مو يەرگە تاۋلىنىپ ياتقان.
كۆتىمىز، بېرەرسىز كۆرسەتمە، پىكىر،
قايتىدىن كەلگەندە ئۆزىڭىز بۇيان.

ھەقىقىي خوتەن

كىشىلەر كۆڭلىدىن سۆيەر - ياقتۇرار
خوتەن قاشتېشىنىڭ پاكلىقىنى بەك.
ھەمىشە ئېغىزدىن چۈشمەيدۇ ماختىلار
خوتەن گىلىمىنىڭ يۇمشاقلىقى زەپ.
خوتەن يىپەكلىرىمۇ ئاجايىپ رەڭدار،
كۆڭىنلۈن تاغلىرى خەتەرلىك ئەجەپ.
بۇ يەرنىڭ بەك خىلۋەت، يىراقلىقى بار،
يامغۇرى ئاز، سۈيى زادى يېتىشمەس.
زاغرىسىنى چاينىماق، يۇتماق بەك قىيىن،
يوللىرى ئەگرىدۇر،
سەپەر قىلماق تەس.
سۆزلىمەي ئەنجۈرنى چوڭ ۋە شېرىن دەپ،
ھەر ياڭاق دەرەخىدە مىڭلاپ ياڭاق دەپ،
قوي مايدەك ئاق، سىياھ كەبى قاپقارا،
دەپ ماختاپ يۈرمەي قاشتېشىنى ھە دەپ.
قوغۇنلار، مېۋىلەر قىلار مەھلىيا،
تەكلىك كەڭ كارىدورى باغچە كەنتىنىڭ
ئوخشايدۇ سىرلىق بىر ئوردىغا گويا.
دەرەخلەر تۇسۇغاچ لايقا كەنتىدە
چۈشمەس يەر يۈزىگە ھېچ ئاپتاپ - زىيا.
سۆزلەيمەن روھنى مەن، تەسەددۇقنى ھەم
قوزغىدى قەلبىمدە چوڭقۇر تەسىرات
كۆكلەم شامىلى سۆيگەندەك گويا.

قانچە چوڭ بولسىمۇ كەڭ تەكلىماكان،
چېتى بار ھامان.
قۇم - بوران قانچىلىك غالجىرلاشسىمۇ،
چېكى بار ھامان.
يېشىل بوستانلىقنىڭ ئالدى يېقىندا
يېڭىېرىق يېزىسى قەد كېرىپ تۇرغان.
شامالدىن پاناھلاپ، قۇمنى تىزگىنلەر،

قۇرغاقچىلىقنىڭ يولىنى توسار
قوينىدىكى ئېرىق - ئۆستەڭ چاقنىغان.
ئېگىشسەڭ ئۆستەڭدە شولاڭ كۆرۈنەر،
قارىساڭ دەرەخ كۆپ، شاللار تەۋرىنەر.
ئۆستەڭلەر زەپ ئۇزۇن سوزۇلىدۇر گويا،
زىلال سۇ زىلتاردۇر، قىلىدۇ ناۋا.
يېزىلىق پارتكومدىكى يولداش دېدىكى:
بۇ بەخت ئۆستىڭىنىڭ قۇرۇلغىنىغا
ئون توققۇز باھار - كۆز بولۇپتۇ مانا.

يىقىتتى زىرائەتنى بورانلار تالاي،
ئېتىزلارنى كۆمدى قۇم تۇرۇلۇپ تالاي.
يۆلەندى زىرائەت قانچە - قانچە رەت،
ئۆستەڭلەر بۇزۇلدى توزۇلۇپ تالاي.
قانچىلىك يۈرەك قان، قانچىلىك تەردە
بېزەلدى تاغ - دەريا سۈرەتتەك گۈزەل.
قارا چاچ ئورنىنى ئالدى ئاپئاق قار،
قېرىلىق كۈچىگە ياشلىق بولۇپ ئەل.
نېمە بار بۇنىڭدىن ئارتۇقراق چىن،
ئالمىشار روھ بىلەن ماددىلار سىرلىق.
يېڭىئېرىقلىق يۇرتداشلار سىڭدۇرۇپ ئاپتۇ
قەلبىگىلار زېمىننى
ۋە كۆردۈم مانا
شوخ گۈزەل ئەتىنى پارلىغان نۇرلۇق،
مەن دېيمەن ھەقىقىي خوتەن شۇ مانا.

مۆلجەر تاغ ئېتىكىدىكى ئاق تېرەك

لىن جىلۇ ئىشلىگەن ئۇچتۇرپاندا دەپ،
ئاڭلاپ بىز كۆرگىلى باردۇق ئىزىنى.
تاماشا ئەيلىدۇق مۆلجەر تېغىنى
ۋە توققۇز بۇلاقنىڭ مارجان كۆزىنى.
لېۋىدە بار قۇچاق يەتمەس چوڭ تېرەك،
لىن جىلۇ تىككەنمىش ئۇنى ئاڭلىساق.
ئەللىكتىن ئېشىپمۇ قېلىپتۇ يېشى،
ئاددىيلىق، قەيسەرلىك، ئۇلۇغۋارلىقى
لىن جىلۇ خىسلىتىنى ئەسلىتەر ھەرۋاق
يوقتۇر ھېچ شېخىدا ئەگرى - بۈگرىلىك.
ياپراقلار قارامتۇل يېشىل، باراقسان.

چوغ بولۇپ كۆيىدۇرگەن چاغدىمۇ قۇياش
سوقسىمۇ چالۋاقاپ يامغۇر ۋە بوران.
باقماس ئۇ قىلچىلىك مەيۈسلىنىپ ھەم
قەددىنى ئېگىپمۇ، پۈكۈپمۇ كەتمەس،
سۇنسىمۇ رازى شاخ - يوپۇرماقلىرى،
قوغدار يېشىللىقنى، ئەسلا تەۋرىمەس.
لىن جىلۇ كەبى چىڭ ئىرادىسىمۇ،
بۇ نامرات ۋە مۇنبەت تۇپراقتىن ئۆزى
ئەبىدىل ئەبەتكە ئايرىلىپ كەتمەس.
تېرەكنىڭ ئالدىدا چۈشتۇق سۈرەتكە،
تارتماق تەس بەستىنى ئۇنىڭ نەۋقىران.
ھاجىتى يوق ھېچبىر ئەپسۇسلىنىشنىڭ.
سۈرىتى بولىسىغۇ ئەسلىمەك ئاسان،
سۈرەت يوق بولسىمۇ دىلغا ئورنىغان.
مۆلجەر تاغ باغرىدا ئۆسكەن ئاق تېرەك
ياشلىقنىڭ باھارى چاقنىسۇن مۇدام.
مېنىڭ بۇ سۆيگۈمنىڭ ھەمراھى بولۇپ،
شۇ يىراق ھېكايىنى قىلدۇرسۇن داۋام.

چېگرا تاختىسى ئالدىدا

چېگرا تاختىسى ئالدىدا تۇرۇپ،
كۆركەم رەسىمگە تاشلىدىم نەزەر.
پاقىرار قىپقىزىل دۆلەت گېربى،
تاغ ھەيۋەت، قار - مۇزلۇق چوققىلار گۆھەر.
پەلەك كۆك،
ئاق بۇلۇت قونداقلىق ئوقيا،
كۈن نۇرى ئوق، ئاسمان شامىلى ناخشا،
تىۋىلىدىم تۇتالماي ئۆزەمنى گويا.

مەن چېگرا تاختىسى ئالدىدا تۇردۇم،
ئالدىمدا تالاي چۈش، تالاي خىيالەت:
مۇئەللىم قولىدا بار كىچىك دوسكا
جۇڭگو خەرىتىسى سىزىلغان ھەيۋەت.
ئۇ تاڭدىن خەۋەرلەر بەرگۈچى خوراز
گۆدەك - باللىقىمنى چىللاپ ئويغاتقان.
«شەرقىي دېڭىزدىن تاپامىر غىچە
بىزنىڭ بۇ ۋەتەن شۇنچە بىپايان.»
ئويغانغان شۇنىڭدىن باشلاپ بىر ئىستەك.

دەيتتىم مەن كۆرسەم تاغ ۋە دېڭىزنى،
ئوتلىسام خۇاڭخې ھەم چاڭجىياڭ سۈيىدىن،
كەزسەم ئۇ قارلىق تاغ ۋە دالا ـ تۈزنى...
بەردى بۇ ئامەتنى ماڭا بۇ زامان.
گۈزەل ئەسلىمىلەر كۆرۈلدى شۇ ئان:
چاڭجىياڭ بويىدا ئوقۇغاندىم،
دېڭىزلار چەكسىزلىكىگە سالغانتىم نىگاھ.
خۇاڭخې كۆرۈكىدىن ئۆتكەن پىيادە،
قۇملۇقنى، چۆللۈكنى كەزگەنمەن گاھ ـ گاھ.
جەنۇبىي جۇڭگونىڭ كۆركەملىكلىرى،
شىمالىي جۇڭگونىڭ جاسارىتى ھەم.
قەلبىمنى لەرزىگە سالدى كۆپ ئۇزاق،
خىيالدىن خىيالغا كىرىپ بارغاندەك،
دۇنيا ئۆگزىسىگە چىققىتىم مەن بۇ دەم.
سالام ئەي مەلىكە قورغانى ساڭا،
مۇز تاغ ئاتا سەن تۇرغانسەن بىلەن؟
سالام ئەي تاجىك قان ـ قېرىنداشلىرىم،
سالام ساڭا تاشقۇرغان ئېھتىرام بىلەن.

چېگرا ئاختىسى ئالدىدا شۇ تاپ
كۆرمىگەنلاپ قەلىمىم بولسىمۇ قانداق
تەسۋىرلەپ ئۆتكەي مېھرىڭنى قات ـ قات،
قەھرىمان ۋە قەيسەر، مەرد تاجىك خەلقى
ياشىغان بۇ يەردە ئەۋلادمۇ ـ ئەۋلاد.
ئۆت مىڭ مېتىرلىق ئېگىزلىكلەردە
مىللەتنىڭ پاكلىقى، باتۇرلۇقىنى
ئاۋلىغان،
ۋەتەنگە تەلپۈنۈشۈپ شاد.
ئىشلىگەن،
چېگرىنى قوغدىغان ئۇرتاق.
ياڭرىغان نەي ئۈنىگە ئەگىشىپ مەنمۇ
ۋەتەنگە مەدھىيە ئوقۇيي كۆرمىك رەت.
بۇ چۇڭقۇر مۇھەببەت ۋە ئىلەكلىرىم
بۈركۈتلەر،
شامالار بىلەن بىرلىكتە
ئەيلىسۇن پامىردا پەرۋاز تا ئەبەت.

«مەلىكە قورغانى» ھەققىدە رىۋايەت

قەدىمكى بىر رىۋايەتنى ئاڭلىغاندىم،
تۇمان كەبى تۇتۇق بولۇپ قاپتۇ يادىمدا.
بۇ قېتىمقى جەنۇب تامان قىلغان سەپەردە
شۇ رىۋايەت مەنبەسىنى كۆردۈم ئالدىمدا.

تاشقورغاندا،
چېگرىدىكى تاشيول چېتىدە،
مۇزلۇق چوققا تۆۋىدىلا كۆرسىتىپ سۆلەت.
قەدىم شەھەر خارابىسى تۇرۇپتۇ ھەيۋەت.
تارقالغانمىش ئاشۇ يەردىن تەرەپ ـ تەرەپكە
بۇ «مەلىكە قورغانى» دېگەن رىۋايەت.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، پارس يۇرتىنىڭ
شاھى بىر يىل ئەۋەتكەنمىش ئەلچى بۇياققا.
نىيەت باغلاپ گۈزەل خەنزۇ مەلىكىسىنى
ئەپكەلدۈرۈپ ئۆزىگە ئۇ خوتۇن قىلماققا.
كۆرمىگىلغان تاغ ـ دەريادىن ئېشىپ ئەلچىلەر
مىڭ تېكىنىڭ داۋىنىغا كەلگەندە قايتىپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئالدى ياقتا جەڭ يېغىسى، دەپ ئېلىپ خەۋەر
بىر پايلاقچى ئاتلىق ئەسكەر كېلىپتۇ يېتىپ.
ئەلچى ۋەزىر چۈشۈرۈپتۇ بىر كەسكىن بۇيرۇق،
مەلىكە ۋە كېنىزەكلەر ئېلىپتۇ ئورۇن،
چوققىدىكى تاش ئۆڭكۈردىن خاتىرجەم تولۇق.
تاغ باغرىغا جايلىشىپتۇ بۇ ئەلچى قوشۇن.
ئادەم ئاتتىن، ئات ئېگەردىن ئايرىلمىغانمىش،
پوستلار قويۇپ، كېچە - كۈندۈز دىللىرى يورۇق.

كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچىلا يېرىم يىل ئۆتتۇپ،
يېغى تىنجىپ، يول ئېچىلىپ بولۇپتۇ راۋان.
كەپتۇ خەۋەر ئېغىر بويىكەن مەلىكە، دېگەن،
قوشۇن سەپەر تەرەددۇتى باشلىغان ھامان.
ھاڭقىيىپلا قالغان ئىمىش ۋەزىر، سەردارلار،
نەس باسقاندا چارە تاپماق ئەمەسقۇ ئاسان.
مەلىكىنى قوغداپ قايتىش ھەققىدە ئامان،
كىمكى ئۇنى بىرنى چەكسە ئۆلتۈرۈلسۇن، دەپ،
شاھ چۈشۈرگەن ئىكەن يولغا چىقاردا پەرمان.
سەتقۇ ئەمدى توي قىلمايلا بولسا ھامىلدار،
ھەممە كىشى پېتىپ غەمگە چېكىپتۇ پىغان.
كېنىزەكنى قىلىشىپتۇ چاقىرتىپ سوراق،
تىترەپ غال - غال ئۇ راستىغا بولۇپتۇ ئىقرار:
تىك چوققىدا تۇرۇۋاتقان مەلىكىمىزگە
يېقىنلىشىپ باققان ئەمەس لەشكەرلەر زىنھار،
ھەر كۈنلۈكى يەتكىنىدە ۋاقىت قىيامغا،
كۈن ئىچىدىن بىر ئارغىماق ئات چىقىپ كېلەر.
ئاتنى مىنگەن غەيۇر يىگىت مەلىكە بىلەن
ئۆڭكۈر ئارا خالى قېلىپ سىردىشار، كۈلەر.
كۈن ئىلاھى دەيدۇ ئۇنى مەلىكە دائىم
مىنىڭچىمۇ ئۇنىڭدا بىر خىسلەت كۆرۈنەر.

تالاش - تارتىش، غۇلغۇلىلار قىزىپتۇ راسا
خاپىلىققا، خۇشاللىققا قايغۇغا تولغان.
خۇشاللىق ئىش شۇنداق سىرلىق ئۇچرىشىش بولسا،
ئازابلىقى يۇرتقا قايتىش يولى توسۇلغان.
ئەلچى ۋەزىر ئويلا - ئويلا تۈزۈپتۇ پىلان:
مەشەددىلا ياغاچ - تاشتىن قورۇلغاي قورغان.
مەركەز قىلىپ ئوردا ياساش كېرەك ئۆڭكۈرنى،
ماختىغاي ھەم مەلىكىنى بۇندا ھەر ئىنسان،
بولسۇن ئاپئاق قارلىق چوققا بىزگە يۇرت - ماكان.

هامىلدارلىق ئون ئاي، لېكىن تۇغقۇت بىر دەملىك،
توغۇپتىمىش مەلىكە بىر ئۇز بەرنا ئوغۇل.
كىچىكىدىن ياخشى تەلىم ئېلىپ ئۆسكەنمىش،
بولۇپ ئوقيا، ئاتقا پىششىق ھەم ئۇ ئاق كۆڭۈل.
قىلىشقانمىش چوڭ بولغاندا شاھ ھۆرمەت بىلەن،
بېرىشكەنمىش دۆلىتىگە مۇبارەك ئاتاق،
ئورتا تۆزلەڭ بىلەن يېقىن ئۆتكەنمىش بەلەن.
شۇندىن بۇيان
يىپەك يولى ئاۋاتلاشقانمىش،
مۇھىم تۈگۈن، ئۆتكەل بولۇپ قەدىمى قورغان.
قوتاز - كالا سەمىرىپ،
قويغا تولغانمىش جىلغا،
سەھەر - كەچتىن بېرىپ خەۋەر ئۆتەرمىش كارۋان،
ئۆزگىچە بەك تولىدىغان بولغانمىش ئاي - كۈن.
ئەۋلادلاردىن ئەۋلادقىچە كۆپىيىپ ھامان
ياشاپ كېلەر ئىمىش ئۇلار پامىردا شادىمان.

(«مىللىي يازغۇچىلار» ژۇرنىلىنىڭ 1991 - يىللىق 1 - سانىدىن)
ئارسلان تەرجىمىسى

قۇربانىمسا ئاخۇنباي (تاجىك)

پامىرىم شۇ ھالدا گۈزەلسەن شۇنچە

تاغلارغا ياندىشقان ھەيۋەت بىنالار،
ئالتۇن رەڭ نۇرلاردىن تامچىيدۇ ئۇنچە،
مەجنۇنتال يەلپۈنەر يىپەك يەلمەردە
پامىرىم، شۇ ھالدا گۈزەلسەن شۇنچە.

كىمخابتەك رەڭ تۈزۈپ يېيىلغان يايلاق
جىلۋىلىنەر باغىردا كۆلۈپ دىستۇرچە *
دىستۇرچە لېۋىدە چاقنايدۇ شەبنەم،
پامىرىم شۇ ھالدا گۈزەلسەن شۇنچە.

ئايدىڭدا پارلىغان سەھرا قۇچىقى
ئاھ، بۈگۈن قۇتلۇق توي قىزىغان كېچە.

داپ - نەينىڭ ئاۋازى كۆكنى تىترىتەر
پامىرىم، شۇ ھالدا گۈزەلسەن شۇنچە.

يۈرەكنى چېكىدۇ كۈي خۇمار يىگىت،
ياڭرايدۇ ناخشىسى جاراڭلىق شۇنچە.
چىمىرلار تەڭكەش بوپ ئاڭا يۇلتۇزلار
پامىرىم شۇ ھالدا گۈزەلسەن شۇنچە.

تەشنا بوپ بەيگىنى كۈتەر چەۋەنداز،
يېڭىشتە يوق ئۇنىڭ گۇمانى قىلچە.
ئەنە ئۇ، مەنزىلگە يەتتى - شادلاندى
پامىرىم، شۇ ھالدا گۈزەلسەن شۇنچە.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئوسمانجان ساۋۇت

* دىستۇرچە: تاغ كۆلى .

ئىبراھىم ئىزاقى

شېئىرىيەت لوگىكىسى

بىر تۈردىن بىرنەچچە تۈرگە، بىر تارماقتىن بىرنەچچە تارماققا بۆلۈنۈپ يېتىلىنىش ۋە كېڭىيىپ راۋاجلىنىش ئىنسانىيەتنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى پائالىيەتلىرىنىڭ سەمەرىسى. ئىلمىي تەجرىبىلىرىنىڭ يەكۈنى، ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى بولغان پەننىڭ تەرەققىيات لوگىكىسىدۇر. ئىنسانىيەتنىڭ بىلىش ئىقتىدارى، ئىجاد قىلىش قابىلىيىتى، ئىختىرا قىلىش ئىستىداتى ۋە دىت ـ تالانتىغا ئوڭ تاناسىپ بولغان بۇنداق كۆپىيىش ۋە راۋاجلىنىش باشقا پەنلەر قاتارىدا لوگىكا ئىلمىنىڭمۇ تەرەققىياتىنى تېزلەتتى. لوگىكا ئىلمىنىڭ ئۆزىنىلا ئالساق، ئۇ كەڭ مەنىدىن، فورمال لوگىكا ۋە دىيالېكتىك لوگىكا دەپ ئىككى چوڭ تۈرگە بۆلۈندى. ئەمەلىيەتتە ھەممە پەنلەرنىڭ ئۆزىگە خاس لوگىكىسى بولىدۇ. ئىجتىمائىي پەنلەرنىڭ جان تومۇرىدا قان سۈپىتىدە ئېقىۋاتقان فورمال لوگىكا سەنئەت لوگىكىسىنى ئاللىقاچان تەۋەللۇت قىلغان بولسىمۇ، لېكىن سەنئەت لوگىكىسى تەتقىقات ئەلگىكىدىن ئۆتۈپ، بىر پۈتۈن ئىلىم دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلۈپ، ئەدەبىيات ئەھلىگە ۋە كەڭ كىتابخانلارغا تونۇش بولغان سىستېمىلىق نەزەرىيەۋى ئاساسقا ئىگە پەنگە ئايلىنىش شەرىپىگە تېخى ئىگە بولالمىدى. ئەگەر سەنئەت لوگىكىسى ئەستايىدىل تەتقىق قىلىنسا، ئۇنىڭمۇ نۇرغۇن يېڭى تارماقلارغا بۆلۈنىدىغانلىقى ھېس قىلىنىدۇ. ئەنە شۇ تارماقلارنىڭ ئاساسلىقى شېئىرىيەت لوگىكىسىدۇر. مەن بۇ ماقالىمىدە مۇپەسسەل شەرھلەش ئاسانغا چۈشمەيدىغان ئاشۇ شېئىرىيەت لوگىكىسى ھەققىدىكى قاراشلىرىمنى كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ مۇھاكىمە قىلىشىغا سۇنىمەن.

تەپەككۇر شەكىللىرى ۋە تەپەككۇر قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان لوگىكا ئىلمى ۋە ئۇنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى بولغان فورمال لوگىكا ھەققىدە ئىلىم ئەھلىنىڭ قارىشىدا قارىمۇ قارشىلىق يوق، لېكىن سەنئەت لوگىكىسى، جۈملىدىن شېئىرىيەت لوگىكىسى ھەققىدىكى بەزى نۇقتىنەزەرلەر بىر ـ بىرىگە زىت، سەنئەتنىڭ ئالاھىدە شەكلى بولغان شېئىرىيەت رېئاللىقنىڭ ئىنكاسى ئىكەنلىكىنى ھېچكىم ئىنكار قىلالمايدۇ. بۇنىڭدىن شېئىرىيەت لوگىكىسىنىڭ شېئىرىيەتتىكى تىپىك تۇرمۇشنىڭ ئەقلىگە مۇۋاپىق بولغان ـ بولمىغانلىقىنى، شائىر تەپەككۇرىنىڭ رېئاللىققا ئۇيغۇن ياكى ئەمەسلىكىنى تىزگىنلەپ قىلىپ تۇرىدىغانلىقى بىلىنىپ تۇرۇپتۇ.

تەپەككۇر ئەسلىدە لوگىكىلىق تەپەككۇر، ئوبرازلىق تەپەككۇر دەپ ئىككى چوڭ تۈرگە بۆلۈنىدۇ. تەپەككۇرنىڭ يەنە ئوبرازلىق تەپەككۇر بىلەن لوگىكىلىق تەپەككۇرنى بىرلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت ئۈچىنچى خىلىمۇ بار. شائىرلار ئىجادىيەتتە باشتىن ـ ئاياغ ئوبرازلىق تەپەككۇرغا تايىنىدۇ.

هازىر ئوبراز ھەققىدە ئىزدەنگۈچىلەر ئوبراز پەقەت سەنئەتكىلا خاس نەرسە ئەمەس، ئوبراز سەنئەتنىڭ تۈپ ئالاھىدىلىكى ئەمەس، ئوبراز سەنئەت ئۈچۈن كېرەكلىك ئامىل، لېكىن زۆرۈر ئامىل ئەمەس، دېگەندەك قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويۇشماقتا. بىز ھېلىمۇ باشقا پەنلەردىمۇ ئوبراز بولىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىش بىلەن بىرگە ئوبراز ۋە ئوبرازلىق بىلىشنىڭ سەنئەتنىڭ ماھىيەتلىك ئالاھىدىلىكى ئىكەنلىكىدە چىڭ تۇرىمىز. شېئىرىيەتنىڭ ماھىيەتلىك ئالاھىدىلىكى ھەققىدىكى كۆز قاراشلارنىڭ ئوخشىماسلىقى شېئىرى ئەسەرلەرنى ئۆلچەش ۋە باھالاشنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىغا سەۋەبچى بولماقتا. هازىر شېئىرى ئەسەرلەرنى باھالاشنىڭ مۇنداق ئۈچ خىل ئۇسۇلى بار: بىرى، فورمال لوگىكا نۇقتىسىدا تۇرۇپ باھالاش، بىرى، ئۇقۇل شېئىرىيەت لوگىكىسى نۇقتىسىدا تۇرۇپ باھالاش، يەنە بىرى، فورمال لوگىكىنى ئاساس، شېئىرىيەت لوگىكىسىنى يېتەكچى قىلىپ باھالاش.

كونكرېت بىر شېئىرنى پەقەت فورمال لوگىكا نۇقتىسىدىنلا ئۆلچىگەندە، تەبىئىيكى، ئۇ شېئىرنىڭ سەنئەت ئىكەنلىكى نەزەردىن ساقىت قىلىنىدۇ، ئۇقۇل شېئىرىيەت لوگىكىسى بويىچە ئۆلچىگەن ياكى باھالىغاندىمۇ شېئىرنىڭ چىنلىق دەرىجىسى، مەزمۇنىنىڭ ئەقىلغا مۇۋاپىق ياكى ئەمەسلىكى، ئالغا سۈرگەن پىكىرنىڭ، بولۇپمۇ ئىپادىلىگەن ھېسسىياتنىڭ ئەقىلغا سىغىدىغان ـ سىغمايدىغانلىقى ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ. شېئىرنى پەقەت فورمال لوگىكىنى ئاساس، شېئىرىيەت لوگىكىسىنى يېتەكچى قىلىپ ئۆلچىگەندىلا، توغرا يەكۈنگە، ئىلمىي نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

مەلۇمكى، فورمال لوگىكىنىڭ پرىنسىپلىرى ئېنىق، ئەمما قاتتىق، چەكلىمىلىكى كۈچلۈك بولىدۇ. شېئىرىيەت لوگىكىسى ئەۋرىشىم، ئۆزگىرىشچان، نىسپىيلىكى كۈچلۈك بولۇشتەك ئالاھىدىلىككە ئىگە. فورمال لوگىكىنىڭ قائىدە ـ قانۇنىيەتلىرى بويىچە ئېيتقاندا، ئىنساندىن باشقا ھېچقانداق مەخلۇق ئىجادىي تەپەككۇر، ئىقتىرا قىلالمايدۇ، بولۇپمۇ سۆزلىيەلمەيدۇ. شېئىرىيەت لوگىكىسى بويىچە ئېيتقاندا، ئالەمدىكى بارلىق شەيئىي، ھادىسىلەر ئىجادىي تەپەككۇر قىلالايدۇ، ئۆزىنىڭ تىلىدىمۇ، ئىنساننىڭ تىلىدىمۇ سۆزلىيەلەيدۇ، مۇزىكا چالالايدۇ، ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئوينىيالايدۇ، ئۆزىدىن باشقا جانلىق ھەم جانسىز شەيئىلەرگە ئايلىنالايدۇ، ئادەممۇ بەدىئىي ئېھتىياج، شېئىرى زۆرۈرىيەت تۈپەيلى باشقا شەيئىي ياكى ھادىسىگە ئايلىنالايدۇ. بۇ ھەقتىكى چۈشەنچە ئېنىق، تونۇش ئايدىڭ، قاراش روشەن بولمىسا، شېئىرىيەت تەتقىقاتىدا تۇيۇق يولغا كىرىپ قالىدىغان، ئۇسۇۋالىدىغان ئەھۋال سادىر بولىدۇ. شېئىرىيەت ئوبزورچىلىرىنىڭ كاللىسىدا شېئىرىيەت لوگىكىسى ھەققىدە توغرا ئۇقۇم بولمىسا، ياخشى شېئىرلارنى تەنقىدلەپ، ناچار شېئىرلارنى

www.uyghurkitap.com

كۆككە كۆتۈرۈشتەك سەۋەبلىكلەر يۈز بېرىدۇ. «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىللىق 7 - سانىدا ئۈچ كوبلېتلىق «جىلۋە» ناملىق بىر شېئىر ئېلان قىلىنىدى، بۇ شېئىرنىڭ ئالدىنقى ئىككى كوبلېتى مۇنداق مىسرالاردىن تەركىب تاپقان:

بىر جىلۋەڭدىن يىقىلدىم ئىمجان،
ئەزرائىلمۇ قالدى بىخەۋەر.
بىر جىلۋەڭدىن تىرىلدىم شۇئان،
ھەيران قالدى ئالەم شۇ قەدەر.

بىر جىلۋەڭدىن يانغاندا ئاتەش،
ئاچالمىدى قوياش يۈزىنى.
بىر جىلۋەڭدىن بولغاندا دىل غەش،
دەرد چىرمىدى ئاسمان قىزىنى.

شېئىرى ھېسسىياتقا تويۇنغان، ئوبرازلىق پىكىرلەر سىڭدۈرۈلگەن بۇ مىسرالار شېئىرىيەت لوگىكىسىغا تامامەن ئويغۇن يېزىلغانلىقى ئۈچۈنلا بىر پۈتۈن شېئىر مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان. بۇنداق مىساللارنى «تارىم» ژۇرنىلىدىن كۆپ كەلتۈرۈش مۇمكىن.

شېئىرىيەت لوگىكىسىمۇ ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى ۋە ھېسسىيات لوگىكىسى دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ. بىزنىڭ بۇ يەردە نەزەردە تۇتۇۋاتقىنىمىز ھەممە پەنلەرگە ئورتاق بولغان ئوبرازمۇ ئەمەس ھەم ئىنسانلارنىڭ فىزىئولوگىيىلىك ۋە پسىخىكىلىق پائالىيەتلىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان بارلىق ھېسسىياتمۇ ئەمەس، بەلكى سەنئەتكىلا، جۈملىدىن شېئىرىيەتكىلا تەۋە بولغان ئوبراز ۋە ھېسسىياتتۇر.

ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى ئوبرازلىق تەپەككۇر قىلىشنىڭ قائىدە - قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ، ھېسسىيات لوگىكىسى بولسا، شېئىرى ھېسسىياتنىڭ تۈپ قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇر بىلەن شېئىرى ھېسسىيات ئىچكى مەنىسى، ماھىيەتلىك خۇسۇسىيەتلىرى بىلەن بىر - بىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇر چىنلىقنى ئاساس قىلىدۇ، رېئاللىقنىڭ ئىختىيارىغا بويسۇنىدۇ، تۇرمۇش قانۇنىيىتىدىن چەتنەپ كەتمەيدۇ. كۆپىنچە، كونكرېتلىققا، خاسلىققا ۋە ئىندىۋىدۇئاللىققا ئىگە بولىدۇ، شېئىرى ھېسسىيات نىسبەتەن مەۋھۇمراق بولىدۇ، بەزىدە ئوبيېكتىپ رېئاللىقتىن ھالقىپمۇ كېتىدۇ. ئۇ، چىنلىقنىڭ مەركىزىنى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىپ، چىنلىق چېگرىسىدىن ھالقىپ كېتىشنى ئاخىرقى نۇقتا قىلىدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇر بىلەن شېئىرى ھېسسىياتنى بىر - بىرىگە باغلاپ تۇرغۇچى زەنجىر ۋە كۆۋرۈك تەسەۋۋۇردۇر. تەسەۋۋۇر ئوبرازلىق تەپەككۇرنىڭ شېئىرى ھېسسىياتقا ئۆتۈشتىكى ئېغىزى بولۇپ، شېئىرى ھېسسىيات ئوبرازلىق تەپەككۇرغا بويسۇنۇشتىمۇ تەسەۋۋۇر ئارقىلىق چېكىنىدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى مەۋجۇتلۇق نۇقتىسىدىن ھېسسىيات لوگىكىسىنىڭ ئىچىگە سىڭىپ كەتكەن بولىدۇ، لېكىن فورمال لوگىكىنىڭ ئالامەتلىرى شېئىرىيەتتە ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىنىڭ ھۆجەيرىلىرىگە سىڭىپ كەتكەچكە، ئۇز نۆۋىتىدە ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى ھېسسىيات لوگىكىسىنى تىزگىنلەيدۇ.

ھەرقانداق شېئىردا ئىككى خىل مۇھىت بولىدۇ. ئۇنىڭ بىرسى، رېئال مۇھىت،

يەنە بىرسى، خىيالىي مۇھىت، شېئىردا تەسۋىرلەنگەن ۋە ئوبيېكت قىلىنغان مۇھىت رېئال مۇھىت ھېسابلىنىدۇ. خىيالىي مۇھىت رېئاللىقنىڭ چېگرىسىدىن ھالقىپ كەتكەن، شائىرنىڭ سۇبيېكتىپ ئېڭىدا شېئىرىيەت ئېھتىياجى تۈپەيلى پەيدا بولغان مۇھىتنى كۆرسىتىدۇ. شېئىرىيەت لوگىكىسى رېئال مۇھىتنى ئاساس قىلىدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى بولسا، رېئال مۇھىتنى ئاساس، خىيالىي مۇھىتنى ياردەمچى قىلىدۇ. ھېسسىيات لوگىكىسى پەقەت خىيالىي مۇھىتنىلا ئاساس قىلىدۇ. بىز ئېيتىپ كېلىۋاتقان شېئىرىي مۇھىت دەل ئاشۇ رېئال مۇھىت بىلەن خىيالىي مۇھىتنىڭ ئارىلاشمىسىدۇر. خىيالىي مۇھىت بىلەن رېئال مۇھىتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مۇھىتلا تىپىك شېئىرىي مۇھىت بولالايدۇ، پىكرى قاتمال، كونا، ئوبرازى جانسىز، ھېسسىياتى سۇيۇق، سۈپىتى تۆۋەن شېئىرلار ئالدى بىلەن تىپىك شېئىرىي مۇھىتقا ئىگە بولمىغان شېئىرلاردۇر. بۇ خىلدىكى شېئىرلار «تارىم» دەك نوپۇزلۇق ژۇرناللاردىمۇ ئۇچرايدۇ.

ئەمدى ئۆز گېپىمىزگە كەلسەك، باشقا مىللەت شېئىرىيىتىگە ئوخشاشلا مىللىي شېئىرىيىتىمىزدىكى تالاش-تارتىشلارنىڭ كۆپىنچىسى ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى بىلەن ھېسسىيات لوگىكىسىنى دەۋر قىلىدۇ. ھېسسىيات لوگىكىسى بىلەن ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دىئالېكتىكىلىق مۇناسىۋەتنى ئىلمىي ئاساستا ئاڭلىق چۈشىنىش، بىلىش ۋە تەتقىق قىلىش شېئىرىيەت نەزەرىيىچىلىرىنىڭ بۇرچى. ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى شائىرلارنى ھەر خىل ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىدىن ۋە ئىستىلىستىك ۋاسىتىلەردىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلمايدۇ. ئۇ، شېئىر ئىجادىيىتىدە تۈرتكىلىك رول ئوينايدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىغا ئۇيغۇن بولغان ئوخشىتىش، سېلىشتۇرۇش، جانلاندۇرۇش، قىلىقلاندۇرۇش ۋە مۇبالىغە قاتارلىقلار ئەقىلگە تامامەن سىغىدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇرنىڭ چەكلىمىسىدىن كۆپ ھاللاردا مۇبالىغە ھالقىپ كېتىدۇ. بۇنداق مۇبالىغىلەر ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىنىڭ قانۇنىيەتلىرىگە مۇخالىپەتتەك تۇيۇلسىمۇ، يەنىلا زوقلانغۇچىلارنىڭ تەسەۋۋۇرىغا سىغىدۇ، شۇڭا ئۇلارنى ئىشەندۈرەلەيدۇ. رېئاللىقتىن چەتنىگەندەك، ئەقىلگە سىغمايدىغاندەك بىلىنىدىغان مۇبالىغىلەر شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئوبرازلىق تەسەۋۋۇر ئارقىلىق ئېچىپ بېرىشتە، ئالغا سۈرمەكچى بولغان ئىدىيىنى ئىپادىلەشتە، شېئىرنىڭ بەدىئىيلىكىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتە، شېئىرنىڭ تەسىرلەندۈرۈش، قايىل قىلىش كۈچىنى ئاشۇرۇشتا زور ئەھمىيەتكە ئىگە. شېئىرىيەتتىكى مۇبالىغە كىتابخانلارنىڭ ئەقىل بوشلۇقىنى ئاچىدۇ، تەپەككۇر قۇشىنى قاناتلاندۇرىدۇ. شەيئىلەر ھەققىدە ئۇلاپ تەسەۋۋۇر قىلىش، ھالقىپ پىكىر يۈرگۈزۈش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرىدۇ ھەم كىتابخانغا ئېستېتىك زوق بېرىپ، ئۇلارنىڭ تونۇشىدا سەكرەش ھاسىل قىلىدۇ.

كىلاسسىك شائىرىمىز ئابدۇرېھىم نىزارى «پەرھات - شېرىن» داستانىدا پەرھاتنىڭ يۇرتقا سۇ كەلتۈرۈش ئۈچۈن تاغ كېسىۋاتقان چاغدىكى ھالىتىنى ۋە ئۆزگىرىۋاتقان مۇھىتنى مۇبالىغە قىلىش ئۇسۇلىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ مۇنداق تەسۋىرلەيدۇ: «ئۇ، شۇنداق پالۋانلىق كۆرسەتتىكى، تاغ گويا مەجنۇنتالدەك تىترەيتتى. ئاسماندىن تاش

يېغىپ، قۇياشنىڭ يۈزى كۆرۈنمەي قالاتتى. تاش پارچىلىرىنى ئىككى مىڭ كىشى توشۇيتتى. ئۇ سوغۇق ئاھ تارتىپ تاش چاپاتتى. پۈتۈن شەھەرنى چاڭ-توزان قاپلىدى. بۇنى كۆرۈپ ئاسماندىكى پەرىشتىلەرمۇ ئاپىرىن ئوقۇيتتى. يەنە توققۇز ئاسمانمۇ ئاپىرىن ئېيتاتتى. تاش ئۆرلەپ چىقىپ، ئاسماننىڭ باغرىنى جاراھەتلەندۈرەتتى، ئاينىڭ يۈزىنى تاتىلايتتى. مىتىننى ھەربىر ئۇرغاندا ھاۋادا گۈلدۈرلىگەندەك ئاۋاز چىقاتتى...» (نەسىردىن يەشمىسى) بۇ تەسۋىرلەرنى ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىغا ئۇيغۇن ئەمەس، دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟

شۇنى ئېيتىشقا بولىدۇكى، ئوبرازلىق تەپەككۇر يازغۇچى، شائىرلارغىلا خاس پسىخىك پائالىيەت بولۇپ قالماستىن، بەلكى كىتابخانلاردىمۇ بولىدىغان پسىخىك پائالىيەت. يۇقىرىقى تەسۋىرنى ئوقۇغان ئۈچ خىل سەۋىيىدىكى كىتابخان، روشەنكى، ئۈچ خىل تەسىراتقا ئىگە بولىدۇ.

يۇقىرىدا بىز شېئىرىيەت لوگىكىسى ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى بىلەن ھېسسىيات لوگىكىسىدىن ئىبارەت ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ، دېگەنىدۇق. ئەمدى ھېسسىيات لوگىكىسى ھەققىدە توختىلىمىز.

بەزىلەر ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىنى ئېتىراپ قىلسىمۇ، لېكىن ھېسسىيات لوگىكىسىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئىنكار قىلىدۇ. يەنە بەزىلەر ھېسسىيات لوگىكىسىنى ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىدىن ئۈستۈن كۆتۈرۈشتىمۇ ھالقىپ، ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىنى ئىنكار قىلىدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى بىلەن ھېسسىيات لوگىكىسىنى تەڭ ئورۇنغا قويۇدىغانلارمۇ بار. يۇقىرىقى قاراشلارنىڭ ھەممىسى بىر تەرەپلىمە ۋە ناتوغرا قاراشلاردۇر.

ھېسسىيات لوگىكىسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئېنىق، روشەن چۈشىنىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ھېسسىياتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىشقا توغرا كېلىدۇ.

ئەسلىدە ھېسسىيات فىزىئولوگىيىلىك ھېسسىيات ۋە پسىخولوگىيىلىك ھېسسىيات دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ. فىزىئولوگىيىلىك ھېسسىياتمۇ نۇرغۇن تۈرلەرگە ۋە كونكرېت مەزمۇنلارغا بۆلۈنىدۇ. پسىخولوگىيىلىك ھېسسىيات كىشىلەرنىڭ ئوبيېكتىپ شەيئىلەرگە بولغان پوزىتسىيە، تۇيغۇسىدىن ئىبارەت. پسىخولوگىيىلىك ھېسسىيات ئەدەبىيات-سەنئەتتىكى ئېستېتىك ھېسسىياتتۇر. ئېستېتىك ھېسسىيات ئىنسانلارنىڭ تارىخىي تەرەققىياتى جەريانىدا تەدرىجىي شەكىللىنىدىغان ئىجتىمائىي خاراكتېرلىك ھېسسىياتتۇر. سەنئەتكارلار تەرىپىدىن ئۆزگەرتىلگەن، تاۋلانغان، يۇغۇرۇلغان، پىششىقلاپ ئىشلەنگەن ئېستېتىك ھېسسىيات فىزىئولوگىيىلىك ھېسسىياتتىن روشەن پەرقلىنىدۇ.

بىز بۇ يەردە ھېسسىيات دېگەندە شېئىر ئىجادىيىتىگە تۈرتكە بولىدىغان شائىرانە ھېسسىياتنى نەزەردە تۇتىمىز. چۈنكى سەنئەتكارلارغا ئورتاق بولغان ئېستېتىك ھېسسىيات شېئىر ئىجادىيىتىدە تۈرتكىلىك رول ئوينىۋەرمەيدۇ. پەقەت شائىرنىڭ قەلبىدىكى ساغلام، قىزغىن، قويۇق، جۇشقۇن ھېسسىياتلا شېئىر ئىجادىيىتىگە تۈرتكە بولىدۇ.

بۇنداق ھېسسيات شېئىرىيەتنىڭ ئېستېتىك ماھىيىتىنىڭ نېگىزى ھېسابلىنىدۇ. ھېسسيات
شېئىرىيەتنىڭ قېنى. شېئىرىيەتنىڭ پۈتۈن سېھىرىي كۈچىمۇ ھېسسياتتا. ھېسسيات شې-
ئىرىيەت ئۈچۈن ئەڭ زۆرۈر ئامىل. شۇنى قىستۇرۇش ھاجەتكى، شائىرنىڭ ئادەتتىكى
چاغدىكى ھېسسياتىدىن يېزىقچىلىق قىلىۋاتقان چاغدىكى ھېسسياتى ئالاھىدە پەرقلىنىدۇ.
شېئىردىي مەزمۇن شېئىردىي ھېسسياتنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان بولىدۇ. بۇنىڭدىن بىزنىڭ
ھېسسياتنى ئىپادىلەش دېگىنىمىز خاھىش ۋە ئىدىيىنى ئىپادىلەشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدى-
غانلىقى بىلىنىپ تۇرۇپتۇ. ھېسسيات تىل، تەپەككۇر، خاتىرە، قابىلىيەت، تەسەۋۋۇر، دىق-
قەت قاتارلىقلار بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك. ھېسسيات ماددىيلىشىشتىن ئاۋۋال مەۋھۇم بو-
لىدۇ. ھېسسيات ماددىيلىشىشتا تىلغا بىۋاستە تايىنىدۇ. مەۋھۇم ھېسسياتنى كونكرېتلاش-
تۇرۇش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئېغىزدا ئىپادىلەشكە ھەم قەغەز يۈزىگە چۈشۈرۈشكە توغرا
كېلىدۇ. لېكىن تىلغا، خاتىرىگە، تەپەككۇر ۋە تەسەۋۋۇرغا تايانماي تۇرۇپ، ھەر ئىك-
كىلىسىنى ئىشتا ئاشۇرغىلى بولمايدۇ. بىرەر تىلغا تايانغان ئىكەنمىز، ئۇنى شۇ تىلنىڭ
قائىدە ـ قانۇنىيەتلىرىگە ئۇيغۇنلاشتۇرۇشىمىز كېرەك. ئېغىزدا ئىپادىلەش ھەم قەغەز يۈزىگە
چۈشۈرۈشتىن بۇرۇن شائىرنىڭ كۆڭۈل خاتىرىسىدە پەيدا بولغان شېئىرمۇ بىر تىلغا
تايانغان بولىدۇ.

ئايانكى، شېئىر شېئىردىي مەنە، شېئىردىي ھېسسيات، شېئىردىي گۈزەللىكتىن ئىبارەت
ئۈچ مەنىۋى قاتلامدىن تەركىب تاپىدۇ. شېئىردىي مەنە شېئىردىي ھېسسيات، شېئىردىي
گۈزەللىكنىڭ ئالدىنقى شەرتى. بۇ ئۈچ قاتلام ئوبيېكتىپ مەۋجۇت. لېكىن شېئىردىي
ھېسسيات، شېئىردىي گۈزەللىك پەقەت شېئىردىي تىل ئارقىلىقلا ئىپادىلىنىدۇ. بۇ مەنىدىن
ئېيتقاندا، ھېسسيات لوگىكىسى شېئىردىي تىل لوگىكىسى دېگەنلىك بولىدۇ. يىغىپ ئېيت-
قاندا، ھېسسيات لوگىكىسىغا چۈشكىنى تىل لوگىكىسىغا چۈشىدۇ. تىل لوگىكىسىغا چۈش-
كىنى ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسى بىلەن ھېسسيات لوگىكىسىدىن تەركىب تاپقان شې-
ئىرىيەت لوگىكىسىغا چۈشىدۇ. شېئىرىيەت خەزىنىمىزدە ھېسسيات لوگىكىسىغا ئۇيغۇن
يېزىلغان ئۆلمەس شېئىرلار گۆھەردەك نۇر چېچىپ تۇرماقتا.

شائىر ئارسلاننىڭ مەھمۇت قەشقىرىنىڭ ھايات پائالىيىتىگە بېغىشلانغان «زېمىن
ئەركىسى» ناملىق بالladىسىنىڭ باش قىسمىدا مەزكۇر باللادىغا بەدىئىي جەھەتتىن گۈزەل-
لىك ۋە جەزبىدارلىق ئاتا قىلىدىغان، ئالغا سۈرمەكچى بولغان ئىدىيىنىڭ تۈگۈنى ھې-
سابلىنىدىغان مۇنداق ئىككى مىسرا جىلۋىلىنىپ كۆزگە تاشلىنىدۇ:

يەر مىڭ يىل تولغىدى قەيەردە سەن دەپ،
شۇڭلاشقا كۆلەڭگەڭ كەلدى لەپىلدەپ.

بۇ يەر ئادەتتىكى تەبىئىي تۇپراق ئەمەس، مەھمۇت قەشقىرىنىڭ ئۆز مىللىتى،
خەلقى، كۆلەڭگە بولسا، ئۇنىڭ تۆھپىسى، نام ـ شەرىپى، روھىي، ئوبرازى دېگەن ئۇقۇم-
لار كاللىسىدا پەيدا بولغان كىتابخان ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىنىڭ چېگرىسىدىن
ھالقىپ، ھېسسيات لوگىكىسىنىڭ ئاخىرقى چەكلەش دائىرىسىگىچە يېتىپ بارغان بۇمىسرالارنى

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئۇقۇغىنىدا، روھىي دۇنياسىدا زىلزىلە پەيدا بولىدۇ، بىلىشىدە سەكرەش ھاسىل بولىدۇ، ھەتتا باللادىدا نېمە ئىپادىلەنمەكچى بولغانلىقىنىمۇ قىياسەن تەسەۋۋۇر قىلالايدۇ.

بىز ئىشلىتىۋاتقان ئوبرازلىق تەپەككۇر، تەسەۋۋۇرلۇق تەپەككۇر، ئىجادىي تەسەۋۋۇر دېگەن سۆزلەر مەنىداشتۇر. تەسەۋۋۇر ئىلمىي تەسەۋۋۇر ۋە بەدىئىي تەسەۋۋۇردىن ئىبارەت ئىككى خىلغا ئايرىلىدۇ. بىزنىڭ بۇ يەردە ئىزاھلايدىغىنىمىز بەدىئىي تەسەۋۋۇردىن، توغرىراقى، شېئىرىي تەسەۋۋۇردىن ئىبارەت. شېئىرىي تەسەۋۋۇر ئۆز نۆۋىتىدە يەنە تەقلىدىي تەسەۋۋۇر ۋە ئىجادىي تەسەۋۋۇردىن ئىبارەت ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ. تەقلىدىي تەسەۋۋۇر ئوبيېكتىپ شەيئىي ۋە ھادىسىلەرنىڭ ئەسلىدىكى ئوبرازىنى تەجرىبە ھەم خاتىرە ئاساسىدا كالليمىزدا بىۋاسىتە ئەكس ئەتتۈرۈشنى كۆرسىتىدۇ. ئىجادىي تەسەۋۋۇر ئوبيېكتىپ شەيئىي ۋە ھادىسىلەرنىڭ ئەسلىدىكى ئوبرازىنى تاللاش، تاۋلاش، قوشۇش، يۇغۇرۇش ئاساسىدا يېڭى شېئىرىي ئوبراز، شېئىرىي تىپ يارىتىشقا تۈرتكە بولىدىغان تەسەۋۋۇردىن ئىبارەت. شېئىر تەقلىدىي تەسەۋۋۇر بىلەن ئىجادىي تەسەۋۋۇرنىڭ تەبىئىي قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولىدۇ. لېكىن بۇنىڭ ئىچىدە ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدىغىنى ئىجادىي تەسەۋۋۇر. يەنە شۇنى ئېيتىش زۆرۈركى، بىلىم سەۋىيىسى، دۇنيا قارىشى، ئېتىقادى ئوخشاش بولمىغان شائىرلار ئوخشاش شېئىرىيەت ئىجادىيىتى جەريانىدا تەسەۋۋۇرنىڭ سۈپىتى، ئۆتكۈرلۈكى، تېزلىك دەرىجىسى ۋە ئوينىغان رولى ئوخشاش بولمايدۇ.

شېئىرىيەت لوگىكىسىنىڭ قايىل قىلارلىق سېھرىي كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرىدىغان ئەرسە ئەقلىدىن تاشقىرى، ئوبرازلىق تەپەككۇر لوگىكىسىغا تەتۈر تاناسىپ بولغان، تەسەۋۋۇرغا سىغمايدىغان ھېسسىياتتۇر. ھېسسىياتتىكى مەنتىقسىزلىك ئوبرازلىق تەپەككۇردىكى مەنتىقسىزلىكنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئوبرازلىق تەپەككۇردىكى مەنتىقسىزلىك شېئىرىيەتتىكى مەنتىقسىزلىكنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

يىغىنچاقلىغاندا، پەن بولۇپ شەكىللەنگەن شېئىرىيەت لوگىكىسى شېئىرىي ئوبراز، شېئىرىي تىپ، شېئىرىي مەزمۇن، تەسەۋۋۇر، ئىلھام، ئوبرازلىق تەپەككۇر، شېئىرىي چىنلىق، شېئىرىي ھېسسىيات، شېئىرىيەت ھەقىقىتى ۋە شېئىرىيەت قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ. قاتماللىقتىن، تۇرغۇنلۇقتىن خالىي بولغان، يېڭىلىنىپ تەرەققىي قىلىپ تۇرىدىغان نەزەرىيىلا ھاياتىي كۈچكە، مەۋجۇت بولۇش ھوقۇقىغا ئىگە. بىزنىڭچە، شېئىرىيەت نەزەرىيىسىمۇ يېڭىلىنىشى، تەرەققىي قىلىشى كېرەك. ئەمما شېئىرىيەت ئەمەلىيىتىگە زىت بولغان، شېئىرىيەت لوگىكىسىغا ماس كەلمەيدىغان ھەرقانداق غەيرىي شېئىرىيەت نەزەرىيىسىنى ھاياتلىق نۇرى چاقناپ تۇرىدىغان ئەنئەنىۋى شېئىرىيەت نەزەرىيىسىنىڭ ئورنىغا دەسسىتىشكە بولمايدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

مامۇت زايىت

ئىجادىي قابىلىيەت، تىرىشچانلىق، ئىجتىمائىي ئۈنۈم

ئەدەبىي ئىجادىيەت ــ ئىنتايىن مۇشەققەتلىك مەنىۋى ئەمگەك، ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى ۋە قانۇنىيىتى بار. شۇنىڭغا ماس ھالدا ئىجادىيەت بىلەن ئۇزۇن مەزگىل شوغۇللانغان ھەربىر ئەدىبنىڭ ئۆزىگە خاس ئىجادىيەت يولى، كەچۈرمىشى، ئالاھىدىلىكى، ئۇسلۇبى، تەجرىبە-ساۋاقلىرى بولىدۇ. بۇنى ئىلمىي يوسۇندا يەكۈنلەش ئىجادكارنىڭ ئۆزىنىمۇ، باشقىلارنىمۇ ئەھمىيەتلىك بىلىم بىلەن تەمىن ئېتىدۇ.

ھەممىگە مەلۇمكى، ئىجادىي قابىلىيەت ــ ئەقىل-پاراسەتلىك ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىدە ئوخشىمىغان دەرىجىدە بولىدىغان قابىلىيەت، ھەرقانداق نورمال ئادەم ئىجادىي زېھنىگە ئىگە. كىشىلەرنىڭ ئىجادىي قابىلىيەتنى چۈشىنىش، يېتىلدۈرۈش، تەرەققىي قىلدۇرۇش ۋە جارى قىلدۇرۇش ئەھۋالى ئوخشاش بولمايدۇ. ئەگەر بىز بۇ جەھەتتە ئەتراپلىق ئىزدىنىپ، ئۆزىمىزنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ ئىجادىي قابىلىيىتىگە قارىتا توغرا تونۇش ھاسىل قىلالىساق، ئۆگىنىش، ئىجادىيەت ۋە تەتقىقات ئەمەلىيىتى جەريانىدا قابىلىيىتىمىزنى ئاك-لىق ھالدا تەرەققىي قىلدۇرالايمىز.

ئىجادىي قابىلىيەت كۆزىتىش-بايقاش قابىلىيىتى، چۈشىنىش، ئىگىلەش قابىلىيىتى، ئەستە قالدۇرۇش قابىلىيىتى، تەسەۋۋۇر، تەدبىقلاش قابىلىيىتى، ئوبرازلىق تەپەككۇر قابىلىيىتى، مۆلچەرلەش، ئالدىن كۆرۈش قابىلىيىتى، ئىپادىلەش، تىل ئىشلىتىش قابىلىيىتى، ماتېرىياللارنى پىششىقلاش، تەشكىللەش قابىلىيىتى، يېزىقچىلىقنى باشلاش، تاماملاش قابىلىيىتى قاتارلىقلاردىن تەركىب تاپىدۇ. ئىجادىيەت ئىنساننىڭ پۈتۈن جىسمانىي قابىلىيىتى بىلەن ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يۈكسەك دەرىجىدىكى جىددىي ھالەتتە تۇرغان پائالىيىتىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇ، ئىنساننىڭ ئىجتىمائىي، مەنىۋى ئەمگىكىدۇر. ئىجادىيەت داۋامىدا ئادەمنىڭ پسىخىك پائالىيىتى ئەڭ يۇقىرى ھالەتكە يېتىدۇ. ئىجادىيەت ئۈستىدىكى پسىخىكىلىق پائالىيەتلەر قابىلىيەت، ئەقىل-پاراسەت، ئىرادە، ھېسسىيات، تەسەۋۋۇر، ئەخلاق قاتارلىق ھەر خىل پسىخىكىلىق پەزىلەت ۋە خاراكتېر ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك. ئەدەبىي ئىجادىيەت يولىغا كىرگەن ھەربىر كىشى يۇقىرىدىكى قانۇنىيەتلەرنى پۇختا ئىگىلەپ، ئۆزىدىكى ئىجادىي قابىلىيەتنى توغرا مۆلچەرلەپ ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ، بۇ يولدا جاپالىق ئەجىر سىڭدۈرگەندىلا، ئاندىن مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ. كىلاسسىك شائىرلىرىمىز ۋە بۈگۈنكى

زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى پېشقەدەملىرىمىزنىڭ ئىجادىيەت جەريانىدا بېسىپ ئۆتكەن يوللىرى بىزنى قىممەتلىك ئەمەلىي بىلىم ۋە تەجرىبىلەر بىلەن تەمىنلىدى. ئۆزۈمنىڭ 30 يىللىق ئىجادىيەت ئەمەلىيىتى ۋە كەچۈرمىشلىرىدىن ئالغاندىمۇ، ئىنسان ئۆزىنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئەھۋالىنى چۈشىنىشنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى، ئىجادىي قابىلىيەتنى بايقاش، تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئائىلە، مەكتەپ، جەمئىيەت تەربىيىسى ۋە تەسىرىنىڭ مۇھىملىقىنى، ئاڭلىقلىق ۋە شەخسىي تىرىشچانلىقنىڭ تېخىمۇ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلدىم.

مېنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە قەدەم قويۇشىمنى بۇ جەھەتتىكى تەربىيىلىنىش، بىلىم ۋە تۇرمۇش جۇغلانمىسى، ئەدەبىياتقا بولغان يۈكسەك قىزغىنلىق، ئۆز ئىقتىدارىغا بولغان ئىشەنچ ھەم ئاڭلىقلىقتىن بولدى دېيىشكە بولىدۇ. كىچىك ۋاقتىمدىكى مەرىپەتپەرۋەر ئائىلە مۇھىتى، ئاتا - ئانا ۋە مەكتەپ تەربىيىسى، ياشلىقتىكى يالقۇنلۇق مۇھەببەت ۋە جۇشقۇن ھېسسىياتنىڭ قۇدرىتى مەندە ئەدەبىي ئىجادىيەتكە نىسبەتەن چوڭقۇر ئىشتىياق قوزغىدى. مەدرىس ھەم يېڭىچە مەكتەپلەردە تىل - ئەدەبىيات، لوگىكا، پەلسەپە، تارىخ، ئېستېتىكا، ماتېماتىكا، پسىخولوگىيە ۋە باشقا پەنلەرنى ئۆگىنىش؛ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ھەم خەلق تۇرمۇشى بىلەن خېلى كەڭ دائىرىدە تونۇشۇش، نۇرغۇنلىغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئىخلاس بىلەن ئوقۇپ چىقىش، ئىجادىيەت مەشقى بىلەن شۇغۇللىنىش قاتارلىق دەسلەپكى، زۆرۈر باسقۇچلارنى بېسىپ ئۆتكەنلىكىم، ئىجادىي قابىلىيەت، ئىجادىيەتنىڭ قانۇنىيىتى ھەم ئۆز ئەھۋالىم ھەققىدە بەلگىلىك ئاڭلىق تونۇشقا ئىگە بولغانلىقىم، فەتىنىي ئىرادىگە كېلىپ، جاپالىق ئەمەلىيەت ئۆتكۈزگەنلىكىم، ئۇستاز ۋە مۇھەررىرلەرنىڭ قوللىشىغا، ياردىمىگە ئېرىشكەنلىكىم ئۈچۈن، ئىجادىيەتتە ئىلگىرىلىشىم، ئالغا بېسىشىم بىر قەدەر تېز بولدى.

ئۇزۇن يىللىق ئەگرى - توقاي ئەمەلىيەت داۋامىدا شۇنى چوڭقۇر تونۇپ يەتتىمكى، بىر شائىرغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، يالغۇزلا ئىجادىي قابىلىيەت ۋە يۈكسەك قىزغىنلىقنىڭ بولۇشى كۇپايە قىلمايدۇ. ئۇنىڭدا يەنە توغرا دۇنيا قاراش، تەۋرەنمەس ئېتىقاد، ئۇلۇغۋار غايە، ئەتراپلىق بىلىم، مول تۇرمۇش جۇغلانمىسى، مۇستەھكەم ئىرادە ۋە ئىشەنچ بولۇشى؛ ئۆز ۋىجدانى، ئۆز خەلقى ئالدىدىكى، تارىخ ھەم جەمئىيەت ئالدىدىكى بۇرچ — مەسئۇلىيىتىنى ھېس قىلالايدىغان پاراسەت بولۇشى؛ ھاياتنىڭ، ئادەملەرنىڭ ماھىيىتىنى كۆرەلەيدىغان «شائىرلىق كۆزى» بولۇشى، مۇھەببەت - نەپرىتى ئېنىق، ھېسسىياتچان، قىزغىن بولۇشى لازىم.

ئادەملەرنىڭ خاراكتېرى، جەمئىيەتتىكى ئورنى، قىسمىتى ئوخشاش بولمايدۇ. ئىنسان پەرزەنتى بولغان ھەربىر شائىرنىڭمۇ ئىجادىيەتكە قەدەم قويۇش ئەھۋالى، تۇرمۇشتىن، شەيئىلەردىن تەسىرلىنىشى، مىجەز - خاراكتېرى، تەپەككۇر ۋە تەسەۋۋۇر قابىلىيىتى، ئۆگىنىش ئۇسۇلى، ئىجادىيەت قارىشى، يېزىقچىلىق ئادىتى، ئەدەبىي ئۇسلۇبى پەرقلىق بولىدۇ. بۇ ئالاھىدىلىك مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، شائىرنىڭ تۇرمۇش شارائىتى، بىلىم سەۋىيىسى، دۇنيا قارىشى ۋە ئۇزۇن مەزگىللىك ئىجادىيەت ئەمەلىيىتى ئارقىلىق بارلىققا كېلىدۇ ھەم پىشىپ يېتىلىدۇ.

ئىلھام، تالانت، مۇۋەپپەقىيەت — جاپالىق ئەمگەكنىڭ، ئىزچىللىقنىڭ مەھسۇلى. ئۆز ھاياتىمدا ئىجادىيەتتىكى ئىزچىللىققا سەل قاراپ، «ھازىر كاللام قۇرۇق، ئىلھام كەلمىدى»، «پۇرسەت كەلگەندە بىرلا ئىلھام بىلەن ئاجايىپ ئەسەرلەرنى يازىمەن» دەپ، ئىلھامنىڭ ئۆزلۈكىدىن كېلىپ قېلىشىنى كۈتۈپ، لاغايلاپ يۈرۈپ، قىممەتلىك ۋاقىتنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋەتكەن كىشىلەرنى ئىلھام يوقلاپمۇ قويمايدۇ. چۈنكى ئىلھام — ئۇزۇن مەزگىللىك جاپالىق ئەمگەكنىڭ جەۋھىرى. ئىلھام ئىجادكارنىڭ قەيسەرلىك بىلەن ئىزچىل ھالدا ھارماي - تالماي تۇرمۇشنى كۆزىتىش، ماتېرىيال توپلاش، پىكىر - تەسەۋۋۇر يۈرگۈزۈش داۋامىدا ئىجادىي كۈچى يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلگەن ۋە جىددىي ئىشلىگەن چېغىدىكى پىسخىكىلىق ھالەتتۇر. چايكوۋسكى ئېيتقاندەك، «ئىلھام شۇنداق بىر مېھمانكى، ئۇ، يالقاۋنى زىيارەت قىلىشنى خالىمايدۇ.» روسىيىنىڭ مەشھۇر رەسسامى رېپىننىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، «ئىلھام جاپالىق ئەمگەككە بېرىلگەن مۇكاپاتتۇر.» ئۆزۈمنىڭ بىۋاسىتە تەسراتىم بويىچە قارىغاندىمۇ، ئىجادىيەتتىكى ئىزچىللىق، تىرىشچانلىق ناھايىتى مۇھىم. كۆپ يىللاردىن بۇيان جىددىي خىزمەتتىن سىرتقى ۋاقىتلىرىمدا بىرەر كۈنىمۇ بوش ئۆتكۈزگىنىمنى بىلمەيمەن. ۋاقىت چىقىرىپ ھەر كۈنى بىرنەچچە سائەت كىتاب ئوقۇيمەن ياكى تۇرمۇشنى كۆزىتىمەن، مەن بىلەن بىللە ئىشلىگەن، يېقىن ئۆتكەن ياكى سىرتلاردا ئۇچراشقان، سۆزلەشكەن ئادەملەر ھەققىدە، ئۇلارنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنى ئۆزئارا مۇناسىۋىتى، سەرگۈزەشتىسى، مىجەز - خاراكتېرى، تۇرمۇش ئادىتى، ھېسسىيات قىزىقىشى، مۇۋەپپەقىيەت ياكى بەختسىزلىكلىرى ھەققىدە، شۇنداقلا ئۆزۈمنىڭ كەچۈرمىشلىرىم ياكى ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغان ئىشلار ھەققىدە ئويلايمەن. تەبىئەتتىكى تۈرلۈك شەيئىلەرنى، «ئوبراز» لارنى كۆزەتكەن، ھەر خىل ۋەقە، ھادىسىلەرنى كۆرگەن ياكى ئاڭلىغان چېغىمدا، شەيئىي ۋە ھادىسىلەرنىڭ ماھىيىتى، ئىچكى ۋە تاشقى باغلىنىشى، قانۇنىيىتى، ئۆزئارا مۇناسىۋىتى قاتارلىقلار ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزىمەن. ئۇنىڭدىكى ئېستېتىك قىممەتكە، تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە، چوڭقۇر پەلسەپىۋى يەكۈن چىقىرىشقا يېتەكلەيدىغان، مۇرەككەپ ھەم كۆپ قاتلاملىق ئىنسان قەلبىنى ئىپادىلەپ بېرىشكە مۇمكىنچىلىك بېرىدىغان دېتال، خاراكتېر ۋە مەزمۇنلار ھەققىدە باش قاتۇرۇپ، تەسەۋۋۇر يۈرگۈزۈپ، يېڭى تېما، يېڭى شېئىرىي پىكىرلەرنى تېپىپ چىقىشقا تىرىشىمەن. بۇ جەرياندا گاھى خۇشاللىق، گاھى غەزەپ، گاھى ھېسداشلىق، گاھى نەپرەتلىنىش تۇيغۇسى قەلبىمنى ھاياجانغا سېلىپ، ھېسسىياتىمنى ئۆركەشلىتىدۇ. پىكىر يۈرگۈزگەنسېرى، تەسەۋۋۇر قىلغانسېرى، ئىلھامىم قاناتلىنىدۇ، يازىمەن، ئۆزگەرتىمەن، تولۇقلايمەن. ئۇنداق بولمىغاندا، ھازىرغىچە ئېلان قېلىنغان شېئىر، داستان، باللادا، ناخشا تېكستى، نەسىر، ئىلمىي ماقالە قاتارلىق ئىككى مىڭ پارچىغا يېقىن ئەسەرنى يېزىپ چىقالمىغان، ھېچقانداق مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلمىگەن بولاتتىم.

سان ئۆزگىرىشى سۈپەت ئۆزگىرىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. مېنىڭ بىلىشىمچە، ئەدەبىيات تارىخىدا كۆپلەپ مەشىق قىلىشتىن ئىبارەت مۇشۇ زۆرۈر باسقۇچنى بېسىپ ئۆتمەي، مېڭىسىنى قاتتىق ئىشلەتمەي، جاپالىق ئەمگەك سىڭدۈرمەي، «ئۆزلۈكىدىن

www.uyghurkitap.com

كېلىپ قالغان» «تۈيۈقسىز ئىلھام» بىلەن بىر يولىلا قالتىس يېرىك ئەسەرلەرنى يېزىپ مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بىرمۇ شائىر بولمىسا كېرەك. بەزى كلاسسىك شائىرلارنىڭ دەۋرىمىزگە يېتىپ كېلەلىگەن ئازغىنا نادىر ئەسەرلىرىگە قاراپ، بىر تەرەپلىمە ھالدا، ئۇلار جاپالىق مەشىق جەريانىنى باشتىن كەچۈرمەي، ئاز ئەسەر يېزىپلا مۇۋەپپەقىيەت قازانغان، دەپ قاراش ئەدەبىيات تارىخىنى بىلمىگەنلىكنىڭ، نادانلىقنىڭ ئالامىتى ئىكەنلىكى كۆپچىلىككە ئايان. شائىرلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك چىقمىغان بەزى ئەسەرلىرى ئوبزورچىلارنىڭ ھەققانىي، يوللۇق تەنقىدىگە ئۇچرىشى مۇمكىن. لېكىن ئىجادكارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئەسەر يېزىشنىڭ مەشقى، تەييارلىق باسقۇچى، تۇغۇت ئانىسى بولۇپ قالىدۇ.

ئىلھام، تالانت، ئىجادىي مۇۋەپپەقىيەت ئۆگىنىشتە، كۆزىتىشتە، پىكىر قىلىشتا، يېزىقچىلىقتا ھورۇن بولمىغان، ئىزچىل، ئۈزمەي جاپالىق ئەمگەك قىلغان كىشىلەرگە مەنسۇپ. بەزى چاغلاردا ئۇستەل ئالدىدا نەچچە سائەتلەپ ئولتۇرۇپمۇ ھېچ نەرسە يازالمايمەن، ئەمما پىكىر يۈرگۈزۈش داۋامىدا بارلىققا كېلىشكە باشلىغان، تەۋەللۇت ۋاقتى توشمىغان ئوبراز، سيۇژېت ياكى شېئىرىي پىكىرلەر يول يۈرگەندىمۇ، ھەتتا ئۇخلاشقا ياتقاندىمۇ خىيالىمغا كىرىۋېلىپ، ماڭا ئارام بەرمەيدۇ. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بارغانسېرى پىشىپ يېتىلىپ، ئاخىرى ئىلھامنىڭ پارتلىشىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرىدۇ. ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن «يېزا سۆرەتلىرى»، «سېنىڭ تويۇڭ — مېنىڭ ياشلىقىم»، «ئامراقمەن، ئامراقسەن»، «مەن مۇئەللىم — جاپاكەش ئىنسان» قاتارلىق شېئىرلىرىم، شۇنىڭدەك بىرقەدەر مۇۋەپپەقىيەتلىك يېزىلغان «گۈلمېرۇي»، «خانتەڭرى قىزى»، «خىسلەتلىك قول»، «ئارخېئولوگ ھېكايىسى»، «ئۈجمە ھەققىدە مۇخەممەس»، «ئىجادكار خىسلىتى»، «ھاياتتىكى يول» «ئات جۇۋازدا، كالا مەيدە» قاتارلىق ئەسەرلىرىم مۇشۇنداق قايتا-قايتا پىكىر يۈرگۈزۈشنىڭ، جاپالىق ئىجادىي مېھنەتنىڭ مەھسۇلى.

تۇرمۇشنى شائىرانە كۆز بىلەن كۆزىتىپ ماتېرىيال توپلاش، ئوبرازلىق تەپەككۇر يۈرگۈزۈش داۋامىدا، گاھىدا بىرەر سۆز ياكى كىچىك بىر دېتال يېرىك ئەسەرنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈشنىڭ ئاساسى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا تۇنجى شېئىرىي رومان سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن «گۈلمېرۇي» نى ئۇزۇن يىللىق تۇرمۇش جۇغلانمىسىدىن تاشقىرى، مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، بىر تاجىك بوۋاينىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغان بىر سۆزنىڭ مەھسۇلى دېيىشكە بولىدۇ.

مەن 60-يىللاردا تاشقورغانغا بېرىپ، ئۆزگىچە مەدەنىيەت، تارىخ، مىللىي ئالاھىدىلىك ۋە مول ۋەقەلىككە ئىگە بولغان تاجىك تۇرمۇشىنى ئۆگەندىم. توپلىغان ماتېرىياللىرىم ئاساسىدا يېرىك ئەسەر يېزىشنى ئويلىدىم. لېكىن ئون يىللاپ باش قاتۇرۇپمۇ ھېچنەرسە يازالمىدىم. 1974-يىلى 9-ئايدا تۇغۇلغان يۇرتۇم گۇما ناھىيىسىنىڭ تاجىك يېزىسى نەۋئابادقا باردىم. بۇ يەردە بىر تاجىك بوۋاي ئۆز خەلقى ياخشى كۆرىدىغان ئېسىل گۈل — گۈلمېرۇي (ئاي يۈزلۈك گۈل مەنىسىدە) توغرىلىق زوق-ھاياجان بىلەن

سۆزلەپ بەردى. گۈلمىرۇي دېگەن ئېگىز، قارلىق چوققىلاردا ئۆسىدىغان نازاكەتلىك، خۇش پۇراقلىق، سوغۇققا چىداملىق تاغ گۈلى بولۇپ، بۇ گۈلنىڭ نامى، خۇسۇسىيەتلىرى، بۇ ھەقتىكى ئاجايىپ رىۋايەت ماڭا بەكمۇ يېقىپ قالدى. بۇنىڭدىن تۇغۇلغان تەسىرات مېنى نەچچە كۈنگىچە ھاياجانلاندۇردى. بۇ ھەقتە باللادا يازماقچى بولدۇم، ئەمما يېزىش جەريانىدا دەسلەپكى پىلانىم بەربات بولدى. ئون نەچچە يىلدىن بۇيان ئويلاپ كېلىۋاتقان تاشقورغان ۋەقەلىكلىرى، خىلمۇ خىل ئوبرازلار كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ، مېنى ئېپكا ۋە لىرىكىنىڭ بىپايان دۇنياسىغا، تارىخنىڭ بوران - چاپقۇنلۇق يىللىرىغا ئېلىپ كەتتى. ئەي-نى يىللاردا ھاياتىمدا يۈز بەرگەن ناھەقچىلىك، ھىجران، غۇربەتچىلىك پاجىئەلىرى پېر-سوناژلىرىمنىڭ پاجىئەسى بىلەن بىرلىشىپ، مېنى قاتتىق ھاياجانغا سالدى. كۈندە 3 - 4 سائەتلا ئارام ئېلىپ، كېچە - كۈندۈزلەپ يازدىم. ئەسەردىكى قەھرىمانلىرىم تىراگېدىيىلىك ئازاب - ئوقۇبەتكە يولۇققان جايلارنى كۆز ياش تۆكۈپ تۇرۇپ يازدىم. ئۇلار خۇشاللانسا، مۇۋەپپەقىيەت قازانسا، مەنمۇ سۆيۈندۈم، خۇشاللاندىم، ھەتتا چۈشلىرىمدىمۇ ئۇلارنى چۈ-شىدىم. ئۇلار بىلەن خۇددى ئۇرۇق - تۇغقاندەك، ئاتا - بالا، قېرىنداشتەك قىسمەتداشلىق ھېسسىياتىدا بولدۇم. نەتىجىدە ئىككى ئايلىق جاپالىق ئەمگەك مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا بۇ شېئىرىي رومانىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈردى.

بۇ يەردە بىر مۇھىم نۇقتىنى ئىزاھلاپ ئۆتۈش كېرەككى، شائىردا ئۆزگىچە ئىشەنچ، يازغان ئەسىرىگە نىسبەتەن تۇراقلىق، ئىلمىي كۆز قاراش بولۇشى لازىم. كىم نېمە دېسە، شۇ بويىچە ئۆزگەرتىۋېرىش، ۋەزىيەتكە قاراپلا قالايمىقان ئۆزگەرتىش ئەسەرنى نابۇت قىلىدۇ. 1966 - يىلى «مېھنەتكەش ئەۋلادى» ناملىق داستانىم «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىشقا تەييارلانغان مەزگىلدە، ژۇرنال نەشر قىلىنىشتىن توختاپ قېلىپ، ئەسىرىم يورۇق-لۇققا چىقالمىدى. 1973 - يىلى بۇ داستاننى مەلۇم مەسئۇل مۇھەررىرنىڭ مەسلىھەتى ۋە تاپشۇرۇقى بويىچە شۇ چاغدىكى سىياسەت ھەم ۋەزىيەتكە ماسلاشتۇرۇپ، قايتا ئۆزگەر-تىپ يېزىپ چىقتىم، گەرچە بۇ ئەسەر «تارىم» نىڭ 1974 - يىللىق 6 - سانىغا «ئايگۈل ھەققىدە ناخشا» دېگەن ماۋزۇدا بېسىلغان بولسىمۇ، كىتابخانلارنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئېرى-شەلمىدى، تارىخنىڭ سىنىقىدىن ئۆتەلمىدى. بۇ ئىش مەن ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز ئاچچىق ساۋاق بولدى.

1976 - يىلى مەلۇم نەشرىيات «گۈلمىرۇي» نى نەشر قىلماقچى بولۇپ، ماڭا شۇ چاغدىكى تەلەپ بويىچە ئەسەرنىڭ باش تېمىسىنى ئۆزگەرتىش، «كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارلار بىلەن بولغان كۈرەش» نى كىرگۈزۈپ، قايتا ئىشلەشنى ئېيتتى. مەندە بۇ جەھەتتە ئاچچىق ساۋاق بولغانلىقى، شۇنداقلا ئەسىرىمگە نىسبەتەن ئىشەنچ بولغانلىقى ئۈچۈن، نەشرىياتنىڭ تەلىپىنى رەت قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن بۇ رومانىم ئۆز ۋاقتىدا نەشر قىلىنمىدى. كېيىنكى ۋاقىتتا شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى، ئەگەر ئۇلارنىڭ تەلىپى بويىچە ئۆزگەرتكەن بولسام، «گۈلمىرۇي» ئەينى چاغدا نەشر قىلىنسىمۇ، تارىخنىڭ سىنىقىدىن ئۆتەلمەي، تاشلاندۇق نەرسىگە ئايلىنىپ، نابۇت بولۇپ كەتكەن بولاتتى. شۇ مەزگىلدە

مەن بىلەن بىللە ئۈرۈمچىگە چاقىرتىلغان يېقىن دوستۇم، تالانتلىق شائىر مۇھەممەت ئېلى زۇنۇننىڭ «گەز دولقۇنلىرى» ناملىق نادىر داستانى ئاشۇنداق ئورۇنسىز تەلەپ بويىچە ئۆزگەرتىلىپ نابۇت بولدى. بۇنىڭغا بەكمۇ ئېچىنىمەن.

يۇقىرىقىلاردىن شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى، ئىنسان ئۆز قابىلىيىتىنىڭ دەرىجىسىنى چۈشىنىشى، جاپالىق ئەمگەك ئارقىلىق ئۇنى ۋايىغا يەتكۈزۈشكە تىرىشىشى، ئىجادىيەتتىكى ئىزچىللىقنى مۇۋەپپەقىيەتنىڭ ئاچقۇچى سۈپىتىدە قەدىرلىشى، كۈتۈپ تۇرۇش پوزىتسىيىسىدە بولماسلىقى، ئۆزىگە ۋە ئۆز ئەسىرىگە نىسبەتەن مۇستەھكەم ئىشەنچ تۇرغۇزۇشى، باشقىلارنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ ئىجادىي ئەمگىكىنى قەدىرلىشى لازىم.

شائىر ئىجادىيەت داۋامىدا ئۆز مىللىتىنىڭ، ئۆز خەلقىنىڭ سەۋىيىسىنى، تەلەپ ـ ئارزۇسىنى، مۇتلەق كۆپ ساندىكى كىتابخانلارنىڭ ئېھتىياجىنى نەزەردىن ساقىت قىلماسلىقى، ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ئۆستۈرۈشنىڭ مۇناسىۋىتىنى، «ئۇسسۇغاندا سۇ، تويغاندا كۆمۈر يەتكۈزۈپ بېرىش» بىلەن «كىمخاب ئۈستىگە گۈل بېسىش» نىڭ دىئالېكتىك بىرلىكىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىشى؛ چۈشىنىشلىك يازىمەن دەپ ئەسەرنى بەكمۇ ئاددىي، ئابستراكت قىلىپ قويۇشتىن ياكى سىرلىق يازىمەن دەپ ئۆزىدىن باشقىلار، ھەتتا ئۆزىمۇ چۈشەنمەيدىغان مۇرەككەپ، ياسالما، مەنتىقىسىز، چۈشىنىكسىز ئىبارە ـ جۈملىلەرنى تولا ئىشلىتىپ، كىتابخاننى قايمۇقتۇرۇپ، بىزار قىلىشتىن ساقلىنىشى، ئۆز ئەسىرىنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىنى ئويلىشى، ئۆزىنىڭ بۈگۈنىنىڭ پەرزەنتى ئىكەنلىكىنى، بۈگۈنىنىڭ راستچىل، ۋىجدانلىق، تۆھپىكار پەرزەنتى بولالىغاندىلا، كەلگۈسىنىڭمۇ پەرزەنتى بولالايدىغانلىقىنى، ھازىر ئۆزى ياشاۋاتقان زېمىن ۋە دەۋر ئالدىدىكى مەجبۇرىيەت، مەسئۇلىيىتىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى لازىم.

شائىر ئەسەرلىرىنىڭ ھەقىقىي قىممىتى ئۇنىڭ جەمئىيەتتە ۋە كەڭ خەلق ئارىسىدا ئېرىشكەن ئىجتىمائىي، ئېستېتىك ئۈنۈمى بىلەن ئۆلچىنىدۇ. جىڭ ئالتۇن توپىنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈپ ياتقاندىمۇ ئۆزىنىڭ ئالتۇنلۇق قىممىتىنى يوقاتمايدۇ. كىشىلەر ئۇنى ھامان قېزىپ چىقىرىپ، ئەتىۋارلاپ ئىشلىتىدۇ. مەرھۇم شائىرىمىز نىمشېھىت، تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ بۇنىڭدىن نەچچە ئون يىل بۇرۇن يېزىلغان «سېغىندىم»، «ئالدىدا»، «ۋولاقتەككۈرۈۋنىڭ ئۆلۈمى»، «تۈگىمەس ناخشا» غا ئوخشاش نۇرغۇن نادىر شېئىرلىرى ئۇزۇن يىل بوھتان چاپلانغان، بۇرمىلانغان، «ئوبزور» كالتىكى بىلەن دۇمبالانغان ئەھۋال ئاستىدىمۇ، يەنىلا خەلقىنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغانلىقى، ۋاقىت ۋە تارىخنىڭ سىنىقىدىن ئۆتۈپ، تېخىمۇ جۇلالىنىپ نۇر چاچقانلىقى بۇ كۆز قارىشىمىزنىڭ دەلىلى.

ئۆز ئىجادىيىتىم داۋامىدا شۇنى چوڭقۇر تونۇپ يەتتىمكى، تۇرمۇش چىنلىقى ۋە ئەسەرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى بىلەن ھېسابلاشماي، ئالدىراپ ـ سالدىراپ قولۇمنىڭ ئۇچىدا يېزىپ «ئىتتىك بازارغا ئۈلگۈرتكەن» ياكى زورۇقۇپ يازغان بەزى شېئىرلىرىم ئەينى يىللاردا ئېھتىياج تۈپەيلىدىن گېزىتلەرنىڭ باش ئىستونىغا بېسىلغان بولسىمۇ، ئاما ئارىسىدا تەسىر قوزغىيالمىدى، نەچچە كۈن ئۆتمەيلا مۇشتىرىلار تۈگۈل، مېنىڭمۇ ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، ۋاقىتنىڭ سىنىقىدىن، تارىخنىڭ تاللىشىدىن ئۆتەلمىدى. تۇرمۇش

پۇرىقى قويۇق، ھاياتنى، خەلقنىڭ يۈرەك ساداسىنى راستچىللىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرگەن،
شېئىردىي پىكىر ۋە بەدىئىي ئىپادىلەش جەھەتتە يېڭى ھەم ئۆزگىچە يېزىلغان، جۇشقۇن
ھېسسىيات بىلەن سۇغۇرۇلغان «باھار قوشاقلىرى»، «قارا كۆز
يارىم»، «ياقۇت كۆزلۈك زەر ھالقا»، «سېغىنىش»، «ئەي جانان»، «سېنى كۈتىمەن»،
«خوتەن قىزلىرى»، «يۈرىكىمنى بىلدىڭمۇ» قاتارلىق نۇرغۇن شېئىر، ناخشا تېكىستلىرىم
خەلقنىڭ ئارىسىغا كەڭ تارقالدى. بۇ ئەسەرلىرىمنىڭ بەزىلىرى خەلق تەرىپىدىن تۈزىتىـ
لىپ، پىششىقلاپ ئىشلەندى. خېلى يىللار ئىلگىرى قوشاق - بېيىت، غەزەل شەكلىدە يازـ
غان بەزى شېئىرلىرىمنى «ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى» ۋە «ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى»
توپلاملىرىدا كۆرۈپ بەكمۇ ھاياجانلاندىم. «خىسلەتلىك قول» ناملىق داستانىم «تارىم»
دا ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، تىببىي خادىملارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. خوتەن ۋىلايەتلىك
ئۇيغۇر شىپاخانىسى كەڭ تىببىي خادىملارنىڭ ۋە ئاممىنىڭ تەلىپى بويىچە داغدۇغىلىق
چوڭ يىغىن ئېچىپ، بۇ داستانىم ئۈچۈن ماڭا بىرىنچى دەرىجىلىك خەلق مۇكاپاتى بەردى.
ئەدەبىي ئەسەرنى مۇكاپاتلاش داۋامىدا ئاز كۆرۈلىدىغان بۇ ئەھۋال ھازىرغىچە مېنى ھاياـ
جانلاندۇرۇپ، تەسىرلەندۇرۇپ، ئىلھاملاندۇرۇپ كەلمەكتە. شۇنى تونۇپ يەتتىمكى، بىزنىڭ
خەلقىمىز ئۆزىنىڭ تۆھپىكار پەرزەنتلىرىنى، شائىر، يازغۇچىلارنى قەدىرلەشنى بىلىدۇ. شاـ
ئىر ئۈچۈن خەلقنىڭ باھالىشىدىنمۇ ئارتۇق ئۇبزور، خەلقنىڭ ئالقىشىدىنمۇ ئارتۇق مۇكاـ
پات يوق.

1980 - يىلى «قاداقچىغا قارىتىپ» ناملىق شېئىرىم «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىدا
ئېلان قىلىنىپ، ئۇزۇن ئۆتمەي خوتەن ۋىلايىتىنىڭ مەلۇم ناھىيىسىدە قانۇنىي دەۋاغا
سەۋەبچى بولدى. تەخسىكەش قوشنىسىدىن بىزار بولغان بىرەيلەن بۇ شېئىرنى كۆچۈرۈپ،
كونۋېرتقا سېلىپ، بىر كىچىك بالا ئارقىلىق ھېلىقى قوشنىسىغا كىرگۈزگەن. نەتىجىدە
جېدەل تېرىلىپ، ناھىيىلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىگە قەدەر بېرىشقان. ھېلىقى
تەخسىكەشنىڭ چاۋىسى چىتقا يېيىلىپ، خەلق ئارىسىدا باش كۆتۈرەلمەي قالغان. بۇ ئىش
قانۇن ئورۇنلىرىدا ۋە خەلق ئىچىدە غۇلغۇلا پەيدا قىلغان. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ھېلىقى
كىشى بۇ خىل يامان ئىللەتتىن بەلگىلىك دەرىجىدە قول ئۈزگەن. بۇ ئەھۋاللاردىن خەـ
ۋەر تاپقىنىمدىن كېيىن، ئەسىرىمنىڭ كىشىلەر ئارىسىدا تەسىر قوزغاپ، ئۈنۈمگە ئېرىشـ
كەنلىكىمدىن خۇشال بولدۇم.

«نەگە پاتار ئۇنىڭ قەبرىسى» ناملىق شېئىرىم «تارىم» نىڭ 1988 - يىللىق 1 -
سانىغا بېسىلغاندىن كېيىن، يەنە شۇ ناھىيىدە «پالانىنى يېزىپتۇ» دەپ غۇلغۇلا پەيدا
بولۇپتۇ. شۇ ناھىيىگە بارغىنىمدا، ئۆزىنىڭ تەقدىرىدىن ئەنسىرىگەن ھېلىقى نەپسانىيەتـ
چى مېنى مېھمانغا چاقىرىپ: «بۇ شېئىرنى خەقلەر ماڭا دارىتىملاپ ئوقۇپ يۈرىدۇ.
باش كۆتۈرەلمەي قالدىم. ھاجەتلىرىدىن چىقسام، بۇندىن كېيىن ئۇنداق شېئىرلارنى
يازمىغان بولسىلا» دەپ، بۇ شېئىرىمنىڭ ئۆزىنىڭ روھىي دۇنياسىغا خېلى بەك تەگكەنلىـ
كىنى، ئاممىنىڭ كۆزى ئۆزىگە تىكىلگەنلىكىنى، ئەندىشىسىنى ئېيتىپ، ئۆزىنى ئاقلايدىغان
گەپلەرنى جىق قىلدى. ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن شېئىرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىنى چوڭقۇر

ھېس قىلدىم. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىمۇ شائىرلىرىمىز يازغان ئەسەرلەرنىڭ خەلق ئارىسىدىكى تەسىرى، ئىجتىمائىي ئۈنۈمىگە دائىر مىساللارنى كۆپلەپ ئۇچرىتىش مۇمكىن.

ئون يىللىق ئىسلاھات داۋامىدا شېئىرىيىتىمىز سان ۋە سۈپەت جەھەتتە زور مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشتى. بۇ ئىنكار قىلىشقا بولمايدىغان پاكىت. ئەمما شۇنى سەگەكلىك بىلەن كۆرۈشىمىز كېرەككى، دەۋرنىڭ، خەلقنىڭ كۈتكەن تەلىپىگە سېلىشتۇرغاندا، شېئىرىيىتىمىزنىڭ تەرەققىياتى تېخى يۈكسەك پەللىگە يەتكىنى يوق. خېلى يۇقىرى سەۋىيىگە ئىگە شېئىرىي ئەسەرلەر بارلىققا كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن مىللىي شېئىرىيىتىمىزنىڭ مۇشۇ ئەسىردىكى تەرەققىياتىغا ۋەكىللىك قىلالايدىغان، مەزمۇن، بەدىئىيلىك، ئۇسلۇب جەھەتتىن بۆسۈش خاراكتېرىگە ئىگە نادىر شېئىرىي ئەسەرلەر ناھايىتى ئاز. شېئىرىيەت ساھەسىدە ساقلىنىۋاتقان يېتەرسىزلىكلەر ئاز ئەمەس. بىز ئۈچۈن ئېيتقاندا، ھازىرقى مۇھىم مەسىلە سەممىيلىك، راستچىللىق بىلەن ئۆز ئەھۋالىمىزنى ئېتىراپ قىلىپ، پوچىلىق، ئىنكارچىلىق، كۆچۈرمىكەشلىك، بىر ئىزدا توختاپ قېلىشتىن ساقلىنىپ، دۇنياغا نەزەر سېلىپ، ئۆگىنىشنى كۈچەيتىپ، بىلىم، ئىقتىدارىمىزنى ئۆستۈرۈپ، باشقىلارنىڭ ئىلغار، پايدىلىق شېئىرىيەت جەۋھەرلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئۆزىمىزنىڭ مىراسلىرىمىزغا ھەقىقىي تۈردە ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى يېڭىلاپ، تۇرمۇشقا تېخىمۇ چوڭقۇر چۆكۈپ، ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۈگۈنىگە، كەلگۈسىگە يۇقىرى مەسئۇلىيەتچانلىق پوزىتسىيە بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، شېئىرىيەتتە تېخىمۇ كۆپ، يۇقىرى سۈپەتلىك ئەسەرلەرنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈپ، بۇ ئەسەرلەر ئارقىلىق خەلق ئاممىسىنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇش، ئۇلارنى روھلاندۇرۇش، ئىسلاھاتقا تۈرتكە بولۇش، خەلقىمىزنىڭ ئالغا بېسىشىغا ئىلھام بېرىش ئۈچۈن ھەسسىلەپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىشتىن ئىبارەت. بۇ، ھەربىر ئىجادكارنىڭ دەۋر، خەلق ۋە ئەدەبىياتىمىز ئالدىدىكى باش تارتىپ بولمايدىغان يۈكسەك مەسئۇلىيىتى ۋە بۇرچى.

ئەگەر بىز مەتبۇئات ۋە باشقا ھەرخىل سورۇنلار ئارقىلىق ئۆزئارا ھېسسىيات، پىكىر ۋە تەجرىبە ئالماشتۇرۇپ، تەجرىبە - ساۋاقلارنى يەكۈنلەپ، يېتەرسىزلىكلەرنى تۈگىتىپ، ئىتتىپاقلىشىپ، ئۆزئارا ھەمكارلىشىپ، بىر - بىرىمىزنى قوللاپ، شېئىرىيىتىمىزنىڭ تەرەققىيات يولى ھەققىدە ئورتاق ئىزدەنسەك، قەيسەرلىك، ئىجادچانلىق روھىمىزنى جارى قىلدۇرۇپ، رەڭمۇ رەڭ، مول ئىجادىي مېۋىلەرنى قولغا كەلتۈرسەك، مەقسىتىمىزگە چوقۇم يېتەلەيمىز. ھاياتتا يول كەڭ، ئىجادىيەتتىمۇ شۇنداق.

مەن بارلىق قەلەمداشلىرىم بىلەن بۇ يولدا بىللە ئالغا بېسىشنى، ئۆزئارا ھەمنەپەس بولۇشنى خالايمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

كىتابخانىلاردىن خەت

«پەتىچى» دىكى چىنلىق مەنزىرىسى

يولداش زۇنۇن تاھىرنىڭ «پەتىچى» ناملىق ھېكايىسى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990-يىللىق 5-سانىغا بېسىلىشى بىلەنلا ھەرخىل ئىنكاسلار پەيدا بولدى.

بۇ ھېكايىدە باشقىلار تېخى يازمىغان، لېكىن دائىم ئاڭلاپ تۇرىدىغان ئىشلار دېتال قىلىنغاچقا، ھە دېگەندىلا كىشىگە يېڭىلىق پەيزى بەخش ئېتىدۇ. ئىمرەمزىنىڭ ھازىدار ئائىلىدە يانچۇقىدىن ھاراق چىقىرىپ «ئىچەيلى» دېيىشى، نەشىنى كومشىتىشلىرى كىتابخانغا شۇنچە چىن ۋە تەبىئىي تۇيۇلىدۇ. كىتابخان بۇ جەرياندا يەنە «ئىمرەمزە ئابدۇسوپۇراخۇننىڭ ئۆيىدە تۆت-بەش كۈن تۇرمىغىچە ھەرگىز كەتمەيدۇ، ئابدۇسوپۇراخۇن ئېپىنى كەلتۈرۈپ ئۇنى قوغلىۋەتمىگىچە قۇتۇلالمايدىغان بولدى» دېگەن خۇلاسىگە كېلىپ بولىدۇ، لېكىن ئىمرەمزىنىڭ ئېسىنى يىغىپ، ئابدۇسوپۇراخۇنغا 30 يىل ئىلگىرى قەرز ئالغان 300 يۈەن پۇلنى قايتۇرغانلىقىدىن ئۆزلىرىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن باھاسىنىڭ تازا ئادىل بولمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئىمرەمزىنىڭ ھاراق بۇسى، نەشە تۈتۈنى ئىچىدىكى ۋۇجۇدىدىن ئادەمگەرچىلىكنىڭ چوغلىرى تېخى ئۆچمەي يېلىنجاۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ.

ۋەقەلىك راۋاجىنىڭ كىتابخان تەسەۋۋۇرىنىڭ تامامەن ئەكسىچە بولۇشى كىشى تاڭ قالغۇدەك دراماتىك توقۇنۇشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ، ئەسەرنىڭ ئەھمىيىتىنى كۈچەيتكەن. ئىمرەمزىنىڭ ھەقىقىي خاراكتېرى بەك تۇيۇقسىز ئايان بولدى، لېكىن ئۇنىڭ 300 يۈەننى قايتۇرۇشىغا قانداق مۇقەررەرلىك يوشۇرۇنغان؟

سىياسەت قويۇۋېتىلدى. ئىسلاھاتنىڭ باھار شامىلى كىشىلەرگە بېيىش يولىنى ئېچىپ بەردى. بۇ — پاكىت. ئىمرەمزىنىڭ تۇرمۇشىمۇ بۇ رېئاللىقتىن چەتتە قالمايدۇ. ھېكايىدە ئۇنىڭ نۇرغۇن پۇل تاپقانلىقى يېزىلمىغان بولسىمۇ، 30 يىلدىن بۇيان قايتۇرالمىغان قەرزنى ئەمدىلىكتە قايتۇرۇۋاتقانلىقىدىن ياخشى سىياسەتنىڭ تۈرتكىسى بىلەن تىرىكچىلىك يولىنى تېپىۋالغانلىقىنى قىياس قىلغىلى بولىدۇ.

كۆرۈپ تۇرۇپتىمىزكى، ئەسەردىكى 300 يۈەن ۋەقەسى توقۇنۇشنىڭ پەيدا بولۇشىنىڭ ھۇلى بولۇش بىلەن بىللە ئىمرەمزىگە ئاخىرقى خاراكتېرىستىكا بېكىتىشنىڭ كوزىرى. 300 يۈەننىڭ ھالال پۇل ئىكەنلىكى تۇتۇق بولۇپ قالسا، ئىمرەمزىگە بولغان گۇمان دېگەندەك يېشىلمەي، كىتابخاننىڭ ئىمرەمزىگە بولغان ئەڭ ئاۋۋالقى جاھىل قارىشى يەنە باش كۆتۈرەتتى-دە، ئۇنىڭ ئىچىدىن «ئوغرىلانغان پۇلمۇ نېمە؟» دېگەن يەنە بىر خاتا قاراش پەيدا بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىن ئىدى. ئاپتور شۇڭا پېرسوناژ تىلىدىن پايدىلىنىپ، بۇ يوچۇقنى ئەتكەن ھەم ئىمرەمزىنىڭ سىدام روھىي دۇنياسىغا ئادەم تەسىرلەنگۈدەك ئىشەنەرلىك تۈس بەرگەن.

«... سىلى بىلمەيلا جېنىم ئۇكام، بېشىمغا نۇرغۇن دەرد كەلدى. تۈرمىدىمۇ ياتتىم، خاڭدىمۇ ئىشلىدىم، ئەمما ئوغرىلىق قىلمىدىم...»

ئاپتور ئەگەر مۇشۇ تۆت ئېغىز گەپنى ئىمرەمزىگە ئوڭشاپ «دېگۈزەلمىگەن» بولسا، ئىمرەمزە خاراكتېرىنىڭ چىنلىقىغا دەز كەتكەن بولاتتى.

ھېكايىدە ۋەقەلىك چىنلىقىغا ئاساس سېلىش، پېرسوناژ خاراكتېرىنى پېرسوناژنىڭ ئۆز تىلى ھەم پائالىيىتى ئارقىلىق يارىتىش، «قوي كۆز، بۇغداي ئۆڭ» دېگەندەك كونا قاتمال قىياپەت تەسۋىرلىرىگە ئېسىلىۋالماي، پېرسوناژلارنى ئۆزىگە خاس ئىجادىي تىل بىلەن تەسۋىرلەش كۆپ تەكىتلەنگەن بولسىمۇ، بەزى يازغۇچىلىرىمىز ھېلىمۇ كونا سەنئەتتىن قۇتۇلالماي كېلىۋاتىدۇ. يولداش زۇنۇن تاھىرنىڭ «پەتىچى» ناملىق بۇ ھېكايىسىدە كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغان بۇنداق ئەھۋاللار يوق. شۇڭا كىتابخان ھېكايىدىكى ئىككى شەخسنىڭ جوزا ئۈستىدىكى سۆھبىتىدىن غايەت زور بەدىئىي چىنلىق مەنزىرىسىنى كۆرىدۇ، بۇ ھېكايە كىشىنى ئىشەندۈرەلمەيدىغان ۋەقەلىكتىن، تولا دېيىلىپ «قېرىپ» قالغان تەسۋىرلەردىن خالى. ھېكايىنىڭ خاتىمىسىمۇ كىشىنى ئويغا سېلىپ، ۋەقەلىك ئىچىگە قايتا ئېلىپ كىرىپ كېتىدۇ. شۇڭا مەن بۇ ئەسەرنى يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىمىزنىڭ بىرگۈلى ھېسابلايمەن.

ئۈرۈمچىدىن ئابلىكىم ئۇبۇلھەسەنھاجى

يەنە «سىزنى سۆيەتتىم» ھېكايىسى ھەققىدە

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىللىق 9 - سانىغا بېسىلغان «سىزنى سۆيەتتىم» ناملىق ھېكايىسىنى ئوقۇپ، تۆۋەندىكىدەك تەسىراتقا كەلدىم:

بۇ مۇھەببەت ۋە ئىجتىمائىي ئەخلاق تېمىسىدىكى ھېكايە بولۇپ، سالام خەت شەكلىدە يېزىلغان. بۇ ھېكايىدە مۇرات بىلەن رۇقىيەنىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش جەريانىدا باشتىن كەچۈرگەن مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسى تەسۋىرلەنگەن. ھېكايىچىلىقىمىزدا بۇ تېمىنى يېزىشنىڭ زېمىنى ئىنتايىن كەڭ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ ناھايىتى قىزىقارلىق تېما، ئەمما گەپ بۇ تېمىنى قانداق يېزىشتا. مېنىڭچە، بۇ ھېكايىنىڭ ئاپتورى دەل مۇشۇ نازۇك مەسىلىدە ئاجىزلىق قىلغان. باشقىسىنى قويۇپ تۇرايلى، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان رۇقىيە بىلەن مۇرات مۇھەببەتكە تامامەن مەسئۇلىيەتسىزلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. ئاپتور تەرىپىدىن بەدىئىي سەھنىگە كۆپرەك چىقىرىلغان رۇقىيە كىتابخانىنىڭ كۆز ئالدىدا ناھايىتى شاللاق، نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدىغان شەخس سۈپىتىدە گەۋدىلىنىدۇ. مۇرات سەھرادىكى ھېلىقى تانسا كېچىلىكىدىن تارتىپ خېلى ئۇزۇن ۋاقىتقىچە رۇقىيەگە جىسمانىي جەھەتتىن ھۆكۈمرانلىق قىلىشنىلا ئويلايدۇ. «دېرىزىنىڭ سۇنۇق كۆزنىكىدىن مارىلاپ، سىزنى كۈتىدىغان ئىنتىزارلىق كۈنلەر يەنە باشلاندى. مەن ھەر شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرى تاقەتسىزلىك بىلەن سىزنى كۈتەتتىم، بىراق ۋىسال پەيتى زادىلا كەلمەيۋاتاتتى.» ھېكايىنىڭ بايانىدىن قارىغاندا، مۇرات بىلەن رۇقىيە بىر سىنىپتا ئوقۇيدىغان ساۋاقداشلاردىن بولۇپ، ھەر كۈنى دېگۈدەك بىر-بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇش، «ۋىساللىشىش» پۇرسىتىگە ئىگە ئىدى. لېكىن مۇراتنىڭ يۇقىرىقى سۆزىدىن ئۇنىڭ رۇقىيەگە جىسمانىي جەھەتتىن ئېرىشىشنى ئالدىنقى ئورۇندا قويغانلىقى نامايان بولىدۇ. ئاپتور مۇراتنىڭ مۇھەببەتكە تۇتقان بۇنداق بىر تەرەپلىمە پوزىتسىيىسىگە بىرخىل گۈزەل ئەخلاق سۈپىتىدە مۇئامىلە قىلىدۇ. توغرا، ئاپتور رۇقىيە خاراكتېرىدىكى يېنىكلىك بىلەن مۇرات خاراكتېرىدىكى ئاجىزلىقلارنى قىسمەن تەنقىدلەيدۇ، ئەمما بۇ تەنقىد ھېكايىدىكى «مەن» نىڭ ئۆزىنى ۋىجدانەن ئازراق ئەيىبلىشى بىلەنلا چەكلىنىدۇ. كىشىنى ئويغا سالىدىغان بىر نۇقتا شۇكى، رۇقىيەمۇ ئوقۇغۇچى بولۇش سۈپىتى بىلەن ۋۇجۇدىدىكى

ئەڭ قىممەتلىك نەرسە — قىزلىق ئىپپىتىنى مۇزەپپەرنىڭ تەلۋىلەرچە تام تېپىشلىرىگە
تېگىشىۋەتكەندە، ھېچقانداق پىسەنت قىلمايدۇ. مۇرات رۇقىيەنىڭ بۇ ئىشىنى ئۆزىگە قىلىن-
غان ھاقارەت دەپ بىلىدۇ-دە، «مەھەللە سىرتىدىكى جىگدىلىك» تە ناتونۇش بىر ئايال
بىلەن غەيرىي نورمال مۇناسىۋەتتە بولىدۇ، بۇ قىلمىشىنى ئۆزىچە تېخى رۇقىيەدىن ئۆچ
ئالغانلىق دەپ خۇشال بولىدۇ، رۇقىيە بىلەن مۇرات ئاشۇنداق بەسلىشىپ بۇزۇقچىلىق
قىلىۋاتقاندا، ئۆزلىرىنىڭ ئوقۇغۇچى ئىكەنلىكىنى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ پائالىيەت دائىرىسىنى
چەكلەيدىغان مەكتەپ ئىنتىزامىنى، ئەخلاق قاتارلىقلارنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ قويمايدۇ.
ئۇلار شۇغۇللانغان يۇقىرىقىدەك بۇزۇقچىلىق كىتابخانلاردا قانداقتۇر نورمال ھادىسىدەك
تۇيغۇ پەيدا قىلىدۇ، بۇ بەلكىم ھېكايىدە ئىپادىلەنگەن ئاپتور مايىللىقى بىلەن مۇناس-
ۋەتلىك بولسا كېرەك. «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ مۇشتىرىلىرىنىڭ خېلى كۆپ قىسمى يەنىلا
كەڭ ياشلار، ئوقۇغۇچىلار بولغاچقا، بۇ مايىللىقنىڭ ئاشۇ ياشلار ئارىسىدا بەلگىلىك يامان
تەسىر پەيدا قىلىشىدىن ساقلانغىلى بولمايدۇ.

ئىككىنچىدىن، ئوقۇغۇچىلاردا مۇھەببەت بولمايدۇ، دەپ قاراش ياكى ئوقۇغۇچىلار-
دىكى مۇھەببەتنى بەدىئىي ئەسەرلەردە تەسۋىرلەشكە چەك قويۇشقا ئورۇنۇش بىمەنىلىك،
لېكىن شۇنى ئېسىمىزدىن چىقارماسلىقىمىز كېرەككى، بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىز ئەخلاق تەر-
بىيىسىگە يۇكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىدۇ. جىسمانىي ھەۋەسلەر بىلەن شەھۋانىي
تەلەپلەرنىڭ قىپيالىڭاچ ئوتتۇرىغا چىقىشىغا چەك قويىدۇ. لېكىن «سىزنى سۆيەتتىم...»
ھېكايىسىدە «قورسىقىم يۇمشاق قورسىقىڭىزغا تىرىلىپ قالدى»، «مەن كۆتۈرۈلگەن پۇتى-
ڭىزنى تۇتۇۋالدىم. سىز ئۇستۇمگە يىقىلىپ چۈشتىڭىز ... تەگدى! كۆكسىڭىز، قورسىقى-
ڭىز، قولىڭىز، پۇتىڭىز ... تەشنا لېۋىمگە تەگدى»، «ياتاقتىن كارىۋاتنىڭ غىچىرلىغان ئاۋا-
زى ئاڭلىنىپ قالدى!»، «... ئايال رومىلىنى چۆرۈۋەتكەن بولۇپ، جىگدىلىك ئاستىدىكى
نەم قۇمدا سوزۇلۇپ، چاتىرىقىنى كېرىپ ياتاتتى» دېگەندەك بىمەنە تەسۋىرلەرنى ئۇچرى-
تىمىز، كىچىككىنە بىر ھېكايىدا بۇنداق يالىڭاچ تەسۋىرلەرنىڭ شۇنچە كۆپ بولۇشى كى-
شىنىڭ دىققىتىنى تارتىدۇ. بۇ سۆزلەرنىڭ بەدىئىي ئەسەردىن ئورۇن ئېلىپ، كەڭ تار-
قالغانلىقى كىشىنى ئېچىندۇرىدۇ. جىسمانىي ھەۋەس بىلەن تەبىئىي تەلەپ ئادەم ۋۇجۇ-
دىدىكى مەۋجۇت نەرسىلەر بولۇش سۈپىتى بىلەن بەدىئىي ئەسەرلەردە تەسۋىرلىنىشكە
تېگىشلىك بولسىمۇ، يۇقىرىقىدەك يالىڭاچلاشتۇرۇۋېتىلسە، ئەدەبىياتىمىزنى چاكىنىلاشتۇرۇپ،
تېتىقسىز بىر نەرسىگە ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ، كىتابخاننىمۇ بىزار قىلىدۇ، ئۇنداق ھەۋەس بىلەن
تەلەپلەرنى يوشۇرۇشقا بولمىسىمۇ، ئەمما سىيلىقلاشتۇرۇش تامامەن مۇمكىن. ئۇلار سىيلىقلاش-
تۇرۇلسا، ئۇنىڭغا بەلگىلىك ھېسسىيات ئامىلى سىڭىدۇ، ئۇ چاغدا قىپيالىڭاچلىقتىن خالىي بولغا-
نىڭ ئۈستىگە، كىتابخاننىمۇ ھېسسىيات ئارقىلىق جەلپ قىلىش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدۇ.

خۇلاسىلىگەندە، بۇ ھېكايىدىكى شەخسلەرنىڭ ۋۇجۇدىدىن پاك مۇھەببەت ئامىللىرىنى
ئانچە تاپقىلى بولمايدۇ. مۇراتنىڭ رۇقىيەنى ياخشى كۆرۈشىنىڭ ھەقىقىي ھېسسىيات ئاسا-
سى ئاجىز بولغاچقا، ئۇنى مۇھەببەت دەپ ئاتاشمۇ بىر مەسىلە. دېمەك، ئاپتور بۇ ھې-
كايە ئارقىلىق پاك مۇھەببەتكە مەدھىيە ئوقۇش مەقسىتىگە يېتەلمەيلا قالماستىن، بەزى ساغ-
لام بولمىغان مۇناسىۋەتلەرنىمۇ لايىقىدا تەنقىدلىيەلمىگەن. ئىنقىلابىزم پرىنسىپلىرىغا يات
بولغان بەزى تەسۋىرلەرگە يول قويۇپ، ھېكايىنى خېلى چاكىنىلاشتۇرۇۋەتكەن. مېنىڭچە،
ئىجتىمائىي ئۈنۈم نۇقتىسىدىن ئالغاندا، بۇ بىرخىل نورمال بولمىغان ئەھۋال. ئەدەبىيات
سېپىمىز يېڭىدىن ئىجادىيەتكە كىرىشكەن ياسىن نىيازغا ئوخشاش ياش ھەۋەسكارلارنى قىزغىن

قارشى ئالدۇ. ئەمما مەن ئاددىي كىتابخان بولۇش سۈپىتىدە يولداش ياسىن زىيازنىڭ ھېكايە ئىجادىيىتىدە نېمىنى يېزىش ئەمەس، بەلكى قانداق يېزىش، ئوبيېكتىپنى قانداق ئىپادىلەش مەسىلىسىنى كۆپرەك ئويلىنىشنى سەمىمىي ئۈمىد قىلىمەن، ئاخىرىدا ئاپتورنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئىجادىيىتىگە يېڭى مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

ئۈرۈمچىدىن ئابدۇللا مەتقۇربان

مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ئىككى ئەسەر

مەن «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىللىق 8 - سانىغا بېسىلغان شائىر ياسىن زىلالنىڭ «ئانا» ناملىق داستانىنى ئوقۇپ سۆيۈنۈپ كەتتىم:

تەپتى كۈچلۈك يالقۇنلاردا ئالتۇن تاۋلىنار،
ئالتۇندەك پاك، چىرىمەس روھ ۋىجدانىمغا رەڭ.
مىڭ يىللاپ زەر كۆمۈلسىمۇ ھامان يالتىرار،
زەر خىسلەتنى زەردەك ئەرگە ئانا بەردى دەڭ.

بۇ مىسرالارنى تەھلىل قىلىپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز، ئەلۋەتتە. ئومۇمەن داستان سىزنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭدا تەسۋىرلەنگىنى بىزنىڭ ئانىمىز، بىزگە ئاق سۈت بەرگەن، بىزنىڭ ئازابلىرىمىز ئۈچۈن ياش تۆككەن، بىز ئۈچۈن تالاي - تالاي كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەن، كۈندۈزلىرى ئېتىزدا ئىشلەپ، ئاخشىمى بىزگە مەززىلىك تاماق ئېتىپ بەرگەن، مېھىر - شەپقىتى تەڭداشسىز ئانا.

ئۇتتۇز تۈننى ئايدىڭ قىلغان بولساڭ تولۇن ئاي،
قانچە گۈزەل بولۇپ كېتەر ئىدى بۇ دۇنيا.
نېچۈك چىداپ كەتتىڭ بىزنى قالدۇرۇپ ۋاي، ۋاي،
شۈكرى، ئايسىز تۈندە ئايدۇر بىزلەرگە ئانا.

شائىر بۇ مىسرالار ئارقىلىق ئانا ھەققىدە ناخشا ئېيتىدۇ. قەلبىمىزدىكى ئانىمىزغا بولغان مۇھەببىتىمىزنى سۈرەتلەيدۇ. ئۇ:

كۆمگەن بولساڭ كۆمۈش نۇرغا ئۇتتۇز تۈننى سەن،
ئېرىشەتتىڭ ئانىلارنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا.
شۇ چاغ ساڭا ئانام ئوخشاش باش قۇياتتىم مەن،
يەتمەس مېھرىڭ ئانام مېھرى تولۇقلۇقىغا.

دېگەن مىسرالاردا ئانىنى تېخىمۇ يۈكسەكلىككە كۆتۈرىدۇ. شائىر بۇ ئەسەرگە يەنە بىر چۆچەكنى قىستۇرۇش ئارقىلىق داستاننى تېخىمۇ تەسىرلىك ھەم ھېسسىياتقا باي قىلغان. بۇ چۆچەك ئارقىلىق مۇھەببەت سەۋداسىغا ئايلانغان يىگىتنىڭ پەسكەش ئەپتى - بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلاش بىلەن بىللە ئۇنىڭ ئېچىنىشلىق ھالىتىنى تەسۋىرلەپ، ئانىنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلۇقىنى مەدھىيىلىگەن.

لاپپىدىلا يورۇپ كەتتى زۇلمەتلىك دۇنيا،
ئانا ئۈچۈن يورۇق دۇنيا زۇلمەتتۇر ئەمما.
يۈزلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ ئوغلىنىڭ ئانا
دېدى: ئوغلۇم، راست كۆردىمۇ كۆزۈڭ ئېيتقىنا؟!
...
قەسەم بەردى يىگىت قىزغا ئايدىڭ كېچىدە،
قىزنىڭ شەرتى: ئانىسىنى كۆزدىن يوقىتىش.
— بەجا قىلاي، — دېدى يىگىت،— ئۈچ كۈن ئىچىدە،
مەيلى ۋىسال ئېلىپ كەلسە ئۇندىن قۇتۇلۇش.
توپا تولۇپ چىققان چاغدا تاكى گېلىغا،
— توختا بالام! — دېدى ئانا،— سۆزۈمنى ئاڭلا،
خوش دەۋالاي، قىلىۋالاي مەن ساڭا دۇئا،
ساڭا بەخت، ئۆمۈر، تەۋپىق بەرسۇن ھەق - ئاللا.

كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، شائىرنىڭ بۇ يەردە يېزىۋاتقىنى ئادەتتىكى بىر ئانا ئەمەس، بەلكى ئۇلۇغ، مۇقەددەس ئانا!

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىللىق 6 - سانىغا بېسىلغان ياش ھەۋەسكار ئايبېك ئۆمەرنىڭ «مەن شۇنداق شائىر» ناملىق شېئىرىمۇ تىلىنىڭ ئاددىي، پىكرىنىڭ چوڭقۇرلۇقى بىلەن مېنى ئۆزىگە جەلىپ قىلدى.

ھازىر بىزدە شېئىر يازىدىغانلار بەك كۆپ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، شېئىرىيىتىمىز تەقلىدچىلىك، شوئارۋازلىق، قېلىپبازلىقتىن قۇتۇلالمايۋاتىدۇ. بىر ياخشى شېئىرنى ئوقۇپلا، ئارقىدىن ئىلھامى كېلىپ «شېئىر» يازىدىغان «شائىرلار» ھېلىمۇ بار. ئايبېك ئۆمەر ئۆزىنىڭ بۇ شېئىرىدا ئاشۇنداق «شائىر»لارنى قاتتىق مەسخىرە قىلىدۇ:

ئۆزگىلەر ئىشلەتكەن سۆزنى ئىشلەتتىم،
توغرا دەپ تونۇدۇم بولماي تەنقىدچى.
باغنىلا ماختىدىم، تاغنى كۆرمىدىم،
مەن شۇنداق شائىر ھەم شۇنداق تەقلىدچى.

روشەنكى، باشتىلا يېزىلغان بۇ مىسرالاردىن شائىرنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ. مەن بۇ شېئىرنى مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان دەپ قارايمەن. چۈنكى مەنمۇ «شۇنداق شائىر»لاردىن جاق تويغان كىتابخانلارنىڭ بىرى. شۇنىمۇ ئېيتىپ قويۇش كېرەككى، بۇ تېمىنى ئۇنچىۋالا جىق قۇرلارنى زايا قىلمايلا ئىپادىلىگىلى بولاتتى.

قىسقىسى، «مەن شۇنداق شائىر» ناملىق بۇ شېئىرنى شېئىرىيىتىمىزدىكى بىر قامچا دېيىشكە بولىدۇ.

مەن ياسىن زىلال بىلەن ئايبېك ئۆمەرنىڭ تېخىمۇ نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشىغا تىلەكداشمەن.

قاراماي بۇرغىلاش شىركىتىدىن ئىبراھىم نىياز
مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

www.uyghurkitap.com

نىنا ماتۋېيېۋنا (سوۋېت ئىتتىپاقى)

ئىرون شېخى

(ھېكايە)

بۇكورىۋ يەنە بىر ئۆيدىكى سافادا ئۇخلاۋاتاتتى. ھەر كۈنى سەھەردە تەكرارلىنىدىغان ئاۋازلار ــ مۇنچىدىكى سۇنىڭ شىرىلدىشى، ئايالى ۋە ئوغلىنىڭ پاراڭلىرى ئۇنى ئويغىتىۋەتتى.

مەن چىقىپ كەتمەيمەن! دېدى ئۇ كەسكىن ھالدا ئۆز ئۆزىگە. ئاخشام ئايالىنىڭ ئۆزى بىلەن تاكاللاشقانلىقى ئۇنىڭغا بەكلا ھار كەلگەنىدى. ئەسلىدە ئۇ ئايالىنى ئالىي مەكتەپنىڭ ماتېرىيال ئارقىلىق ئوقۇش بۆلۈمىدە ئوقۇتۇشتا چىڭ تۇرۇۋالغان ھەمدە پىداكارلىق بىلەن ئۆينىڭ بارلىق ئېغىر ئىشلىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان، ئايالىدىن ئىمتىھاندىن ئۆتۈش ياكى دىپلوم ئېلىش ئۈچۈنلا ئوقۇماي، بەلكى بىر يۈكسەك مەقسەت، يەنى كىشىلىك ھاياتتىكى بىرەر كونكرېت ھەمدە پايدىلىق ئىشنى بولسىمۇ تونۇش، چۈشىنىش ئۈچۈن ئوقۇشنى تەلەپ قىلىغانىدى.

ئەمما، ئويلىمىغان يەردىن ئايالى ئوقۇشقا بېرىلىپلا كەتتى. بۇكورىۋ ھەيرانلىق ۋە ھەتتا بىرئاز قىزغىنىش بىلەن شۇنى بايقىدىكى، ئايالى ئەسلىدە ئۆزىگە قارىغاندا تېخىمۇ قەتئىي ئىرادە ۋە پەۋقۇلئاددە خىزمەت ئىقتىدارىغا ئىگە ئىكەن. ئايالى ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت تۆت ـ بەشلەردىلا ئورنىدىن تۇرۇپ دەرس تەكرارلايتتى، ئاندىن ئوغلىغا باللار كىتابىنى ئوقۇشنى ئۆگىتەتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئىشقا باراتتى. كەچتە، كۆپىنچە، كۇتۇپخانىدا ئۆگىنىش قىلاتتى. ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، بۇكورىۋ ئېتىپ قويغان كەچلىك تاماقنى ئالدىراپ يەپلا ئۇخلاشقا ياتاتتى. تېلېۋىزور كۆرۈش، مېھمانغا بېرىش، بايرام، ئويۇن ـ تاماشا دېگەنلەر ئۇنىڭ ئۈچۈن يىراق ئۆتمۈش بولۇپ قالغانىدى.

بىرقانچە كۈن ئىلگىرى، بۇكورىۋ ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك بولغان بىر كاماندىروپكىغا چىقىش پۇرسىتىگە ئېرىشىۋىدى، بۇ دەل ئايالىنىڭ ئىمتىھان ۋاقتىغا توغرا كېلىپ قالدى: شەيتان ئازدۇرغاندەكلا توغرا كېلىپ قالغىنىنى دېمەمدىغان، ئۇ بۇ چاغدا كاماندىروپكىغا چىقالمايتتى، يالغۇز ئوغلىنى ــ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 4 ـ يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان بالىسىنى تاشلاپ

كېتەلمەيتتى.

ئوچۇقىنى ئېيتقاندا، تونۇگۇنكى تاكاللىشىش ئۇلار ئارىسىدىكى بىرىنچى قېتىملىق جېدەل ئەمەس ئىدى. يېقىندىن بۇيان، بۇكوردۇ ئىززەت-ھۆرمەت تۇيغۇسى پات-پاتلا قوزغىلىدىغان، بارغانسېرى ئاسان ئاچچىقلىنىدىغان، سەپرا مىجەز بولۇپ قالدى. ئۇ قالايمىقان بولۇپ كەتكەن ئۆينى يىغىشتۇرمايلا قالماستىن، بەلكى تېخىمۇ قالايمىقان قىلىۋېتەتتى. بۇلار بىلەن كىمنىڭ كارى، ئۇ ئەپلەپ-سەپلەپ كۈن ئۆتكۈزۈشنىڭلا كويىغا چۈشتى. ئايالى تېخىمۇ شۇنداق ئىدى. تازىلىق چېلىكى تاشقارقى ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇپ قويۇلغانىدى. ئايالى ھەر كۈنى ئۇنى ئەگىپ ئۆتەتتى-يۇ، ئۇنىڭغا زادىلا دىققەت قىلمايتتى. قورسىقى ئاچقاندا، توڭلاتقۇدا نېمە بولسا شۇنى يەيتتى. يەيدىغىنى كۆپ چاغلاردا بىر پارچە بولكا، بىر ئىستاكان سۈتلا بولاتتى. بۇكوردۇ ئاخىرى تاقەت قىلالمىدى. ئۇنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، خوتۇنىغا «كۆرسەتمە» بېرىش، ئەقەللىيسى، ئۇنىڭ ئۆيگە تولۇپ كەتكەن ئەخلەت ۋە پاسكىنىچىلىقا بولغان دىققىتىنى قوزغاش، ئائىلىق ۋە ئايال خوجايىنلىق ھېسسىياتىنى ئويغىتىش، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن خىجىل بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدۇرۇش كېرەك ئىدى. لېكىن، ئايالىنىڭ «كۆرسەتمە» گە بەرگەن جاۋابى ئۇنىڭ مەڭزىگە مۇنداقلا سۆيۈپ قويۇپ، چاڭقىلدىغان ئاۋاز بىلەن:

— ۋاي جېنىم، ئۈچ يىلدىن بېرى تاقەت قىلىپ كەلدىڭىز، ئەمدى غۇلچى توگەپ غېرىچى قالدى، يەنە ئازراق تاقەت قىلىڭ، بۇ قالايمىقانچىلىقلارغا ئۇنىچىۋالا تىت-تىت بولۇپ كەتمەڭ... مەن دۆت ئىكەنمەن، بىرەر نەرسىنى 100 قېتىم ئوقۇمىسام ئۆگىنەلمەيدىكەنمەن، مېنىڭ ئوقۇشۇم تۈگىگەندە، ھەممە قايتىدىن رەتكە چۈشىدۇ، بولامدۇ؟ — دېيىشلا بولدى.

ئەمما، بۇكوردۇ بۇ قالايمىقانچىلىقلارغا داۋاملىق تاقەت قىلالمىدى. كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپلا، ئۇنىڭ ئائىلىسىدە ئازغىنا پاسكىنىچىلىقمۇ گەپ ئاڭلىماسلىق ۋە ئەقىلسىزلىكنىڭ ئالامىتى دەپ قارىلاتتى. ئەمما، ھازىر ئايالى ھەر كۈنى ناھايىتى كەچ قايتىپ كېلەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەر كۈنلا شۇنداق ئوخشاش بىر خىلدا پەلتۇسىنى سالماي ۋە ھەتتا ناھايىتى ئېغىر بولغان ماتېرىيال سومكىسىنى كۆتۈرگىنىچە ئىشىكتىن كىرە-كىرمەيلا ناھايىتى تېزلىك بىلەن ھەممە ئىشنى ئۇنىڭغا سۆزلىگىلى تۇراتتى. بۇ ھەممە ئىش ناھايىتى كۆپ، خىلمۇ خىل ئىشلار بولماستىن، پەقەتلا ئايال دوستۇمنىڭ ئۆيىدە تاپشۇرۇق ئىشلىدىم ياكى كۇتۇپخانا كىتابىنى ئۆيگە ئېلىپ كېتىشكە بەرمەيدىكەن، شۇڭا ئىلاجىسىز كۇتۇپخانىنىڭ قىرائەتخانىسىدا ئۆگىنىش قىلدىم، دېگەنلەردىنلا ئىبارەت ئىدى. ئايالى ۋاتىلداپ تۈگىمەي سۆزلەپلا كېتەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇلار دېيىش ھاجەتسىز، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان سۆزلەر ئىدى. ئۇنىڭ مەقسىتى ئېرىنى ئېغىز ئاچقۇزماسلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. بۇكوردۇ كۈندەشلىكنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى، ئۇنىڭ كونا ئىدىيىلەرنىڭ قالدۇقى ئىكەنلىكىنى بىلەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ھەقتە زادىلا بىرەر ئاساسى يوق ئىدى. ئەمما، بۇ ئىش ھەمىشە ئۇنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلاتتى، كۆرۈنۈشتە ئايالىنىڭ مۇنداق گەپ ئەگىتمەي ۋالاقلاشلىرىغا مۇمكىنقەدەر

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

خاتىرجەملىك بىلەن ئىنكاس بىلدۈرگىنى بىلەن قەلبىدىكى دەرد ۋە ئازابلىرىنى زادىلا يېنىكلىتەلمەيتتى.

بۇكورۇۋ تۈنۈگۈنكى جېدەلدە ئۆزىنىڭ زادى نېمىشقا شۇنچە قاتتىق چېچىلىپ كەتكەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ بېرەلمەيتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە دەل تۈنۈگۈنكى تاكاللىشىش ئۇنىڭغا مۇشۇنداق بىر مىنۇت تۇرۇۋېرىشمۇ ئۆزىگە بىر ئەسىرلىك ئازاب بولىدىغانلىقىنى تونۇتتى. ئايالى قەستەن شۇنداق قىلىۋاتقاندەك ئىدى. ئۇ كەچتە ئۆيگە سائەت توققۇز ياكى ئوندا قايتىپ كېلەتتى... تۈنۈگۈن كەچتە ئۇ پەلەمپەيدىن چىقىۋاتقان ئۆزىگە تونۇش ئاياغ تاۋۇشىنى ئاڭلاپلا سافادا يېتىۋالدى ھەمدە قولىغا بىر گېزىتنى ئېلىۋالدى. ئەمما قېرىشقاندەك گېزىتنى تەتۈر تۇتۇۋالغانىدى. ئايالى ئۆيگە كىرىپلا دەرھال ئۇنىڭ كەيپىياتىنىڭ جايىدا ئەمەسلىكىنى سەزدى-دە، ئۇچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئۇدۇللا قىلىپ:

— بۇكورىۋ، مەن ئۆگىنىشىمنى توختىتىپ قويۇشۇم كېرەكمۇ؟ لېكىن بۇ... — دېۋىدى ئۇ قوپاللىق بىلەن ئايالىنىڭ گېپىنىڭ بېلىگە تەپتى. ئايالى جىم بولۇپ قالدى، ئەمما، ئۇ بارغانسېرى ھاياجانلىنىپ، ئاغزىغا كەلگەن سۆزلەرنى قىلىشقا باشلىدى. ئايالى مۇنچىغا كىرىپ ئىشىكنى ئېتىۋالدى.

ئۇ ئۆزىنىڭ ياتىقىغا قايتىپ چىققاندىن كېيىن، ئاندىن سەل تىنچلاندى، ئەمما، ئۇزۇنغىچە ئۇخلىيالمىدى. ياندىكى ئۆيدىن ئاڭلىنىۋاتقان ھەربىر تىۋىشقا دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ ياتتى. ئۇ ئويلايتتى: مەن ئۇنى بوزەك قىلدىممۇ؟ قىلدىم. مېنىڭمۇ خىزمىتىم بار-دە. بۇ خىزمەت ئوخشاشلا مۇھىم، بۇ خىزمەتتە پۈتۈن تىرىشچانلىقىم ۋە ھەۋىسىم بىلەن بېرىلىۋاتقان تۇرسام، نېمىشقا ئۆز ئارزۇلىرىمنى قۇربان قىلىشىم كېرەككەن؟ ئەگەر شۇنداق بولسا، ئايالىمنىڭ ئۆگىنىشى ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ بەدەل كەتكەن بولامدۇ؟ ئۇنىڭ ئۆگىنىشىنىڭ نەتىجىسى قانچىلىك بولار؟ ئۇ ناھايىتى كەلسە دىپلومغا ئېرىشىپ، لايىھەلەش ئورنىدا مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىغىچە راھەتلىنىپ ئولتۇرار! ئەمما، مەن پەقەت راھەت، خاتىرجەم ئائىلە بولسىلا، ۋاپادار خوتۇنۇم ياخشى ياردەمچىم بولسىلا تېخىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈرەلەيمەن. ئىلمىي ئۇنۋان ئۈچۈن يازغان ماقالەم پۈتەي دەپ قالدى، ئەمما، ئۇنىڭ ماقالىنى گىرامماتىكا قائىدىسى بويىچە تۈزىتىپ چىقىشقا ياردەملىشىشكىمۇ ئايالىمنىڭ ۋاقتى يوق.

شۇ ئاخشىمى بۇكورىۋ بۇلارنى قايتا-قايتا ئويلاپ كەتتى. ئاندىن ئۇ پۈتۈنلەي تىنچلاندى ھەمدە ئەتىدىن باشلاپ بىر ئىش قىلماقچى، يەنى ئۆزىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، ئۆز خوتۇنى — قانۇنلۇق ھەمراھىغا قارىتا بىر چوڭ ھەرىكەت ئېلىپ بارماقچى بولدى. ئۇ مۇنداق كۆڭۈلدىن جاق تويدۇم، ئەمدى ھەقىقىي ئەركەك بولۇش ۋاقتى كەلدى، دەپ ئويلايتتى.

ئەمما... بۈگۈن ئايالى نېمىشقا ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمايدۇ؟ ئىشقا مېڭىش ئالدىدا ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ قويۇشى كېرەك ئىدىغۇ! ئۇ قەستەن ساقلىقىم يوق ياكى يۈرىكىمدىن تۇيۇقسىز چاتاق چىقىپ قالدى دەپ تۇرۇۋالسۇنمۇ-يە؟ ياق، بولمايدۇ، بۇ سەمىمىيەتسىزلىك، ئالدامچىلىق.

ئاخىرى، ئىشىكنىڭ جالاق قىلىپ تاقالغان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇ كارىدۋاتتىن سەكرەپ قوپتى: خەت، ئۇ چوقۇم خەت تاشلاپ قويدى، دەپ ئويلىدى ئۇ.

ئەمما، خەت يوق ئىدى، ئاشخانىدا يۇيۇلمىغان بىر مۇنچە قاچا، تەخسىلەر دۆۋىلەپ قويۇلغانىدى. ھەي...

بۇكورىۋ مۇنچىغا كىردى. ئۇ دېموكراتىك گېرمانىيىدىن ئىمپورت قىلىنغان چىش پاستىسىدىن پاستا چىقىرىپ چىشىنى چوتكىلىدى. ئۇنىڭ ئاغزىدا قىرتاقىراق تاتلىق تەم پەيدا بولدى. ئۇ چىشىنى چوتكىلىغاچ كېيىنكى قەدەمدىكى ھەرىكەت پىلانى ھەققىدە ئويلىنىشقا باشلىدى: ئاۋۋال ئوبدان ياسىناي، يەنى كىشىلەر دائىم ئېيتىدىغاندەك ئوبدان پەرداز قىلاي، ئاندىن چىقىپ كېتەي. نەگە باراي؟ ئۇنىڭ بىلەن نېمە كارىم، كۆزۈمگە نە كۆرۈنسە شۇ يەرگە باراي! ئەلۋەتتە، ۋاقىت ئۇزۇن بولماسلىقى كېرەك! ئەڭ بولمىغاندا، بىر مەھەل بولسىمۇ مەيلى. سىرتتا كەچ كىرگىچە يۈرۈشۈم كېرەك، ئەگەر ئۇ ئازلىق قىلسا، يەنە بىر كېچە، توپتوغرا بىر كېچە ئۆيگە قايتماسلىقىم كېرەك. شۇنداق بولسۇن، خالىغان بىرەر يەردە بىر كېچە قونۇپ، كېچىدە ئەمەس، ئەتە ئەتىگەن ئۆيگە قايتىپ، خوتۇنىنىڭ ئىچىنىڭ تىتىلداپ كەتكەن-كەتمىگەنلىكىنى بىر كۆرۈپ باقاي.

ئۇ ھېچنېمىنى يىغىشتۇرماي، ھەممە نەرسىنى ئۆز پېتىچە تاشلاپ قويماقچى بولدى. ئۇ ئالدىراشلىق بىلەن بىر ۋاراق قەغەز تۇشقىچە خەت يېزىپ، كېچىدىن بۇيانقى ئويلىرىنى بايان قىلدى، خەتنىڭ ئاخىرىدا: «قاچان قايتىپ كېلىشىم ئېنىق ئەمەس» دەپ يازدى. بىردەم ئويلىنىپ، بىردىنلا يەنە «ساڭا تولۇق ئەركىنلىك بەردىم» دەپ قوشۇپ قويدى.

بۇكورىۋ ئۆزى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغان سۇس كۆل رەڭ سوكنو پەلتوسىنى، پەلتوسى بىلەن ئوخشاش رەڭدىكى يۇمشاق باشلىقنى كىيىپ، خۇددى بىر بويتاق قىياپىتىدە ئۆيدىن چىقتى. ئۆيدىن چىقىۋاتقان پەيتتە ئوغلىنى ئويلىدى: كېرەك يوق، ناھايىتى بالا بىر ۋاق چۈشلۈك تاماق يېيەلمەيدىغان بولدى، بۇنى ئانىسىمۇ بىلىپ قالسۇن!

ئۇ تاكسى ماشىنا بېكىتىدە بىر قارارغا كېلەلمەي بىردەم مېڭىپ يۈردى. ئۇنىڭ ھەقىقەتەن بارىدىغان يېرى يوق، ئۇ دەرس ئۆتىدىغان ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئوقۇش باشلىنىشىغا يەنە تېخى بەش كۈن بار ئىدى. قانداق قىلىش كېرەك؟ بوپتۇلا، شەھەر مەركىزى ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرەي. ئۇ باشقىلارغا ئەتىگەندە ئىشى يوق چۆگىلەپ يۈرگەن ساياھەتچى ياكى چەتتىن كەلگەن كىشىدەك كۆرۈنۈش ئۈچۈن، قەستەن ناخشا ئاھاڭىغا ئىسقىرتىپ ماڭدى. ئۇ ئالدىدىن كېلىۋاتقان ئاياللارغا دىققەت بىلەن سەپسالدى (ئۇ شۇنداق قىلىشى كېرەك ئىدى)، يەنە ماگىزىنلارنىڭ كۆرگەزمە دېرىزىلىرى ۋە كىتاب بوتكىلىرى ئالدىدا توختاپ، ئۇلارغا قاراپ چىقتى. كۈز كىرىپ قالغاچقا دېڭىز تەرەپتىن كېلىۋاتقان نەمخۇش ھاۋا ئۇنى تېڭدۇراتتى. دېڭىز قىرغىقىدا، بۇكورىۋ ئۆچىرەتتە تۇرۇپ بىر پارچە «تېز يۈگۈرۈش» لاتارىيە بېلىتى سېتىۋېلىپ، بىراقلا 25 رۇبلى ئۇتتۇۋالدى، ئەمما، بۇنىڭغا ئۇنچىۋالا ھەيران بولۇپ كەتمىدى. چۈنكى ئۇ ئۆزىنىڭ تەلەيلىكلىكىگە ھەمىشە تولۇق

www.uyghurkitap.com

ئىشىنەتتى، شۇنداقتىمۇ خۇشال بولدى.

ھازىر بۇ پۇلنى ئەھمىيەتلىك بىرەر ئىشقا خەجلەش كېرەك ئىدى: پاراخوتقا ئولتۇرۇپ بىر قېتىملىقى ئۈچ سائەتلىك بولغان دېڭىز ساياھىتى قىلىش ياكى قەھۋەخانىغا كىرىش كېرەك، ياكى ياخشى ئاشخانىسى بار كىنوخانىغا كىرىپ كىنو كۆرۈش، ياكى شەھەر سىرتىدىكى ئورمانلىقتا ئېچىلغان ئاشخانىغا بېرىش كېرەك، ئۇ يەرنىڭ تاماق-قورۇمىلىرى بەك قىممەت بولسىمۇ مەيلى. زادى بولمىسا، ماگىزىندىن بىرەر گالستۇك ئالسىمۇ ياكى كېپىنەك قىسقۇچ ۋە ياكى بىرەر قەلەم ئالسىمۇ بولۇۋېرىدۇ. شۇنداق-تە، بۇ پۇلنى خەجلەشكە ئورۇن دېگەن كۆپ.

ئۇ خوتۇننى ئويلىمىدى، چۈنكى ھازىر ئۇنىڭ قەلبى يېڭىچە بىر ئەركىنلىك ھېسسىياتى بىلەن تولغانىدى. ئەمما، ھەقىقەتنى ئېيتقاندا، بۇ ئەركىنلىك كۆپىرەك مەنىسىز، زېرىكەرلىك ئەركىنلىككە ئوخشايتتى. بىراق، ئۇ بۇلارنى ئويلاشنى خالىمايتتى...

باغچىدىكى ئۇزۇن ئورۇندۇقتا كىيىملىرى كونا ئىككى قىز ئولتۇراتتى. ئۇ ئورۇندۇققا بېرىپ ئولتۇردى، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدا ھېچقانداق باشقىچە بىرەر غەرەز يوق ئىدى. بىر قىز سومكىسىدىن ناچار بىر قاپ تاماكا ئالدى، يەنە بىرسى قاپىقىنى تۈرۈپ، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا بۇكوردۇغا قاراپ قويدى، توغرىراقىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭ سۆزگۈچلۈك ئۇزۇن تاماكىسىغا قاراپ قويدى.

ئەگەر ئۇلار ئېغىز ئېچىپ سوراپ قالسا، ئۇلارغا بېرەي. ئۇ سېخىلىق بىلەن ئاشۇ نىيەتكە كەلدى. ئەمما، ئۇ ئىككى قىز ھەتتا ئۇنىڭدىن سەرەڭگىمۇ سورىماي، ئۆزلىرىنىڭ كىچىك سومكىسىدىن سەرەڭگە ئاتتۇرۇشقا باشلىدى. شۇ چاغدا، تىزىدىكى بەلگىسى يىرتىلىپ كەتكەن چوپانچە ئىشتان ۋە ئېگىز پاشنىلىق ئاياغ كىيگەن ئىككى يىگىت كېلىپ، قىزلار بىلەن بۇكوردۇنىڭ ئارىسىدا گۇپىلا قىلىپ ئولتۇردى. ئارقىدىنلا قىزلارنىڭ قىزغىن ئاۋازى ئاڭلاندى:

— يىگىتلەر، سىلەردە ياخشى تاماكا ۋە سەرەڭگە بارمۇ؟

بۇكوردۇ مەيۈسلۈك بىلەن ئۆزىنىڭ 40 ياشقا كىرىپ قالغانلىقىنى ئىختىيارسىز ئېسىگە ئالدى. 40 ياش قېرىغانلىق ھېسابلانمىسىمۇ، ئەمما، ياشلىقمۇ ئەمەس ئىدى. بۇنىڭغا نېمە دېيىش كېرەك؟ ئېھتىمال بۇ يەردىكى مۇھىم نەرسە ياشتا ئەمەس، بەلكىم باشقا نەرسىدۇر؟ لېكىن، ئۇ زادى نېمە؟

بۇكوردۇ ئۇ يەردىن قوپۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئۆچىرەتتە تۇرۇپ بىر بوتۇلكا كۇۋاس سېتىۋالدى، بىر ماروژنا يېدى، تاۋار ئېلانلىرىنى كۆردى، ئائىلىسى ئۈچۈن سوغىغا كۆچۈرۈلگەن بىر تەشتەك گۈل زاكاز قىلدى، ئۇ بۇ گۈلنىڭ ئىسمىنى ئۇقمايتتى. پەقەت خېلى بۇرۇنلا ئائىلىنىڭ ئۆيىگە مۇشۇنداق گۈلدىن بىر تەشتەك قويۇش ئارزۇسى بارلىقىلا ئېسىدە ئىدى. ئەلۋەتتە، ئۇ بۇ گۈلنى كېيىن ئالسىمۇ كېچىكمەيتتى، ئەمما، ھازىر ئالسا ئائىلىنى تېخىمۇ بىئارام قىلاتتى. ئۇ ئىستانسىدىكى تۆمۈريول بىلەن مەيداننى ئايرىپ تۇرىدىغان رېشاتكا يېنىدا خېلى ئۇزۇنغىچە تۇرۇپ، ئالدىدىن يالت-يۇلت قىلىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان يېشىل ۋاگونلارغا تىكىلدى، ۋاگونلارنىڭ

ئاق پەردە تارتىلغان دېرىزىسىدىن يولۇچىلارنى كۆرۈپ، ئىختىيارسىز ھالدا ئۇلارغا مەسلىكى كەلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى تېخىمۇ غەمكىن ھېس قىلدى. ئۇ ئەگەر ھازىر مەنمۇ ئاشۇ ۋاگونغا چىقىۋالغان بولسام نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى-ھە، لېكىن نەگە بارىمەن... دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.

ئۇ سائەتكە قارىدى، ئوغلىنىڭ مەكتەپتىن كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالغانىدى. ئۇ چوقۇم ئاۋۋال ئاشخانىغا يۈگۈرۈپ كىرىشى، قازاننى ئېچىپ ئۇنىڭ قۇرۇق تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، كەمپۈت، مۇراببالارنى ئېلىپ يېيىشى، ئاندىن بۇ ئاز تېپىلىدىغان ئەركىنلىكتىن خۇشال بولۇپ، چوقۇم باشقا بالىلار بىلەن قاراڭغۇ چۈشكىچە ئويناپ، دەرسلىرىنى تەكرارلاشنى بىر ياققا چۆرۈپ تاشلىشى مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە، ئوغلىنىڭ تاپشۇرۇق ئىشلىشىگە ھەيدەكچىلىك قىلىش ۋە ئۇنى تەكشۈرۈش بۇكورىۋنىڭ مەسئۇلىيىتى ئىدى.

ئەمما، ئوغلى خېلى ياخشى چوڭ بولدى: ئۇنى ئۆگىنىشتە ناھايىتى ياخشى، ناھايىتى تىرىشچان، دېيىشكە بولاتتى. ئۇ يىغلاشنىلا بىلىدىغان دىتسىز بالىلاردىن ئەمەس، مۇستەقىل ياشاش روھىغا ئىگە بالا ئىدى. ئوغلىنى تەربىيەلەش جەھەتتە بۇكورىۋ بىلەن خوتۇنىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقاچان ئوخشىمايدىغان پىكىر بولۇپ باققان ئەمەس. بۇ يەنىلا خوتۇنىنىڭمۇ ھازىر تەربىيە ئېلىۋاتقانلىقىدىن-دە. مۇنداق دېيىش بىر ئاز مۇتلەقلەشتۈرۈۋەتكەنلىك بولامدۇ نېمە؟ ئۇنداق بولمىسا، ئوغلى نېمىشقا ھەمىشە قانداقلا ئىش بولسا ئاۋۋال ئانىسىنى ئىزدەيدۇ؟ ئۇنىڭغا ئۆز ھالىنى، خۇشاللىقى ۋە قايغۇسىنى ئېيتىدۇ؟ بالا تېخى كىچىك-تە، كىچىك بولغانلىقىدىن كېيىن ئانىسىدىن ئايرىلمايدۇ-دە!

چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولدى. بۇكورىۋ بىر كىنوخانىنىڭ قەھۋەخانىسىغا كىردى. ئۇ بۇ يەرگە زادىلا كېلىپ باقمىغان، راستىنى ئېيتقاندا، ئۇ شەھەردىكى باشقا ئاشخانىلارغىمۇ ئاساسەن كىرىپ باقمىغان. ئۇ ئىختىيارسىز خۇرسىندى: مەنىسىز، مەززىسىز ياشاپتىمەن! كۆڭۈل ئېچىش، ھۇزۇر-ھالاۋەت كۆرۈشنىمۇ بىلمەيدىكەنمەن، پەقەت ئائىلە، ئىشقا بېرىش، ئائىلىگە قايتىشنىلا بىلىدىكەنمەن. مۇنداق كېتىۋەرسەم، ئۆزۈمگە بارماي ماكچىيىپ كەتكىدەكمەن... ئۇ شۇلارنى ئويلاپ، قىلچە ئىككىلەنمەي قەھۋەخانىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ، لىق ئادەم ئولتۇرغان، ئىچى دىمىق بولۇپ كەتكەن بىر چوڭ خانىغا كىردى. ئەسلىدە كۈندۈزى قەھۋەخانىلاردا تاماقنى خېرىدار ئۆزى ئېلىپ يەيتتى. ئۇ نېمىشقا بۇلارنى ئويلاپ كۆرمىگەندۇ؟ خانىدىكى دىمىق ھاۋا تەسىرىدە ئۇ تەرلەپ كەتتى. ئىختىيارسىز ئۆز ئۆيىنىڭ ئازادە ئاشخانىسىنى ئېسىگە ئالدى. ئۇ بۇ يەردە ساق 40 مىنۇت ئۆرە تۇردى، ناھايىتى تەمسىز ئېتىلگەن قىزىلچا شورپىسىنى ئىچتى، گۆشى سەل پۇراپ قالغان گۆش نان ۋە ناھايىتى ناچار مۇراببا يېدى، ئۇنىڭ ئاناناس مۇرابباسى ياكى ئەمەسلىكىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. ئۇ بۇ يەردىن تېزرەك چىقىپ كېتىپ ئەركىنرەك نەپەس ئېلىش ئۈچۈن، ئالدىراشلىق بىلەن سىرتقا قاراپ ماڭدى. ئەمما، ئىشىك ئالدىغا بارغاندا، بىر ئايال قاتتىق ۋارقىراپ ئۇنى توختىتىۋالدى:

— گىراۋدان، ئىشلىتىپ بولغان قاچا-قۇچىلىرىڭىزنى يىغىشتۇرۇۋېتىڭ، بۇ سىزنىڭ ئۆيىڭىز ئەمەس! — بۇكورىۋنىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتتى-دە، دەرھال ئارقىغا قايتىپ ئىشلەتكەن تەخسىلەرنى ئېلىپ، پەردىنىڭ ئارقىسىغا ئاپىرىپ قويدى.

— بۇ ئۆيىڭىز ئەمەس! — بۇكورىۋ ئۇ ئايالنىڭ ئاۋازىنى دورىدى، — لېكىن ئۆيدە مېنىڭ ھەممە ئىشنى قىلىدىغانلىقىمنى، ھەممىنى يىغىشتۇرىدىغانلىقىمنى كىم بىلسۇن! — ئۇ بۇلارنى ئويلاپ كۆرمىگەن، بۇ جان ئالغۇر مەسئۇلىيەت مۇشۇ يەردىمۇ يەنىلا ئۇنىڭغا چاپلىشىپ كېلىۋاتاتتى.

ئۇ كوچىغا چىقىپ بىر تال تاماكا تۇتاشتۇردى-دە، روھى چۈشكەن ھالدا ئويغا چۆكتى: قالغان يېرىم كۈننى ۋە بۈگۈن كەچنى قانداق ئۆتكۈزەرمەن؟ سىرتتا قونۇپ قالسام قانداق بولار؟ ياخشىسى، بالدۇرراق ئۆيگە قايتىپ كېتەي! ياق، ھازىر تېخى بولمايدۇ!

ئۇ ئەركىن قەدەم بېسىپ بىر مەركىزىي ماگىزىنغا كىردى. خۇددى بىر نەرسە ئىزدەيدىغاندەك ھەممە پەشتاختىلارنى ئايلىنىپ چىقتى. دەسلەپتە ئۆچىرەتتە تۇرۇپ بىر قۇتا ئەرەب ئەتىرىسى ئالماقچى بولدى، لېكىن ئارقىدىنلا نىيىتىدىن يېنىپ، يەنىلا خوتۇن ئۆزى ئالسۇن، دەپ ئويلىدى. ئۇ ئۈچ قاپ ئىسسىم كارتوچكىسى سېتىۋېلىپ، ماگىزىندىن چىقتى. «ئالماس» ئۈنچە-مەرۋايىت دۇكىنى ئالدىدا! ئەۋرىشكە دېرىزىلىرىدىكى كۆزنى قاماشتۇرىدىغان زىننەت بۇيۇملىرىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ مۇنداق قىممەتلىك ئۈنچە-مەرۋايىت ۋە زىننەت بۇيۇملىرىغا ئەزەلدىن ھەۋەس قىلغان ئەمەس، ئۇنىڭ ئايالىمۇ شۇنداق. ئۇ ئايالىنىڭ بۇ نەرسىلەرگە قىزىقمىسىمۇ، ئەمما، ھەرقانداق كىيىمنى ئۆزۈڭچە ناھايىتى پاكىز، چىرايلىق كىيىدىغانلىقىنى، شۇنداقلا ئۇنىڭ كىيىملىرىنىڭ ھەمىشە شۇنچە يارىشىملىق، مودا كۆرۈنىدىغانلىقىنى ئويلىدى.

«ھەقىقەتەن ياخشى خوتۇن، — دېدى ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئۆز-ئۆزىگە قىزغىن مېھىر بىلەن، — ئۇ ئۇنداق ئەركە-نايناق، تەنتەك خوتۇنلاردىن ئەمەس»!

ئۇ ئىلگىرى ئۆزى ھەر قېتىم ئىمتىھان بەرگەندە، ئايالىنىڭ ئۆزىگە غەمخورلۇق قىلىپ، ئۆزىنى ئوبدان دەم ئالدۇرىدىغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى. ئۇ ئۇنداق چاغلاردا ياكى يېزىلارغا، چوڭلارنىڭ يېنىغا باراتتى ياكى يىراقتىكى ئاراللارغا بېرىپ بېلىق تۇتۇپ كېلەتتى. بۈگۈنكى كۈندە نەدىمۇ ئۆينىڭ بارلىق ئىشلىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، ئېرىنى سىرتقا يالغۇز چىقىپ ئويناپ كېلىشكە ئەۋەتىدىغان خوتۇنلار بولسۇن! مۇشۇلارنى ئويلاپ بۇكورىۋنىڭ قەلبىدە ئىختىيارسىز بىر ئىللىقلىق پەيدا بولدى.

ئۇلار كېلەر يىلى يازدا بۇلغارىيەگە بېرىشنى پىلانلىغانىدى. بۇكورىۋ ئۇ يەرگە بىر قېتىم بارغان بولغاچقا، يەنە بارغۇسى يوق ئىدى. ئەمما، ئايالى ھېچنەگە بېرىپ باقمىغان، شۇڭا ئۇنىڭ بېرىشى ئۈچۈنلا ئۇ بىللە بېرىش نىيىتىگە كەلگەنىدى. ھەي، بىچارە! ئۇنىڭ ئوقۇشى تېزرەك تۈگىسە بولاتتى! ئۇ يېقىندا ئايالىنىڭ كۆڭلىكىنىڭ بېلىدىن تارتىپ سىلىكىپ تۇرۇپ، خۇشاللىق بىلەن:

— قارىڭا، خېلىلا ئورۇقلاپتىمەنمۇ؟ نېمىدېگەن ياخشى! مانا بۇ زىلۋا بوي!—

دېگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى. ئەمما، ئو-
رۇقلاۋېرىپ، مەڭگۈز سۆڭەكلىرى چىقىپ قال-
سىمۇ ياخشى بولمايدۇ - دە!

تۇيۇقسىز يامغۇر يېغىپ كەتتى. بۇ-
كورىتۇ بېشىنى ئىچىگە تىقىپ، خۇددى سەر-
گەردانلىقتەك بىر ئائىلىنىڭ ئىشىكىنىڭ لەم-
پىسى ئاستىغا كىرىۋالدى. ئۇنىڭ قەلبىدە
ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان غەم - ئەندى-
شە ۋە يالغۇزسىراش ھېسسىياتى پەيدا بولدى.

ئۇنىڭ بۈگۈن 2 - قېتىم ئامىتى كې-
لىپ، ئىككى قىسىملىق بىر كىنونىڭ
بېلەتىنى ئالدى. يامغۇرلۇق كۈندە بۇنىڭدىن
باشقا نېمە ئىش قىلغىلى بولسۇن! نېمىلا
بولمىسۇن، كىنوخانىنىڭ ئىچى ئىسسىق ئىدى،
ئۇيقۇ كېلىپ قالسا ئازراق كۆز يۇمۇۋېلىشقىمۇ
بولاتتى. كىنو باشلاندى، بۇ يەنىلا ھېلە-
قىدەك ئائىلە ماجىراسى ئەكس ئەتتۈرۈل-
گەن فىلىم ئىدى: ئەر باش قەھرىمان
خوتۇنى بىلەن ئاشنىسى ئوتتۇرىسىدا قات-
راپ يۈرۈپ، زادى قايسىسى بىلەن بىرگە
ئۆتسە ياخشى بولىدىغانلىقىنى بىلەلمەي
بىئارام بولاتتى.

«ئەگەر مەن ئاشۇنداق ئەھۋالغا
دۇچ كېلىپ قالسام، — دەپ ئويلىدى ئۇ
ۋە يەنە دەرھال ئايالىنى خىيالىغا كەلتۈر-
دى، — ئەلۋەتتە، ئۇ تېپىۋالغان بىرەر
ئەر يوق، بۇ ماڭا بەش قولدەك ئايان،
ئەمما، كىم بىلىدۇ،... خوتۇنلار دۇنياسى
ئىچىدىكى ئىشلارنى بىلمەك تەس!»
ئەگەر ئىش ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولماي،
تۇيۇقسىز باشقىچە بولۇپ قالسىچۇ؟ ئەگەر
كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ خوتۇنىنىڭ ئاشنى-
سى بارلىقىنى بىلىپ قالسىچۇ؟ بۇ ئەلۋەتتە
ئۆزىگە زەربە بولىدۇ. ئەمما، قانداقلا بول-
مىسۇن، بۇنىڭلىق بىلەن ئۆزىمۇ ھەرگىز
سالپى - سايلاق تۇرمۇش يولىغا كىرىپ كەت-
سە بولمايدۇ. ئۇ ئۆيىنى تاشلاپ چى-
قىپ كېتىمىدۇ ياكى خوتۇنىنى ئۆيدىن قوغ-
لاپ چىقىرىدۇ، خالاس. بولدى، بۇ نېمە-
دېگەن قورقۇنۇچلۇق ئىش - ھە! بۇنىڭ
ئۈچۈن قەيسەر ئىرادە بولۇشى كېرەك...

كىنو تۈگىمىدى. بۇكورىتۇ گۇگۇم پەر-
دىسىگە ئورالغان كوچىدا ئاستا ماڭماقتا.
ئۇ شۇ تاپتا ئۆزىنى خۇددى ئىسسىقراق
بىر بۇلۇڭ ئىزدەپ يۈرگەن لالما ئىتقا ئوخ-
شاپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ئېھتىمال،
شۇ تاپتا خوتۇنىمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش يال-
غۇزلۇق ۋە ئىچ پۇشىقى تارتىۋاتقاندۇ!
ھازىر ئەمدى يەنە ئاشخانىغا كىرىش مۇم-
كىن ئەمەس، چۈنكى ئۇ يەر ھازىر ئادەم
بىلەن تولغان. بوش ئورۇن يوق ئىدى. ئۇ
كوچىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئۆرە تۇرۇپ، بېلىق
گۆشىدە ئېتىلگەن مانتا يېيىشكە باشلى-
دى، ئۇ بوش كېكىرىپ قويدى. ئاندىن
يەنە باغچىدىكى ھېلىقى تونۇش ئۇزۇن
ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى، ئۇنىڭ يې-
نىغا باشقا ئادەم كېلىپ ئولتۇرمىدى، بىرەر
ئادەم كېلىپ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشمىدى.
500 مىڭ نوپۇسى بولغان بۇ شەھەردە
بىرەر ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا ھاجىتى چۈشمەي-
ۋاتاتتى.

ئۆيىگە قايتىش كېرەكمىكىن؟ ئۇ قات-
تىق ھېرىپ كەتكەنىدى. ئەمما، يەنىلا
ۋاقىتىنى ئارقىغا سوزۇپ، بىرەر يېرىم سا-
ئەتتىن كېيىن ئۆيىگە قايتماقچى بولدى.

قاراڭغۇدا باغچىدا ئولتۇرۇۋاتقان
بۇكورىتۇنىڭ كاللىسىغا نېمە ئۈچۈندۇر
تۇيۇقسىز غەلىتە خىياللار كېلىشكە باشلى-
دى. ئۇ يەردىن ھۆل ئىرەن شاخلىرىنى
تېرىپ ئېلىپ گۈل شەكلىدە قىلىپ تىزدى.

ئايالى بۇنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى.

بىنانىڭ ئالدىغا كەلگەندە، بۇكورىۋ توختاپ، ئۆز ئۆيىنىڭ دېرىزىسىگە قارىدى. ئۆي قاپقاراڭغۇ ئىدى. ئايالى چوقۇم ئۆزىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇۋېرىپ، ئاچچىقى كېلىپ ئۇخلاپ قالغان بولسا كېرەك. ئايالى ئۆيگە كېلىپ (تۈنۈگۈندىن باشلاپ ئۇ چوقۇم ئۆز ۋاقتىدا ئۆيگە قايتىپ كەلدى) بالىنىڭ ئۆگىنىشىگە ياردەم بەردى. ئاندىن ھېلىقى خەتنى كۆردى... ئېھتىمال، ئۆيگە كىرىپلا خەتنى كۆرگەندۇ، دىلى ئازار يەپ يىغلاپ تاشلىغاندۇ، ئۇغۇ خوتۇنىنىڭ يىغلاپ باقىننى كۆرمىگەن. ئەمما، خوتۇن ھەر قانچە ئىرادىلىك، قەيسەر بولسىمۇ، چوقۇم ئىمتىھاننى ياخشى بېرەلمەي، كۆڭلى بۇزۇلۇپ يىغلىدى شۇنداق، ئۇنىڭغا مۇنداق مۇئامىلە قىلماسلىق كېرەك ئىدى. ئايالى ئىمتىھان بېرىۋاتىدۇ، خىزمىتى بار، قارايدىغان بالا بار. ئۇ مۇشۇنداق ئەلىتە ئىشلارنى قىلماسلىقى كېرەك ئىدى. بولار ئۇنىڭغا قانچىلىك چوڭ بېسىم بولغاندۇ - ھە!

ئۇ پەلەمپەيدىن ناھايىتى تېز يۈگۈرۈپ چىقتى. ئۇ دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭ كارىۋىتىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنى قوچاقلاپ سۆيەي، ئۇنىڭغا ئاتايىتەن ئېلىپ كەلگەن ئەترەن شېخى گۈلدەستىسىنى كۆرسەتەي. ئۇ خۇش بۇي پۇراپ تۇرغان بۇ چىرايلىق ئەترەن شېخىنى كۆرسە چوقۇم خۇش بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن كۆڭلى خاتىرجەم، خۇشال ھالدا ئۇيقۇغا كېتىدۇ، دېگەنلەرنى ئويلىدى.

ئۇ ئىشىكنى ئېھتىيات بىلەن ئېچىپ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۆيگە كىردى ھەمدە سىيلاشتۇرۇپ يورۇپ كىچىك لامپۇچكىنى ياندۇردى. كارىۋاتلار بوش ئىدى، ئۈستەلدە ئۆزى قويۇپ قويغان خەت ئېچىلماي شۇ پېتى تۇراتتى.

— ئاپا سىزمۇ؟ — يان ئۆيدىن ئوغلىنىڭ ئۇيقۇلۇق تووۇلغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ئۇخلا بالام، مەن كەلدىم، ئاپاڭ ھازىرلا كېلىدۇ! بۇكورىۋ ئۈستەلنىڭ ئالدىغا بېرىپ، دەرھال ھېلىقى خەتنى ئېلىپ پۇرلەپ يانچۇقىغا سالدى. ئەڭ چىرايلىق بىر نەچچە تال ئەترەن شېخىنى تاللاپ لوڭقىدىكى گۈللەرنىڭ ئارىسىغا سانجىپ قويدى - دە، ئاندىن ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى...

(«مەشھۇر ئەسەرلەردىن زوقلىنىش» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىلى 3 - سانىدىن)

قادىر راخمان تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر: كامىل تۇرسۇن

ئەدەبىي ھايات ئۇچۇرلار

△ پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى 1991 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى ئەدەبىيات ساھەسىدىكى بىر قىسىم مەشھۇر زاتلارنى تەكلىپ قىلىپ سۆھبەت ئۆتكۈزدى. سۆھبەتكە جياڭ زېمىن، چياۋ شى، سۇڭ پىڭ، لى رۇيخۇەن، لى تېيىڭ، دىڭ گۇەنگېن، ياڭ بەيبىڭ، ۋېن جياباۋ قاتارلىق رەھبىرىي يولداشلار، ئەدەبىيات ساھەسىدىكى شيايەن، ليۇ بەييۈ، ياۋشۆيىن، ۋاڭ مىڭ، لى دىلۇن، جاڭ گۇاڭنيەن گۇەنخۇا، ۋېيۋې، چېن روڭ، ليۇ چاڭيۇ، دۇڭ شۆۋېن قاتارلىق ئەربابلار قاتناشتى.

سۆھبەت يىغىنىدا جياڭ زېمىن «ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرەيلى» دېگەن تېمىدا سۆز قىلدى. ئۇ مۇنۇلارنى ئالاھىدە تەكىتلىدى: سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ـ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ شەرەپلىك بۇرچى. شۇنداقلا دۆلەتنىڭ چوڭ ۋەزىپىسىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرگە قويغان تەلىپى. مەن كەڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى كۈچەيتىپ، ئاممىغا، تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئىدىيىدە ئازاد بولۇپ، دادىل ئىجاد قىلىشىنى، ۋەتىنىمىزنىڭ ۋە پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت مىراسلىرىغا ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى قوبۇل قىلىپ، ئۇلۇغ دەۋرىمىزگە، ئۇلۇق مىللەتلىرىمىزگە مۇناسىپ ئېسىل ئەسەرلەرنى ئىزدىنىپ يارىتىپ، خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسايىن كۈچىيىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت تۇرمۇشى تەلىپىنى قاندۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

يىغىنغا قاتناشقان ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت لۇشيەنى، فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى قانداق قىلىپ ئىزچىللاشتۇرۇش، ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنى پالقۇنلۇق رېئال تۇرمۇشقا چۆكۈشكە يېتەكلەش، ئەدەبىيات ـ سەنئەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش قاتارلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە كەڭ ـ كۇشادە پىكىر قىلدى، مەركەزدىكى رەھبەرلەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتى، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىغا قىلغان غەمخورلۇقىغا تەشەككۈر بىلدۈردى.

△ ئالدىنقى يىللاردا بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش ئىدىيىۋى ئېقىمىنىڭ يامرىشىغا ئەگىشىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى چۆكۈردىغان، ئىنكار قىلىدىغان گەپ ـ سۆزلەر ئاۋۇپ قالغانىدى. ئاقىۋەتتە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىگە ھۇجۇم قىلىدىغان، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىك ئورنىنى ئىنكار قىلىدىغان ئەھۋاللارمۇ كۆرۈلگەنىدى. «بارچە ئېقىم» ژۇرنىلىنىڭ 1989 ـ يىللىق 3 ـ سانىغا بېسىلغان «ماۋزېدۇڭ

ھادىسىسى توغرىسىدا» دېگەن ماقالە مانا شۇنداق زەھەرخەندە ماقالىلەرنىڭ بىرى. بۇ ماقالىدە بۇرژۇئازىيىنىڭ ئىدېئالىزملىق قاراشلىرى ئارقىلىق ئېلىمىزنىڭ يېڭى دېموكراتىزملىق ئىنقىلابى، سوتسىيالىستىك ئىنقىلابى ھەمدە پرولېتارىياتنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئىشلىرى ئومۇمىيۈزلۈك ئىنكار قىلىنغان. بۇ بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمىنىڭ قەبىھ ھالدا راۋاجلانغانلىقىنىڭ گەۋدىلىك ئىپادىسى.

يېقىندا ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىك ئورنىدا چىڭ تۇرۇش مەسىلىسى بويىچە مۇھاكىمە يىغىنى ئېچىلدى. يىغىن قاتناشقۇچىلىرى مۇنداق ھېسابلىدى: ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىگە قانداق باھا بېرىش، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىك ئورنىدا چىڭ تۇرۇش-تۇرماسلىق ناھايىتى مۇھىم پرىنسىپلىق مەسىلە. بۇ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسى توغرىسىلىق ئېلىپ بېرىلغان كۆپ قېتىملىق تالاش-تارتىشلارنىڭ مەركىزىي نۇقتىسى بولۇپ كەلدى، شۇنداقلا بىزنىڭ بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى كۆرەش ئېلىپ بېرىشىمىزنىڭ ھالقىلىق نۇقتىسى بولۇپ كەلدى. جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئۈچۈن، جەزمەن ماركسىزملىق ئەدەبىيات نەزەرىيىسىنى، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىشتا چىڭ تۇرۇش كېرەك. بۇنى ئېلىمىزنىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىيات-سەنئىتىنىڭ ئەمەلىيىتى ئىسپاتلىغان. بۇ زور پرىنسىپلىق مەسىلىدە قىلچە تەۋرىنىشكە بولمايدۇ. ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدىن ئايرىلغان ھالدا جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرى ۋە كەلگۈسىدىكى نەتىجىلىرى ھەققىدە سۆز ئاچقىلى بولمىغىنىدەك، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىنى چەتكە قايرىپ قويۇپ، جۇڭگونىڭ يېڭى دېموكراتىك ۋە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئىتىنىڭ غايەت زور نەتىجىلىرى ۋە كۈللىنىشىدىن، پارلاق ئىستىقبالىدىن سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ. پارتىيىمىزنىڭ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، يولداش دېڭ شياۋپىڭ يادرولۇقىدىكى مەركىزىي كومىتېتنىڭ رەھبەرلىكىدە، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ ئەسلى قىياپىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئىتىمىزنىڭ جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى. يولداش دېڭ شياۋپىڭ يېڭى تارىخىي شارائىتتا ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرۇش، ئۇنى تەدبىقلاش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ئاساسىدا بىر قاتار بايانلارنى ئوتتۇرىغا قويدى: ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىك ئورنىدا چىڭ تۇرۇشتا، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىش كېرەك. ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىك ئورنىنى قوغداش، دائىم تەكىتلەش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنىڭدا چىڭ تۇرۇش، ئاندىن ئۇنى راۋاجلاندۇرۇش، ئەمەلىيەت داۋامىدا چىڭ تۇرۇش، ئەمەلىيەت داۋامىدا راۋاجلاندۇرۇش كېرەك. بىز ماركسىزملىق ئەدەبىيات-سەنئەت قارىشى، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ يولىيورۇقىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، بىر قولدا تەرتىپكە سېلىشنى، بىر قولدا گۈللەندۈرۈشنى چىڭ تۇتۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتىدە ئۈزلۈكسىز يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشىمىز كېرەك.

△ مەملىكەتلىك ئىشتىن سىرتقى ياش ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيەتچىلىرى يىغىنى

1991-يىلى 3-ئاينىڭ 7-كۈنى بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلدى. جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى چاقىرغان بۇ يىغىنغا ھەر مىللەتتىن بولغان 500 گە يېقىن ۋەكىل قاتناشتى. بۇ قېتىمقى يىغىننىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى بىر قولدا تەرتىپكە سېلىشنى، بىر قولدا گۈللەندۈرۈشنى تۇتۇش فاڭجېنىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدە بىر ئەۋلاد يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ زاپاس كۈچلىرى قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ تېخىمۇ گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت بولدى.

كۆلىمى زور، ۋاقتى ئۇزۇن، دائىرىسى كەڭ، تۈرى كۆپ، ۋەكىللەرنىڭ ئوتتۇرىچە يېشى كىچىك، ئاز سانلىق مىللەتلەر كۆپ بولۇش بۇ قېتىمقى يىغىننىڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىكى بولدى.

يولداش لى رۇيخۇەن تېلېفون بېرىپ، يىغىننىڭ ئېچىلىشىنى تەبرىكلىدى ھەمدە كۆپچىلىكنىڭ يولداش جياڭ زېمىننىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكى مەشھۇر زاتلار بىلەن كۆرۈشكەندە قىلغان سۆزىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشىنى ئۈمىد قىلدى.

جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى پارتكورۇپپىسىنىڭ شۇجىسى لىن مۇخەن «سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلايلى» دېگەن تېمىدا دوكلات بەردى.

△ ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 1991-يىلى 2-ئاينىڭ 12-كۈنى 1990-يىللىق خىزمەتلەرنى خۇلاسىلەش يىغىنى ئۆتكۈزدى. بىرلەشمىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى يىغىندا بىر يىللىق خىزمەتلەرنى ئەتراپلىق خۇلاسىلەپ، 1991-يىللىق خىزمەتلەرنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ مۇنداق دېدى:

«بىز بىر ئىلمىي خاراكتېرلىك ئاممىۋى تەشكىلات بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن باش شۇجى جياڭ زېمىننىڭ شىنجاڭنى كۆزدىن كەچۈرگەندە بەرگەن يوليورۇقىنىڭ، يەنى «مۇقىملىقنى ئەستە تۇتۇپ، ئىتتىپاقلىققا يېتىش، تەرەققىياتنى كۆزلەپ، قۇدرەت تېپىشنى قولغا كەلتۈرۈش» دېگەن يوليورۇقىنىڭ روھى بويىچە بىر قولدا داۋاملىق تەرتىپكە سېلىشنى، بىر قولدا گۈللەندۈرۈشنى چىڭ تۇتۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ئالاقىلىشىش، ماسلاشتۇرۇش، مۇلازىمەت، يېتەكچىلىك رولىنى تېخىمۇ ياخشى جارى قىلدۇرۇشىمىز لازىم. ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىنىڭ مۇقىملىقىنى، ئىتتىپاقلىق خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن، يامۇل ئىستىلىنى تىرىشىپ تۈگىتىپ، جەمئىيەتكە، ئاساسىي قاتلامغا، بىرلەشمىمىزنىڭ ئەزالىرىغا يۈزلىنىشىمىز لازىم. قانداق قىلغاندا ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ دېگەن مەسىلە يەنىلا بىزنىڭ يېڭى بىر يىلدا مۇھاكىمە قىلىدىغان مۇھىم بىر تېمىمىز.

1991-يىلى 7-ئاينىڭ 1-كۈنى ئۇلۇغ پارتىيىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىق بايرام كۈنى. 1992-يىلى 5-ئاينىڭ 23-كۈنى — ماۋ جۇشىنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات-سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق»ى ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقى، بۇ، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ داغدۇغىلىق بايرام كۈنى. بۇ ئىككى ئۇلۇغ بايرام كۈنىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن، بىز ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ، روھىمىزنى ئۇرغۇتۇپ، تىرىشىپ ئىجاد قىلىپ، تېخىمۇ ياخشى، تېخىمۇ كۆپ ئەدەبىي ئەسەرلەرنى پارتىيىگە، خەلققە تەقدىم قىلىشىمىز لازىم.»

www.uyghurkitap.com

△ جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسى 1991-يىلى 2-ئاينىڭ 28-كۈنى ئۈرۈمچىدە باھار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن چاي زىياپىتى ئۆتكۈزدى.

چاي زىياپىتىگە يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ بىر قىسىم ئەزالىرى قاتناشتى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى يىغىندا سۆز قىلىپ، يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ 1990-يىللىق خىزمەتلىرىنى خۇلاسىلىدى. ئۇ مۇنداق دېدى: يازغۇچىلار جەمئىيىتى 1990-يىلى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قەتئىي قارشى تۇرۇش، مەنىۋى ئەخلەتلەرنى قىلچە ئىككىلەنمەي تازىلاش ھەم ئامىمىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى يەنىمۇ جانلاندۇرۇش، ئەدەبىيات-سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش، يەنى بىر قولدا تەرتىپكە سېلىشنى، بىر قولدا گۈللەندۈرۈشنى چىڭ تۇتۇش لازىم، دېگەن يوليورۇقىنى ئىجرا قىلىپ، ئۆز خىزمىتىدە بىر مۇنچە نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. بىرىنچىدىن، ئۆتكەن يىلى 2-ئايدا سانجىدا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى بىرلىكتە ئۆتكۈزگەن يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى ئۆگىنىش ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ 43 نەپەر ئەزاسىنى تەكلىپ بىلەن قاتنىشىپ، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى شىنجاڭنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرگەن ھالدا چوڭقۇر مۇھاكىمە قىلدى. يىغىندىن كېيىن يازغۇچىلار جەمئىيىتى كۈچ ئۇيۇشتۇرۇپ، يازغۇچىلار جەمئىيىتى قارىمىقىدىكى 7 ئەدەبىي ژۇرنالنىڭ 1987-يىلدىن 1990-يىلغىچە بولغان 3 يىللىق ئەھۋالىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈپ، ساۋاقلارنى يەكۈنلەپ، تونۇشىنى ئۆستۈرۈپ، خىزمەت نىشانىنى تېخىمۇ ئايدىڭلاشتۇردى. تۈرلۈك تۈزۈملەرنى ئورنىتىپ، زۆرۈر تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ژۇرناللارنىڭ ساغلام نەشر قىلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلدى ۋە تۈرتكە بولدى. ئىككىنچىدىن، يازغۇچىلار جەمئىيىتى ئۆتكەن يىل بىر تەرەپتىن تۈزەش، يەنە بىر تەرەپتىن گۈللەندۈرۈشنى تۇتۇپ، ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىشلىرىنىڭ ئۈزلۈكسىز راۋاجلىنىشىغا تۈرتكە بولدى. بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمى پەيدا قىلىنغاندىن كېيىن، بىر مەزگىل ئەسەر مەنبەسى سىيلىقىپ قالغان ئەھۋال تەدرىجىي ئوڭشالدى. شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، 1990-يىلى ئاپتونوم رايونىمىزدا ئەدەبىي ئەسەرلەر ئەڭ كۆپ مۇكاپاتلانغان بىر يىل بولدى. مەملىكەت بويىچە تۇنجى نۆۋەتلىك ھازىرقى زامان ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقاتى مۇكاپاتى پائالىيىتىدە «تارىم»، «شۇئىلا»، «مىللىي يازغۇچىلار» ژۇرناللىرى «باغۋەن» مۇكاپاتىغا، 3 نەپەر ئوبزورچى مۇنەۋۋەر ئوبزورچى مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. 3-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىي ئىجادىيىتىنى باھالاشتا 15 ئاپتورنىڭ ئەسىرى مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتىغا (بۇنىڭ ئىچىدە ئىككى يازغۇچى ياش تالانت ئىگىلىرىنىڭ يېڭى ئەسەرلىرى مۇكاپاتىغا، بەش يازغۇچى ئەدەبىيات ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا، ئىككى تەرجىمان مۇنەۋۋەر تەرجىمان مۇكاپاتىغا) ئېرىشتى. ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە يېڭى دەۋردىكى مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئوبزور، تەرجىمە ئەسەر ۋە مۇھەررىرلەرنى مۇكاپاتلاش يىغىنىدا 22 ئەدەبىي ئوبزور، 37 تەرجىمە ئەسەر، 21 مۇھەررىر مۇكاپاتلاندى. شۇنىڭ بىلەن بىللە يازغۇچىلار جەمئىيىتى ئەزالىرىدىن خاۋ گۇەنجۇڭ، رەخىم قاسىم، دۇ شىڭفۇ، جاڭ دېيى، مۇھەممەت باغراش، جاڭ شىرۇڭ قاتارلىق 8 يولداش ئاپتونوم رايون بويىچە مۇنەۋۋەر مۇتەخەسسىس، مۇنەۋۋەر پەن-تېخنىكا خادىمى دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى.

پۇقىرىسىدا ئېيتىلغان مۇكاپاتلاش، تەقدىرلەش، شەرەپلىك نام بېرىش پائالىيەتلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇش، باھالاش، تاللاش جەريانىدا يازغۇچىلار جەمئىيىتى نۇرغۇنلىغان جاپالىق خىزمەتلەرنى ئىشلىدى. ئۈچىنچىدىن، ئۆزۈندىن بۇيان ھەل بولماي ئېسىلىپ كېلىۋاتقان كەسپىي يازغۇچىلارنىڭ كەسپىي ئۇنۋان مەسىلىسى يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى بىلەن ھەل قىلىندى. 9 يازغۇچىغا بىرىنچى دەرىجىلىك، 21 يازغۇچىغا ئىككىنچى دەرىجىلىك، 4 يازغۇچىغا 3- دەرىجىلىك يازغۇچى ئۇنۋانى بېرىلدى. يازغۇچىلار جەمئىيىتى يەنە ئۆزى باشقۇرۇۋاتقان 20 نەپەر توختاملىق كەسپىي يازغۇچى بىلەن قويۇق ئالاقە باغلاپ، توختامنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش يىغىنلىرىنى ئېچىپ ۋە ئۇلارنى ئۆز ئارا ئۆگىنىش، ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇشقا ئۇيۇشتۇرۇپ، كەسپىي يازغۇچىلارنىڭ تۇرمۇش بازىلىرى قۇرۇپ تۆۋەنگە يۈزلىنىشكە، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش مەزمۇنىدىكى ئەسەرلەرنى كۆپرەك يېزىشىغا تۈرتكە بولىدى. بۇلتۇر يازغۇچىلار جەمئىيىتىگە 128 ئەزا قوبۇل قىلىندى. ھازىر جەمئىيىتىمىزنىڭ ئەزالىرى 859 غا يەتتى. بۇنىڭ ئىچىدە ئازسانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى 70% نى ئىگىلەيدۇ. 103 كىشى مەملىكەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىگە ئەزا بولدى. بۇنىڭ 65% نى ئازسانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى ئىگىلەيدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئۆتكەن يىلى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 40 يىللىقىنى داغدۇغىلىق خاتىرىلەش، «تارىم مۇكاپاتى» تارقىتىش، «تارىم» ئەدەبىيات فوندى قۇرۇش، ھەرقايسى ژۇرناللارنىڭ ۋىلايەت، ئوبلاستلار بىلەن بىرلىشىپ ئۆگىنىش كۇرسى، كىچىك كۆلەملىك مۇھاكىمە يىغىنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇش پائالىيەتلىرىگە يازغۇچىلار جەمئىيىتى يېقىندىن ياردەملەشتى ۋە يېتەكچىلىك قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە يازغۇچىلار جەمئىيىتى قېرىنداش ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلارغا 20 كىشىنى ئەۋەتىپ، ئۇلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆگەندى، ئالماشتۇرۇش ئېلىپ باردى، سىرتتىن كەلگەن 15 يازغۇچىنى كۈتۈۋالدى.»

△ ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى سىياسىي باشقارمىسى بىلەن «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى 1991- يىلى 3- ئاينىڭ 8- كۈنى ئۈرۈمچىدە «8- مارت» خەلقئارا ئاياللار بايرىمىنىڭ 81 يىللىقىنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن چاي زىياپىتى ئۆتكۈزدى. چايغا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى بىلەن جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ مەسئۇللىرىدىن جاڭ گويىڭ، قەييۇم تۇردى، شاكەن ئوڭالباي، مەھەممەت شاۋۇدۇن، تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن قاتارلىق يولداشلار، بىرلەشمىگە قاراشلىق ھەرقايسى جەمئىيەت ۋە بۆلۈملەرنىڭ مەسئۇللىرى، بىرلەشمىدىكى ئايال ئىشچى-خىزمەتچىلەر ۋە ئۈرۈمچىدىكى بىر قىسىم ئايال ئاپتورلار بولۇپ 100 گە يېقىن كىشى قاتناشتى. يىغىنرائاي ھۈسەيىن قاتارلىق يولداشلار سۆز قىلدى. شائىرەلەر شېئىر ئوقۇدى.

△ شائىر تۇمۇر داۋامەتنىڭ «يۈرەك ناخشىسى»، «يۇرت مۇھەببىتى» ناملىق شېئىر توپلاملىرى 1989-1990- يىللىرى ياپونىيىدە ياپون تىلىدا نەشر قىلىندى. ئۇنىڭ «دوستلۇق كۈيى» ناملىق شېئىرى سوۋېت قازاقىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئالمۇتا شەھىرىدە چىقىدىغان «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتىنىڭ 1990- يىللىق 26- دېكابىر سانىغا بېسىلدى. ئۇنىڭ يەنە بىر مۇنچىلىغان شېئىرلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ھەرقايسى ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەتلىرىدە چىقىدىغان «ئۆزبېكىستان ئەدەبىيات-سەنئىتى»، «قازاق ئەدەبىياتى» قاتارلىق گېزىت-ژۇرناللاردا كەينى-كەينىدىن تونۇشتۇرۇلدى.

△ يېقىندا شەندۇڭنىڭ جىنەن شەھىرىدە ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتلىقى مەسىلىسىنى مۇھاكىمە قىلىش يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا مەملىكەت بويىچە 60 تىن ئارتۇق ئالىم ۋە

نەزەرىيە خادىمى قاتناشتى.

يىغىن قاتناشقۇچىلىرى مۇنداق ھېسابلىدى: ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتىلىقى مەسىلىسى ناھايىتى مۇھىم مەسىلە. ماركسىزم سۇبيېكتىلىققا ئىزچىل ئەھمىيەت بېرىپ كەلدى. ماركسىزمچى كلاسسىك يازغۇچىلار ئەدەبىيات - سەنئەت مەسىلىسىدە سۇبيېكتىنىڭ ئورنى ۋە رولىنى تەكىتلىدى. ئەمما مەلۇم بىر مەزگىل ئىچىدە، ئىنتايىن سول ئىدىيىۋى ئېقىم ۋە مېتافىزىكىنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەرىيىمىز ۋە ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىمىزدە سۇبيېكتىلىققا سەل قارالدى. شۇڭا ماركسىزملىق مەيدان، نۇقتىئىنەزەر ۋە ئۇسۇل بىلەن ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتىلىقى ئۈستىدە ئىزدىنىشنى كۈچەيتىش تامامەن زۆرۈر ئىدى. بىراق «ئەدەبىي ئوبزور» ژۇرنىلىنىڭ سابىق باش مۇھەررىرى ليۇ زەيفۇنىڭ «ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتىلىقى» نەزەرىيىسى ماركسىزملىق ئىز بىلەن ماڭمىدى، ئۇ ئىدىيە جەھەتتە نەزەرىيىۋى ھەق - ناھەقنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىپ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىغا يامان تەسىر بېرىپلا قالماستىن، سىياسىي جەھەتتىمۇ بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش ئىدىيىۋى ئېقىمىنىڭ يامراپ كېتىشىگە يەل بېرىش رولىنى ئويندى. شۇڭا ئۇنىڭ تەسىرىنى تازىلاش زۆرۈر.

ليۇ زەيفۇنىڭ «ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتىلىقى» نەزەرىيىسى سۇبيېكتىپ ئىدېئالىزملىق ئەدەبىيات قارىشى. ئۇ سۇبيېكتنى مەنىۋى سۇبيېكت ۋە ئەمەلىي سۇبيېكت دەپ ئىككىگە بۆلۈپ، مەنىۋى سۇبيېكتنى ئەمەلىي سۇبيېكتتىن ئۈستۈن قويۇپ، ئەمەلىي سۇبيېكتنى مەنىۋى سۇبيېكت تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدىغان قورالغا ئايلاندۇرۇپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن مەنىۋى سۇبيېكتقا مۇتلەق مۇستەقىللىك ۋە ئوبيېكتىپنى بەلگىلەيدىغان، ھەممىنى تىزگىنلەيدىغان چەكسىز كۈچ - قۇدرەت بېرىۋەتتى. ئۇ مەنىۋى سۇبيېكتنىڭ بۇنداق ھەل قىلغۇچ كۈچ - قۇدرىتىنى رېئاللىقتا ئىشقا ئاشۇرۇشنىڭ ئامال - چارىسى يوق، ئۇنى پەقەت ئەدەبىياتتىلا ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ ۋە شۇنداق قىلىش زۆرۈر، دېدى. مانا بۇ سۇبيېكتنى ھېچقانداق يۆلەك - تايانچىسى يوق، يەككە - يېگانە، سۇبيېكتىپ ھالدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان بىرخىل مەنىۋى ساھەگە، ھېچقانداق رېئال ئاساسىمۇ، ئوبيېكتىپ مەزمۇنىمۇ يوق نوقۇل ئوي - خىيالنىڭ مەنىۋى بەلگىسىگە ئايلاندۇرۇپ قويغانلىق. مۇنداق سۇبيېكت رېئاللىقتا زادىلا مەۋجۇت ئەمەس، ئۇ تامامەن بىرخىل سۇبيېكتىپ ئىدىيالىزملىق پەلسەپىۋى ئويدۇرما. مۇنداق سۇبيېكت ھەممىنى بەلگىلەيدۇ، دەپ تەرغىب قىلىنغانلىق، ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ بىردىنبىر مەنبەسى ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغانلىق، شۇنىڭ بىلەن ئەدەبىياتنىڭ ئىنكاس نەزەرىيىسىنى ھەمدە دەۋر، جەمئىيەت، سىنىپنىڭ يازغۇچىغا بولىدىغان چەكلىمە - شەرتلىرىنى، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ سىنىپىيلىكى، ئىجتىمائىيلىقى ۋە دەۋرچانلىقىنى ئىنكار قىلغانلىق.

ليۇ زەيفۇنىڭ «ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتىلىقى» نەزەرىيىسى تارىخىي ئىدېئالىزملىق قاراشنى گەۋدىلىك تەرغىب قىلدى. ئۇ «ئادەمنىڭ ئەركىن ماھىيىتى» ھەمدە ئابستراكت ئىنسان تەبىئىتى ئارقىلىق تارىخنى كۆزىتىپ، «ئادەم — غەيرىي ئادەم — ئىنسان تەبىئىتىنىڭ ئەسلىگە كېلىشى» دېگەندەك ئابستراكت تارىخى فورمۇلىنى تەرغىب قىلىپ، سوتسىيالىستىك جەمئىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان پۈتكۈل رېئال جەمئىيەتنى «ئەركىنلىك» تىن مەھرۇم، «كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ ئازاب - ئوقۇبەتلىرىگە تولغان»، «ياتلاشقان» جەمئىيەت دەپ ئاتىدى، رېئال جەمئىيەتنىڭ يېتەكچى ئالاھىدىلىكى — «سۇبيېكتلىقنىڭ يوقالغانلىقى» دېدى. شۇنىڭ بىلەن يازغۇچىلاردىن ئەدەبىياتتا «ئۆزىگە قايتىش»، «ئەركىن تاللاش»، «ئۆزىنى كۆرسىتىش»، «ئادەمنىڭ ئەركىن،

ئومۇمىيلىزلىك بولمىغان مەۋجۇتلۇق شەكلىدىن قۇتۇلۇش» نى تەلەپ قىلدى.

ليۇزەيفۇ ئابستراكت ئىنسان تەبىئىتىنى چىقىش قىلىپ، ئابستراكت ئىنسانپەرۋەرلىكنى ئەدەبىياتنىڭ بايرىقى قىلىپ «مۇھەببەت» ئارقىلىق «سوتسىيالىزمنىڭ ياتلىشىشى»نى تۈگەتمەكچى، «كۆز يېشى ئەدەبىياتى» ئارقىلىق سوتسىيالىستىك رېئاللىقنى تەنقىد قىلماقچى بولدى.

ليۇزەيفۇنىڭ «ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتىپلىقى» نەزەرىيىسى غەيرىي ئىدراكچىلىق تۈسىگە ئىگە. ئۇ غەيرىي ئىدراكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ئۆزىنى ئىپادىلەشنى تەرغىب قىلدى، جىنسىي تەلەپنى ئەدەبىياتنىڭ ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچى، دېدى. يوشۇرۇن ئاڭنىڭ ئەدەبىياتتىكى رولىنى كۆپتۈرۈپ، غەيرىي ئاڭلىقلىقنى ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ تۈپ ئالاھىدىلىكى ۋە ئەڭ يۇقىرى پەللىسى دەپ بىلىشنى، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ سەزگۈچانلىقىنى غەيرىي ئىدراكلاشتۇرۇشنى، ئۆزىنى سۆيۈشنى چىقىش قىلغان «مۇھەببەت ئۈچۈن مۇھەببەت»نى، «نېمە ئۈچۈن سۆيىدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان مۇھەببەت» دېگەندەكلەرنى تەرغىب قىلدى

يىغىنغا قاتناشقۇچىلار مۇنداق ھېسابلىدى: «ليۇزەيفۇ ھادىسى» بىزگە قاتتىق ساۋاق بەردى. بىرىنچىدىن، بىز ئىدېئولوگىيە ساھەسىدىكى كۈرەشكە جەزمەن ئېتىبار بېرىشىمىز، ئاغدۇرمىچىلىق ۋە ئاغدۇرمىچىلىققا قارشى تۇرۇش، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش ۋە تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇشتەك ئىستراتېگىيىلىك يۈكسەكلىكتىن تۇرۇپ ئىدېئولوگىيە ساھەسىنىڭ رەھبەرلىك ھوقۇقى مەسىلىسىگە ئېتىبار بېرىشىمىز كېرەك، نۆۋەتتە، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە تەۋرەنمەستىن قەتئىي قارشى تۇرۇپ، سوتسىيالىستىك ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنىڭ چوڭقۇرلىشىشىغا كاپالەتلىك قىلىشىمىز كېرەك. ئىككىنچىدىن، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئىشەنچلىك ئىز باسارلىرىنى تەربىيىلەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك. تاللاپ ئۆستۈرۈلگەن ياش، ئوتتۇرا ياش كادىرلارنى تىرىشىپ تەۋرەنمەس ۋە سەگەك ماركسىزمچىلارغا ئايلاندۇرۇشىمىز، قاتتىق تەلەپ قويۇپ، ئەمەلىيەت داۋامىدا، ئاممىنىڭ نازارىتى ئاستىدا ئوبدان چېنىقتۇرۇشىمىز كېرەك. ئۈچىنچىدىن، ماركسىزملىق نەزەرىيىۋى تەتقىقاتنى كۈچەيتىپ، ماركسىزمنىڭ تۈپ قائىدىلىرىدە چىڭ تۇرۇپ ۋە ئۇنى تەدبىقلاپ، يېڭى ئەھۋاللارنى تەتقىق قىلىشىمىز، يېڭى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشىمىز، ماركسىزمنى راۋاجلاندۇرۇشىمىز كېرەك.

△ 80- يىللارنىڭ ئاخىرىدا، ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات ساھەسىدە ئەدەبىيات ماھىيىتىنىڭ كۆپ مەنبەلىكى نەزەرىيىسى ئوتتۇرىغا چىقىپ، خېلى زور تەسىر پەيدا قىلدى. يولداش ۋاڭ مېڭنىڭ بىرمۇنچە ماقالىلىرى، بولۇپمۇ «ئەدەبىياتنىڭ ئۈچ مەنبەسى»، «ئەدەبىيات دېگەن بۇ شەيتان» دېگەن ماقالىلىرى ئەدەبىياتنىڭ كۆپ مەنبەچىلىك نەزەرىيىسىگە ئائىت ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە ئەسەرلەر ئىدى. بۇ نەزەرىيە ئەدەبىياتنىڭ ماھىيىتى نەزەرىيىسىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى، سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتنىڭ گۈللىنىشىگە زىيان يەتكۈزدى. يېقىندىن بۇيان گېزىت-ژۇرناللاردا ماقالىلەر ئېلان قىلىنىپ، يولداش ۋاڭ مېڭنىڭ بۇ نەزەرىيىسى تەنقىد قىلىنىدى.

ۋاڭ مېڭ مۇنداق دېگەنىدى: «ئەدەبىيات خۇددى ئىنسانىيەت تۇرمۇشىغا ئوخشاش بولۇپ، ئۇ يەككە-يېگانە، بىر خىللا ماھىيەتلىك ئەمەس». كونكرېت ئېيتقاندا، ئەدەبىيات ھەم «بىر خىل ئىجتىمائىي ھادىسە، بىر خىل مەدەنىيەت ھادىسىسى»، ھەم «بىر خىل ھاياتلىق ھادىسى». شۇڭا ئەدەبىياتنىڭ ماھىيىتى بىر مەنبەلىك ئەمەس، «ئۈچ مەنبەلىك ئەدەبىياتنىڭ ماھىيىتىنىڭ بىرلا مەنبەسىنى بىلىپ، ئىككىنچى، ئۈچىنچى مەنبەلىرىنى بىلمەسلىك بولمايدۇ»، «مەن سېنى يەۋېتىمەن ياكى سەن مېنى يەۋېتىسەن» دېگەنلەر بىلەن ئازراق شۇغۇللىنىپ، «ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە تار ئەدەبىيات قارىشىنىڭ ئۆزگىلەرنى چەتكە قېقىشىنى

www.uyghurkitap.com

بۇزۇپ تاشلاش كېرەك»، دېمەك، ئەدە-
بىياتنىڭ ماھىيەتلىك مەنبەسى بىرلا دەيدى-
غان ھەرقانداق قاراش «بىرلا سۆزدە چىلق
تۇرۇۋالىدىغان تار راىكىدىن باشقا نەرسە ئە-
مەس». ئەدەبىياتنىڭ ماھىيىتىنىڭ كۆپ مەن-
بەلىك ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشلا تەشەب-
بۇس قىلىشقا بولىدىغان «چۈشىنىشلىك پوزى-
تسىيە»، شۇنىڭدىلا «ئەدەبىيات ئۈستىدە
كۆپ تەرەپلىك ئىزدىنىش ئېلىپ بارغىلى بو-
لىدۇ.» «مېنىڭچە، ئەدەبىيات ھەققىدىكى ھەر-
خىل چۈشەندۈرۈشلەرنىڭ ئۆزىگە چۈشلۈق
ئاساسى بار، ئەمما ھەممىسى ئوخشاشلا ئادەم-
نى قانائەتلەندۈرەلمەيدۇ.» مەسىلەن، «ئەدەبى-
يات ـ ئەقلىي ئويۇن»، «ئەدەبىيات ـ بىرخىل
نوقۇل شەكىل»، ئەدەبىيات «تۇرمۇش بىلەن
مۇسابىقە قىلغۇچى»، «ئەدەبىيات ـ يازغۇچىنىڭ
چۈشى»، «ئەدەبىيات ـ تۇرمۇش دەرسلىكى»،
ھەتتا «ئەدەبىيات چوڭ تەرەت» دېگەنلەر-
نىڭ ھەممىسىنىڭ «ئاساسى بار، ئەمما ھەم-
مىسى ئوخشاشلا ئادەمنى قانائەتلەندۈرەلمەيدۇ.»
بۇلاردىن كۆرۈۋېلىش مۇمكىنكى، يولداش ۋاڭ
مىڭ بۇ يەردە «ئەدەبىياتنىڭ ئۈچ مەنبەسى»
ئۈستىدىلا ئەمەس، كۆپ مەنبەسى ھەققىدە
سۆزلەۋاتىدۇ. ئۇ بۇ سۆزلىرى ئارقىلىق ئە-
دەبىياتنىڭ ماھىيىتىنى چەكسىز، قاياققا تارت-
سىلا بولىۋېرىدىغان ساھەگە ئايلاندۇرۇپ قويماقچى.

يولداش ۋاڭ مىڭنىڭ كۆپ مەنبەلىك
نەزەرىيىسى ئالدى بىلەن ماركسىزم ۋە مارك-
سىزملىق ئەدەبىيات قارىشىغا بولغان گۇمان
ۋە ئۇنى ئىنكار قىلىشتىن كېلىپ چىققان.
ئاندىن ئۇ ئەدەبىياتنىڭ ئىجتىمائىي ھادىسە
ئىكەنلىكىنى، ئەدەبىيات ئىجتىمائىي رېئاللىقنى
ئەكس ئەتتۈرىدىغانلىقىنى، يازغۇچىنىڭ ئۆز
ئەسىرىنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىگە مەسئۇل
ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغان. ئۇنىڭ كۆپ
مەنبەلىك نەزەرىيىسى غەرب ئەدەبىيات
ئىدىيەۋى ئېقىملىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك مۇئەييەن-
لەشتۈرگەن ۋە تەرغىب قىلغان.

△ شائىخەي شەھەرلىك ئەدەبىيات ـ
سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى تۇرمۇشقا چوڭقۇر
چۆكۈش تېمىسىدا مۇھاكىمە يىغىنى چاقىردى،
كۆپچىلىك ئاممىغا يېقىنلىشىش، تۇرمۇشقا
يېقىنلىشىش، ئەمەلىيەتكە يېقىنلىشىش شو
ئارى ئاستىدا، تۇرمۇشقا چۆكۈش مەسىلىسىنى
كەڭ كۆلەمدە مۇھاكىمە قىلدى. ئۇلار مۇنداق
ھېسابلىدى: ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈ-
رۈش، دەۋر ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ئەسەرلەرنى
يارىتىشتا تۇرمۇشقا چۆكۈش مۇھىم رول ئوينايدۇ.
دۇ. بىز ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش دەۋرىدە ياشا-
ۋاتىمىز. مۇشۇ ئۇلۇغ ئىسلاھات دەۋرنى ئە-
كس ئەتتۈرۈش ئۈچۈن، ئىسلاھات دەۋرىدىكى
جەمئىيەت ۋە ئادەملەرنى چۈشىنىش كېرەك.
ئەدەبىيات ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ئىنكاسى،
يالقۇنلۇق تۇرمۇشقا چۆكۈپ، خەلق بىلەن
تەقدىرداش بولغاندىلا، دەۋر روھى روشەن
ئىپادىلەنگەن ئېسىل ئەسەرلەرنى يارىتقىلى
بولىدۇ. تۇرمۇشقا چۆكۈش نەزەرىيە مەسىلى-
سىلا ئەمەس، بەلكى ئەمەلىيەت مەسىلىسى
ھېسسىيات مەسىلىسى. تارىختىن بۇيانقى
داڭلىق ئەسەرلەر دەۋر روھىنى ئىپادىلى-
گەنلىكى، چىنلىققا سادىق بولغانلىقى ئۈچۈنلا
شۆھرەت قازانغان. چىنلىق يازغۇچىنىڭ مەيدانى-
دىن، تۇرمۇشقا بولغان چۈشەنچىسىدىن كېلىدۇ.

يىغىندا ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى-
نى تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈشكە ئۇيۇشتۇرۇشتا
ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ چاقى-
رىق بىلەنلا قانائەتلەنمەي كۆپرەك ئەمەلىي
خىزمەت ئىشلىشى، تۆۋەن بىلەن دائىم مۇنا-
سىۋەتلىشىپ ئىمكانىيەت يارىتىشى، كونكرېت
تەدبىرلەرنى تۈزۈپ چىقىشى، ئەدەبىيات ـ سەن-
ئەت خادىملىرىنىڭ ئەمەلىي قىيىنچىلىقلىرىنى
ھەل قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكى ئالاھىدە تەكىتلەندى.

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تۇرمۇش ۋە ئاپتور

شائىر تۆمۈر داۋامەتنىڭ ياپونىيىدە نەشر قىلىنغان «يۈرەك ناخشىسى»، «يۇرت مۇھەببىتى» ناملىق شېئىر توپلاملىرىنىڭ مۇقاۋىسى.

《塔 里 木》文学月刊（维吾尔文）

TARIMAMONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

تارىم

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各 地 邮 局 所

1991 - يىل 5 - سان (363 - سان)، 41 - يىل نەشرى.
تۈزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.
ئۈرۈمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22 - قورۇ، تېلېفون نومۇرى: 416214.
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ. مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ

国内统一刊号：　CN65－1010／I
本刊代号：58－66 定　价：1.40 元
邮政编码：830000

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 — 1010 / I
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى: 66 — 58، باسما تاۋاق: 10، باھاسى: 1.40 يۈەن
پوچتا نومۇرى: 830000